

Volanen vasemmalta

Osa 1

Kirjoituksia vuosilta 2014–2019

Matti Vesa Volanen

Versio: 2026-03-18

Lisenssi: Creative Commons Nimeä–EiKaupallinen 4.0 Kansainvälinen (CC BY-NC 4.0)

Lisenssikuvaus: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.fi>

Kolofoni

Alkuperäiset tekstit on julkaistu ensisijaisesti kirjoittajan blogissa ja muissa verkkojulkaisuissa. Keskeiset koontilähtewet:

<https://blogit.kansanuutiset.fi/volanen-vasemmalta/>

<https://www.vasemmistonyt.fi/volanen-vasemmalta/>

Matti Vesa Volanen on yhteiskunnallisista ja ekologisista kysymyksistä kirjoittava emeritus tutkija, PsT. Tämä sarja kokoaa yhteen kirjoituksia, puheenvuoroja ja muistiinpanoja vuosilta 2014–2025.

Linkkipolitiikka: tekstissä olevat URL-viitteet on säilytetty lähteenä silloin kun mahdollista. Koska verkkosisällöt muuttuvat, lukijaa suositellaan käyttämään tarvittaessa myös arkistoversioita (esim. web.archive.org) ja ensisijaisesti DOI-/julkaisijatasen viitteitä, jos saatavilla. Verkkolähteiden tarkistuspäivä tässä koonnissa: 18.3.2026.

Sitaatti ja viittaus

Suositteltu viittaustapa: Volanen, Matti Vesa. Volanen vasemmalta: Kirjoituksia vuosilta 2014–2019 (Osa 1). Päivitetty 18.3.2026. Saatavilla verkossa (PDF).

Tämä PDF on tarkoitettu vapaaseen ei-kaupalliseen jakeluun lisenssin mukaisesti.

Volanen vasemmalta

OSA I
Kirjoituksia vuosilta
2014-2019

Matti Vesa Volanen

VASEMMISTO **NYT!**

Saatesanat

Tässä viisi osaisessa kirjasarjassa on vuosina 2014 - 2025 Kansan Uutisten ja sittemmin Vasemmistonyt.fi alustalla ilmestyneet blogikirjoitukseni aikajärjestyksessä. Ne ovat pääsääntöisesti lyhyitä kommentteja ajankohtaiskeskusteluihin, tosin niissä usein ajaudutaan melkoisiin filosofisiin syövereihin. Minulle ne ovat lähtö- ja taustatekstejä kirjalliselle työlle, jota vieläkin teen.

Tekstejä en ole muuttanut, kuvia ja viitelistoja olen joutunut karsimaan. Viitteissä saatetaan viitata Kansan Uutisten blogisivuille, joita ei enää ole. Kaikki tekstit löytyvät sen sijaan samalla otsikolla Vasemmistonyt.fi - alustalta.

Blogeissa on myös melkoisesti samojen teemojen kertaamista ja jopa samoja tekstijaksoja. En ole ryhtynyt niitä karsimaan. Lähtökohtana on ollut, että kirjoitus muodostaa oman kokonaisuutensa.

Blogien kirjoitusajankohta ilmaistaan englantilaiseen tapaan: vuosi-kuukausi-päivä-kellonaika. Kaikissa vanhimmissa kirjoituksissa ei ole kirjoituspäivää mainittu, vuosi ja kuukausi sen sijaan löytyy.

Vantaalla, tammikuun 5. päivänä 2026

Matti Vesa Volanen
Emeritus koulutustutkija, PsT
Vantaa

Volanen vasemmalta - kirjoituksia vuosilta 2014 - 2019

Sisällysluettelo

VOLANEN VASEMMALTA - KIRJOITUKSIA VUOSILTA 2014 - 2019.....	1
2014.....	5
KULTARANNAN KULTAINEN HÄKKI.....	5
KOLMANNEN VASEMMISTON AATEPUUROA.....	6
KOLMANNEN VASEMMISTON AATEPUUROA 2. OSA.....	10
KOLMANNEN VASEMMISTON AATEPUURON SIJAAN: VALLATKAAMME KAPITALISMI! (3. OSA).....	14
AVOINTA JA JULKEAA RAKENTEELLISTA KORRUPTIOTA.....	19
VAPAAKAUPPA RAUHAN RIKKOJANA.....	19
PARAATIOVI AUKI PIETARIIN? -.....	22
ONKO ISÄNTÄMAASOPIMUS MYÖS VALTIOSOPIMUKSEN VASTAINEN?.....	23
ON ETYK II AIKA!.....	24
VAPAA TYÖ, TALOUDELLINEN DEMOKRATIA, VIHREÄ TUOTANTO - VASEMMISTOPOLITIIKAN PITKÄ KAARI.....	25
TEEMOJA EDUSKUNTAVAALIKAMPPAILUUN 1.....	27
DEMOKRAATTISIA RAKENNEUUDISTUKSIA – NYT!.....	28
2015.....	34
OPTIOPOLITIIKAN LOPPU - VAKAUTTAMISPOLITIIKAN UUSI ALKU.....	34
KANSALAISTAKUUN KOKEILU KESKI-SUOMEEN - 2015-01-28 12:18.....	36
LYHYT PÄÄSIÄISSAARNA.....	37
MIKSI VOITIMME VAALIT MUTTA HÄVISIMME VAALEISSA?.....	38
KANSALAINEN, TYÖLÄINEN, YRITTÄJÄ VAI TUOTTAJA - KYSYMYS YLEISSIVITYKSESTÄ - 2015-06-26 09:00.....	40
TIIVISTYKSIÄ JA SELITYKSIÄ: VIHAPUHE, MONIKULTTUURISUUS, TAISTELU - 2015-08-02 16:04.....	43
SYSTEEMIVIRHE 1.OSA.....	47
2016.....	50
SYSTEEMIVIRHE 2: KENELLE KELLOT SOIVAT?.....	50
MEITÄ ET MYY!.....	53
VELJEKSET KUIN ILVEKSET: ALEX JA TIMO TASA-ARVON PUOLESTA! ? - 2016-02-14 12:08.....	59
RAUTAA RAJALLE VAI RAUHAA RANNOILLE? - 2016-02-22 22:39.....	64
SIVISTYKSEN UUSI PERUSTA: TIEDON JA TAIDON LIITTO.....	67
HYVINVOINTIVALTIOSTA YHTEISVALTIOON.....	70
VALINTAPOLITIIKAN KONKURSSI.....	74
NATO–SELVITYKSEN SOKEA, MUSTA PISTE.....	75
SUURI LINJA – NYT!.....	79
SUOMALAISETKO ROTTIA?.....	84
MILLAISEN TULEVAISUUDEN YHTEISKUNNAN ME HALUAMME?.....	88
VAIHTOARVO, VOITTOARVO, JULKISARVO, KÄYTTÖARVO.....	91
MIKSI VAIN KIRJOITTAMALLA YLIOPPILAAKSI?.....	95
TOUKASTA PERHOSEKSI - TALOUSPOLIITTISIA AIVOITUKSIA.....	96
2017.....	105
PERUSSUOMALAISTEN POLITIIKANTEON POHJATON KYYNISYYS.....	105

VASEMMISTOLIITOSTA PÄÄMINISTERIPUOLUE!	106
SOPIMUSYHTEISKUNNAN RAUNIOILLA	109
MIKSI PORVARISTOMME LASKI SUOMEN LIPUN PUOLITANKOON?	111
DEMOKRATIVAJJE TYÖPAIKOILLA ON TYÖN MURROKSEN PERUSONGELMA	116
MARKKINOIDEN ULKOPUOLISET JUMALAT JA PELIN SÄÄNTÖJEN MUUTTAMINEN	120
NELIÖN YMPYRÖIMINEN	126
NELIÖN YMPYRÖIMINEN 2: ARVOISTA JA MERKITYKSISTÄ	131
NELIÖN YMPYRÖIMINEN: AINAINEN PUUTE ... KÄTEISESTÄ RAHASTA	134
TRUMP JA KÄRKÄINEN – SAMALLA ASIALLA?	141
KOSKELA VAI ROKKA?	144
KUKA OMISTAA RAHAN TUOTANTOVÄLINEET?	145
JOKO SE MENI OHI – SE NOUSUKAUSI?	149
YRITTÄJIÄ VAI TUOTTAJIA - KANSALAISIA VAI KANSALAISIA?	151
ONKO JOHN GALT VAPAA	157
2018	162
KOSKENLASKUA PUU- JA SUKELLUSVENEELLÄ	162
KULUTTAVA TUOTANTO VAI TUOTTAVA KULUTUS?	164
YLEISSIVISTYS ON NYT RADIKAALIA HUMANISMIA	168
YKSI SADASTA VIE LÄHES KAIKEN*	169
DYNAMIITTIA JA DYNAMIIKkaa	172
ELÄMÄNKAARI JA TALOUDELLINEN KASVU	176
VAPAAUS, OIKEUS JA LAKI	183
RAUHANOPPOSITIO - NYT JA HETI!	187
SOSIAALITURVAN UUDISTAMISHANKE MENOSSA TÄYSIN HAKOTEILLE!	188
TAKUU ELÄMÄLLE – SOSIAALITURVA 2030	192
AMERIikka ENSIN... VENÄJÄ ENSIN... KIINA ENSIN... .. SUOMI ENSIN	197
#MEKANSSA: KÄYTÄNNÖLLISEN HUMANISMIN OHJELMA	200
LIBERALISMIN ÄPÄRÄ JA TOIVOTTU LAPSI - VAPAAUS	203
VEROT, LAIT JA LAITTOmuus	205
SAULI NIINISTÖLLÄKIN PALLO HUKASSA: ”SE ON NIIN VAIKEA KYSYMYS, ETTÄ MINÄ EN EDES YRITÄ VASTATA SIIHEN”	206
SOSIALISMI – SITTEnkIN?	209
TAKUU ELÄMÄLLE – SOSIAALITURVA 2030	211
VASEMMISTOLIITON UUSI ASENTO: TUULTENHALKAISIJA	222
KÄÄNNE KOULUTUSPOLITIikASSA?	224
MARX JA MODERNIN SOVITUS LUONNON KANSSA	225
2019	230
SUOMEN UTVA -LAIVASTO TARVITSEE PERUSTEELLISEN REMONTIN	230
TYÖTAKUU SUOMEEN? – JOITAKIN KOMMENTTEJA JOUKO KAJANOJALLE	231
VALVONTAKAPITALISMI – MODERNISMIN KOLMAS YRITYS SELVITÄ ITSETUHOISUDESTAAN	236
LUONTO VIHOLLISENA JA YSTÄVÄNÄ	239
AJATUSKOE: VALTIOVARAINMINISTERIÖ OSUUSTOIMINNALLISENA PANKKINA?	241
KOHTI UUTTA OSAAMISEN AIKAA ??	242
KAKUN KASVATTAJAT JA JAKAJAT	247
SOTE KAATUI – MUTTA MIKSI	251
TYÖLÄISARMEIJALLE KERTAUSHARJOITUKSIA!	255
TARJONTA SYNNYTTÄÄ KYSYNNÄN - VAI PÄINVASTOIN?	256
VALTIOVARAINMINISTERIÖN SAATANALLISTEN SÄKEIDEN JUMALATTOMUUS	260

ONKO TALOUS IHMISTÄ VAI YHTEISKUNTA VARTEN?.....	263
KAPITALISMI – FOSSIILIKÄYTTÖINEN, FINANSSIAHDETTU JA MARKKINAKIIHDYTETTY POLTTOMOOTTORI – KORJATAANKO SE VAI VAIHDETAANKO PAREMPAAN?.....	266
KAPITALISMI – AINA NÄLKÄ JA KOKO AJAN JANO.....	271
PARADOKSEJA, ITSEPETOKSIA, HYVINVOINTIA.....	275
TOSI, HYVÄ, KAUNIS ELÄMÄ – JA RAHA.....	280
KAPITALISMI: PÄÄOMA VAI OMA PÄÄ, SYDÄN JA KÄDET?.....	286
KANSALAISSUUS: KANSALAISET, MEDBORGARE.....	292
KANSALAISSUUS: YKSILÖSTÄ YKSILÖLLISYYDEKSI.....	295
KANSALAISSUUS: SIVISTYS, VALISTUS - JA OMISTUS.....	297

2014

Kultarannan kultainen häkki

Kiitos presidentti Niinistön, kansakunta sai hetken seurata eliittinsä edesottamuksia ja aivoituksia talouden ja turvallisuuden kentillä. Kultarannan keskustelut takoivat silmiemme eteen sen kultaisen häkin kalterit, jonka sisälle asioiden puiminen jäi.

Hämmäntävintä keskusteluissa oli demokratian avoin ja julkea väheksyminen. Toinen toisensa perään keskustelijoista nousi todistamaan sitä, että politiikalla – siis yhteisellä tahdollamme – ei tätä maata ja maailmaa ohjata vaan siitä huolehtii nyt ja tulevaisuudessa markkinoiden näkymätön käsi.

Tämä markkinoiden näkymätön käsi tosin jakaa varallisuuden ja maallisen hyvän kovin epätasaisesti, yhä enemmän yhä harvemmalle, kiihtyvään tahtiin, kuten olemme taas kerran saaneet lukea tutkimusten tuloksina.

Näkymätön käsi ei kuitenkaan ole luonnon luoma eikä jumalan säätämä – kuten meille halutaan uskotella - vaan se on ihmisen itsensä asettama: työmme ja aherrukseksemme tulosten ensijaosta yrityksissä päättää aivan jotkut muut kuin tuloksen tuottajat. Näillä ulkopuolisilla ei ole ensisijaisena motiivina ekologisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävien hyödykkeiden tuottaminen vaan rahan tekeminen rahalla.

Olisi taloudellista demokratiaa, jos päättäisimme itse työmme arvon ensijaosta. Se helpottaisi myös uudelleenjaon kipeää ongelmaa. Samalla yrityksen tavoitteeksi voitaisiin asettaa ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävien hyödykkeiden ja palvelusten tuottaminen, nykyisen “yrityksen tehtävänä on tuottaa voittoa omistajilleen” sijaan.

Meille niin tuttu ja turvallinen teollinen palkkatyösuhde, siihen liittyvine sosiaalisine ja taloudellisine velvoitteineen on nyt rapautumassa pelkäksi vuokratyösuhteeksi. Tällöin työntäjän ja palkkatyöntekijän välillä on jäljellä vain puhdas ja paljas käteismaksu suhde, *cash –nexus*.

Tällaisen uusimuotoisen palkkatyösuhteen kautta on mahdotonta välittää sitä yhteisöllistä ja ekologista tietoa ja taitoa, jotka ovat nyt aivan välttämättömiä taloudellisen ja ekologisen selviämisen kannalta. Sama koskee myös – valitettavasti - perinteellistä teollisuus pohjaista palkkatyösuhdetta.

Maailmalla puhaltavatkin aivan toisenlaiset tuulet. Niistä antoi yhden tulkinnan aivan äskettäin maailmankuulu ja maan mainio Jeremy Rifkin kirjassaan “Nolla marginaalikustannus yhteiskunta – tavaroiden internet, yhteistyössä tuotetut yhteisvarannot ja kapitalismin hiipuminen” (*The Zero marginal cost society – the internet of things, the collaborative commons and the eclipse of capitalism*).

Mitä tapahtuu kun yksittäisen lisätuotteen hinta on lähes nolla? Digitaalisen kirjan digikopio ei maksa lähes mitään. Se tiedetään, mutta voisiko myös jonkin tosi esineen uuden kappaleen tuottaminen olla myös lähes ilmaista? Kyllä vain! Miten?

Siihen tarvitaan 1) kommunikaatioverkko, 2) voimaverkko 3) logistinen verkko. Ne ovat kaikki jo olemassa ja ne tulevat yhdistymään kokonaisuudeksi. Silloin voimme kommunikaatioverkosta ladata tarvitsemamme esineen designin ilmaiseksi, hajautetusta voimaverkosta aurinko – tai tuulienergiasta ilmaiseksi käyttövoiman 3d -printtiimme, jossa voimme käyttää raaka-aineena omaa muovijätettä. Voila!

Kun tuotantovälineidemme hankintakustannukset on maksettu, lähes kaikki tuotantomme on lähes ilmaista. Voimme asettaa tuottavuuden optimitasoksi tilanteen, jossa palvelusten tai tavaran marginaalikustannukset ovat nolla. Edessä olisi siis radikaali tuottavuuden paraneminen ja vielä ekologisin ehdoin.

Kapitalismin loppu? Ei ihan, Rifkin uskoo, että kapitalistiselle tuotannolle jää oma, mutta yhä kapeneva sijansa.

On valitettavaa, että Niinistön tuttavapiiriin ei näy kuuluvan kriittisen ja taistelevan vasemmiston edustajia. Nythän keskusteluissa ainoan perustellun - tosin yleisen ja mukavuusalueensa ulkopuolisen - vastapuheenvuoron käytti Martti Koskenniemi, minulle taistelevan humanismin edusmies. Kiitos hänelle siitä.

Palaan vielä erikseen Kultarannassa käytyyn Nato- ja turvallisuuskeskusteluun.

Kolmannen vasemmiston aatepuuroa

Demarien aatekeskustelun innoittamana **Kalevi Suomela** kertoi viime Viikolehdessä muistumia ”kolmas vasemmisto” – ajatuksen synnystä ja sen keskeisistä linjauksista Vasemmistoliiton synnyn aikoina 1990 –luvun puolivälissä.

Suomessa kolmas vasemmisto -idean oppi-isänä oli ja on vieläkin **Jan Otto Andersson**. Hän nojaa kirjoituksissaan erityisesti Anthony Giddensin ja Amarthan Sen'in ajatuksiin, myös moniin muihin. Taloudellisessa ajattelussaan hän tukeutuu heterodoksisiin ja evolutaristisiin taloustutkijoihin, mutta hän viittaa myös radikaalidemokraattiseen uusmarxilaiseen Budapestin koulukuntaan, joka ehdottaa yksityisomaisuuden hävittämistä ja korostaa itsehallinnollisia toimintamalleja.

Jan Oton ajatus on, että porvaristo suhteessa aristokraatteihin oli ensimmäinen, ja proletaarit suhteessa porvareihin toinen vasemmisto. Kulttuuriliberaali, demokraattinen, puna-vihreä vasemmisto suhteessa taloudelliseen liberalismiin ja finanssiporvaristoon olisi kolmas vasemmisto. Se kirjoittaa lippuunsa: ”todellinen vapaus kaikille”, ”demokraattiset yhteisöt”, ”kestävä kehitys” (Andersson 1996).

En tunnista Kalevi Suomelan muisteloista enää lainkaan Jan Otto Anderssonin analyysia. Suomelan mukaan kolmas vasemmisto ”hyväksyy talouden perustaksi markkinatalouden; myös siihen oleellisesti

kuuluvan tuotantovälineiden yksityisomistuksen” Silti “kolmas vasemmisto haluaa irti kapitalistisesta yhteiskunnasta”. Mutta “sen ei tarvitse tarkoittaa kapitalistisen yritystoiminnan kieltämistä”. Ota tuosta selvää.

Asettakaamme kysymys vakavammin, Jan Otto Andersson analyysin pohjalta: ovatko kolmannen vasemmiston lippuun 1990 –luvulla kirjoitetut otsikot luoneet uutta pohjaa vasemmistolaiselle politiikalle Suomessa? Minusta ei.

Vasemmistolainen politiikka on ollut – jalkapallovertausta nyt käyttäkseni – puolustuskeskeistä ilman vastustajan haastamista puhumattakaan poliittisesta hyökkämisestä. Vaikka tulos on ollut vähintäänkin 7MM€ – 0,3MM€ vastapuolelle, olemme rawsilaisen retoriikan mukaisesti “onnistuneet parantamaan kaikkein heikompian asemaa”.

Tarkoittaako “todellinen vapaus kaikille” käytännön politiikassa vain kulttuurista liberalismia, kaikki käy politiikkaa, siis edistyksen samaistamista kulttuuriliberalismiin? Mitä tarkoittaa “demokraattiset yhteisöt”, kun Vasemmistoliitto oli valmis jopa kuntien pakkoliitoksiin? Onko “kestävä kehitys” vasemmistolle vain utuinen Sointula Impivaaran rinteellä?

Mitä siis puuttuu Jan Oton analyysistä? Se on kyllä luonut uutta itseymmärrystä historian kulusta, mutta se on samalla vienyt vasemmiston mukaan giddeniläiseen sievistelyyn: post-fordinen, jälkitraditionaalinen kulttuurisesti liberaali, “vapaa” yhteiskunta lupaa “todellista vapautta kaikille”. Demokratia on henkilökohtaisen lähiyhteisön kysymys, jolle yhteiskunnallinen demokratia on vierasta; kestävässä kehityksessä on ensisijaisesti kysymys henkilökohtaisista moraalisisista valinnoista. Kaikki mikä liittyy työhön ja tuotantoon on jossakin tuolla sivussa ja syrjässä.

Ajatus on siis, että kulttuurinen liberalismi ja taloudellinen liberalismi eivät olisi millään tavalla toisiinsa kytkeytyneitä, että voisimme hylätä molemmat, valita joko-tai *tai* sekä-että, tyyliin Kokoomus kyllä-kyllä, Keskusta ei-kyllä, Demarit ??-??, Vasemmistoliitto kyllä-ei, Perussuomalaiset ei-ei.

Kun **Alexander Stubb** ajaa kulttuurista liberalismia hän tekee sen vain yhdestä syystä: taloudellisen liberalismien edistäminen edellyttää kulttuurisen liberalismien ohjelman viemistä viimeiseen tappiin: taloudellisia suhteita ei saa rajoittaa mikään luonnollinen, traditionaalinen tai kulttuurinen suhde, vaan ainoa side, joka tarvitaan, on *cash-nexus*, käteismaksusuhde. Shoppailu sinänsä – ei siis edes se mitä ostetaan - on taloudellisen liberalismien viimekätinen kulttuurinen saavutus ja tulos.

Kalevi Suomela näyttää kokevan perusteltua kauhua ja vastenmielisyyttä vasemmiston historiallisten kokemusten edessä. Hänen käsityksensä mukaan noilta kauhuilta meidät pelastaa vain markkinat, tuotantovälineiden yksityisomistus ja edustuksellinen demokratia. Onko näin?

Käykäämme aluksi läpi muutama fundamentti.

Kommunismien demystifiointi

Kommunismi ei ole jotain, joka odottaa jossain kaukana tulevaisuudessa. Sanan “common/commun” (= kaikkien jakama) takana on ajatus luonnonvarojen, ruuan ja veden yhteisöllisestä jakamisesta.

Kommunismissa on siis kysymys yhteiskunnan peruslähtökohdasta: kuinka ratkaista yksilön ja yhteisön välinen suhde kun luonnonvaroja on rajallisesti.

Se on kysymys, joka on ratkaistava kaikissa yhteisöissä ja kaikkina aikoina. Kysymyksessä on kaksi puolta: 1) miten olemme järjestäneet aineistenvaihdon luonnon kanssa (käsityökaluin, konein, konejärjestelmin, tuotantojärjestelmin, ekosysteemein), 2) kuinka olemme järjestäneet keskinäiset suhteemme kun tuotamme ja kun jaamme työmme tulokset.

Marx näkee tämän kysymyksen historiallisena, yhteiskunnallistuvan ihmisen ja ihmistyvän yhteiskunnan yhteismitallisuuden rakentamisena: on kehitettävä yhteisöjä, joissa "jokaisen yksilön vapaa kehitys on kaikkien vapaan kehityksen ehto".

Tätänykyä, kapitalismi on erityisen huono ratkaisu inhimillisen yhteisöllisyyden, siis kommunismin ongelmaan. Miksi? Finanssikapitalismilla ja sen edusmiehillä, finanssiporvaristolla, ei ole enää mitään reaalista – siis tuotannollista - suhdetta luontoon, traditioon tai kulttuuriin. Rahan tuottaminen rahalla on irrottautunut omista edellytyksistään, elämän ja kulttuurin uusintamisen ehdoista.

Raha on tätänyä pääosin yksityisen pankkien tyhjästä nyhjästyä velkaa. Tämä raha – velka - viittaa itseensä ja kirjaa yhteiskunnallisen (velka)suhteen. Velkasuhteen ytimenä on, että - kun haluamme olla luotettavia kansalaisia tai kansakuntia – sidomme tulevat työmme ja hankkeemme yhä laajemmin ja yhä pitemmäksi aikaa pankkien luottamuksenosoituksen korkojen ja koron korkojen maksamiseen.

Kun velasta maksetaan korkoa ja koron korkoa, niin kokonaisvelan – rahan - määrä kasvaa eksponentiaalisesti. Varallisuuden uusjako tapahtuu korkojen maksajien suuren enemmistön ja koron kerääjien pienen vähemmistön välillä.

Kun aikakautemme suurin ja keskeisin ongelma ja haaste on juuri kysymys luonnonvaroista ja siten tosiasiallisesta, reaalista suhteestamme luontoon ja toisiimme, ei taloudellinen systeemi, jonka perustana on luonnon- ja kulttuurisidosten murtaminen ja toisen poissulkeminen, voi ratkaista kommunismin asettamaa tehtävää aikakauteen käypällä tavalla.

Sosialismin deauktorisointi

Sosialistisesta taloudesta on ainakin kaksi eri perusajatusta: sosialismi tavara- tai hyödyketuotantojärjestelmänä.

Ajatus sosialismista tavaratuotantojärjestelmänä korostaa tuottavuutta keskeinenä tuloksellisuusmittarina. Se hyödyntää markkinamekanismia tuotantosuunnittelun apuna, tukeutuu suoritusperiaatteeseen ja uskoo arvolain toimintaan.

Sosialismi hyödyketuotantojärjestelmänä kieltää pääomamarkkinat. Markkinoiden sijasta se perustuu suunnitelmatalouteen ja käyttää osuusjakoja rahan sijasta. Valtio nähdään proletariaatin diktatuurina, tuotannon organisointi ja tulosten jakaminen poliittisena prosessina.

Molemmissa talouden perustana on työnarvoteoria ja siten työajan mittaaminen. Jakoperiaatteena on "jokaiselle suorituksensa mukaan". Yhteiskunnallisesti välttämätön työaika toimii kaiken yhteensitovana luonnonlakina. Mahdollisuutta purkaa tai ylittää tavaramuotoista tuotantoa ei ole. Ja mikä ironista ja traagista: sosialistinen työntekijä ei omista edes omaa tavaramuotoista työvoimaansa kuten hänen kapitalistisen talouden työtoverinsa.

Kapitalismin depotentisoituminen

Vasemmisto on kuvannut kapitalismin perusluonnetta joko luokka- tai tavaratuotantoyhteiskuntana.

Luokkayhteiskunta-analyysi asettaa työn ja pääoman intressit vastakkain: kysymys on siitä kuka jakaa ja kuinka työvoiman oman arvon ja työvoiman tuottaman arvon välisen eron, siis lisäarvon. Poliittinen toiminta keskittyy intressikamppailuun kansantulon uusjaosta julkisen vallan toimesta. Tavoitteena valtiovallan valtaaminen ja poliittinen interventio valtion kautta.

Kapitalismin analysointi tavaratuotantoyhteiskuntana näkee tavarantuotannon yhteiskunnallisena oliona, ei siis vain silmää kiehtovana paljaana esineenä.

Kapitalistinen tuotantotapa ilmenee - kuten erinomaisen hyvin kokemuksestamme tiedämme - "valtavana tavarapaljoutena" (*Marx*), ehkäpä paljon suurempana paljoutena kuin mitä Marx osasi edes hurjimmissakaan kuvitelmissaan ennakoita.

Tavarantuotannon yhteiskunnalliseen muotoon kätkeytyykin yksi kapitalismin ytimistä: Tavarantuotannon kääntöpuolena ja oikeudellisena muotona toimii yksityisomistus. Omaisuus on aina jotakin yksityistä, privaattia (=irroitettua), oikeudellista kolmannen poissulkemista tavarantuotannon hallinnasta. Yhteisomaisuus ei ole yksityisen omaisuuden vastakohta, se on vain kollektiivisesti omistettua yksityisomaisuutta.

Tavaraan, sen vikkeliään yhteiskunnalliseen liikkeeseen ja sen jatkuviin muodonmuutoksiin liittyvä kolmannen poissulkemisen logiikka on läpikäyvä ja perustavanlaatuisen dynamiikka kapitalismissa. "Yksittäinen tavara on sosiaalinen mikromuoto, jossa yhteiskunnallinen makromuoto ilmenee ja päinvastoin" (Meretz 2013).

Tavarantuotannon yhteiskunnallisessa solumuodossa (*Keimform*) on kuitenkin tapahtunut kapitalismin kannalta pahanlaatuisen repeämä ja uuden solumuodon metamorfoosi on jo alkanut.

Reaalitalouden piirissä jako tuottajiin ja kuluttajiin on uudelleenkoostunut yhä pitemmälle moninaisiksi yhteisöllisiksi toimijoiksi (*generalised actors*) ja heidän keskinäisiksi palveluperustaisiksi tuotannon ekosysteemeiksi, joissa sosiaaliset ja taloudelliset toimijat integroivat monien eri osapuolien tuotannollisia resursseja.

Palvelujärjestelmä on yhteistuotantokoostuma ihmisistä, teknologiasta, jaetusta tiedosta ja arvolupauksista, jotka kytkevät yhteen sisäisiä ja ulkoisia palvelujärjestelmiä. Resurssit liittyvät oikeudellisiin, omistuksellisiin, fyysisiin ja sosiaalisesti muodostettuihin kohteisiin. Käynnissä huima ja kiivas kamppailu yhteisöllisesti tuotettujen arvojen käyttö-oikeuksista ja -lisensseistä.

Saman aikaisesti monella ja yhä useammalla tuotannon alalla tuottavuuden optimitasoksi on määrittymässä tilanne, jossa palvelusten/tavaroiden (kiinteiden kustannusten maksun jälkeen) marginaalikustannukset ovat lähes nolla. Mitä tämä tarkoittaa?

Kolmannen vasemmiston aatepuuroa 2. osa

Kapitalismin depotentialistuminen (jatkuu ...)

Kuten jo edellisen osan lopussa totesin monella ja yhä useammalla tuotannon alalla tuottavuuden optimitasoksi on määrittymässä tilanne, jossa palvelusten/tavaroiden (kiinteiden kustannusten maksun jälkeen) marginaalikustannukset ovat lähes nolla.

Mitä tämä tarkoittaa? Digitaalisen kirjan digikopio ei maksa lähes mitään. Se tiedetään, mutta voisiko myös jonkin tosi esineen uuden kappaleen tuottaminen olla myös lähes ilmaista? Kyllä vain! Miten?

Siihen tarvitaan 1) kommunikaatioverkko, 2) voimaverkko 3) logistinen verkko. Ne ovat kaikki jo olemassa ja ne tulevat yhdistymään kokonaisuudeksi. Silloin voimme kommunikaatioverkosta ladata tarvitsemamme esineen designin ilmaiseksi, hajautetusta voimaverkosta aurinko – tai tuulienergiasta ilmaiseksi käyttövoiman 3d -printtiimme, jossa voimme käyttää raaka-aineena omaa muovijätettämme. Voila! Mutta palatkaamme itse asiaan.

Uudelleenjäsentymisiä

Tavaran yhteiskunnallisessa solumuodossa (*Keimform*) on tapahtunut kapitalismin kannalta pahanlaatuisia repeämiä ja uuden solumuodon metamorfoosi on jo alkanut. Kaksi solumuodon perustavanlaatuisia jakoa - *tuottaja vs. kuluttaja, palkkatyö vs. vapaatyö* - on jäsentymässä uudelleen.

Yrityksen toimitusjohtajan työlista näyttää tätänykyä seuraavalta:

- 1) identifioi ja/tai kehitä taloudellisia ja sosiaalisia toimijoita varten sellaisia perustavanlaatuisia tietoja ja taitoja, jotka antavat yrityksellesi strategisen etulyöntiaseman,
- 2) identifioi toiset toimijat (potentiaaliset asiakkaat), jotka voisivat hyötyä kehittämästäsi osaamisesta,
- 3) edistä suhteita, jotka saattavat asiakkaat etsimään heille välttämättömiä arvolupauksia, jotka sopivat juuri heidän erityisiin tarpeisiinsa,
- 4) saata asiakkaasi yhteistyöhön arvolupauksen realisoimisessa, ts. realisoi arvopotentiali integroimalla omat ja asiakkaasi resurssit (Lusch, Vargo 2014).

Yritysten on siis tietoisesti ja päättäväisesti kehitettävä tuotantoalustoja sosiaalisille suhteille, joidenka kautta heidän kehittämänsä arvopotentiaali – arvolupaus – voi realisoitua yhteistyössä asiakkaan omien resurssien käytön myötä.

Kun aikoinaan teollisessa muotoilussa “*muoto seurasi funktiota*”, tässä yhteiskunnan muokkaamisessa “*muoto seuraa tunnetta*”: tuote ja sen kantamat sosiaaliset suhteet muotoillaan siten, että tuotteen nähdessään asiakkaan suusta valahtaa “WOW” kun hän tajuaa välähdyksenomaisesti omat uudet mahdollisuutensa integroidessaan omat resurssinsa tuotteeseen.

Tällä yhä pitemmälle menevällä tunkeumisella yhteiskunnallisten suhteiden tuottamiseen oman arvolupauksen realisoimiseksi on kuitenkin hintansa: on yhä vaikeampi perustella sitä, että yksityisten yritysten harrastama tuotanto on todella yksityistä. Samalla tuotteiden yksityisomistuksellisen juridisen muodon ylläpito käy yhä kalliimmaksi ja vaikeammaksi hallita.

Kun siis liikutteleimme tavaroita omistajalta toiselle, liikutteleimme niiden mukana kokonaista yhteiskunnallisten voimien ja suhteiden voimaverkostoja, joita emme välittömästi tunnista emmekä tiedosta. Yksityisomistus - tavaran juridisena muotona – sulkee pois näkyvistä kaiken tämän voimien ja vastavoimien liikkeen ja luulemme että itse tavaralla on ihmeellisiä voimia elämämme kaunistamisessa.

Vapaa työ

Katsokaamme asiaa lantini toiselta puolen, yhteiskunnallisesta todellisuudesta, pääomamuotojen ja ajankäytön kannalta:

- Suomalaisen kokonaisvarallisuudesta (419436 MMUSdol (2005)) on luontopääomaa noin 2% (energia- ja mineraali-, puu-, metsävarallisuus, viljely- ja laidunmaa, suojelualueet), tuotettua varallisuutta (koneet ja rakenteet, urbaani maa) noin 15% ja noin 83% sosiaalista-, ihmis- ja institutionaalista pääomaa (World Bank 2006).

- Jos lasketaan kaikkien suomalaisten yli 10 -vuotiaiden aikaresurssi vuodessa ($4664000 \times 24 \times 365 = 40\,856\,640\,000$ tuntia), niin siitä käytetään ansiotyöhön noin 9%, kotityöhön, työmatkoihin ja opiskeluun noin 16%, vapaa-aikaan noin 28%, henkilökohtaisiin välittömiin tarpeisiin 47%. Ansiotyöhön osallistuneiden päivittäinen keskimääräinen osuus vuositasolla on noin 30% (Data: Tilastokeskus 2014).

- Tehdyistä työtunneista (2013 noin 3334695000 tuntia) terveystyöhön, koulutukseen ja julkiseen hallintoon, taiteeseen ja viihteeseen käytettiin 31%, teollisuuteen ja rakentamiseen 23%, kauppaan 12% (Data: Tilastokeskus 2013).

- Suomessa energian kokonaiskulutus on noin 1,37 mterajoulea vuodessa. Yksi ihminen käyttää päivässä noin 2500 kkaloria ja siten vuodessa noin 3 820 455 kjoulea. Teetämme luonnolla sen energiaa hyödyntäen noin 358 500 000 ihmisen työt, eli jokainen laittaa toimissaan liikkeelle lähes 150 ihmisen voiman (Data: Tilastokeskus 2013).

Miten voimme tässä tilanteessa – niinkuin tätänykyä teemme – mitata taloudellisen arvon tuotantoa välittömällä työajalla, kun suurin osa työaikana liikkeelle laitetuista voimista on sosiaalisia, ihmisten tietoon, taitoon ja instituutioihin tukeutuvia sekä luonnon omia voimia?; kun ansiotyön osuus kokonaisuakabudjetistamme on pieni, ts. että “yhteiskunnallisesti välttämätön työaika” koostuu pääosiltaan palkkatyön ulkopuolella tehdystä vapaasta työstä?

Mitä, miksi, miten, missä, milloin

Osakeyhtiölain 5§:n pykälän mukaan “yhtiön toiminnan tarkoituksena on tuottaa voittoa osakkeenomistajilleen”. Tämän intressin ajaminen vaatii tätänykyä murtamaan teollisesta yhteiskunnasta meille tuttuja jakoja ja muokkaamaan proletaareista prekariaatteja: Prolelle työ oli aikanaan aikaan ja paikkaan sidottua kuria ilman mielen läsnäoloa. Prekan mieli sidotaan ajattomasti ja paikattomasti kaikkeen olemiseen ilman ruumiin kahleita.

Prolen vapaa-aika oli ruumiin lepoa ja työväen/kansankulttuuria, kun taas prekan vapaa-aika on ruumiin kurittamista ja median välittämää mielen muokkausta. Prolea romantisoitiin työn raskaan raatajana ja heille saarnattiin säästämisen hyveellisyydestä. Prekalle on taas osoitettu toistuva ja ylenpalttinen viesti kuluttajana – nauti, nauti - ja pätkätyöntekijänä “tulos tai ulos” –ansaintalogiikka ilman aikaa tai paikkaa kysyä: mitä, miksi, miten, missä ja milloin. Voisivatko asiat olla toisin? Kyllä vaan.

Jos työntekijä tai joukko työntekijöitä esim. perustamalla työosuuskunnan lainaa itselleen pääomaa tuotantoa varten, he saavat päättää *mitä, miksi, miten, missä ja milloin* arvopotentiaali tuotetaan ja realisoidaan (M5 oikeudet). Jos taas Aatos yrittäjä ottaa M5 oikeudet itselleen ja lainaa pääomaa *sekä* vuokraa työvoiman käyttöönsä, hän saa myös omistukseensa koko tuotetun arvopotentiaalın ja päättää sen realisoinnista.

Missä ero? Työosuuskunnan työntekijät tekevät M5 oikeuksin omaa työtään, vapaata työtä. Palkkatyöläiset ovat pakon edessä luovuttaneet M5 oikeutensa ja myyvät työvoimaansa palkkaan vastaan. Tosin, jos tuotantoprosessissa menee jokin vikaan, yllättäen he ovatkin vastuullisia seurauksista. Yrittäjä Aatoksen toiminta on mahdollista vain jos suurelta joukolta muita – palkkatyöläisiltä – pakkoluovutetaan M5 oikeudet.

Tavallaan palkkatyö on muunnelma orjatyöstä. Palkkatyö perustuu siihen, että työvoiman yhteisöllinen tuottaminen ja uusintaminen *ja* työpaikka - työvoiman taloudellinen realisoiminen - on erotettu toisistaan anonyymien työmarkkinoiden välityksellä. Markkinat välittävät potentiaalista (työ)voimaa sillä ainoalla tavalla millä ne osaavat – rahalla, jota vastaan työntekijä vuokraa itse itsensä työnantajalle luopuen samalla M5 oikeuksistaan, jotka kuuluvat luonnollisena osana hänen työn ulkopuoliseen elämäänsä. Tätä pidetään työntekijän vapautena!

Vielä keski-ajalla jonkun oikeus oli aina jonkun toisen velvollisuus ja päinvastoin. On moderni ajatus, että vapaus on itse kunkin omaisuutta ja sitä voidaan siten ostaa ja myydä kuten muitakin tavaroita. Tämä ajatus vapaudesta kehittyi aikoinaan Lissabonissa ja Antwerpenissä, jotka olivat tuolloin

orjakaupan keskuksia (Tuck 1979).

Mitä M5 -oikeuksin työskentelevät työntekijät oppivat maailmasta ja mitä jää palkkatyöläiseltä oppimatta? Vapaa työ – siis tuotanto, johonka osallistuvat ovat mukana päättämässä M5 kysymyksistä - on sivistävää, omaa työtä. Sen lähtökohtana on jokaisen vapaa kehitys, ts. tosiasiallinen mahdollisuus omaksua ne kyvyt, se tahto ja ne taidot joilla asettaa, arvottaa ja ratkaista aikauden perusongelmia työssä, siis reaalisessa, todellisessa suhteessaan luontoon ja toisiin ihmisiin. Prolesta ei siis tulisikaan preka vaan itsenäinen ammatinharjoittaja ja maailmankansalainen.

Jatkuu(kolmas ja viimeinen osa hahmottelee kuinka vasemmiston tulisi haastaa uusliberalismi ja finanssiporvaristo)

Käytetystä keskeisestä kirjallisuudesta yhteenveto viimeisessä osassa.

Kolmannen vasemmiston aatepuuron sijaan: vallatkaamme kapitalismi! (3. osa)

Ennen yhteenvetoa ja politiikan linjauksia vielä yksi näkökohta.

Kaikki vuokralle?

Kun puhumme palvelutuotannon laajenemisesta, moni näkee sen uhkana teollisuudelle. Perinteellinen jako alkutuotantoon, teollisuuteen ja palveluihin alleviivaa siirtymää teollisuudesta palveluihin.

Ensisilmäyksellä palvelut tuntuvat olevan ei-materiaalisia, vaikeasti rajattavissa ja luokiteltavissa. Ne sotkeutuvat erottamattomasti niiden tuottamiseen ja ne näyttävät häviävän saman tien kun ne on tuotettu. Palveluiden muokkaaminen tavaramuotoon on ollut viime vuosikymmenten keskeisimpiä kapitalistisen talouden kehittämiskohteita.

Kysymys on kuitenkin myös jostakin aivan muusta: kaikki teollisuustuotteet ja vastaavasti kaikki palvelut perustuvat viime kädessä ajatukseen resursseista: esimerkiksi vasaroita ei valmisteta huvin vuoksi vaan vasara on alusta resurssille ”kiinnitä naula seinään”. Tämä vasaraan liitetty ajatuksellinen potentiaali voi realisoitua vain jos liitän siihen oman resurssini, käteni voiman ja taidon, ja isken naulan seinään.

Ei ole siis ei-materiaalisia palveluita tai puhtaasti aineellisia teollisuustuotteita vaan molemmissa on taustalla ja lähtökohtana ajatus resurssista. Kun kalastaja ja maanviljelijä vaihtavat viljaa ja kalaa keskenään, he integroivat toistensa resurssit - tietonsa ja taitonsa - yhteiseksi eduksi. Vaihdoissa tapahtuva omistuksen muutos (kala/vilja) on tapa kirjata ja todeta tapahtumat.

Kun vaihdon kirjaaminen tapahtuu tavaran omistussuhteen muutoksen kautta, kiinnitämme liikaa huomiota juuri tuohon tavarahan, joka vaihtaa omistajansa. Yhteiskunnallisesti olennaisempaa on kuitenkin resurssien muodostus ja niiden realisointi.

Eikö ole olennaisempaa kehittää resurssi “mahdollisuus liikkua paikasta toiseen” kuin valmistaa omistusauto? Yksityisautot seisovat 90% ajastaan tuottamatta mitään. Yksityisautojen vuokrapalvelu netin kautta on jo todellisuutta, kuten myös oman asunnon tai oman työvoiman tehtäväkohtainen myyminen toisille tuntipalkalla, tai lähes minkä tahansa esineen tai tavaran vuokraaminen. Enää ei osteta äänilevyä, elokuvaa, kirjaa tai seinäporaakaan vaan ne yhä useammin vuokrataan tunniksi tai pariiksi.

Verkon välityksellä on kehittynyt myös tuoteinvestointien ja lainojen antaminen/saaminen suoraan henkilöltä toiselle.

Tätä netissä leviävää vaihdon muotoa kutsutaan jakamistaloudeksi tai yhteiskulutukseksi (*sharing economy, collaborative consumption, peer-to-peer economy*). Tällöin resurssien realisointi on ensisijaista, palvelualustan omistaminen toissijaista. Uusi, laajeneva taloudellisten tapahtumien kirjaamistapa on vuokraus, jossa ei siis tapahdu omistussuhteen vaihdosta.

Tämä merkitsee vuokran maksamisen palaamista osaksi kaikkea arkipäiväämme. Maksamme vuokraa ainakin kolmessa eri muodossa: pankeille maksamme vuokraa (korjoja ja koron korjoja) luottamuksen osoittamisesta, ts. siitä, että pankki luo tyhjältä muutamalla napin painalluksella tilillemme velkarahaa.

Maksamme vuokraa – asunnon lisäksi - kovin monista arkipäiväisistä asioista, kun käytämme niiden hoitamiseen mitä moninaisimpia teknisiä alustoja ja ohjelmistoja.

Kolmanneksi: palkkatyösuhte on saanut yhä selkeämmin pelkän vuokratyösuhteen luonteen. Nollatyösuhteet ovat tästä yhtenä ilmentymänä.

Asettamalla työntekijät yhä alastomammaksi oman työvoimansa vuokraajaksi, työnantajat viestittävät, että he eivät halua maksaa työvoiman uusintamiseen, ylläpitoon ja kehittämiseen liittyviä kustannuksia. Ne ovat kapitalistisen yhteiskunnan ulkopuolisia kuluja.

Talouden pyörittäminen vuokrasuhteiden kautta on nopeampaa, joustavampaa ja raastavampaa kuin omistussuhteiden kautta. Viime kädessä sen takana on uusliberalismin ideologia, jonka **Margaret Thatcher** ilmaisi sattuvasti: “Ei ole olemassa mitään yhteiskuntaa. On vain yksittäiset miehet ja naiset, ja perheet”.

Vuokran tulisi tietysti perustua vuokratun kohteen tuotantokustannuksiin. Me maksamme kuitenkin usein ylivuokraa (*economic rent*), joka ei perustu tuotantokustannuksiin ja on siis perusteetonta tuloa vuokraajalle. Työvoimamme vuokraaja puolestaan ei katso aiheelliseksi maksaa edes sen tuotantokustannuksia. Sen sijaan yritykset pyrkivät sieppaamaan itse kunkin vapaana työnä tuottamasta arvosta mahdollisimman suuren osan itselleen, juuri ylivuokria perimällä.

Kun tuotantokustannukset ylittävät marginaalikustannukset lähestyvät nollaa, perusteeton, tuotantokustannuksiin perustumaton ylihinta ei ole enää mahdollinen. Niiden sijaan olemme saaneet ylivuokrat. Myös ylivuokra tulee mahdottomaksi, jos palvelualustan, johon ylivuokra perustuu, marginaalikustannukset lähestyvät nollaa.

Mitä pienemmin kustannuksin kaikki tuotetut resurssit pystytään realisoimaan, sitä parempi on kokonaistuottavuus: mitä laajemmin ja edullisimmin kaikki tieto ja taito on kaikkien saatavilla ja käytettävissä, sitä suurempi osa niiden potentiaalisista voimavaroista voidaan realisoida.

Kapitalismi syö siis omaa perustaansa: se pyrkii kaikin käytettävissä olevin keinoin pienentämään työvoiman maksullista vuokra-aikaa ja -hintaa. Sen seurauksena on ylituotantokriisi, joka finanssikapitalismin oloissa ratkaistaan – tietysti – massiivisella velkaantumisella ja lainoilla, joista – tietysti – on maksettava korkoa.

Tämä on merkinnyt sekä rahan että velan – peilikuvia kun ovat – eksponentiaalista kasvua. Ja vielä: Kahdeksan kymmenestä maksaa enemmän korkoja kuin saa korkotuloja ja yksi kymmenestä saa kolme kertaa enemmän korkotuloja kuin maksaa korkomenoja (Saksa, 2007; Kennedy 2012).

Finanssikapitalismissa työntajat pyrkivät irroittautumaan teollisen yhteiskunnan aikana ay-liikkeen ansiokkaan taistelun tuloksena syntyneestä työvoiman käytön sääntelystä ja sopimusehdoista, ja siten muuntamaan proletariaatin prekariaatiksi, vuokratyöläisiksi. Tällöin yhteisiä ponnistuksia ei enää ole, jokainen ponnistaa yksin, yksin toinen toistaan vastaan.

Vasemmiston vastaus

Vasemmisto on perustanut politiikkansa kapitalismin analyysiin, joissa on ollut keskeistä sekä kapitalismin luokkaluonne että tuotannon tavara-luonne. Vasemmistoliitto etäännytti jo 1990-luvulla SKDL/SKP:n luokkanalyyseistä ja sille rakennetusta politiikasta, mutta ei siirtynyt tekemään politiikkaa tavara-analyyseihin pohjalta. Lippuumme silloin kirjoitetut sanat - vapaus, demokratia ja ympäristö - rajautuivat ensisijaisesti kansalaisyhteiskunnan haasteiksi. Työhön ja tuotantoon liittyvät kysymykset jäivät sivummalle.

Ay-liike koki itsensä sivuutetuksi ja suuntautui ajamaan demarien kanssa kapitalismia epäsuorasti vahvistavaa intressipolitiikkaa. Vasemmistoliiton politiikka rajautui parlamentaariseen työhön puolustamaan jo saavutettuja voittoja hyvinvointiyhteiskunnan rakentamisessa.

Kolmas vasemmisto muuntui siis kolmanneksi vaihtoehdoksi, keskustavasemmistolaiseksi, kulttuuriliberaaliksi, taloudellista uusliberalismia sättiväksi mutta tuotannollis-taloudellisessa katsannossa konservatiiviseksi ryhmittymäksi.

Nyt politiikkamme on linjattava uudelleen.

Työväenliikkeen tehtävänä on ollut ja on vastakin vapauttaa työ, siis katsoa vapautta, demokratiaa ja

ympäristöä työn ja tuotannon kautta.

Emme siis hylkää kumpaakaan kapitalismin analyysia, luokka- tai tavara-analyysiä vaan tukeudumme niihin molempiin ratkaistaksemme keskeisen ihmiskunnan ongelman – uhkaavan luonnonkatasrofin.

Tämä tarkoittaa, että politiikassa tavoitteena ei ole valtiovallan valtaamisen kautta murtaa kapitalistinen yhteiskunta ylhäältä käsin vaan käyttää valtiovaltaa väylänä ja tukena jotta kapitalistinen yhteiskunta voidaan kiihdyttää pystyyn kehittämällä uusia tuotannollisia tapoja ja muotoja, jotka ylittävät kapitalismin mahdollisuudet. Työpolitiikka astuu jälleen eturiviin.

Vapaus tarkoittaa siis työn vapauttamista, demokratia taloudellista demokratiaa, vihreys talouden ja ympäristön yhteensitovien tuotannollisten mallien radikaalia uudelleenrakentamista. Me kirjoitamme siis lippuumme: Vapaa työ, taloudellinen demokratia, vihreä tuotanto.

Olen jo aiemmin esittänyt luonnoksen vasemmiston poliittiseksi ohjelmaksi (*Euroopan kansanrintama luonnon, työn, huolenpidon, demokratian ja rauhan puolesta*, KU, mielipiteet, 29.03.2014, luettavissa myös blogissani). Nyt listaan joitakin ajatuksia tulevia eduskuntavaaleja varten:

1. Täystyöllisyys täystoimeentulona – eroon työttömyydestä

Työttömyys yhteiskunnallisena tilana tulisi poistaa: työn vaihtoehtona tulisi aina olla koulutus, ei koskaan työttömyys. Siten työttömyysvakuutus olisi muutettava koulutusvakuutukseksi. Palkka-, opinto- ja perustulon tulisi muodostaa kuhunkin elämäntilanteeseen sovitettavissa oleva kokonaisuus. Jo tällä hetkellä omaehtoiseen opiskeluun työttömyysetuuden turvin osallistuu nyt enemmän opiskelijoita kuin työvoimakoulutukseen (noin 26300).

2. Massiivinen, miljardien eurojen investointiohjelma vihreän tuotannon ja teknologian kehittämiseksi.

3. Vihreät tavoitteet ja läpinäkyvyyttä tuotantotoimintaan, osakeyhtiölaki uusiksi

Yritysten ensisijaiseksi tehtäväksi on määritettävä ”tuottaa ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestäviä hyödykkeitä ja palveluja” eikä ensisijassa voittoja omistajilleen kuten nyt laki velvoittaa.

Lisäksi yritykset veloitetaan vuosikertomuksissaan ja tarjouksissaan ilmoittavan korkeimman ja pienimmän palkan välinen suhde. Tätä suhdetta käytetään julkisissa hankinnoissa yhtenä laaturiteerinä: mitä pienempi ero, sitä enemmän lisäpisteitä.

Yritysten työntekijöille taataan oikeus osallistua yritysten hallitusten valintaan.

4. Laaja, monipuolinen ja kattava kehittämis- ja kokeiluohjelma talouden moninaistamiseksi

Käynnistetään ohjelma tuotanto- ja asiakasosuuskuntien, nettipohjaisten negatiiviseen korkoon perustuvien rahoitusjärjestelmien sekä yhteis- ja jakotalouksien toteuttamiseksi.

5. Automaatio ja robotiikka rahoittamaan julkisia menoja

Työväenliike on aina kannattanut teknistä kehitystä ja raskaiden töiden siirtämistä koneille ja

automaateille. Robotiikan viimeaikainen kehitys avaa aivan huikeita mahdollisuuksia jäsentää uudelleen työtehtävät ja kokonaisia tuotantoprosesseja. Jotta kysyntä ja hyvinvointipalveluiden rahoitus eivät romahtaisi automaation seurauksena, on robotit ja automaattit laitettava verolle. On laadittava laaja-alainen automaation ja robotiikan kehittämissuunnitelma, jonka lähtökohdaksi on yhteiskunnallisen kokonaiskehityksen edistäminen.

6. Perusopisto kaikille

Suomessa on yleisesti hyväksytty se, että kaikki nuoret suorittavat peruskoulun jälkeen toisen asteen tutkinnon joko lukiossa tai ammatillisessa koulutuksessa. Perustuslain takaama perusopetus tulisi tulkita niin, että se kattaa myös toisen koulutuksen. Toisen asteen koulutus koostetaan kolmivuotisiksi peruspistoiksi, joka kattaa kaikki toisen asteen tutkinnot.

Kirjallisuutta, esim.

Andersson, J. O. 1996. Fundamental Values for a Third Left. *New Left Review* 1/216.

Graeber, D. 2011. *Debt The first 5,000 Years*. New York: Melville House Publishing.

Harvey, D. 2014. *Seventeen Contradictions and the End of Capitalism*. London: Profile Books Ltd.

Kennedy, M. 2012. *Occupy Money: Creating an Economy Where Everybody Wins*. Gabriola Island: New society Publishers.

Lusch, R. F., Vargo, S. L., 2014. *Service-Dominant Logic: Premises, Perspectives, Possibilities*. Cambridge: Cambridge University Press.

Rifkin, J. 2014. *The Zero Marginal Cost Society: The Internet of Things, the Collaborative Commons, and the Eclipse of Capitalism*. New York: Palgrave macmillan.

Tuck, R. 1979. *Natural Rights Theories: Their Origin and Development*. Cambridge: Cambridge University Press.

Wolff, R. D, Resnick S. A. 2013. *Contending Economic Theories: Neoclassical, Keynesian, and Marxian*. New York: MIT Press.

Wolff, R. D. 2012. *Democracy at Work A Cure for Capitalism* New York: Haymarket Publishers.

Keskusteluja, esim.

<http://keimform.de> Auf der Suche dem Neuen im Alten, erityisesti Stefan Meretz'in ja Cristian Siefkes'in puheenvuorot.

<http://onthecommons.org> Erittäin monipuolinen ja laaja keskustelusivusto yhteisvarannoista, niiden puolustamisesta ja tuottamisesta.

<http://www.rdwolff.com> Prof. R. D. Wolffin sivusto, jossa linkki kuukausittaiseen Wolffin päivitykseen kapitalistisen talouden tapahtumista.

Avointa ja julkeaa rakenteellista korruptiota

Saatteeksi: jätin tämän kirjoituksen Helsingin sanomien mielipidetöimukseen julkaistavaksi kesäkuu lopussa siinä toivossa, että kesäaikaan voisi saada julkaistuksi jotain hieman kriittisempääkin näkökulmaa Hesarin mielipidesivuilla. Ei onnistunut, kirjoitus oli kuulemma hetken jonossa, mutta putosi sieltä sitten Helsingin sanomien tunnetusti suureen mustaan laatikkoon.

Minulla on ollut mahdollisuus viime talven aikana eri yhteyksissä kysyä eläkeyhtiö Varman ja Suomen pankin johtajilta miksi Euroopan rahamarkkinoille tungetut sadat ellei tuhannet miljardit eurot eivät ole siirtyneet reaalityalouden investoinneiksi?

Vastaukset ovat olleet vältteleviä ja asian kiertämistä: tällä rahanpainamisella on ylläpidetty keinoitekoisesti omaisuusarvojen inflaatiota. Saman aikaisesti hallitukset väittävät, että rahat on lopussa ja kaikesta meille tärkeästä on säästettävä. Missä mättää?

Ottakaamme esimerkiksi Englanti. Vuonna 2010 hallitus peruutti ohjelman, jonka tavoitteena oli rakentaa 715 koulua. Perusteena oli: rahat on loppu. Samaan aikaan Englannin pankki loi 375 miljardia puntaa uutta rahaa "määrällisen keventämisen" nimissä (*Quantitative Easing*). Tämä raha pumpattiin rahoitusmarkkinoille hyödyttämään kaikkien rikkaimpia ja heidän omaisuusarvojaan: osakkeiden arvot nousivatkin noin 20%. Reaalityalouteen valui kuitenkin vain 8%, loput jo rikastuneet laittoivat uudelleen finanssitalouden kiertoön rikastuakseen edelleen (ks. tarkemmin www.positivemoney.org).

Miksi monet hallitukset karsivat reaalityalouden hankkeita koska "ei ole rahaa", kun samaan aikaan (keskus)pankit pystyvät luomaan tyhjistä enemmän uutta rahaa kuin monen maan vuosibudjetti?

Rahaa painetaan lähes määrättömästi kaikkein rikkaimpien omaisuusarvojen ylläpitämiseksi ja lisäämiseksi, mutta ei meille kaikille niin tärkeiden asioiden kehittämiseen, siis työpaikkoihin, koulutukseen, terveyteen, asumiseen ja yhteisöllisyyteen.

Miksi? Julkinen valta on luovuttanut tärkeimmän taloudellisen työkalunsa - rahan määrällisen sääntelyn - yksityisille pankeille, jotka käyttävät sitä avoimesti ja julkeasti rakenteellisen korruption välineenä.

Vapaakauppa rauhan rikkojana

Mitä on edistys?

Raoul Palmgren toteaa kirjassaan *Suuri linja - kansallisia tutkielmia* (1948/1976) etsiessään edistyksellistä näkökulmaa kansalliseen historiaamme:

“Vallatessaan aste asteelta käsiinsä yhteiskunnallisen ja kulttuurikehityksen hegemonian uusi luokka, työväenluokka, kohottaa harteilleen myös edistyksellisen kansallisen kulttuuri- ja aateperinteen, jonka porvaristo on oman nousunsa vaiheessa luonut, sen perinteen, jota Juhani Aho on nimittänyt kirjallisuutemme “punaiseksi loimeksi” ja jota Eino Leino on tarkoittanut “vuosisadan vaatteella””. (213)

Onko näin käynyt? Pelkäänpä että vain osin. Kovin harvalukuinen kansallinen sivistysporvaristomme on monin osin liberaalia mutta ei edistysmielistä. Edistyksellinen, kansallinen kulttuuri – siltä vähäiseltä osin kun se elää – on työtätekevien käsissä ja hallussa. Valtakulttuurin massatuotanto on kuitenkin muutaman harvan kansainvälisen megaluokan tuotantoyhtiön ohjauksessa.

Liberalistisen talouspolitiikan ideologinen vastinpari – liberaali kulttuuripolitiikka – on ominut itselleen vapaamielisyyden kaavun: kaikki vapaan kaupan esteet ovat taantumusta ja esteettömyys edistystä. Siinäpä tehtävä (kulttuuri)politiikalle.

Vasemmiston ja työväenliikkeen pitkän perintö sitoo edistyksen työhön, viime kädessä vapaaseen työhön. Edistystä on rakentaa yhteisöjä, *joissa jokaisen yksilön vapaa kehitys on kaikkien vapaan kehityksen ehto*. Nämä yhteisöt ovat vapaan työn yhteisöjä, ts. jokainen työtätekevä on mukana päättämässä *mitä, miksi, milloin, miten ja missä* työt tehdään ja tulokset jaetaan.

Vain vapaan työn kautta kehittyy itse kullekin se moninainen, rikas valistuksen ja sivistyksen läpituokema tieto, taito ja kyky asettaa, arvottaa ja ratkaista aikakautemme perusongelmia. Edistyksellisyys ei siis ole vain menneen, jo aikansa eläneen purkamista – liberalismia – vaan myös tulevan rakentamista ja turvaamista.

Työväenliike on perusluonteeltaan kansainvälinen liike. Se hakee yhteistyökumppaneita ja liittolaisia kaikista niistä yhteiskunnallisista liikkeistä, jotka asettautuvat tukemaan ja edistämään yhteiskunnallista edistystä.

Maailmantalouden painopisteen fundamentaalinen muutos

Elämme nyt aikoja, jolloin kaksi harvainvaltaista maailmanluokan kapitalistisen talouden voimapiiriä ottaa mittaa toisistaan ja käy rajankäyntiä niille molemmille välttämättömän vapaakaupan laajentamisesta ja hallitsemisesta. Juuri tästä on kysymys myös Ukrainan kriisissä.

Maailmantalouden fundamentaalinen painopisteen muutos tulee tapahtumaan muutamana seuraavana vuosikymmenenä. Kun nyt kehittyneiden maiden 1MM ihmistä saavat noin 80% tuloista ja 5MM kehittyvien maiden ihmistä saa noin 20% tuloista, niin tilanne tulee kääntymään pääläelleen: nykyisten

kehittyvien maiden noin 8MM ihmistä saa noin 65% tuloista ja runsaat 1,1MM kehittyneiden maiden ihmisistä saa noin 35% tuloista.

Samoin kun nyt keskiluokasta noin kaksi kolmasosaa (noin 1MM) asuu kehittyneissä maissa ja 0,5 MM kehittyvissä maissa, niin pian keskiluokasta asuu kehittyvissä maissa kaksi kolmasosaa, noin 2MM ihmistä. Afrikassa tulee asumaan nykyisen 1MM sijaan noin 2MM ihmistä, joiden tulotaso saattaa jäädä murto-osaan muihin nähden.

Kaikkien keskeisten tuotannonalojen painopiste (teollisuus, palvelut, teknologia) on siirtynyt tai on siirtymässä Aasiaan. Kiinan talous ohittaa US:n talouden muutaman vuoden sisällä. BRICS –maat ovat perustaneet globaalin kehittämissankin ja pyrkivät horjuttamaan dollarin asemaa maailmankaupan reservivaluuttana, mm. öljykaupassa.

Venäjä ja EU

Perinteellisesti kansallisvaltioita pidetään suvereenina, autonomisina päätöksentekijöinä. Taloudellisessa katsannossa tämä ei ole ollut pitävä lähtökohta enään pitkään aikaan: kaikki kansallisvaltiot ovat tavalla taikka toisella riippuvaisia toinen toisistaan. Tämän on joutunut tunnustamaan myös USA Kiinan talouden ja BRICS –maiden talousliittouman edessä. Tosin tätä ei ole tunnustettu US:n konservatiivisen puolueen piirissä, jossa elää vielä kuvitelma mahdollisuusdeta eristäytyä “pahasta maailmasta”, joka tietysti olisi tuhon tie.

Pitkään muurin murtumisen ja kylmän sodan päättymisen jälkeen – isä Bushin luvattua Gorbatsoville, että NATO ei laajene itään - näytti siltä, että Venäjä haluaa myös valtiollisella tasolla asettua tilanteeseen, jossa käydään EU:n ja Venäjän välillä moninaista ja monialaista keskustelua yhteistyön yleisistä normeista ja arvoista. Tätä keskustelua käytiin neljässä eri tilassa: 1) yhteinen talousalue, 2) vapaus, turvallisuus ja oikeus, 3) ulkoinen turvallisuus, 4) tutkimus ja koulutus, mukaan lukien kulttuuriset näkökohdat.

EU näki kuitenkin nämä keskustelut integroivana ja Venäjän kansalaisyhteiskuntaa haastavina ja sitä transformoivina: Venäjän tulisi omaksua ne vapaakaupan periaatteet ja lähtökohdat, jotka on määritetty US/EU vapaakauppaliittoumassa, ts. liberaalin (kulttuuri)politiikan tulisi tukea ja edistää vapaata kauppaa: koko Venäjän kansalaisyhteiskunta olisi avattava ja rakennettava niin pitkälti kuin mahdollista *cash-nexus* -suhteen varaan ja synnyttävä myös sitä vastaavat poliittiset edunvalvontamarkkinat.

Monien menetysten jälkeen Vladimir Putinin presidenttikaudella alkanut Venäjän vastahanka EU-konversioon kärjistyi viimein Ukrainassa. **Gabor Steingart** (Handelsblatt 10.08.2014) kuvaa prosessia oivasti: “Kuka johti ensin harhaan? Alkoiko kaikki Venäjän hyökkäyksestä Krimille vai yrittikö länsi ensin Ukrainan horjuttamista? Haluaako Venäjä laajentua länteen vai NATO itään? Vai kävikö ehkä niin, että kaksi maailmanvaltaa tapasivat samalla ovella keskellä yötä aivan samanlaisin tavoittein kolmannen puolustuskyvyttömän suhteen, joka nyt maksaa umpisolmun joutumalla sisällissodan alkuun?”

Huomattakoon: tämä “kolmas puolustuskyvytön” saattaisi olla myös Suomi. Suomi joutuu ennemmin tai myöhemmin ratkaisemaan saman ongelman kuin mitä Ukraina nyt ratkoo: miten luoda tasapainoiset kaupalliset ja poliittiset suhteet kahteen – ellei kolmeen – vapaakauppa -alueeseen, jotka kamppailevat keskinäisistä voimasuhteistaan.

Käännöksen jälkeen Venäjä muunsi puhetapansa traditionaalisen suvereenin valtion puhetavaksi ja keskittyi ajamaan yksittäisiä konkreettisia intressejä. Venäjä pyrkii nyt vastakkainasetteluiden kautta symmetrisiin oman ja EU:n suveriniteetin rajoituksiin: Ukrainan EU:n assosiaatiosopimus ja Euraasian vapaakauppa-alueen liittosopimus on kyettävä sovittamaan yhteen. Tätä korosti myös presidentti Niinistö arvioidessaan tilannetta Venäjän ja Ukrainan matkansa jälkeen.

Venäjällä on siis – tietysti – oma lehmä ojassa. Venäjän kaavailema Euraasian taloudellinen unioni (Eurasian economic Union) on lähes peilikuva EU:sta. Tavoitteena on kilpailuun perustuvat yhteismarkkinat neljällä vapaudella (tavaroiden, pääomien, palveluiden ja ihmisten vapaa liikkuvuus) ja kilpailun edellytysten harmonisointi. Yhteinen valuutta on myös suunnitella. Ilmankos **Hillary Clinton** on todennut: “We know what the goal is and we are trying to figure out effective ways to slow down or prevent it.”

Paraatiovi auki Pietariin? -

Minun sukupolvelleni on taottu päähän ulkopoliitikasta kaksi asiaa:

Ensiksi: maantiedettä emme voi muuttaa, se on ja pysyy.

Toiseksi: Neuvostoliiton ja sittemmin Venäjän tulee olla täysin varma siitä, että missään olosuhteissa Suomen kautta ei avaudu mahdollisuutta uhata Leningradin/Pietarin turvallisuutta. Yksinkertaista, selkeää, ymmärrettävää ja hyväksyttävää.

Nyt tuo varmuus on menetetty: Suomi on luvannut kauttakulkuoikeuden NATO:n nopean toiminnan joukoille myös kriisin oloissa. Ehtona on että jos kutsutaan. Venäjän kannalta tämä merkitsee, että se ei voi olla varma siitä, että Suomea ei käytetä kauttakulkureittinä kriisin oloissa.

On siis tapahtunut fundamentaalinen muutos Suomen ulkopoliitikassa. Seuraukset tulemme näkemään hyvin pian.

NATO on US johtoinen sotilasliitto. Vielä hetki sitten Obaman neuvoantajanakin toiminut *Zbigniew Brzezinski* kävi suurta sakkipeliä Euroopan vasallivaltioilla (*The grand chessboard - American Primacy and Its Geostrategic Imperatives*, 1997 s. 40): US:n “imperiaalisen geostrategian kolme suurta imperatiivia ovat estää salaliitot, pitää vasallivaltiot turvallisuusriippuvuudessa ja estää barbaarien (Venäjä ja Kiina, mvv) liittoutumasta yhteen”. Vaikka *Brzezinskin* sanasto on sittemmin muuttunut US:n “*stragiseksi visioksi*” (2012) ja “värivallankumousten” kautta toteutetuksi konversiopolitiikaksi,

tavoite on yksi ja sama: vapaakaupan kautta tapahtuva maailman hallinta.

Venäjä ei ole Neuvostoliitto. Sympatiapisteitä Venäjälle ei ole mitään syytä jakaa. Neuvostoliitto oli valtiokapitalismin mallimaa. Venäjä elää nyt harvainvaltaisen finanssikapitalismin kourissa. Siinä se ei paljonkaan poikkea Yhdysvalloista tai Kiinasta. Kaikilla niillä on syvällä kyntävät energia- ja luonnonvaroihin sekä vapaakauppaan liittyvät kansalliset elintärkeät intressit, joita ne ajavat keinoja kaihtamatta. Demokratia ja kapitalismi eivät enää pitkään aikaan ole kulkeneet käsikädessä.

Mutta maatiede ei ole muuttunut, eikä muutu. Pohjoisen Euroopan vakaus on ollut aina ja tulee olemaan kiinni Itä-meren ympärillä olevien maiden turvallisuuspoliittisten intressien tasapainoisesta huolehtimisesta.

Eurooppa tulee selviämään edessä olevasta puristuksesta vain tukeutumalla Euroopan vuosisataiseen edistykseen perinteeseen, jonka avainsanoja ovat demokratia, solidaarisuus ja tasa-arvo. On taas kansanrintamapolitiikan aika.

Onko isäntämaasopimus myös valtiosopimuksen vastainen?

Jacob Söderman on asettanut uuden NATO -isäntämaasopimuksen perustuslaillisesti kyseenalaiseksi siksi, että se mahdollistaa natojoukkojen toiminnan alistamisen nato-komentajalle myös Suomessa (ks. Suomenmaa 05.09.2014).

Uusi sotilaspoliittinen NATO-sopimus on kyseenalainen myös voimassaolevan valtiosopimuksen kannalta (63/1992 *Suomen tasavallan ja Venäjän federaation välinen SOPIMUS suhteiden perusteista*).

Suomen ja Venäjän keskinäisen sopimuksen neljännen artiklan mukaan ”sopimuspuolet pidättyvät voimakeinoilla uhkaamisesta tai niiden käytöstä toisen osapuolen alueellista koskemattomuutta tai poliittista riippumattomuutta vastaan. ... Sopimuspuolet eivät käytä eivätkä salli aluettaan käytettävän aseelliseen hyökkäykseen toista sopimuspuolta vastaan. ... Siinä tapauksessa, että Suomi tai Venäjä joutuu aseellisen hyökkäyksen kohteeksi, toinen osapuoli ... pidättyy sotilaallisen avun antamisesta hyökkääjälle.”

Onko hallitus siis mennyt tekemään ilman eduskunnan siunausta sotilaspoliittisen sopimuksen, joka on voimassaolevan valtiosopimuksen ja perustuslain vastainen?

On ETYK II aika!

Helsingin sanomat referoi tänään kovin yksipuolisesti Venäjän presidentti Vladimir Putinin puhetta 24.10. 2014 Valdai - foorumilla. Foorumin otsikko oli *Maailmanjärjestys: uudet säännöt tai peli ilman sääntöjä (The World Order: New Rules or a Game without Rules)*. Foorumi haastaa lännessä käynnissä olevaa keskustelua maailmanjärjestyksestä, ks. esimerkiksi Henry Kissingerin juuri ilmestynyttä kirjaa maailmanjärjestyksestä (*World Order*).

Vladimir Putin sanoi paljon muutakin kuin mihin Hesari viittaa, vapaasti kääntäen mm.:

"Meidän on selvästi tunnistettava, missä yksipuoliset toimet päättyvät ja missä meidän on sovellettava monenvälisiä mekanismeja. Osana kansainvälisen oikeuden tehostamista meidän on ratkaistava kansainvälisen yhteisön ongelmat voidaksemme taata turvallisuuden ja ihmisoikeudet, sekä kansallisen suvereniteetin ja minkään maan sisäisiin asioihin puuttumattomuuden periaatteen."

"Lisäisin, että kansainvälisten suhteiden on perustuttava kansainväliseen oikeuteen, jonka tulisi perustua moraalisiin periaatteisiin, kuten oikeudenmukaisuuteen, tasa-arvoon ja totuuteen. Ehkä tärkeintä on kunnioittaa yhteistyökumppaneita ja heidän intressejään. Tämä on selvä kaava, mutta jos sen seuraaminen voisi radikaalisti muuttaa maailmantilannetta. "

"Uskon, että tarvitsemme uuden perustan keskinäiselle riippuvuuvaisuudelemme. Meidän ei pitäisi pelätä sitä. Päinvastoin, tämä on hyvä väline näkemystemme harmonisoimiseksi.

"Haluan edelleen korostaa, että Venäjä ei tarvitse minkäänlaista erityistä, poikkeuksellista asemaa maailmassa."

"Pystyimme kehittämään sääntöjä vuorovaikutusta varten toisen maailmansodan jälkeen, ja pystyimme pääsemään sopimukseen Helsingissä 1970-luvulla. Meidän yhteinen tehtävämme on ratkaista tämä perustavanlaatuinen haaste tässä uudessa kehitysvaiheessa."

Kun seuraa maailman taloudellista kehitystä ja siihen liittyvää kansallisvaltioiden geo- ja valtopoliittista keskustelua, ei voi tulla kuin yhteen johtopäätökseen: Niin oivallinen kuin Helsingin ETYK -kokous olikin aikanaan ratkaisemaan tuolloisia jännitteitä, se ei enää riitä kattamaan kaikkia niitä uusia jännitteitä, joita on noussut esiin viime vuosien aikana. Tarvitsemme siis uuden ETYK -kokouksen. Suomi voisi ottaa taas aloitteen asiassa.

Palaan asiaan "vapaakauppa rauhan rikkojana"

Vapaa työ, taloudellinen demokratia, vihreä tuotanto - vasemmistopolitiikan pitkä kaari

Vasemmistoliiton hallitus toteaa *“Työtä, hyvinvointia, kansanvaltaa ja kestäväää politiikkaa”* – vaaliohjelmaehdotuksen avauksessa että *“poliittisen ja taloudellisen vallan kasautuminen harvoille ei ole koskaan suuren enemmistön ja yhteiskunnan etu.”*

Siksi *“demokraattinen ja oikeudenmukainen yhteiskunta edellyttää kaikkien yhtäläistä ja tasavertaista osallistumismahdollisuutta kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla. ... Tulevina vuosina tarvitaan mittavia satsauksia tuotantorakenteen uudistamiseen, työllisyyttä tukevia investointeja sekä ostovoimaa parantavaa ja tuloeroja pienentävää työvoima- ja sosiaalipolitiikkaa.”*

Avaus on lupaava, mutta ohjelmaluonnos ei lunasta näitä lupauksia, ei demokratiasta eikä taloudesta. Edistyksen horisontti on rajautunut puolustukselliseen elvytykseen.

Asettakaamme muutamalla lauseella vaalityömme työväenliikkeen toiminnan avarampaan, pitkäjänteisempään kaareen jotta saisimme esiin vasemmistolaisen rakennepolitiikan ytimen.

Edistys

Vasemmiston ja työväenliikkeen pitkän perintö sitoo edistyksen työhön, viime kädessä vapaaseen työhön. Edistystä on rakentaa yhteisöjä, *joissa jokaisen yksilön vapaa kehitys on kaikkien vapaan kehityksen ehto.* Nämä yhteisöt ovat vapaan työn yhteisöjä, ts. jokainen työtätekevä on mukana päättämässä *mitä, miksi, milloin, miten ja missä* työt tehdään ja tulokset jaetaan.

Vain vapaan työn kautta kehittyy itse kullekin riittävän moninainen, rikas ja välttämätön valistuksen ja sivistyksen läpikäynti, tieto, taito ja kyky asettaa, arvottaa ja ratkaista aikakautemme perusongelmia. Edistys ei siis ole vain menneen, jo aikansa eläneen purkamista – liberalismia – vaan myös tulevan rakentamista ja turvaamista.

Jo tästä lyhyestä välähdyksestä voimme päätellä, että vasemmiston reformipolitiikan ydin keskittyy työn ja tuotannon kentille. Ohjelmallisesti siis:

Vapaa työ, taloudellinen demokratia, vihreä tuotanto

1. Täystyöllisyys täystoimeentulona – eroon työttömyydestä

Työttömyys yhteiskunnallisena tilana tulisi poistaa: työn vaihtoehtona tulisi aina olla koulutus, ei koskaan työttömyys. Siten työttömyysvakuutus olisi muutettava koulutusvakuutukseksi. Palkka-, opinto- ja perustulon tulisi muodostaa kuhunkin elämäntilanteeseen sovitettavissa oleva kokonaisuus. Jo tällä hetkellä omaehtoiseen opiskeluun työttömyysetuuden turvin osallistuu nyt enemmän

opiskelijoita kuin työvoimakoulutukseen.

2. Massiivinen, miljardien eurojen investointiohjelma vihreän tuotannon ja teknologian kehittämiksi

Tästä on puolueen talous- ja työllisyyspoliittinen työryhmä tehnyt perustyötä, joka ei riittävästi näy ohjelmaluonnoksessa.

Vasemmistolle talouden dynamiikan avainsana on oppiminen, ei markkinat.

3. Vihreät tavoitteet ja läpinäkyvyyttä tuotantotoimintaan - osakeyhtiölaki uusiksi

Yritysten ensisijaiseksi tehtäväksi on määritettävä ”tuottaa ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestäviä hyödykkeitä ja palveluja” eikä ensisijassa voittoja omistajilleen kuten nyt laki velvoittaa.

Lisäksi yritykset veloitetaan vuosikertomuksissaan ja tarjouksissaan ilmoittavan yrityksen korkeimman ja pienimmän palkan välinen suhde. Tätä suhdetta käytetään julkisissa hankinnoissa yhtenä laaturiteerinä: mitä pienempi ero, sitä enemmän lisäpisteitä.

Yritysten työntekijöille taataan oikeus osallistua yritysten hallitusten valintaan.

4. Laaja, monipuolinen ja kattava kehittämis- ja kokeiluohjelma talouden moninaistamiseksi

Käynnistetään ohjelma tuotanto- ja asiakasosuuskuntien, nettipohjaisten negatiiviseen korkoon perustuvien rahoitusjärjestelmien sekä yhteis- ja jakotalouksien toteuttamiseksi.

5. Automaatio ja robotiikka rahoittamaan julkisia menoja

Työväenliike on aina kannattanut teknistä kehitystä ja raskaiden töiden siirtämistä koneille ja automaateille. Robotiikan viimeaikainen kehitys avaa aivan huikeita mahdollisuuksia jäsentää uudelleen työtehtävät ja kokonaisia tuotantoprosesseja

Jotta kysyntä ja hyvinvointipalveluiden rahoitus eivät romahtaisi automaation seurauksena, on robotit ja automaattit laitettava verolle.

On laadittava laaja-alainen automaation ja robotiikan kehittämisohjelma, jonka lähtökohtana on yhteiskunnallisen kokonaiskehityksen edistäminen.

6. Perusopisto kaikille

Suomessa on yleisesti hyväksytty se, että kaikki nuoret suorittavat peruskoulun jälkeen toisen asteen tutkinnon joko lukiossa tai ammatillisessa koulutuksessa. Perustuslain takaama perusopetus tulisi tulkita niin, että se kattaa myös toisen koulutuksen. Toisen asteen koulutus koostetaan kolmivuotisiksi peruspistoiksi, joka kattaa kaikki toisen asteen tutkinnot.

Teemoja eduskuntavaalikamppailuun 1

Saatteeksi

Keski-Suomen Vasemmistoliiton eduskuntavaaliehdokkaat pitivät vaalikampanjan aloitustilaisuuden 8. 12. Jyväskylässä. Alla on joitakin teemoja, joita omassa kampanjassani nostan esiin. Palaan asiaan vuodenvaihteen jälkeen.

Kestävää elvytystä

Nyt tarvitsemme massiivisen, miljardien eurojen investointiohjelman vihreän tuotannon ja vihreän teknologian kehittämiseksi. Sen lisäksi tarvitsemme laajan, monipuolisen ja kattavan kehittämis- ja kokeiluohjelman taloudellisen toiminnan avaamiseksi väestöpohjaiseksi.

Demokratiaa laajentavia rakenneuudistuksia - pari ensiehdotusta

- Yritysten ensisijaiseksi tehtäväksi on määritettävä “tuottaa ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestäviä hyödykkeitä ja palveluja” eikä voittoja omistajilleen kuten nyt laki velvoittaa.
- Yritykset velvoitetaan vuosikertomuksissaan ja tarjouksissaan ilmoittamaan yrityksen korkeimman ja pienimmän palkan välinen suhde. Tätä suhdetta käytetään julkisissa hankinnoissa yhtenä laaturiteerinä: mitä pienempi ero, sitä enemmän lisäpisteitä.

Natolle EI - KYLLÄ demokraattiselle Euroopalle

“Ovi raollaan NATOon” -politiikan seurauksena Suomeen rakennettu NATO -talo valmiiksi viimeistä avainnippua ja isännöintiä myöten. Vain kutsu puuttuu. Nato -optio ei enää hillitse vaan provosoi Venäjää. Onkin astuttava uudelle vakautuspolitiikan tielle, jonka tavoitteena on Itämeren ja Pohjois-Euroopan vakauden ja turvallisuuden edistäminen.

Globaalia kaupunkipolitiikkaa

Ihmiskunnan kehitys tullaan ratkaisemaan kaupungien julkisissa, demokraattisissa tiloissa ja verkostoissa. Lähiverkostuneet kaupungit muodostavat kaupungien globaalin verkon. Paikallinen innostus välittyy osaksi globaalia kehitystä: kaupungeista on tullut keskeisiä uuden sukupolven yhteistoiminta- ja jakotalouden koekenttiä, joiden tulokset leviävät nopeasti ympäri maailmaa.

Niin myös Jyväskylässä: jos sote- ja toisen asteen koulutus rakentuvat maankuntapohjaisiksi, Jyväskylä muuntuu maakunnalliseksi kaupungiksi, jossa hajautettu energiverkko, tuotannollinen logistiikka ja kaiken internet muodostavat kehityksen vipuvoiman. Keski-Suomi voisi astua aluekehityksen kärkijoukkoon Euroopassa.

Demokraattisia rakenneuudistuksia – NYT!

Miksi vain oikeisto, kokoomus etunenässä ajaa rakenneuudistuksia? Miksi vasemmisto vain hyssyttelee oikeiston reformihaluja eikä esitä listaa omista demokraattisista rakenneuudistuksista?

Julkisen sektorin käyttökustannuksia leikataan ja leikkaukset kuitataan työntekijöiden irtisanomisilla. Saman aikaisesti kehitellään erillisiä rahoitus- ja investointiohjelmia toiveena saada aikaiseksi uutta taloudellista kasvua yksityisellä sektorilla.

Toistaiseksi nämä ohjelmat ovat pääsääntöisesti vain lisänneet omaisuusarvojen ansiotonta arvonnousua, siis inflaatiota, käyttäen polttoaineenaan verotusta, kansalaisten velkaantumista ja sosiaalisten oikeuksien leikkaamista.

Vasemmistoliiton eduskuntavaaliohjelman kärkihanke – elvytys – on jo nyt menettämässä poliittista voimaansa kun kaikki muutkin, jopa meille niin rakkaat poliittiset vastustajammekin ovat ryhtyneet elvytystoimiin. Me vaadimme nyt - kuten niin monta kertaa aiemminkin - muutaman miljardin enemmän kuin muut.

Meille jää taas kerran valittajan rooli: tämä ei nyt mennyt kuten me trömsöössä suunnittelimme.

Poikkeusajat loppuivat jo 1970-luvulla

Toisen maailmansodan jälkeiset vuosikymmenet – 50-, 60- ja 70-luvut – olivat poikkeuksellista aikaa kapitalismin historiassa. Suomessa talvisodan melskeiden keskellä solmitun tammikuun kihlauksen seurauksena syntyi työnjako kansallisen työväestön ja porvariston välillä: me teemme työt, te päätätte mitä, miksi, miten, missä ja milloin työt tehdään ja tulokset jaetaan.

Sotien jälkeen sopimus rakensi joukkoliikkeeseen tukeutuneelle vasemmistolle ja markan devalvaatioita hyväksi käyttäneelle porvaristolle poliittisen taistelukentän kiihkeään kamppailuun kansalaisten demokraattisista ja sosiaalisista oikeuksista. Vasemmisto menestyi monissa hankkeissaan.

Asetelmat ovat muuttuneet: kansainvälinen finanssiporvaristo on jo 1980-luvun alusta lähtien irrottautunut kansallisista intresseistä ja kyykyttänyt kansallisia kauppa- ja teollisuusporvaristoja. Niin myös meillä Suomessa: käynnissä on jo pitkään ollut kansallisen kauppa- ja teollisuusporvariston irtisanoutuminen perinteellisestä työnjaosta ja sen ehdoista: proleista on nyt koulittava prekoja.

Kun vielä kauppa- ja teollisuusporvaristolla oli ja on vieläkin käytännöllinen suhde reaalityöelämään, finanssipurvaristolla sitä ei enää ole: heille tuotannon ydin on *“making money”*. Vapaa kauppa tarkoittaa nyt irrotautumista kaikista (raha)kaupan esteistä – olivat ne sitten ihmiseen, luontoon, yhteisöön tai kulttuuriin liittyviä sidoksia. Yhteisöä pitää kasassa vain yksi suhde, *“cash-nexus”*, käteismaksusuhde.

Erityisen ikäväksi tämän kehityksen tekee se, että vapaakauppaa ei enää edistetä moninkeskeisesti tasavaroisten valtioiden yhteistyöprosessina vaan muodostumassa olevien taloudellisten blokkien sisällä (USA (eu) vs. Kiina (BRICS - maat)) osana kansainvälisen finanssipurvariston taloudellista valtionhallintoa (*economic statecraft*). Tällöin rajankäynnit blokkirajoilla kärjistyvät yhteenotoiksi. Ja tässä yhteydessä *“demokratiasta”* on tullut demagoginen työkalu.

Palkkatyön ihanuus ja kurjuus

SKDL:n 70 –vuotisjuhlaseminaarissa **Kalevi Kivistö** luonnehti hänen aikansa reformipolitiikan kriitikkojen asennetta paljon käytetyllä ilmaisulla *“mikään ei muutu, jos kaikki ei muutu”* (KU 14.11.2014, s. 20). Siis ensin sosialismi ja sitten reformit, ei päinvastoin – olihan SKDL:n ohjelmallisena tavoitteena sosialismi.

Välitön mieleenmuistuma tästä sanonnasta on vanhan aristokraatin toteamus **Luchino Viscontin** elokuvassa *Tiikerikissa* kun hän katselee nousukasmaisen purvariston edesottamuksia: *“kaiken on muututtava, jotta mikään ei muuttuisi”*. Hän siis ymmärsi, että purvaristo halusi samaisen etuoikeutetun aseman kuin hänellä, aateliston edustajalla, jo oli.

Tämä ajatus *“kaiken on muututtava, jotta mikään ei muuttuisi”* on vieläkin purvariston reformipolitiikan ydin. Kaiken on siis muututtava, jotta purvaristo saisi pitää omat etuoikeutensa. Etuoikeudet? Mitkä ihmeen etuoikeudet?

Ensiksi on tietysti todettava jo kolmen vuosikymmenen ajan lisääntynyt ja nyt yhä jyrkkenevä, globaalisesti täysin absurdi ja järjetön tulonjaon radikaali muutos pienen vähemmistön eduksi.

Purvaristo pitää tietysti tätä uudelleenjakoa seurauksena heidän kyvyistään hoitaa asioita. He pitävät raskaina ja perittyinä velvollisuuksinaan – niin sosiaalisesti kuin biologisestikin - päättää *mitä, miksi, milloin, miten ja missä työt tehdään ja kuinka tulokset jaetaan*.

Vaikka purvaristo melskaa vapaudesta kaiken aikaa, niin he eivät halua puhua siitä työpaikoilla. Palkkatyömalli rajoitti demokraattisen päätöksenteon työn ulkopuolelle, työpaikalla olemme vajaakansalaisia.

Palkkatyömallilla on toinenkin vakava seuraus: se irroitti meidät reaalisesta suhteestamme luontoon. Me emme työssä kysy *mitä, miksi, milloin, miten ja missä* käytämme hyväksi luontoa, olemme jättäneet sen purvariston päätettäväksi. Sen sijaan olemme kyllä kuluttajina ja kansalaisina huolissamme luonnosta, mutta lähes voimattomina.

Kun 1970 –luvulla ajateltiin että *“mikään ei muutu, jos kaikki ei muutu”*, niin oletuksena oli, että on jo olemassa malli, jossa kaikki on jo muuttunut, eikä mitään olennaista tarvitse enää muuttaa, siis

realisocialismi. Sitten olemme oppineet, että olennaista, keskeistä muutosta ei ollut tehty vaan kysymys oli valtiokapitalismin muodosta, jossa arvolaki toimi vielä luonnonlakina. Luokka-analyysiin perustunut vallanotto ei ratkaissut tavara-analyysin ydintä: arvomuotoa.

Teesi *“kaiken on muututtava, jotta mikään ei muuttuisi”* esittää muunnelman samasta vallanotosta, jossa ei haluta tehdä muutoksia luokka- eikä tavara-analyysin pohjalta, vaan avataan niille uusi välityksen muoto: tavaramarkkinat. Henkilökohtaiset valtasuhteet ja tavaranvaihto oli tällöin rakennettava rahan ja markkinoiden varaan. Tällöin henkilöistä - sinusta ja minusta - tuli toissijaisia, samantekeviä, tavaroita. Olemme siis – *ah* - niin vapaita kuluttajina mutta - *voi voi* – niin vallattomia päättämään tuottamisen ja siten kuluttamisen ehdoista. Palkkatyön ihanuus ja kurjuus!

Kun teesi *“mikään ei muutu, jos kaikki ei muutu”* asettaa kysymyksen vallasta ja sen kaatamisesta, niin teesi *“kaiken on muututtava, jotta mikään ei muuttuisi”* asettaa kysymyksen voitosta ja sen anastamisesta.

Välihuomautus Vasemmistoliiton synnystä

Perinteellisesti vasemmisto on perustanut politiikkansa kapitalismin analyysiin, joissa on ollut keskeistä sekä kapitalismin luokkaluonne että tuotannon tavara-luonne.

Vasemmistoliittoa perustettaessa yhtenä *“nerokkaana ajatuksena”* oli - kuten **Sirpa Puhakka** totesi edellä mainitussa SKDL:n juhlaseminaarissa – luopua kaikista ismeistä. Pois siis teoreettiset analyysit ja niistä juontuvat ismit ja iskulauseet. Tältä pohjalta rakennetun työväenliikkeen liikuttajaksi asettuikin kristillis-sosiaalinen perusvire: huolenpito toisista. Samalla kuitenkin paraatiovesta astui sisään suomenruotsalaisen liberaalin älymystön kannattama uusi ismi, nimittäin kulttuuriliberalismi.

Ajatus oli vastustaa talousliberalismia kulttuuriliberalismin keinoin. Lippuumme tuolloin kirjoitetut sanat – vapaus, demokratia ja ympäristö – rajautuivat ensisijaisesti kansalaisyhteiskunnan haasteiksi. Työhön ja tuotantoon liittyvät kysymykset jäivät sivummalle. Vasemmistoliiton politiikka rajautui parlamentaariseen työhön puolustamaan jo saavutettuja voittoja hyvinvointivaltion rakentamisessa – ja kulttuurisen liberalismin edistämiseen.

Vasemmistoliitto – *Kolmas vasemmisto* -teorian realisoitumana! - rakentui kolmanneksi vaihtoehdoksi, keskustavasemmistolaiseksi, kulttuuriliberaaliksi, taloudellista uusliberalismia sättiväksi mutta tuotannollis-taloudellisessa katsannossa konservatiiviseksi moniväriseksi liikkeeksi. Vasemmistoliiton teesi oli siis *“jos mikään ei muutu, niin kaikki muuttuu”*.

Kulttuuriliberalismi on taloudellisen liberalismin kääntöpuoli, kolikon toinen puoli, voisi sanoa: kaikkia kansantaloudellisia perustoja on järkytettävä, jotta mikään ei muuttuisi finanssipurvariston ja työtätekevän väestön nykyisessä vallanjaossa. Siispä kulttuurisesti kaiken tulee yksityistyä ja hankilökohtaistua vapauden kokemuksi, joilla ei ole kokijalle itselleen mitään yhteiskunnallista merkitystä. Vapaus on vallattomuutta, valta vailla mieltä.

Olisikohan Vasemmistoliiton synnyttäminen yksi sivujuonne väriavallankumousten pitkässä listassa?

Odotan mielenkiinnolla Sirpa Puhakan historiatutkimuksen avauksia.

Vapaa työ

“Autuaita ovat ne ajat, joille tähtitaivas on kuljettavien ja kuljettavissa olevien teiden kartta ja joita tähtien valo kirkastaa. Kaikki on uutta ja kuitenkin tuttua, seikkailullista ja silti omaa. Maailma on laaja ja kuitenkin kuin oma koti, sillä sielussa palava tuli on samaa olemuksenlajia kuin tähdet; jyrkästi eroavat toisistaan maailma ja minä, valo ja tuli, eivätkä koskaan silti jää toisilleen vieraiaksi; sillä tuli on jokaisen valon sielu, ja valoon pukeutuu jokainen tuli ...”

Näillä kuuluisilla sanoilla **Georg Lukács** aloittaa *Romaanin teoria* -kirjansa (1914). Emme siis mitä ilmeisimmin elä “autuaita aikoja” vaan olemme yhä jyrkemmin ja kaikilta osiltaan irrottamassa toisistaan “maailman ja minän, valon ja tulen”. Voisiko olla toisin?

Vasemmiston ja työväenliikkeen pitkän perintö sitoo edistyksen työhön, viime kädessä vapaaseen työhön. Edistystä on rakentaa yhteisöjä, joissa jokaisen yksilön vapaa kehitys on kaikkien vapaan kehityksen ehto. Nämä yhteisöt ovat vapaan työn yhteisöjä, ts. jokainen työtätekevä on mukana päättämässä mitä, miksi, milloin, miten ja missä työt tehdään ja tulokset jaetaan; siis “tuli on jokaisen valon sielu ja valoon pukeutuu jokainen tuli”

Vain vapaan työn kautta kehittyy itse kullekin riittävän moninainen, rikas ja välttämätön valistuksen ja sivistyksen läpitunkema tieto, taito ja kyky asettaa, arvottaa ja ratkaista aikakautemme perusongelmia. Kysymyksessä on siis juuriin menevä luontosuhteemme korjaamisen *käytännöllisen humanismin* (Marx) ohjelma. Humanismi on - tänään - vallankumouksellista.

Edistyksellisyys ei siis ole vain menneen, jo aikansa eläneen purkamista – liberalismia – vaan myös tulevan rakentamista ja turvaamista. Emme siis halua olla vapaita ollen irti kaikesta, siis yksin, vaan rakentaa vapauden valtakuntaa niin kuin se vain yhdessä, yhteisöissä ja yhteistyössä on mahdollista. Se on *win-win* -malli.

Vaikka päätökset tehtäisiin viisain ajatuksin ja täydellä sydämmellä - siis oikeudenmukaisesti ja demokraattisesti - se ei vielä takaa että “tuli on jokaisen valon sielu, ja valoon pukeutuu jokainen tuli”. Sillä vain siihen minkä itse tuotamme ja saamme yhdessä aikaiseksi meillä on henkilökohtainen tuntuma ja luottamus. Vain omin käsin ja yhdessä tehty sitoo yhteen demokratian ja oikeudenmukaisuuden, pään ja sydämen.

Demokratia ja työ

Klassisen Kreikan vapaiden miesten – kansalaisten – politiikan tekeminen oli vapaa arjen askareista ja huolista, niistä huolehtivat naiset ja orjat. Rooman valtakunnassa kansalaisuus määrittyi suhteessa tavaroihin (*res*). Tästä “*homo legalis*” kasvoi sittemmin ajatus kansalaisen oikeuksista, ensin tasa-arvosta lain edessä, sitten poliittisista oikeuksista ja viimein sosiaalisista oikeuksista (kuten koulutus, terveys, työttömysvakuutus).

Sekä demokratian että oikeudenmukaisuuden ulkoisena edellytyksenä oli ja on, että jotkut toiset tai jossakin toisaalla tehdään työt. Demokratia huolehtii päätösten tekemisestä, oikeudenmukaisuus

tulosten tasapuolisesta jakamisesta. Pää ja sydän eivät tunnista velkaansa tekeville käsille.

Olemme työn ulkopuolella yksityisiä kansalaisia ja kuluttajia, mutta työssä vajaakansalaisia, emme saa olla mukana päättämässä *mitä, miksi, milloin, miten ja missä työt tehdään ja kuinka tulokset jaetaan*.

Tätänykyä monet työntekijät, prekat, saavat rajatussa määrin päättää milloin, miten ja missä työt tehdään kunhan tuotantotavoite toteutuu. Tämän hintana on ollut oman ja työajan rajan hämärtyminen sekä usein vielä työyhteisöjen rapautumiseen. Kuitenkin se *mitä ja miksi tuotetaan ja kuinka tulokset jaetaan* jää muiden päätettäväksi - se kun on nykyään enkelitietoa ja taitoa.

Demokraattisia rakenneuudistuksia

Työväenliikkeen tehtävänä on ollut ja on vastakin vapauttaa työ, siis katsoa vapautta, demokratiaa ja ympäristöä työn ja tuotannon kautta: Vapaa työ, taloudellinen demokratia, vihreä tuotanto:

1. *Täystyöllisyys täystoimeentulona – eroon työttömyydestä työtakuun kautta.* Työttömyys on onneton jäänne teollisen yhteiskunnan ajoilta. Työttömyys yhteiskunnallisena positiona tulisi poistaa: työn vaihtoehtona tulisi aina olla koulutus, ei koskaan työttömyys. Siten työttömyysvakuutus olisi muutettava koulutusvakuutukseksi. Palkka-, opinto- ja perustulon tulisi muodostaa kuhunkin elämäntilanteeseen sovitettavissa oleva kokonaisuus.

2. *Massiivinen, miljardien eurojen investointiohjelma vihreän tuotannon ja teknologian kehittämiksi.*

3. *Vihreät tavoitteet ja läpinäkyvyyttä tuotantotoimintaan, osakeyhtiölaki uusiksi.* Yritysten ensisijaiseksi tehtäväksi on määritettävä ”tuottaa ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestäviä hyödykkeitä ja palveluja” eikä ensisijassa voittoja omistajilleen kuten nyt laki velvoittaa.

Lisäksi yritykset veloitetaan vuosikertomuksissaan ja tarjouksissaan ilmoittavan korkeimman ja pienimmän palkan välinen suhde. Tätä suhdetta käytetään julkisissa hankinnoissa yhtenä laaturiteerinä: mitä pienempi ero, sitä enemmän lisäpisteitä.

Yritysten työntekijöille taataan oikeus osallistua yritysten hallitusten valintaan.

4. *Laaja, monipuolinen ja kattava kehittämis- ja kokeiluohjelma talouden moninaistamiseksi.* Käynnistetään ohjelma tuotanto- ja asiakasosuuskuntien, nettipohjaisten negatiiviseen korkoon perustuvien rahoitusjärjestelmien sekä yhteis- ja jakotalouksien toteuttamiseksi.

5. *Automaatio ja robotiikka rahoittamaan julkisia menoja.* Työväenliike on aina kannattanut teknistä kehitystä ja raskaiden töiden siirtämistä koneille ja automaateille. Robotiikan viimeaikainen kehitys avaa aivan huikeita mahdollisuuksia jäsentää uudelleen työtehtävät ja kokonaisia tuotantoprosesseja. Jotta kysyntä ja hyvinvointipalveluiden rahoitus eivät romahtaisi automaation seurauksena, on robotit ja automaattit laitettava verolle. On laadittava laaja-alainen automaation ja robotiikan kehittämisohjelma, jonka lähtökohtana on yhteiskunnallisen kokonaiskehityksen edistäminen.

6. *Perusopisto kaikille.* Suomessa on yleisesti hyväksytty se, että kaikki nuoret suorittavat peruskoulun

jälkeen toisen asteen tutkinnon joko lukiossa tai ammatillisessa koulutuksessa. Perustuslain takaama perusopetus tulisi tulkita niin, että se kattaa myös toisen koulutuksen. Toisen asteen koulutus koostetaan kolmivuotisiksi perusopistoiksi, joka kattaa kaikki toisen asteen tutkinnot.

2015

Optiopolitiikan loppu - vakauttamispolitiikan uusi alku

Hieman yllättäen ex-pääministeri, nyt eduskuntavaaleihin valmistautuva **Matti Vanhanen** totesi marraskuun lopulla sanomalehti *Suomenmaan* haastattelussa, että aito Nato-optio on Suomen kohdalla menetetty: "Se on sääli, se rajaa liikkumatilaamme. Nato-optio olisi toiminut monessa kansainvälisessä tilanteessa hyvänä painostuskeinona. - Olisi riittänyt, kun valtionjohto olisi ilmoittanut, että meidän täytyy ehkä ryhtyä keskustelemaan tästä kysymyksestä. Se olisi ollut erittäin vahva diplomaattinen ele." (*Suomenmaa* 20.11.2014)

Onko siis optiopolitiikkamme tullut tiensä päähän? Siis se, että julistamme pidättävämme itsellemme oikeuden hakea Naton täysjäsenyyttä, ei nyt, eikä lähitulevaisuudessa, mutta mahdollisesti joskus?

Ajatus Nato -optiosta syntyi Suomessa kun Euroopassa oltiin optimistisia Venäjän, EU:n ja Naton suhteiden lientymisestä. Tällöin Suomi ei tällöin enää olisi ollut kahden taloudellisen maailmanblokin rajamaata.

Kuten Vanhasen kommentti asian ilmaisee optiopolitiikka oli Suomen Venäjän diplomaattista kiristystä, uhkailua ja lahjontaa liennytyksen toivossa. Monen pettymyksen jälkeen Venäjä ilmoitti kuitenkin vuonna 2007 Münchenissä menettäneensä uskonsa liennytykseen Euroopassa. EU:n Nato -vetoinen liennytyksipolitiikka epäonnistui perinpohjaisesti: Nato on nyt Venäjän ensisijainen ulkoinen uhka. Se oli myös "aidon optiopolitiikan" loppu vaikka optioretoriikka on jatkanut omaa elämäänsä aina näihin päiviin saakka.

Naton ja erityisesti sen viimekätisen päättäjän Yhdysvaltojen geopolittisella kartalla Suomi on nyt osa "Artic-Baltic-Nordic" - sotilasstrategista kokonaisuutta.

"Pidetään ovi raollaan NATOon" -politiikkamme seurauksena Suomeen on tätä valmistellen rakennettu valmiiksi NATO -talo viimeistä avainnippua ja isännöintiä myöten. Vain kutsu puuttuu. Natosta katsoen ovi sepposen selällään. Nato -optiomme ei enää hillitse vaan provosoi Venäjää.

Venäjä elää nyt harvainvaltaisen, keskittyneen finanssikapitalismin kourissa. Tässä suhteessa Venäjä paljonkaan poikkeaa Yhdysvalloista tai Kiinasta. Sympatiapisteitä Venäjälle ei ole mitään syytä erikseen jakaa. Kaikilla kolmella on syvällä kyntävät energia- ja luonnonvaroihin sekä vapaakauppaan liittyvät kansalliset elintärkeät intressit, joita ne ajavat keinoja kaihtamatta.

Vapaakauppaa ei edistetä moninkeskeisesti tasa-arvoisten valtioiden yhteistyöprosessina vaan muodostumassa olevien taloudellisten blokkien sisällä (USA (EU) vs. Kiina (BRICS – maat)).

Monikansalliset tuotannolliset suuryritykset ajavat aggressiivisesti etujaan murtaakseen kansalliset rajoitteet, niin ruoka-, teollisuus- kuin palvelutuotannon osalta. Tämän lisäksi kansainväliset

finanssikeskittymät valmistelevat yhä laajempaa irrottautumista valtiosidonnaisista valuutoista ja maksujärjestelmistä ja siirtymistä yksityisiin cryptorahoihin. Tällöin rajankäynnit blokkirajoilla kärjistyvät helposti yhteenotoiksi. Ja tässä yhteydessä “demokratiasta” on tullut demagoginen työkalu.

Suomen eduskunta kirjasi muutoksen vuonna 2013 omalla kiemuraisella tavallaan: ”sotilaallisen liittoutumattomuuden aukoton toteuttaminen keskinäisriippuvuuksien maailmassa ei ole tosiasiasa käytännössä enää täysin mahdollista.”

Suomi näkee siis mahdollisena Nato johtoisen sodankäynnin omalla alueellaan, jopa taktisin ydinasein.

Takaisin peruskysymyksiin

Vanhan sanonnan mukaan ”ruotsalaisia emme ole, venäläisiksi emme tule, olkaamme siis suomalaisia.” Tämä kahden kieltämisen sotasuomalaisuus sulkee oven niitä kysymyksiltä, joita meidän tulisi nyt asettaa itsellemme.

Voidaksemme hahmottaa optiopoliitiikan jälkeistä tilannetta Suomen ja suomalaisten tulisi vastata seuraaviin viiteen kysymykseen:

- *Suomen kansallisen selviämisen minimiehto:* Mitä olemme valmiit puolustaman, keinolla millä hyvänsä, tarvittaessa jopa yksin, omin voimin?
- *Suomen kansallisen strategian minimitavoite:* Mitä haluamme saavuttaa vaikka sitä ei kannattaisi mikään monikansallinen yhteishanke?
- *Suomen strateginen tavoite osana maailmanjärjestystä:* Mihin olemme valmiit pyrkimään tai mitä puolustamaan vain jos sitä kannattaa jokin liittoutuma?
- *Suomen ehto maailmanjärjestykseen osallistumiselle:* Mihinkä emme sitoutuisi vaikka jokin monikansallinen ryhmittymä tai liittoutuma meiltä sitä vaatisi?
- *Suomen arvot:* Mitkä ovat ne arvot joita haluamme edistää? Mitkä ja miten näiden arvojen sovellutukset riippuvat paikallisista ja historiallisista olosuhteista?

Nämä kysymykset on asetettava ja niihin on vastattava niin, että sovitetaan yhteen kansainvälisen oikeuden, etiikan ja talouden ehdot.

Suomen olisikin astuttava aktiivisen, rakenteellisen vakauspolitiikan tielle, jonka lähitavoitteena on Itämeren ja Pohjois-Euroopan vakauden ja turvallisuuden edistäminen. Tällöin ei ole kysymys oletetuista tai olemattomista optioista vaan aktiivisesta ja rohkeasta astumisesta maailmannäyttämölle

rauhanrakentajana.

Rakenteellinen vakauttamispolitiikka johtaa kansainvälisiin aloitteisiin, joiden tavoitteena on määrittää uudelleen kansallisvaltioiden oikeudet ja velvollisuudet suhteessa tuotannollisiin ihmisoikeuksiin, globalisoituvaan talouteen ja luonnonvaroihin. Helsingin ETYK -kokous on kannustava esimerkki. Nyt vain haasteet ja mahdolliset menetykset ovat moninkertaisesti suuremmat.

Kirjallisuutta

Asmus, R. D. 2002. *Opening NATO's Door: How the Alliance Remade Itself for a New Era*. New York: Columbia University Press.

Engdahl, F. W. 2009. *Full Spectrum Dominance - Totalitarian Democracy in the New World Order*. Wiesbaden: Edition.engdahl.

Haukkala, H. 2010. *The EU-Russia Strategic Partnership: The Limits of Post-Sovereignty in International Relations* New York: Routledge.

Kissinger, H. 2014. *World Order: Reflections on the Character of Nations and the Course of History*. New York: Penguin Press.

Wolff, R. 2012. *Democracy at Work, A cure for Capitalism*. Chicago: Haymarker Books

Kansalaistakuun kokeilu Keski-Suomeen

- 2015-01-28

Suomessa on keskusteltu laajalti kolmenlaisista takuista kansalaisille: työtakuusta, koulutustakuusta ja perustulosta, siis perustulotakuusta. Vähemmän on kiinnitetty huomiota näiden keskinäiseen riippuvuuteen: toimiakseen kukin niistä tarvitsee välttämättä kaksi muuta tuekseen.

Työtakuuta on kokeiltu Paltamossa ”Työtä kaikille” -hankkeessa vuosina 2009–2013 hyvin tuloksin. Yhtä työllistyn työvuotta kohden nettokustannukset julkiselle sektorille olivat vain noin 4000 euroa.

Koulutustakuu on nyt suunnattu etupäässä nuorille, mutta se voitaisiin laajentaa koko väestöön muuntamalla työttömyysvakuutus koulutusvakuutukseksi. Jo nyt työttömyysrahoituksella on enemmän täyspäiväisiä ja tutkintotavoitteisia opiskelijoita kuin on perinteisessä työvoimakoulutuksessa.

Takuu perustulosta on oltava euromääräisesti riittävä perustoimeentulon turvaamiseksi. Perustulo yksinkertaistaa nykyistä pirstaleista sosiaaliturvaa ja vähentää byrokratiaa. Se antaisi myös jatkuvuutta

toimeentuloon pätäkä- ja silpputyöläisille sekä pienyrittäjille.

Kansalaistakuu muodostaa siis kokonaisuuden, joka rakennetaan perustoimeentulon, opiskelun ja työn yhteensovittamiseksi itse kunkin elämäntilanteeseen sopivalla tavalla.

Keski-Suomi sopisi monestakin syystä hyvin kokeilualueeksi. Jyväskylä tukehtuu pienuuteensa ja maakunta suuruuteensa ellemme katso asioita uudelta kantilta: maakunta on keskus, joka tarvitsee mm. integroidun mutta alueellisesti hajautetun energia-, sote- ja toisen asteen koulutusratkaisun. Tähän kokonaisuuteen sopii erinomaisesti kansalaistakuun kehittäminen ja kokeilu.

Julkaistu KSML:ssa 28.01.2015 <http://www.ksml.fi/mielipide/mielipidekirjoitukset/kansalaistakuun-kokeilu-keski-suomeen/1976116>

Lyhyt pääsiäissaarna

Perussuomalaiset jatkavat eduskuntavaalikamppailussaan pelon politiikkaansa, nyt symbolisin asein. Ensin on peloteltava ja pelättävä, sitten vihattava ja teilattava pelon ja vihan kohteet.

Tämä ei kuitenkaan ole politiikan valtavyäly. Valtavyäly on välipitämättömyys, välinpitämättömyys itsestä, toisesta ja luonnosta. Se on kääntöpuoli nykyisestä rahakeskeisestä liberalistisesta taloudesta, jonka ydin on rahan, voiton tekeminen, *making money*. Ainoa sosiaalinen side, jota se tukee, on käteismaksusuhde, *cash-nexus*. Shoppailu on sen realisoituma kulttuurisena muotona: sen tarjoama ainut ilomme on ostaminen – toissijaistaen sen mitä ostamme.

Vasemmisto ja työväestö on tehnyt pitkään toivon politiikkaa: luonut toivoa paremmasta. Toivo ei kuitenkaan tule taivaasta kuten kristikansa uskoo ja papisto opettaa. Kuoleman voittamisen ja siten kuolemattomuuden toivon edellytyksenä on ihmisen ja luonnon hävittäminen. Ja sitä emme toivo, siihen emme usko.

Toivo on tietoa, taitoa ja tahtoa asettaa, arvottaa ja ratkaista aikakautemme keskeisiä ongelmia, kysymyksiä ja haasteita. Toivo on siis käytännöllistä, juuriin menevää humanistista sivistystä.

Ehkä enemmänkin. Todellinen, tosiasiallinen toivomme voi syntyä, kehittyä ja vahvistua vain itse kunkin omassa vapaassa työssä, siis työssä, jossa saamme yhdessä päättää mitä, miksi, missä, miten ja milloin tuotamme tavaroita, tuotteita ja palveluksia, ja – mikä tärkeintä - kuinka jaamme yhdessä työn tulokset.

Iloitkaamme ja edistäkäämme päästämisen päivinä, pääsiäisenä - ei siis työstä vapauttamista, siis kuolemaa - vaan työn vapauttamista, vapaata työtä, mitä sitten itse kukin ikinä haluammekin ja toivommekin tekevämme yhteiseksi hyväksi.

Miksi voitimme vaalit mutta hävisimme vaaleissa?

Taloudellinen liberalismi sai eduskuntavaaleissa suojamuurikseen kulttuurisen konservatismiin. Tämän kulissin suojissa tullaan tekemään Suomen lähihistorian suurimmat ja jyrkimmät kansan suuren enemmistön etujen vastaiset leikkaukset ja palveluiden alasajot. Hankkeessa olevan yhteiskuntasopimuksen ainoa tavoite on saada ay-liike, jos ei nyt suoraan sitoutumaan, niin ainakin hiljaiseksi yhtiömieheksi tähän lahtaukseen.

Miksi tässä näin kävi?

Vasemmistoliitto halusi samaistua kulttuuriseen liberalismiin mutta ei taloudelliseen liberalismiin. Kulttuurinen ja taloudellinen liberalismi ovat kuitenkin saman äidin identtiset kaksoset: kansanvälisen finanssikapitalismin pakonomainen levittäytyminen yli maapallon edellyttää kaikkien niiden ruosteisten yhteiskunnallisten sidosten rikkirepimistä, jotka rajoittavat rahan tekemistä rahasta, *making money*.

Kun vasemmistoliitto samaistui kulttuuriseen liberalismiin mutta ei taloudelliseen liberalismiin, se avasi portin kulttuurisen konservatismiin ja taloudellisen liberalismiin liitolle: kaikki ne, jotka säikähtivät taloudellisen liberalismiin pakonomaista ja yhäti yltyvää sosiaalisten suhteiden rikkirepimistä, jokaisen oman arjen murtamista, saattoivat kääntää pelon uhkaksi ja uhkan vihaksi niitä muita, erilaisia kohtaan. Tähän tarttuivat perussuomalaiset, eritoten vaalien viimeisillä viikoilla somessa.

Siten taloudellisen systeemimme sujuvan toiminnan vaatima sisäinen itsetuhoitus, rakenteellinen väkivalta ei saanut vasemmistoliitolta poliittista eikä kulttuurista tulkintaa – eikä siten toiminnallista sisältöä ja kohdetta.

Niinpä verrattuna vuoden 2011 eduskuntavaaleihin, kunnissa joissa menetimme eniten suhteellista ääniosuuttamme, oli keskimääräistä enemmän eläkeläisiä, työttömyyttä, keskituloisia, ammattikoulutettuja ja vähemmän teollisia työpaikkoja kuin niissä, joissa lisäsimme ääniosuuttamme.

Vaalipäivänä saatujen äänien määrä suhteessa ennakoääniin oli suurinta niissä kunnissa, joissa oli enemmän korkeakoulutettuja, korkeatuloisia, palvelutyöpaikkoja, tuloja ja väestöä kuin niissä kunnissa, joissa saimme sunsaasti ennakoääniä. Näissä kunnissa oli puolestaan enemmän työttömiä, eläkeläisiä, huonosti koulutettuja, vähä- ja keskituloisia ja alkutuotannon työpaikkoja (Tilastokeskuksen vaali- ja aluutilastot 2015).

Voitto

Vasemmistoliitto voitti itsensä ja edustuksellisen, taloudellisesti jo Suomessakin osin korruptoituneen vaali-instituution hyväksyessään ensi kertaa ekonomistien valtavirrasta poiketen keynesiläissävytteisen kokonaistaloudellista kysyntää korostavan talousohjelman.

Epäselväksi jäi miten voiton ja rahan tekemiseen keskittyneessä kansainvälisessä finanssikapitalismissa massiivinenkaan elvytysraha siirtyisi reaalitalouden ja uusien työpaikkojen synnyttämiseen. Ongelma, jota ei ole ratkaistu Suomessa eikä Euroopassa, eikä Vasemmistoliitollakaan ollut tähän järkeenkäypää ja havainnollista ajatusta.

Keynesiläisyys on makrotaloutta. Se ei ole sisänsä vasemmistolaista tai oikeistolaista. Se antaa mahdollisuuden miettiä ratkaisua finanssikapitalismin systeemiongelmaan, joka ilmenee varallisuuden ennennäkemättömänä kasautumisena joidenkin harvojen käsiin, voittojen ja sitä kautta investointien ehtymisen synnyttämänä vakavina talouskriiseinä sekä luonnon kiihtyvänä tuhoamisena. Keynesiläisyys ei kuitenkaan haasta kapitalismia vaan yrittää parantaa sitä akuutin kriisin yli.

Häviön jälkeen voitto

Vihreät onnistuivat kaappaamaan vaaleissa itselleen edistyksellisyden sädekehän. Vasemmistoliiton retoriikassa vihreä ja punainen sotkeutuivat epämääräisen ruskeaksi: hieman punaisempaa, kyllä, mutta hieman hailakampaa vihreää.

Vihreiden edistyksellisyys jää lehtivihreäksi koskapa he eivät aseta edistystä suhteessa työhön kuten vasemmisto: Vasemmiston ja työväenliikkeen pitkän perintö sitoo edistyksen työhön, viime kädessä vapaaseen työhön.

Edistystä on rakentaa yhteisöjä, joissa jokaisen yksilön vapaa kehitys on kaikkien vapaan kehityksen ehto. Nämä yhteisöt ovat vapaan työn yhteisöjä, ts. jokainen työtätekevä on mukana päättämässä mitä, miksi, milloin, miten ja missä työt tehdään ja tulokset jaetaan.

Vain vapaan työn kautta kehittyy itse kullekin riittävän moninainen, rikas ja välttämätön valistuksen ja sivistyksen läpätunkema tieto, taito ja tahto asettaa, arvottaa ja ratkaista aikakautemme perusongelmia, nyt eritoten ympäristökysymyksiin liittyen.

Edistyksellisyys ei siis ole vain menneen, jo aikansa eläneen purkamista – liberalismia – vaan myös tulevan rakentamista ja turvaamista.

Jos Vasemmistoliitto haluaa voittaa edustuksellisen vaali-instituution ja vaalit on meidän pystyttävä rakentamaan yhteen talouspolitiikka, ympäristöpolitiikka ja kulttuurinen edistys. Vihjeen kulttuurisesta edistyksestä antaa ne harvat, mutta meidän kaikkien tuntemat Marxin lausahdukset tulevasta: Kehitetään yhteisöjä, joissa ”jokaisen vapaa kehitys on kaikkien vapaan kehityksen ehto” tai ”jokaiselta kykyjensä mukaan, jokaiselle tarpeittensa mukaan”.

Talouden puolella minusta Vasemmistoliitossa olisi syytä käydä perusteellinen muualla maailmassa kiihkeänä vellova keskustelu Marxin ja Keynesin suhteesta.

2015 - 06

Kansalainen, työläinen, yrittäjä vai tuottaja - kysymys yleissivistyksestä

- 2015-06-26

Työ, sivistys, yrittäjyys

Perussuomalaisten konservatiivinen ja kansallishenkinen ohjelma on onnistunut nostamaan esiin Kokoomuksen ja Keskustan konservatiiviset sivistykselliset voimat.

Tämä näkyy koulutuspolitiikassakin. Kansallisen, pienimuotoisen teollisuuden ja kaupan edustajien 1970 –luvulta peräisin oleva pitkäaikainen pyrkimys jakaa peruskoulusta valmistuneet nuoret kahteen putkeen yritetään nyt toteuttaa.

Toisaalla kulkevat omaan erinomaisuuteensa siiloutunut yleissivistyksen aateloima putki lukioista yliopistoihin. Toisaalla ammattiin kouluttautuvat, joiden koulutusputki liitetään putkiliitoksella ammatilliseen aikuiskoulutukseen.

OKM:n organisaatio muutettiin välittömästi palvelemaan tätä putkirakennetta. Samalla tehdään rankat leikkaukset ammatillisesta koulutuksesta. Lukioista ei sanota ääneen sanaakaan.

Näissä linjauksissa taustalla oleva yleissivistyksen kansallis-konservatiivinen tulkinta juontaa teolliselle ajalle luonteenomaiseen kansalaisuuden ja työläisyyden jyrkkään erottamiseen: työllä ja sivistyksellä ei ole yhteistä juurta vaan ne ovat toisilleen vieraita. On valittava joko tai. Sivistys on siis jotain joka kehittyy työn ja työn maailman ulkopuolella ja jota kuitenkin elättää – valitettavasti – tuo samainen työn maailma.

Sittemmin kansalaisuuden ja työläisyyden vastakkainasettelua on purettu yrittäjyyden korostamisella. Päiväkodeissa, peruskouluissa, lukioissa, ammatillisissa oppilaitoksissa, ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa ei anneta enää kansalaiskasvatusta vaan yrittäjäkasvatusta: Elämä on yrittämistä ja se on itse kunkin oma yritys. Yrittäjä on tosikansalainen; työntekijä, palkkatyöläinen jotenkin vailinainen sellainen. Hänhän joutuu luovuttamaan keskeiset kansalaisoikeutensa jollekulle yrittäjälle palkkaa vastaan kun hän astuu tehtaan, kaupan tai konttorin ovesta sisään.

Tämä ordoliberaalin paatos ”kaikkihan me olemme yrittäjiä” oli alun perin osa Weimarin tasavallan (1919-1933) elinvoimapolitiikkaa (*Vitalpolitik*) jolla yritettiin ratkaista hyperinflaation, taloudellisen laman, massatyöttömyyden, massaliikkeiden, lakkojen, poliittisen väkivallan, sosiaalisen levottomuuden ja jyrkkien taloudellisten leikkausten synnyttämät ongelmat. Ordoliberaalit asettivat elinvoimapolitiikan valtiovetoisen sosiaalipolitiikan vaihtoehdoksi.

(Ja kuinka ollakaan: SITRAn yllyttämänä Kuntaliitto on juuri tehnyt elinvoimapolitiittisen ohjelman, jonka ydinajatus on: mikä on hyväksi yrittäjille on hyväksi myös meille kansalaisille. Kunnallispolitiikka on kaikilta osiltaan viritettävä palvelemaan yrittäjyyden elinvoiman vahvistamista.)

Siten nyt esiinnostettu konservatiivisen sivistysporvarin ajatusmaailma liittoutuu kaikkien niiden kanssa, joille nuo toiset, erilaiset, muualta tulleet ihmiset, ajatukset, ideat ovat uhka minulle ja minun yritykselleni ja yrittäjyydelleni, minun identiteetilleni kansalaisena, kansallisen sivistyksen edustajana.

Konservatiiviselle *tuotoinen* ja *erilainen* on uhka ja pelkopolitiikan perustelu. Liberaarille sivistysporvarille *tuotoinen* on ohimenevä ja samantekevä, eihän hän itse joudu *tuota vierasta* kohtaamaan omassa elämässään kuin vain kirjallisena, näyttämöllisenä tai elokuvallisena - ah niin intresanttina – hahmona.

Meille edistyksellisille *tuotoinen*, *erilainen* ja *tuntematon* on kehityksen aito ehto ja lähde, molemminpuolisen tunnustamisen ja tutustumisen ilon myötä.

Kansalainen, yrittäjä, tuottaja

Monissa euroopan kielissä kansalainen ja kansalaisuus viittaa kaupunkilaisuuteen. Tämä aristotelelainen perinne jättää ihmisen suhteen luontoon – siis työnteon ja tuotannon – politiikan ulkopuolelle ja siten yksityisyyden piiriin.

Luontosuhteemme on kuitenkin valtavan, moninaisen ja globaalin yhteisöekologisen tuotantosysteemin välittämä: emme voi juoda kupillistakaan kahvia tai syödä ateriatakaan ilman ihmisten tekemää työtä ympäri maailmaa, puhumattakaan siitä, että päätämme tuottaa joitain tarvitsemaamme.

Tämä kaikkea ei enää kuitenkaan sääntele kansalliset tahdot tai pyrkimykset vaan sen ”luovaa tuhoa” ohjaa kansainvälinen finanssitalous ja -porvaristo.

Tämä asettaa alueellisen demokratian – kansallisvaltiot – lähes mahdottoman tilanteen eteen. Esimerkiksi rahatalous on jo lähes kokonaan irtaantunut kansallisvaltioiden kontrollista ja on monin osin yksityisten suurpankkien ja sijoitusyritysten hoidossa. Myös tuotantoketjut ja sitä myöten arvomuodostus liikkuu yli kansallisvaltioiden rajojen kansainvälisten suuryritysten ehdoilla.

Ja lisää on tulossa: ns. *blockchain* -teknologia levitessään luo mahdollisuudet siirtää rahaliikenne – ja paljon muutakin - kansallisvaltioiden ja keskuspankkien kontrollin ulkopuolelle.

Yrittäjyys edellyttää implisiittisesti, että joku toinen ei ole yrittäjä vaan työntekijä, vajavainen kansalainen työpaikalla *tai* että yritämme kaikki yksin, meistä tulee ”freelansereita”, prekoja.

Voimme tietysti perustaa yrittäjien yhteisöjä – osakeyhtiöitä – mutta silloin ratkaisee muu kuin yrittäjyys ja yrittäminen, nimittäin rahan ja omaisuuden määrä.

Ajatelkaamme asiat hieman toisin. Jo suomenkielen sanoilla työ ja sivistys on yhteinen perusta, joka liittyy pellavan käsittelyyn. Yleis- ja ammattisivistys ovat siis sisaruksia eivätkä sisarpuolia keskenään. Sivistys onkin tietoa, taitoa ja tahtoa asettaa, arvottaa ja ratkaista aikakautemme keskeisiä ongelmia.

Näiden kykyjen kehittymiseksi on välttämätöntä että voimme olla itse mukana päättämässä mitä, miksi, milloin, missä ja miten tarvitseviamme hyödykkeitä ja palveluita tuotetaan ja kuinka saadut tulokset jaetaan. Emme olisi siis joko työläisiä tai yrittäjiä vaan oman elämämme tuottajia (*pro-ducers*) ja siten juuriin menevän, käytännöllisen humanistisen sivistyksen edustajia.

Tuottajana suhteemme maailmaan on moninaisempi ja rikkaampi kuin kansalaisena: Tuottaja ei elä edustuksellisen demokratian kuplassa kyeten vain välillisesti ja ulkoisesti vaikuttamaan oman elämänsä ehtoihin.

Tuottajuus ratkaisee kansalaisen ja työläisen vastakohtaisuuden toisin kuin yrittäjyys. Yrittäjyys edellyttää, jotka pääosa meistä jää yrittäväisiksi, subjektiivisiksi yrittäjiksi.

Sen sijaan tuottajina olemme itse kukin pakotettuja oppimaan ja opiskelemaan luonnon ja toisen luonnon, yhteiskunnallisen perinteen ja siten oman elämämme ehdot niinkuin ne omana aikakautenamme meille asettuvat: saisimme olla mukana päättämässä mitä, miksi, miten, missä ja milloin tuotteita ja palveluksia tuotetaan ja tulokset jaetaan. Kansalaisen kuten myös työläisen käsitettä olisi siten laajennettava: tuottajina olisimme kansalaisia myös työpaikalla.

Demokratia alueellisen hallinnoinnin ja tavoitekonfliktien sovittelun edustuksellisena järjestelmänä saisi siten rinnalleen toisen luontosuhteeseemme ankkuroituvan välittömän demokratiakentän, jossa päätetään edellä mainitut aikakauden peruskysymykset: mitä, miksi, milloin, miten ja missä tuotteita ja palveluksia tuotetaan ja kuinka tuotetut lisäresurssit integroidaan uusien resurssien tuottamiseksi.

Siispä: proletariaattia ja proleja emme enää ole, prekariaatiksi ja prekoiksi emme halua tulla, ryhtykäämme siis tuottajiksi!

2015 - 08

Tiivistyksiä ja selityksiä: Vihapuhe, monikulttuurisuus, taistelu - 2015-08-02 16:04

Minulle välitettiin viime lauantaina kulttuuri- ja talousliberaalin, monikulttuurisuuden vankkumattoman kannattajan ministeri **Alexander Stubb**in twiitti: "Voisiko joku kertoa mikä on

Euroopan äärioikeiston ja -vasemmiston ero nykyään? En oikeasti tiedä. Kertokaa please”

En tarkkaan ottaen tiedä mistä poliittisen kentän *ääri* alkaa ja mihin se loppuu, mutta yleensä keskustelu ääriliikkeistä supistaa keskustelukentän yhteen asiaan: miten poliittinen liike suhtautuu väkivaltaan?

Slavoj Zizek jakaa väkivallan kolmeen ilmenemismuotoon: 1) suora välitön, jonkun suorittama yksilökohtainen väkivallanteko, 2) symbolinen, kieleen ja sen muotoiluihin upotettu väkivalta, 3) poliittisen ja taloudellisen systeemin ”sujuvan toiminnan” toteuttama väkivalta.

Väkivallan suorasukainen ja välitön tuomitseminen ”pahuudeksi” peittää sen sisältämän sosiaalisen väkivallan. Meidän usein niin kovin tarkka sosiaalinen omatunto pitää sisällään usein myös täydellisen kylmyyden kaikkein brutaalisimmille väkivallan muodoille, humanistisella empatialla höystettynä (orjuus, nälänhädät).

Väkivalta ei ole vain tekojen välitön ominaisuus vaan jakautuu tekojen, tilanteen, aktiivisuuden ja ei-aktiivisuuden välille. Joskus, joissakin tilanteissa mitään tekemättömyys voi olla kaikkein väkivaltaisn teko (ks. laajemmin S. Zizek, 2013, *Violence*).

Avatkaamme näitä kysymyksiä kolmen viime päivinä esillä olleella sanalla: *vihapuhe, monikulttuurisuus, taistelu*.

Vihapuhe

Olen koulutukseltani psykologi ja minun on mahdoton ymmärtää sitä ajatusta, että emme voisi puhua ääneen siitä mikä meitä vihastuttaa, todella.

Voimme olla myös vihaisia silloin kuin puhumme siitä mikä meitä vihastuttaa, todella.

Emmekö saa olla vihastuneita kun yksi prosentti maailman väestöstä omistaa lähes puolet maailman varallisuudesta? Kun toisaalla kuolla nälkään ja toisaalla ylensyömiseen? Kun meret, metsät ja ilma ovat saastumassa?

Tai kun suomalaiset teollisuusjohtajat nostavat huimasti palkkojaan ja vaativat muilta palkkakuria samalla kun häipyvät ulkomaille veroja pakoon? Tai jos joudumme työttömäksi? Tai jos lähipalvelita perusteettomasti leikataan?

Kyllä, me olemme vihaisia. Mutta me vasemmistolaiset emme kohdistavihaamme yksittäisiin ihmisiin emmekä ihmisryhmiin. Mihin sitten? Niihin yhteiskunnallisiin valtasuhteisiin, jotka mahdollistavat ja edistävät epätasa-arvoa, oikeuttomuutta ja luonnon tuhoa.

Vaikka saatamme puhua vihaisesti, se ei ole vihapuhetta vaan kutsu muuttamaan ihmisten välisiä valtasuhteita siten, että asiat oikenevat. Me ymmärrämme hyvin sen, että teollisuusjohtajien on pakko toimia työssään niillä ehdoilla ja säännöillä, joita kansainvälinen finanssikapitalismi asettaa heille ja

meille, työntekijöille. Oikeastaan tunnemme jonkinlaista myötätuntoista sääliä heidän kohtalolleen kapitalismin työnjaossa.

Vihainen puhe ei siis ole vihapuhetta jos se ei kohdistu yksittäisiin ihmisiin tai ihmisryhmiin vaan ihmisten välisten suhteiden uudelleenjärjestelyyn tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden toteuttamiseksi ja luonnon pelastamiseksi.

Monikulttuurisuus

Olemme - ja syystäkin - ylpeitä kansallisesta kulttuuristamme - tai ainakin sen edistyksellisestä perinteestä. Jokainen kansalliseksi ylevöitetyn kulttuurimme hiukkanen on kuitenkin kulkeutunut tänne pohjolaan vuosisatojen kuluessa joko itäistä tai läntistä tietä ja saanut omaperäisen ja *moninaisen* tulkinnan niin taatumuksellisena, konservatiivisena kuin edistyksellisenäkin liikkeenä.

Emme siis ole kansakuntana kerääntyneet yhden ajatuksen tai jumalan ääreen, emme näe samoja unia menneestä emmekä tulevast.

Kaikilla kansakunnilla tilanne on täsmälleen sama. On jotain kansalliseksi kulttuuriksi nostettua, on mitä erilaisimpia ala- ja osakulttuureja - siis rikasta kansalaisyhteiskunnan elämää - parhaimmillaan.

Voimmeko vedota johonkin kulttuuriseen ”erityispiirteeseen” poikien tai tyttöjen sukuelinten silpomisen hyväksymiseksi? Tai voimmeko hyväksyä uskonnollisen yhteisön seksuaalisen hyväksikäytön piilottelua ja väheksymistä? Emme tietenkään.

On siis joitakin yleisinhimillisiä periaatteita, joista emme voi tinkiä kulttuurisiin erityispiirteisiin vedoten.

Vasemmisto ei sulje silmiään toisten hädältä tai vainolta vedoten ”suomalaisen kulttuurin aitouden säilyttämiseen”, päinvastoin on mukana auttamassa, itseään.

Samalla vasemmisto haastaa kaikki ne tavat ja käytänteet, jotka alistavat ja köyhyyttävät itse kutakin, olemmehan kirjoittaneet lippuumme: tavoittelemme yhteisöjä, jossa ”jokaisen vapaa kehitys on kaikkien vapaan kehityksen ehto”.

Vasemmistolle kulttuuriliberalismi on siis edistyksen ehto, ei talousberalismin edellyttämää *cash-nexus* -kulttuuri(purku)politiikkaa.

Entäpä jos joku vaatii kulttuurisilla perusteilla kaikille jotain, mitä emme nyt lupaa kaikille. Vaikka olenkin ateisti siteeraan lyhyesti **paavi Franciscuksen** äskettäistä puhetta Boliviassa kun hän asettui tukemaan taistelua ihmisarvon puolesta (09.07.2015, vapaasti käännettynä):

”Haluan yhtyä teidän vaatimusiinne kolmen asian takaamiseksi kaikille veljillemme ja sisarillemme: maa, asunto, työ. Toistan vielä sanomani: nämä ovat pyhiä oikeuksia. ...

Ihmisolentojen ja luonnon ei tule olla rahan palveluksessa. Sanokaamme **EI** hylkäämisen ja epätasa-arvon taloudelle, jossa raha hallitsee eikä palvele. Tämä talous tappaa. Tämä talous hylkää. Tämä talous tuhoaa Äiti Maan.

Olemassa oleva järjestelmä - sen lisäksi että se vastuuttomasti kiihdyttää tuotantoa ja käyttää teollisia ja maatalouden menetelmiä, jotka tuottavuuden nimissä tuhoavat Äiti Maan - jatkuvasti kieltää miljoonilta veljiltämme ja sisariltamme heidän kaikkein perustavanlaatuisimmat taloudelliset, sosiaaliset ja kulttuuriset oikeudet. Tämä järjestelmä toimii Jeesuksen suunnitelman vastaisesti ...

Työ maan hedelmien ja ihmisen työn oikeudenmukaisesta jakamisesta ei ole vain pelkkää hyväntekeväisyyttä. Se on moraalinen velvollisuus. Kristitylle tämä velvollisuus on jopa suurempi: se on käsky.”

Jos nyt syntyy laajempi kansanliike paavi Franciscuksen ohjelman pohjalta – kuten odotettavissa on – jonka vaatimukset eivät perustu talouteen vaan kulttuuriseen näkemykseen ”jokaisen ihmisen ja koko ihmisen” kehityksestä, niin suhtautuukohan kulttuuri- ja talousliberalismin liitto tähän monikulttuurisuuden haasteeseen yhtä avomielisesti? Enpä usko.

Taistelu

Niin kauan kuin muistan laulaneeni, muistan laulaneeni taistelulauluja, jo kansakoulussa: ”Kaunis on kuolla, kun joukkosi eessä urhona kaadut, taistellen puolesta maas, puolesta heimosikin. ... Nuorukaiselle kuolla kuuluu, kun hällä vielä kutrissa tuoksuavat nuorpeat kukkaset on. Naisista kaunis, miehistä rohkea aina hän olkoon, taistossa kaatuen hän kaunis on kuolossa myös. ... Opettajien yksi suosikki oli tämä *Ateenalaisten laulu*, jota olen esittänyt koulukuorossa, juhlassa jos toisessakin.

Niin kauan kuin olen ollut mukana työväenliikkeessä, olen laulanut taistelulauluja. Vaikka emme 1970 – luvulla katsoneet, emmekä nytkään katso olevamme *puolueen sotilaita*, saimme kuitenkin viestin menneiltä sukupolvilta: kuulimme kertomuksia kovia kokeneista tovereista ja – kyllä – väkivallasta.

Poliittisen toiminnan muistini riittää aina 1970 -luvun alkuun. En muista ainoatakaan kokousta tai tilaisuutta, jossa olisi suunniteltu väkivallan käyttöä poliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi, en ainoatakaan. Retoriikka oli ja on vieläkin osin sotilassanastoa: poliittiset rintamat, taistelut, taktiikka, strategia, hyökkäys, vastahyökkäys, puolustus, poliittiset aseet, iskut ja vastaiskut ...

Kuitenkin, tätä nykyä teemme enemmän yhteistä työtä, organisoimme liikettä, toimintaa ja keskusteluja kuin käymme taisteluita. Mielen osoitukset leviävät verkossa nyt monta kertaa nopeammin kuin mielenosoitukset kaduilla ja toreilla.

Usein siteeratun upperikkaan **Warren Buffet'in** kannanotto - "*There's Class Warfare, But It's The Rich Class, Making War, And We're Winning*" (2007) – viittaa johonkin aivan muuhun kuin keskusteluihin ja sanan säilän (!) käyttöön.

Sanoisinko näin: kansainvälinen finanssipurvaristo on nyt vaikean valinnan edessä: tendenssimäinen

voiton suhdeluvun lasku maailman taloudessa ja sen kompensoiminen rahaa painamalla on tulossa tiensä päähän. Kansantalouksien kurjistaminen voittosuhteen parantamiseksi on sekin kovin onnetonta kuten Kreikan tapaus osoitti.

Kehittyvien talouksien vaikeudet ovat jyrkentämässä tilannetta. Sieltä palaa rahaa kehittyneiden maiden talouksiin. Kun finanssipurvaristo kieltäytyy investoimasta epävarmaan yksityiseen tuotantoon, se lainaa rahaa valtioille julkiseen kulutukseen, luottaen veronkanto-oikeuden pysyvyyteen. Ehkä he muistavat vielä senkin että kaikki sodat on käyty lainarahalla.

.... niin, mitä vastasinkaan Stubbille?

En ole mestari tiivistämään sanomaani, kuten olette jo huomanneet, en ainakaan 140 merkkiin. Päädyin kuitenkin seuraavaan tiivistykseen: Molemmat ovat kauhuissaan kansainvälisen finanssikapitalismin tuhoista; toinen tuomitsee kapitalismin, toinen kansanryhmän.

2015 - 09

Systemivirhe 1.osa

Nyt on maailman kirjat sekaisin

Muistan vielä elävästi, kun muutama vuosikymmen sitten kohtalaisen suuren yrityksen johtaja läksytti minua siitä, että ajaapa vasemmisto mitä tahansa, niin se ei saa eikä voi koskea vapaaseen sopimusoikeuteen: "Se on pyhä asia." Nyt kuulemme saman veisun ay-liikkeen suusta: sopimusoikeus on koskematon.

Näin suorasukaisesti ja ehdoitta asetettuna vaatimuksena tämä tarkoittaisi ay-liikkeen asettautumista tukemaan uusliberalismia: markkinat ja hintamekanismi ratkaisevat sen mitä kannattaa tehdä ja jättää tekemättä, kenet työllistää ja kenet jättää työllistämättä. Mitään muuta kriteeriä ei ole eikä voi olla kuin voittojen turvaaminen. Yhteisöt, kulttuurit ja elämään liittyvät kaikkinaiset toimet voivat menestyä vain ja vain tunnustamalla tämän ehdon asettamat taloudelliset välttämättömyydet. Tämähän ei ole ay-liikkeen kanta.

Samanaikaisesti mm. **Olli Rehn** ja **Ben Zyskowitz** nostavat esiin parlamentarismismin ehdottoman voiman: eduskunta on ainoa paikka, jossa demokratia toimii. Eduskunta tekee päätöksiä, joihin myös ay-liikkeen on sopeuduttava, tarpeen tullen vaikka lain oikeuttamalla pakolla. Jos tätä linjaa jatketaan johdonmukaisesti niin edessähän olisi valtiokapitalismi, eduskunnan johtama neuvostosuomi.

Ja samalla leveästi sisäänpäin hymyilevä, mutta edellisen illan samppanjakorkkauksista ilmeisen nuutunut **Jyri Häkämies** toteaa, että hallitus on nyt tehnyt oikean suuntaiset linjaukset, joihin on tyytyminen.

Miksi Jyri hymyilee leveästi, sisäänpäin? Kariutunut yhteiskuntasopimus oli pääministeri **Juha Sipilälle** tulojakosopimus, ts. sopimus tulojen uudelleenjaosta työntekijöiden ja työntajien välillä. Ay- liikkeelle se oli yritys rakentaa laaja-alainen uudistusohjelma, siis yhteiskunnallinen sopimus. Se näkyy hyvin SAK:n, STTK:n ja AKAVA:n yhteisestä yhteiskuntasopimusneuvottelujen tavoite- ja teemaluettelosta (14.08.2015, tiivistettynä!):

Työaika: Työaikapankit ja muut joustavat työaikajärjestelyt; työaikaergonomian ja työaika-autonomian lisääminen,

Investointien lisääminen: Yksityisten investointien lisääminen vähintään poistojen verran, kannustusverotuksen keinoin investointeihin; julkiset investoinnit; valmistellaan työmarkkinajärjestöjen yhteinen ehdotus kasvua ja työllisyyttä edistävien julkisten investointien toteuttamisesta; TKI-toiminnan voimavarat ja niiden suuntaaminen; valmistellaan ehdotus, miten TKI-toiminnan resurssit saadaan kasvuuralle.

Omistajien ja yritysjohdon vastuu: ”Yhteiskuntasopimuksen aikaansaamisen kannalta yritysten johdon palkitsemisen ja omistajien voitonjakopolitiikan on oltava kohtuullista. Lisäksi yritysten tulee osoittaa sitoutumista henkilöstönsä työllistämiseen ja uusien työpaikkojen luomiseen sekä investointeihin Suomessa”; palkitseminen ja osingonjakopolitiikka; sitoutuminen (työllistäminen ja investoinnit),

Muutos- ja työsuhteturva sekä työttömyysturvan uudistaminen: irtisanomisperusteiden, -korvausten ja -aikojen tarkastelu; työnantajien veloitteet työn tarjoamis- ja koulutusveloitteen osalta; työnantajien vastuun lisääminen muutosturvan rahoituksessa; työttömyysturvalla kouluttautuminen ja yrittäjäksi ryhtyminen; irtisanottujen oikeus työterveyshuoltoon määrääjäksi työsuhteen päättymisen jälkeen; työttömyysturvan uudistaminen (nykyinen muutosturva osa työttömyysturvaa) ja hallitusohjelman säästöistä neuvottelemine; työttömien työllistäminen ja muut toimet; työvoimapalveluiden uudistaminen ja resurssit.

Työlainsäädännön uudistaminen: epätyypilliset työsuhteet (määräaikaiset, O-sopimukset, osa-aikatyö, itsensä työllistäjät, vuokratyö); yhteistoimintalakiin uudistaminen/täsmittäminen; henkilöstön edustajat ja osallistumisoikeudet; työelämän kanneoikeus;

Tuottavuuden, työhyvinvoinnin ja osaamisen kehittäminen: työelämä 2020 -jatko ja sen tulostavoitteiden ja työhyvinvoinnin mittareiden määrittely; samapalkkaisuuden edistäminen ja perhevapaiden tasaisempi jakautuminen; työelämässä olevien osaamisen kehittäminen sekä koulutuksen voimavarojen arviointi; oppisopimuskoulutuksen kehittäminen; ikäsyryjännän vähentäminen työelämässä.

Toimialavuoropuhelu: ”Osana toimialavuoropuhelua ennakoidaan toimialoilla tapahtuvia muutok-sia

ja tulevaisuuden näkymiä sekä tehdään yhteisesti toimia, joilla alan kasvua ja pärjäämistä parannetaan. Tuottavuutta ja työhyvinvointia kehitetään sopimusaloittain ja sen osana tulos- /voittopalkkiojärjestelmien käytön edistämistä.”

Paikallinen sopiminen: sopimusosapuolet käynnistävät yhteisen koulutushankkeen; turvataan työntekijöiden tasavertainen neuvotteluasetelma ja paikallinen edustusjärjestelmä.

Kuten tästä listasta näkyy ay –liike lähtee siitä, että voimme vieläkin kansallisesti organisoitua sopimusten myötä sopimusyhteiskunnaksi, jossa yhdessä sovitut rakenteelliset ehdot epäsuorasti ohjaavat ja rakentavat taloudellista toimintaa.

Tämän järjestyksen ylläpito edellyttää, että taloudellisen toiminnan vapautteen liittyä myös kansallisia velvollisuuksia ja sitoumuksia: yksityinen ahneus voidaan kääntää julkiseksi hyveiksi näkymättömän käden ohjauksessa vain jos se on organisoitu, ja jos sillä perustanaan sosiaalinen ja moraalinen järjestys – järjestys, joka perustuu kaikkien osallistujien tahtoon. Näinhän ei enää ole.

Lähes kaikki tämä on myrkkyä EK:lle, eritoten teknologiateollisuudelle. Kansainvälisen finanssiteollisuuden puristuksessa oleva, globaalia osaamista ja markkinointia edustavat ja kansainvälisen kilpailun koulumat yritykset kaihtavat viimeiseen asti sitoutumista kansallisiin ehtoihin, sääntöihin ja rajoituksiin, puhumattakaan moraalisesti hehkutetuista talkoista. Paikallinen – ei siis kansallinen - sopiminen merkitsee heille globaalia sopimista: paikallisesti sovitaan vain sellaista mikä kestää globaalisti.

EK siirtyi takaoikealle ja piiloutui hallituksen selän taakse ja välttyi kaikesta tästä uudistusten ja kehittämisen riesasta ja saattoi iloita samalla, että hallitus tekee likaisen työn ja siirtää heidän laareihinsa noin 3MM€ muutamassa vuodessa. Mutta EK tietää, että hallituksen toimet eivät ratkaise sitä ongelmaa, jota ay –liike lähti hakemaan yhteiskuntasopimuksella: investoinnit Suomeen ovat romahtaneet tuotto-odotusten nousun ja riskinsiedon vähenemisen myötä.

Mikä tässä nyt oikein mättää?

Neo- ja ordoliberalismin kamppailu?

Pinnalta katsoen näyttää siltä, että kaksi liberaalin talouspolitiikan suuntausta – neo- ja ordoliberalismi – ottavat toisistaan mittaa. Kysymyksessä olisi siis saksalaisen *ordo*- ja amerikkalaisen *neo*-talousliberalismin välienselvittely: etenemmekö siis sosiaalisen markkinatalouden (**Jyrki Katainen**) vain avoimen kilpailutalouden (**Alexander Stubb**) ehdoilla?

2016

2016 - 01

Systemivirhe 2: Kenelle kellot soivat?

Rahataiteilijat

Vasemmistolaisessa ja edistyksellisessä talouspoliittisessa keskustelussa on nyt yksi kysymys ylitse muiden: Onko kysynnän ja tarjonnan, tuotannon ja kulutuksen epätasapainosta johtuvien, jatkuvasti toistuvien ja alati pahenevien taloudellisten kriisien syynä rahan puute vai kapitalistisen tuotannon voittovetoisuus, joka ei kykene vastaamaan tosiasiallisiin sosiaalisiin ja yhteiskunnallisiin tarpeisiin? Marx nimitteli rahan puutteeseen vetoavia *rahataiteilijoiksi*, jotka ”kuulevat kyllä kellojen soivan, mutta eivät koskaan tiedä missä” (Marx).

Aika paha! Pitäneeköhän tämä paikkaansa enää nyt, globaalissa finanssikapitalismissa?

Raha – konstikas otus

Raha on konstikas otus. Sitä voi lähestyä vähintäänkin kolmelta eri suunnalta: Miten rahaa käytetään vaihdossa, mikä sen asema on veronmaksussa tai miten raha on sidoksissa tuotannossa tapahtuvaan arvonmuodostukseen. Nämä lähestymistavat eivät välttämättä asetu vastakkain vaan täydentävät toisiaan, mutta johtavat helposti erilaisiin korostuksiin ja siten erilaisiin ajatuksiin poliittisesta toiminnasta. Mutta eipä mennä asioiden edelle.

Voidaksemme edes alustavasti vastata edellä asetettuun kysymykseen, on meidän tehtävä ainakin seuraavat erottelut: arvoraaha, velkaraaha, valuutta; liikevoitto, tulo; pankkilaina, pankkireservi; pääomasuhteeseen perustuvan tuotannon yhteiskunnallinen jälkikäteinen päteväinti, näennäispäteväinti.

Kapitalistisessa taloudessa, jossa nyt elämme, jokaisen omaisuuserän on oltava jonkun omistuksessa. Kuten työnjaosta johtuvaan työn tulosten vaihtoon meillä on oltava väline tuotteiden ja palvelusten arvon mittaamiseen, on yksityisomistuksellisten omaisuuserien vaihtoon ja siirtoon oltava välineet: raha ja rahoitusinstituutiot.

Omaisuuserästä aiheutuu pääsääntöisesti menoja ja se vaatii siten myös tuloja. Omistus on siis tavalla taikka toisella rahoitettava. Varat ja velat ilmaistaan kirjanpidollisesti taseissa tulo- ja menovirtoina. Tuloslaskelmassa varat/velat –suhde muodostuu nettorahavirroista. Kirjanpidon periaatteista seuraa, että erottelemme automaattisesti pääoman ja tulot. Pääoma-arvot ovat pääomitettua tuloa, eivät mitään muuta. Omaisuuden myyntivoitot (*gain*) eivät ole tuloja (*income*) vaan tulevien, ennakoitujen tulojen pääomittamista.

Pääoma ei ole omaisuutta (*property*). Se on sosiaalinen suhde (*function*), johon raha on ytimiään myöten

sidottu. Me työläiset myymme työvoimaamme ostaaksemme elintarvikkeita, siis: työvoiman myynti – palkka - elintarvike. Raha muuttuu kuitenkin pääomaksi juuri silloin kun joku ostaa jotain myydäkseen kalliimmalla, ts. kapitalisti ostaa työvoimaa, raaka-aineita, koneita ja myy tuotetun tuotteen: raha - tuote – suurempi raha. On huomattava, että se joka hankkii tarvittavan rahan, omistaa työn tuloksen. Jos tuotanto-osuuskunta hankkii tarvittavan rahoituksen, se myös jakaa tulokset. Tuotannon muuttaminen kustannuksia suuremmaksi rahaksi pätevöidään jälkikäteen markkinoilla, jolloin sen arvo realisoituu rahana, voittona tai tappiona.

Raha ei ole velkaa

Pankit eivät lainaa arvorahaa. Ne tekevät sopimuksia. Ne takaavat, että lainaaja on luottamuksen arvoinen. Velallisen tilille tyhjästä luotu velkaraha muuttuu tuloksi, arvoa sisältäväksi rahaksi, vasta kun velallinen on tuottanut arvon korkoineen omalla työllään. Arvoraha ei siis ole velkaa vaan sopimus ajan ja vaivan käyttämisestä arvon tuottamiseksi. Se on sopimus tuotettavasta/tuotetusta arvosta.

Meillä on kyllä käytössä uskomattomat määrät velkarahaa, ts. tulevien tulojen pääomituksen vastinetta, joka näkyy saatavina pankkien taseissa. Raha näyttäytyy vain velkana, velkarahana, poikkileikkauksellisessa tilannekuvassa pääomitettujen saatavien peilikuvana. Velkarahaa on nyt liikkeellä aivan ylettömät määrät eikä niiden edustamaa arvon määrää tulla koskaan saavuttamaan. Velkarahaa vastaan on kuitenkin jossakin vaiheessa reaalilla työllä tuotettava tuloa, siis arvorahaa. Jos näin ei tapahdu, edessä on yhä paheneva deflaatio.

Valtio voi määritellä tavan ja välineen, jolla maksetaan verot, siis valuutan. Se on tätä nykyä rajaton reservi, sen määrä ei ole sidottu mihinkään reaaliseen. Keskuspankit eivät siis tuhlaa verorahoja vaan nappia painamalla luovat tyhjästä luottoreservejä pankeille, viime vuosina aivan uskomattomat määrät. Pankkien luottoreservit eivät kuitenkaan lisää pankkien lainanantoa, eivät lisää kulutusta, niillä ei ole kysyntävaikutusta, eikä ne rahoita inflaatiota, mutta aiheuttavat omaisuusarvojen inflaatiota, niiden arvotonta hinnannousua ja siten suoraa varallisuuden uusjakoa niille, joilla jo paljon on.

Missä sitten mättää? Vanhan sanonnan mukaan voit viedä hevosen joen rannalle, mutta et pakottaa sitä juomaan. Voimme luoda tyhjästä loputtomasti valuttaa tai velkarahaa, mutta emme pysty pakottamaan yksityisiä yrityksiä investoimaan reaalitalouteen ja lisäämään tulonmuodostusta erityisesti silloin, jos omaisuusarvojen myyntivoitot ovat suurempia ja varmempia kuin tuotannollisten investointien voitot. Se investoidaanko vai ei, ei ensisijaisesti riipu rahan määrästä tai kokonaiskysynnästä vaan voitoista.

Globaali talous on nyt harvinaisen pitkässä lamassa. Vuonna 2007 alkanut suurin lama on jäänyt pitkäksi lamaksi. Syynä tähän on vähintäänkin kolme tekijää: pääoman voitto-odotuksia ei ole pystytty täyttämään, voitot ovat laskemassa. Yksityiset ja julkiset velat ovat historiallisen korkealla, jotka molemmat vähentävät mahdollisuuksia investoida uuteen teknologiaan tuotannon ja kasvun edistämiseksi. Tällaista kombinaatiota ei ole nähty sitten 1930 -luvun. Tästä seuraa, että mikään määrä julkista kulutusta ja määrällistä kevennystä (QE) ei pysty kääntämään tilannetta entiselle kasvu-uralle.

... missä kellot soivat?

Politiikan hahmottaminen tässä tilanteessa nostaa esiin kaksi jakoa: joko tarkastelemme asioita

kansallisvaltion *tai* Euroopan mittakaavassa, tai toisaalta korostamme hallinnollis-finanssipoliittista lähtökohtaa *tai* tuotannollisia uudistuksia. Saammekin neljä politiikan näkökulmaa:

Kansallisen tuotannon pelastaminen leikkauspolitiikalla

Kun taloudellisen menestyksen oletetaan kertyvän ensisijaisesti viennin tulosten kautta, on kansallisen politiikan kaikilta osin tuettava vientiteollisuuden voittojen turvaamista ja lisäämistä työehtoja heikentämällä ja julkista kulutusta pienentämällä ilman että vaaditaan olennaisia muutoksia EU:n hallinnollisiin tai finanssipoliittisiin toimintatapoihin.

Kansakuntien Eurooppa

Kansallisvaltioille on taattava rahapoliittinen itsenäisyys oman valuutan palauttamisen kautta. Kansallisille keskuspankeille on kehitettävä mahdollisuus rahoittaa suoraan julkisia hankkeita täystyöllisyyden saavuttamiseksi. Minimoidaan ottolainaus ja sijoitukset ulkomailta. Aktivoidaan valuuttakurssi- ja kohdennettu veropolitiikka tukemaan tuonnin ja viennin tasapainoa. Toteutetaan palkka- ja työllisyyspolitiikkaa, joka tukee kansalliseen kysyntään tukeutuvaa taloudellista kasvua.

European New Deal

Toisen maailmansodan jälkeen Yhdysvalloissa onnistuttiin *New Deal* -kompromissipolitiikalla yhdistämään massatuotanto ja massakulutus – siis lisääntyvät voitot ja lisääntyvät tulot. *European New Deal* -kompromissi onnistuisi vain, jos pystyttäisiin yhdistämään lisääntyvät voitot ja lisääntyvät tulot kestävää kehitystä tukevaan teknologiseen edistykseen. On kuitenkin kovin vähän merkkejä siitä, että finanssiporvaristo olisi halukas tällaiseen kompromissiin. Vastavoimaksi voisi nousta teollisuusporvariston ja –työntekijöiden epäpyhä allianssi.

Democracy in Europe Movement 2025 DiEM25

Tavoitteena on hajautetun hallinnon Eurooppa: hallinnollista läpinäkyvyyttä ja laajennettua demokratiaa kaupunkeihin, alueille, kansallisvaltioihin kuten koko Unionin hallintoon. Ylisuuret julkiset velat tulisi leikata ja sovittelua EU:n tasolla, pankkiunionia tulisi edistää. On koostettava massiivinen viherteknologinen investointi- ja köyhyyden vastainen rahoitusohjelma.

Rahataitelijat kuulevat kyllä, että kellot soivat ja ehkäpä senkin missä ne soivat, mutta eivät osaa ratkaista sitä kenelle ne soivat.

.... mutta kenelle kellot soivat?

Kellot soivat ihmiskunnalle, minulle ja sinulle ja samalla kaikille: kaiken politiikan teon, kaikkien pyrkimysten lähtökohtakysymys on ja tulee olla ihmiskunnan luontosuhteen uudelleen järjestely, sen uudelleen organisointi. Se tarkoittaa, että politiikan teon lähtökohta on ihmisen luontosuhteessa, työssä ja tuotannossa, ei kansallisena, ei eurooppalaisena vaan maailmanmittaisena haasteena. Kysymys on

siis työstä ja sen tekemisen ehdoista koko ihmiskunnan mitassa.

Työväestö ei ole mihinkään häipynyt tai kadonnut, kuten niin monet epäilevät. Päinvastoin. Työväestön elinehto, palkkatyö, on vain tullut niin yleiseksi, kattavaksi, jokapäiväiseksi ja vaihtoehdottomaksi että emme enää huomaa sitä, miten viheliäisen rajoitettu, vajavainen ja luonnon kannalta tuhoisa tämä työn tekemisen muoto on.

Palkkatyön muoto edellyttää sitä, että hyväksymme työnjaon porvariston ja meidän välillä: porvaristo päättää mitä, miksi, miten, missä ja milloin tavaroita ja palveluksia tuotetaan ja kuinka tulokset jaetaan - ja me teemme työt. Tämä kansallisen teollisuusporvariston kanssa tehty sopimus (Suomessa ”tammikuun kihlaus” vuonna 1940) on nyt kuitenkin sanottu irti. Kansallinen teollisuusporvaristomme on kansainvälisen finanssipääoman ja -porvariston painostuksen seurauksena joutunut miettimään uusiksi työn teettämisen ehdot: proletariaatista ja proleista on nyt koulittava prekariaatti ja prekoja. Meille tarjotaan silpputöitä, osa-aikatöitä, 0-sopimuksia, kaikenlaisia paskaduuneja perinteellisen toimeentulon takaavan kokopäivätyön sijaan; meistä pitäisi kaikista tulla ”freelansereita”, yksin yrittäjiä.

Historiallisena jäänteenä ja tätä nykyä jo viheliäiseksi muodoksi ruvettunut palkkatyö ja sen identtinen kaksonen, shoppailukeskeinen kuluttajuus eivät muodosta sellaista maailman haltuun ottamisen tapaa ja muotoa, joka takaisi itse kullekin juuriin menevää, reaalista tietoa, taitoa ja tahtoa asettaa, arvottaa ja ratkaista aikakautemme keskeisiä ongelmia – siis kipeästi tarvitsemaamme radikaalia, vallankumouksellista humanistista sivistystä.

Meitä et myy!

SAK:n tammikuun kihlauksen vuosipäivän **Kihloista kahleisiin** -luottamusmiestapaamisessa kesken **Lauri Lylyn** puhetta joku huusi salin perältä: ”*Meitä et myy !*”, johon Lyly esitti vastakysymyksen: ”*Olenko myynyt?*” Siinäpä erinomainen kysymys!

Tapaamisessa nousi useaan otteeseen esille kysymys sopimisesta ja oikeudesta sopimiseen, siis sopimusoikeudesta; viitattiin jopa vapaaseen sopimisoikeuteen, johon perinteellisesti työnantajat ja porvaristo ovat vedonneet: vapaa sopimisoikeus on markkinatalouden yksi keskeisimmistä pyhistä pilareista eikä siihen saa koskea, ei mitenkään.

Tampereella ajatus kulki jotenkin niin, että vapaa sopimusoikeus ja erityisesti oikeus kieltäytyä sopimisesta on kiistämätön ja keskeinen osa Suomen kansainvälisin sopimuksin vahvistettua,

demokraattista oikeusjärjestystä – eikä sitä valtiolta saa eikä voi noin vain pakkolaeilla muuttaa.

Eikö kuitenkin ole niin, että vapaan sopimusoikeuden lähtökohtana ja edellytyksenä on juuri ajatus toiminnasta markkinoilla, siis ostamisesta ja myymisestä ja sen ehdoista. Jos SAK on sopimusjärjestö – kuten monta kertaa todettiin – niin voiko se edes lähtökohtaisesti tehdä muuta kuin sopia hinnoista ja ehdoista, jolla työvoima(tavara)a myydään?

Mutta ... olisiko olemassa jokin vaihtoehto työvoiman myymiselle ja ostamiselle?

Katsotaanpa.

Ihmisten suojaaminen kapitalismin kiroilta

Keskustellessamme vallasta ja sen jaosta, siis demokratiasta, rajaudumme usein puhumaan vallan kolmijaosta: pidämme erillään lainsäädäntö-, toimeenpano- ja tuomiovallan. Usein tähän lisätään vielä vapaa lehdistö neljänneksi vallan keskittymäsi. Tämä vallanjako-oppi sitoutuu lähtökohdissaan siihen, että valtaa käytetään tietyssä paikassa ja tilassa, tiettyjen maantieteellisten rajojen sisällä.

Raja on tällöin keskeinen vallan määrittäjä: valta ja sen jako määrittävät yhdenvertaisiksi – periaatteessa - jokaisen, joka asustaa tuon rajan sisäpuolella. Ja näin muodostetun kansallisvaltion tulee ajaa ensisijaisesti omia intressejään, kuten jo Snellman opetti. Jos rajat vuotavat tai käyvät epäselviksi, on koko kansallisvaltion identiteetti uhanalainen. *Me* ja ne toiset *me* on pidettävä kirkkaasti erillään.

Tämä muinaisen Kreikan kaupunkivaltioissa syntyneen vapaiden miesten - siis orjanomistajien -vallankäyttömalli omahyväisen, *hyvän elämän* turvaamiseksi itselle sulkee jo lähtökohdissaan ulkopuolelleen talonpidon ja talouden, työn ja luonnon, siis koko elämän reaalisen perustan – sekä *barbaarit*, nuo oudot ja sivistymättömät rajantakaiset ulkomaalaiset.

Klassisen orjayhteiskunnan ja keskiaikaisen maaorjayhteiskunnan kääntynyt kapitalistiseksi palkkatyöyhteiskunnaksi ja kun orjanomistajan ja maa-aateliston sijaan tuli kapitalisti ostamaan maasta ja elinkeinostaan irrotettua työvoimaa tuotannon organisoimiseksi ja sen tuloksen myymiseksi voitolla, muodostui taloudellinen paine tehdä (työ)sopimuksia ilman mitään rajoituksia, siis vapaasti. Ja tätä vapautta käytettiin viimeistä hikipisaraa myöten, ensin Euroopassa:

”Naisia työskentelemässä puolialastomina hiilikaivoksissa; nuoria lapsia vetämässä vaunuja koko päivän maanalaisten käytävien tunkkaisessa ilmastossa; lapsia sidottuina kudontakoneeseen viisitoista tuntia puuvillatehtaan kuumennetussa ilmassa, pidettyinä hereillä vain esimiehen piiskalla; tunteja työtä kaikille, nuorille ja vanhoille, rajoitteena vain fyysisen kestävyuden äärimmäiset kyvyt; nopeasti

kasvavalle väestölle tarpeellisten saniteettijärjestelyjen täydellinen poissaolo: nämä ja muut nimettömät epäoikeudenmukaisuudet on tallennettu täydellisen *laissez faire*'n ja sopimusvapauden tuloksina" (*Sidney Webb*) ... ja kuten tiedämme sama jatkuu nyt kehittyvien talouksien maissa hikipajojen syövereissä.

Edistyksellisten kansalaisliikkeiden sitkeän työn tuloksena valtiovalta ryhtyi 1800 -luvun lopulta suojaamaan heikompaa osapuolta kohtuuttomilta sopimusehdoilta. Niinpä sopimusvapautta on rajoitettu monilla laeilla, on mm. työsuojelu- ja vähimmäispalkkalakeja, ammattiliittoja ja työehtosopimuksia vahvistavia lakeja, kieltolakeja, elintarvike-, huume- ja lääkelakeja, rautateitä, vuokria ja kauppaa sääteleviä lakeja kuten myös kilpailulakeja. Valtiovalta esiintyy siis heikomman osapuolen tukena ja turvana, yrittäen määrittää eettisesti kohtuullisia minimiehtoja sopimusten teolle.

Aikaa myöten tästä kasvoikin hyvinvointivaltion ideaalimalli, jossa valtiojohtoisesti toteutetaan mm. seuraavat asiat (Marko Mononen 2001, soveltaen)

- *tasa-arvo*: universaalinen ja tosiasiallinen hyvinvoinnin tasa-arvoisuus,
- *vapaus*: negatiivisen vapauden (vapaus jostakin) sijaan vapaudelle positiivinen merkityssisältö (vapaus johonkin),
 - *demokratia*: osallistuvan demokratian ja ennen kaikkea heikomman suojan korostaminen, johon suuntaan vapauden merkityssisältöä pyritään täsmentämään,
 - *solidaarisuus*: yksilöiden velvoittaminen sitoutumaan erityisesti heikomman suojan nimissä lojaalisuuteen, toisten kunnioittamiseen ja yhteisvastuuseen,
 - *turvallisuus*: markkina- ja perheriippuvuuksista vapauttaminen laajan ja universaalien sosiaaliturvan, sosiaalisten perusoikeuksien ja perustarpeiden tyydyttämisen kautta.

Tämän kaikenhan olemme nyt menettämässä.

Pakkolait ja SAK

SAK:n käsityksen mukaan ”hallituksen puuhaamat pakkolait suojelevat juridisesti vahvempaa neuvotteluosapuolta eli työnantajaa, eivätkä heikommassa asemassa olevaa työntekijää. Tämä loukkaa lainsäädännön yleistä periaatetta suojata heikompaa osapuolta suhteessa vahvempaan.

Pakkolait rikkovat Suomen perustuslakia kieltäessään työmarkkinaosapuolia sopimasta lainsäädäntöä parempia ehtoja työehtosopimuksiin. Vapaa sopiminen työehdoista on osa ammatillista järjestäytymisvapautta sekä ihmisoikeuksia.

Sopimisen rajoittaminen on myös vastoin Suomen allekirjoittamia kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia. Esimerkiksi Kansainvälisen työjärjestön ILO:n sopimusten mukaan työntekijöillä on oltava oikeus tehdä vapaasti työehtosopimuksia. Vastaavia säännöksiä on Euroopan sosiaalisessa peruskirjassa sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksessa. Sopimista saa rajoittaa määräaikaisesti, jos maassa on taloudellinen hätätila.” (SAK Tampereen kokouksen aineisto).

Taloudellisen demokratian vajavaisuus

Vapaa sopimusoikeus ja erityisesti oikeus olla sopimatta on nykyisen, kovin rajoittuneen taloudellisen demokratian keskeinen osa: tarvittaessa hankat on voitava lyödä tiskille odottamaan parempaa neuvottelutulosta.

Taloudellisessa demokratiassa on kuitenkin kolme keskeistä tekijää, jotka poikkeavat ratkaisevasti alueellisesta demokratiasta.

Ensinnäkin pääomasuhde rajaa työpaikalla olennaisesti työntekijän niitä oikeuksia, joita pidetään itsestään selvinä alueellisen demokratian puolella.

Toiseksi pääomasuhde mahdollistaa sen, että työnantaja saa omakseen sen arvon, jonka työntekijä työllään tuottaa.

Kolmanneksi: Yrityksen tehtävänä on tuottaa voittoa omistajalleen. Kansainvälisen kilpailussa kaikki kansalliset rajat ja esteet on pyrittävä murtamaan, ylittämään tai kiertämään. Paikallinen sopiminen tarkoittaa yritys kohtaista sopimista, joka puolestaan tarkoittaa sopimista kansainvälisen kilpailun ehtoilla ja irrottautumista kansallisesta lainsäädännöstä: paikallinen on ehdollistettava globaaleiden markkinoiden ehtoihin ja tasoon.

Tammikuun kihlauksesta valetaan nyt kahleita, joidenka ketjujen lenkit taotaan hikipajoissa ympäri maailmaa. Globaaleilla työmarkkinoilla ei ole meitä ja heitä toisia, on vain ostettavaa, liikuteltavaa ja myytävää työvoimaa.

Kapitalistinen talous toimii siis juuri vastakkaiseen suuntaan kuin alueellinen demokratia; sen ajurina on voitto, joka ajaa yritykset murtamaan, rikkomaan, kiertämään, ylittämään kaikki rajat ja esteet voittojen turvaamiseksi ja lisäämiseksi.

Menestys onkin ollut lähes uskomatonta. Enää ei ole kansantalouksia kuin korkeintaan kirjanpidollisesti, tilalle on tullut monikansallisten jättyyritysten hallitsema globaali talous: noin 150 yritystä kontrolloi noin 40% ja noin 740 yritystä 80% yli 37 miljoonan yrityksen ja investoijan varallisuudesta; 80 maailman rikkainta omistaa yhtä paljon kuin koko köyhempi puolisko maailman väestöstä.

Ovet ja ikkunat kiinni ... vai auki

Todellakin: emme voi syödä ateriatakaan tai juoda kuppiakaan kahvia, ilman että emme tukeutuisi

ihmisten työhön ympäri maailmaa. Olemme jo perustavanlaatuisesti ja peruuttamattomasti riippuvaisia toinen toisistamme ihmiskunnan mitassa. Ja erityisesti siksi, että edessämme häämöttää ympäristökatastrofi.

Rajojen, ovien tai ikkunoiden sulkeminen ei ole vaihtoehto. Jos ryhdymme sulkemaan rajoja, ovia ja ikkunoita Eurooppaan ja muuhun maailmaan, sillä ei ole mitään loppua: lopulta istumme wc-pöntöllämme suljetun oven takana pimeässä itkemässä sitä, miten tässä näin kävi.

Mutta mikä on suhteemme kaikkeen tuohon työhön, jonka hedelmistä nautimme? Markkinat ja raha. Hintalapuissa ei ole tuotantoselostusta siitä, millä ehdoin tuote on tehty. Viestimme tuottajalle menee käteismaksun (*cash-nexus*) välityksellä, eikä meillä ole mitään mahdollisuutta selvittää yksittäisen viestimme seurauksia.

Työn vapauttaminen ?

Ensimmäinen vaihtoehtoinen ajatus olisi tietysti ottaa tuotanto omaan omistukseen ja perustaa tuotanto-osuuskuntia. Niitä on paljon ympäri maailmaa, Suomessakin. Perustamalla tuotanto-osuuskuntia ja hankkimalla niille pääomaa voimme yhdessä päättää – mies/nainen ja ääni periaatteella – mitä, miksi, miten, milloin ja missä tuotamme tuotteet tai palvelut – ja kuinka jaamme työmme tulokset.

Tällöin emme myisi enää työvoimaamme (*labour*) työntantajalle, vaan tekisimme työtä (*work*) yhteiseksi hyväksi ja möisimme työmme tulokset markkinoilla. Suuri edistysaskel, todella. Miksi? Oppisimme oman työmme kautta reaalista tietoa, taitoa ja tahtoa kuinka asettaa, arvottaa ja ratkaista keskeisiä yhteisiä ongelmiamme. Työ olisi siis sivistävää työtä.

Mistä sitten tietäisimme *yksittäisenä* tuottajana jo *etukäteen* miten paljon ja juuri millaisia tuotteita meidän olisi tuotettava ja mihin hintaan, että saisimme omat kulumme peitettyä? Olisimmehan vielä markkinoiden armoilla. Meidän olisi siten vielä ratkaistava resurssien allokoinnin, kohdentamisen ongelma.

Markkinoilla *Cash -nexus* ja hintalappu on myös informaation välittäjä: jos saamme myytyä omat tuotteemme markkinoilla, se on *jälkikäteinen* viesti siitä, että tuotteitamme tarvitaan.

Voisimmeko tehdä *etukäteen* eri tuottajien *yhteen sovitettun* suunnitelman siitä, kuinka jakaa yhteisiä resursseja? Tekisimme siis laajoja tarvetutkimuksia ja -selvityksiä ja jakaisimme resurssit suunnitelman mukaan maan hallituksessa demokraattisesti, harrastaisimme siis eräänlaista valtiokapitalismia tai – sosialismia riippuen siitä päättäisikö yrityksissä omistajien määräämä johtokunta vai valtion valitsema neuvosto. Tuotantoa ohjaisi siis julkinen näkyvä eikä markkinoiden näkymätön käsi. Taitaapa olla jo menneen maailman ratkaisu.

Taloudellisen arvon muodostus tapahtuu tätä nykyä yhä moninaisemmin yritysten yhteistuotantona, johon osallistuu yhtä aikaa monet sidosryhmät integroiden resursseja palveluiden monitasoisessa sosiaalisissa ekosysteemeissä. Keskeisen resurssin muodostavat älykkäät, tietointensiiviset ja joustavat

integraattorit, eivät enää niinkään muokattavat kohteet. Arvo muodostuu resurssien integraatiossa sisältösidonnaisesti yhteistuotannon myötä.

Tällainen palvelujärjestelmä on yhteistuotantokoostuma ihmisistä, teknologiasta, jaetusta tiedosta ja arvolupauksista, jotka kytkvät yhteen sisäisiä ja ulkoisia palvelujärjestelmiä. Resurssit liittyvät oikeudellisiin, omistuksellisiin, fyysisiin ja sosiaalisesti muodostettuihin kohteisiin. Käynnissä huima ja kiivas kamppailu yhteisöllisesti tuotettujen arvojen yksityisomistuksellisista käyttö-oikeuksista ja -lisenkseistä.

Tähän reaalimaailmaan sopii yhä huonommin *yksityisen* ja/tai *yksittäisen* tuottajan tuottaman arvon *jälkikäteinen* realisointi markkinoiden välityksellä, siten usko näkymättömän käden ohjauksen kaikkivoipaisuuteen.

Entäpä jos näkyvä käsi ei olisi valtion ohjausta vaan osa sopimusyhteiskuntaa? Entäpä jos olisi mahdollista käyttää resursseja läpinäkyvästi, (lähes)reaaliaikaisesti (*On demand*) ja tuotantosopimus pohjaisesti ilman valtion välitystä? Se saattaa mahdollistaa *Blockchain* -teknologialla: tuotantoyksiköiden sopimuskirjat tuotannollisine ehtoineen olisivat kaikkien osapuolien nähtävänä ja saatavilla koodattuna verkossa. Kaikki resurssien siirrot olisivat osapuolten reaaliaikaisesti nähtävissä, eikä yhtäkään resurssisiirtoa tapahtuisi, ellei se täytä koodiin kirjoitettua, yhdessä sovittuja ehtoja. Huima näkymä!

Huimaa sekin, että jo nyt voimme hakea kansalaisuutta ainakin kahdessa virtuaalisessa, globaalissa, rajattomassa kansakunnassa (*Bitnation* ja *PAX*).

Olenko myynyt ... liian halvalla?

Ehkäpä alussa mainitulla huutajalla olikin mielessä vain, että SAK ei saa myydä liian halvalla edustamaansa työvoimaa. Erinomainen tavoite sekin. Työntekijöiden reaalisen kokonaistulonmuodostuksen tulisi siis vähintäänkin seurata tuottavuuden nousua.

Jos SAK haluaa sopia muustakin kuin työvoiman myynnistä, sen tulisi ottaa ohjelmaansa vapaan sopimusoikeuden lisäksi työn vapauttaminen palkkatyömuodon kahleista – ainakin noin pitemmällä tähtäimellä.

Siteeratut lähteet

Hardoon, D. 2015. WEALTH: HAVING IT ALL AND WANTING MORE, OXFAM ISSUE BRIEFING january 2015, www.oxfam.org

Mononen, M. 2001. Sopimusoikeuden materiaalisuudesta. Helsinki: Edita Oyj

SAK 2016. Kihlauksesta kahleisiin kokouksen aineisto. Tampere 23.01.2016.

Webb, S. 1889. Fabian Essays in Socialism - The Basis of Socialism - The Period of Anarchy Library of Economics and Liberty. Liberty Fund.

Vitali, S., Glattfelder, J. B, Battiston, S. 2011. The network of global corporate control PLOS

<http://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0025995>

2016 - 02

Veljekset kuin ilvekset: Alex ja Timo tasa-arvon puolesta! ? - 2016-02-14 12:08

Kaikki puolueet Suomessa hyväksyvät ja pitävät yhtenä keskeisimpänä lähtökohtanaan pyrkimystä yhteiskunnalliseen tasa-arvoon. Tähän yhteisrintamaan on ilmoittautunut kaksi uutta surullisen hahmon ritaria, **Alexander Stubb** ja **Timo Harakka**.

Katsotaanpa hieman tarkemmin.

Muodonmuutos 1: Alexander Stubb - saalistajasta hoivaajaksi

Aleximme puhui vielä muutama vuosi sitten itsevarmasti ja kuin koko maailman valloittaja:

"Minä näen euron oleellisesti darvinistisena valuuttana. Siinä on kysymys eloonjäämistaistelusta. Ja siten kysymys kuuluu pitäisikö poliitikkojen vai markkinoiden määrätä vahvimmat. Minä haluaisin sanoa, että markkinoiden pitäisi."

"Me tarvitsemme Eurooppaan enemmän kilpailua, liikkuvuutta ja kapitalismia – emme vähemmän."

"Toistaiseksi Euroopan institutionaalinen ydin ei ole todella toteutunut, mutta tällä kertaase saattaa olla toteutumassa – markkinoiden toimesta."

"Eli ne maat jotka ovat kolmen A:n luottoluokituksessa heillä on moraalinen oikeus ja taloudellinen tahto viedä integraatiota eteenpäin ja antaa muille myös neuvoja."

”Unioni tarvitsee budjettitsaarin, talousasioiden komissaarin jolla on vahvistettu valta pitääjäsenvaltiot suoralla ja kapealla polulla. Ja muistakaa, minä olen suomalainen – en puhu tsaarista kevyesti.”

... mutta eipä puhu enää. Snellman säätiön talviseminaarin puheessaan 16. 12. 2015 Alex halusi jotain aivan muuta. Hän asettui puolustamaan kaikkea sitä, mitä kaikki suomalaisetkin haluavat puolustaa: Elämää turvallisessa ympäristössä, ympärillä olevien ihmisten auttamista, ympäristön suojelemista, kaikkien maailman ihmisten tasa-arvoista kohtelua, heikoimpien ja vähäosaisten huolehtimista yhteiskunnan toimesta (*Kansan arvot* –tutkimus 2015).

Tämä on Alexin Uusi Suomi ja Kokoomuksen Suomi: ”Kokoomus on aito kansanliike, jonka tavoitteena on luoda mahdollisuuksien tasa-arvon Suomi”.

Neoliberaalista, sosiaalidarvinistisesta Alexista on siis puoluevoimin muokattu sosiaalisen markkinatalouden ordoliberalia, **Jyrki Kataisen** linjan jatkaja: ”Kokoomus on vahva talousosaaja ja todellinen valtionhoitaja”. ”Se on hieno jatkumo ja olen joka ainoa päivä ylpeä saadessani olla osa sitä”, Alex toteaa. Ja edelleen: Alexin uusi Kokoomus on ”jokaisen ihmisen ainutlaatuisuuden tunnistamista ja tunnustamista. Jokaisen ihmisarvon järkähtämätöntä kunnioittamista. Näistä kumpuavaa mahdollisuuksien tasa-arvoa.”

Muodonmuutos 2: Timo Harakka – sosialistista Supercell(sosia)istiksi

Timo Harakka, tietokirjailija ja talouskriitikko on tunnustautunut uuden aallon sosialistiksi, *Supercell*-socialistiksi, *Supercellistiksi*. Miksi? Siksi kun *Superscell* –yhtiön omistajat maksoivat lakisääteiset veronsa Suomeen. ;)

Ei vain tämä vaan paljon muuta: Timo on kirjoittanut ohjelmajulistuksen demareiden pelastamiseksi: *Uusi aalto – Liike 2020!*

Timonkin filosofiassa ”tärkeä käsitepari on mahdollisuuksien tasa-arvo”. *Supercell(sosia)listin* vakaumus on ”että mahdollisuuksien tasa-arvo on Suomen tärkein kilpailukykytekijä – varsinkin kun sanaparin molempia osia painotetaan yhtä vakavasti. Timon vakaumus on myös, että ”yhteiskunnan ja markkinoiden kesken on luotavissa keskinäisen kunnioituksen sopimus, jota perinteinen etujärjestöjen kabinettikoneisto tukee, jos kykenee.

Tavoitteena ”on eurooppalainen ja kansainvälinen Suomi, joka on sitoutunut globaaliin avoimeen markkinatalouteen ja osaa sitä myös hyödyntää. Se tarjoaa yrityksille vapautta, mutta vaatii myös paljon. Se haluaa taata reilun kilpailun. *Se tarjoaa mahdollisuuksien tasa-arvon niin ihmisille kuin yrityksille.*” (kurs. mvv) ...

”Uudessa tehtävänjaossa yhteiskunta hyväksyy, että yritykset tavoittelevat voittoa, eivät työpaikkoja. Vastikkeeksi liike-elämä hyväksyy, että yhteiskunta rahoittaa työllisyyttä, jolla ei ole markkina-arvoa.”

Timolle työ ei ole arvo vaan etu. Ja kun työ on vain etu niin ”kun puolustamme työntekijöitä,

kuvittelemme puolustavamme arvoja, vaikka puolustamme etuja”. Tällöin ”menetämme toimintamme tärkeimmän oikeutuksen.”

Timon työväenliike on tyypistynyt ay-liikkeeksi omien etujen – siis väestön suuren enemmistön - puolesta. Se ei siis ole liikettä työn vapauttamisen puolesta? Miksi luopua tuosta oikeutuksesta?

Mahdollisuuksien tasa-arvo eriarvoisuuden lisäämisen bulvaanina

Puhuessamme tasa-arvosta meidän suhteuttava tasa-arvo vähintäänkin kolmeen eri asiaan: mikä on tasa-arvon tavoite, mikä on tarkastelutaso ja miten tasa-arvo suhtautuu vapauteen.

Tehkäämme aluksi kaksi erottelua: tarkastelemmeko tasa-arvoa mahdollisuutena vai reaalisen tuloksena? Ja toiseksi: onko tarkastelumme tasona yksilö vai yhteisö? Näistä saamme neljä näkymää tasa-arvoon:

Konservatiivinen tasa-arvo tarjoaa yksilöille mahdollisuuksia, mutta jättää yksilön omaan varaan pystyykö hän käyttämään tarjottuja mahdollisuuksia.

Liberaali tasa-arvo tukee yhteisöjä, joissa mahdollisuuksien toteutuminen helpottuu ja mahdollistaa ”toisen mahdollisuuden” avautumisen, jos tarvis.

Edistyksellinen tarkastelu ei keskity mahdollisuuksiin vaan siihen, että tuloksien erot – kuten vauraus, oppimistulokset – jäävät kohtuullisen pieniksi ja että tarvittaessa ryhdytään yhteisiin toimiin erojen kaventamiseksi.

Reaalisen tasa-arvon toteuttaminen keskittyy vähentämään niitä yhteiskunnallisia rakenteita, jotka tuottavat eriarvoisuutta. Se näkee yksilöllistymisen oman yhteisön tuottamisena. Se ei ole vapautta jostakin (*freedom from*), ei vain vapautta johonkin (*freedom to*) vaan myös ja erityisesti vapautta yhdessä (*freedom with*).

Reaalinen tasa-arvo ja vapaus

Vapaus ja tasa-arvo asetetaan usein toistaan vastaan. Tasa-arvon vähentämistä puolustetaan vapauden lisäämisellä. Vapaus ja tasa-arvo ovat siis vastapainuksia, joiden tulee tasapainottaa toisiaan. Miksi vapaus ja tasa-arvo asettuvat toistensa vastakohtiksi?

Ottakaamme esimerkki koulutuksesta. Perinteellisesti koululaitos on kokenut vapaudeksi sen, että se on voinut eristäytyä lähiyhteisöstä - ankeasta arkipäivästä, markkinoiden hälystä ja tehtaiden pauhinasta, ennakkoluuloista, tavaroiden kimalluksesta, rahan kiihottavuudesta - saadakseen opiskelijat kiinnostumaan ajattomammista ja yleisemmistä, ihmisen kannalta laajakantoisemmista ongelmista ja kysymyksistä. Siis totuudessa, sen etsimisessä ja löytämisessä on myös vapaus.

Tämä ajatus kääntyi 1990-luvulla nurinniskoin: totuus löytyy vapaudessa. Koulun vapaus on siinä, että se avautuu ympäristönsä vietäväksi. Onko tämä sitoutumista vai sitomista? Onko tuon arkipäivän

luonne muuttunut siten, että se antaa mahdollisuudet rikkaampaan oppimiseen kuin luostarikouluperinne?

Ainakin yksi muutos on tapahtunut. Koulu on menettänyt jo aikaa sitten monopolinsa uusien oppimiskokemusten tuottajana. Mitä siis olisi koulussa nyt opittava, tässä uudessa tilanteessa? Koulussa on itse kunkin opittava oman yhteisöllisyytensä synnyttäminen, siis yksilöllistymisensä. Yksilöllistyminen on oman yhteisön tuottamista, *"learning by making"*.

Vapauden ja tasa-arvon -käsitteiden keskinäisyyden perinteellisen tulkinnan perusajatus on, että meille ihmisille on annettu rajallinen määrä vapautta. Yhteiskunnallisessa kamppailussa keskeistä on vapaudenjakotaistelu. Kysymys on nollasummapelistä, jossa yhden voitto on toisen tappio. Toinen ihminen on siis minun oman vapauteni este. Minun on kuitenkin sallittava toisille edes jossain määrin vapautta, jotta hänkin sallisi sitä minulle. Kysymys on siis voimasuhteista. Vapaus mahdollisuuksien jakotaisteluna ja tasa-arvo mahdollisuuksien uudelleenjakona ovat toistensa peilikuvia.

Entäpä jos vapauden määrä ei olekaan jumalalta saatu tai luonnon ehdottomasti rajaamaa. Jospa sen määrä onkin keskeisesti kiinni sen tuottajista, ihmisistä. Kaksi tai kolme ihmistä pystyvät tuottamaan siis jotain sellaista mitä yksi ei koskaan kykene luomaan. Toinen ihminen onkin yksi vapauteni lähteistä eikä sen esteistä. Eikö tasa-arvo merkitse silloin täysipainoista mahdollisuutta osallistua – omien voimien mukaan - tuohon vapauden luomiseen?

Yksilöllinen moninaisuutemme ja rikkautemme on siten keskeisellä tavalla riippuvainen siitä, miten erimuotoisten toimintojen kautta olemme tekemisissä erilaisten ihmisten kanssa. Kaikki toimenpiteet, jotka avaavat mahdollisuuksia yhteiseen toimintaan ja opiskeluun, avaavat mahdollisuuksia monipuolisempaan yksilöllistymiseen ja siten kaikkien vapauden lisääntymiseen.

Entäpä sitten surullisen hahmon ritarimme?

Alexin muodonmuutos on niin perustavanlaatuinen, että se ei vaikuta vilpittömältä eikä aidolta vaan poliittisia tarkoituksia varten tehdyltä brändin muokkaukselta.

Timon tapaus on juuri päinvastainen: hän haluaisi luoda demareille uuden brändin. Hän vaikuttaa vilpittömästi etsivän uutta hahmoa, liikettä ja kantoaaltoa demareille. Hän miettii ankarasti valtion, markkinoiden ja kapitalismin suhteita ja työnjakoa: "Karu totuus on, että tavallinen työ katoaa Tuleva yhteiskunta ei ole palkkatyön yhteiskunta. Kaikki merkit näyttävät, että digitaalisessa maailmantaloudessa ainut työväen liike on ovesta ulos."

Timo jatkaa: "Puheenjohtaja Antti Rinne on siis oikeassa, kun hän on nostanut puolueen tärkeimmäksi arvoksi vapauden. Haaste on, että annamme sanalle sisällön. Mihin ihminen on vapaa – ja mistä – kun hän toimii yhdessä toisten kanssa, menneitä, nykyisiä ja tulevia polvia kunnioittaen? Meidän on vakuutettava suomalaiset: jokaisen vapaus lisääntyy, kun kaikkien vapaus lisääntyy." Siis niin yritysten kuin työntekijöidenkin.

Valitettavasti Timo jää konservatiivisen *mahdollisuuksien tasa-arvon* vangiksi. Hän ehdottaa murenevan ja vähenevän yksityisen, yritysjohtoisen palkkatyön rinnalle yhtä haperoa valtion valvomaa palkkatyötä.

On tehtävä ero palkkatyön (labour) ja työn (work) välille. *Reaalinen tasa-arvo* merkitsisi juuri vapauden olennaista laajentamista ja palkkatyömuodon ylittämistä - siis oven avaamista sivistävälle, vapaalle työlle. Siis mille?

Sellaisille työyhteisöille, joissa ”jokaisen vapaa kehitys on kaikkien vapaan kehityksen ehto” (Marx). Työyhteisöissä voisimme siis yhdessä päättää mitä, miksi, milloin, miten ja missä tuotamme hyödykkeitä tai/ja palveluita ja – mikä tärkeintä - kuinka hyödynämme yhteisen työmme tulokset.

Miksi siis vapaa, sivistävä työ (work) on arvo eikä etu? Työ on ainoa tapa oppia konkreettisesti ja reaalisesti tietämään, tuntemaan ja ratkaisemaan keskeiset, yhteiset globaalit haasteemme, nyt erityisesti luontokatastrofin haasteet. Työhän on – kuten hyvin tiedämme – viime kädessä aineisten vaihtoa ja keskustelua luonnon kanssa.

Lähteitä

Harakka, Timo (2016) Liike 2020 Uusi aalto. Mustemaalari vuosikirja 2016, ss. 20-33.
https://issuu.com/ssslitto/docs/sssl_mustemaalari_2016 (12.02.2016)

Stubb, Aleksander (2015) Suomi pystyy parempaan. Alustus Snellman säätiön talviseminaarissa 16. 12. 2015. <https://www.kokoomus.fi/uutiset/stubb-suomi-pystyy-parempaan-yhdessa/>

Volanen, Matti Vesa (2003) Tasa-arvon periaatteellisuudesta, teoksessa Osmo Lampinen, Erkki Laukkanen, Olli Poropudas, Heikki Ravantti, Risto Rinne, Matti Vesa Volanen: Kohti asiantuntijayhteiskunnan koulutuspolitiikkaa, toim. Olli Poropudas, Matti Vesa Volanen, s. 16. Helsinki: kirja kerrallaan.

Rautaa rajalle vai rauhaa rannoille? - 2016-02-22 22:39

Nato-optio -politiikan onneton lopputulema

Suomen pääministerinäkin toiminut, nykyinen kansanedustaja **Matti Vanhanen** totesi 2014 lopulla sanomalehti *Suomenmaan* haastattelussa, että aito Nato-optio on Suomen kohdalla menetetty: “Se on

sääli, se rajaa liikkumatilaamme. Nato-optio olisi toiminut monessa kansainvälisessä tilanteessa hyvänä painostuskeinona” (*Suomenmaa* 20.11.2014).

Nato -optio ei enää hillitse vaan provosoi Venäjää. Venäjä ilmoitti jo vuonna 2007 Münchenissä menettäneensä uskonsa liennytykseen Euroopassa. EU:n Nato -vetoinen liennytyksipolitiikka epäonnistui perinpohjaisesti: Nato on nyt Venäjän ensisijainen ulkoinen uhka. Se oli myös ”aidon optiopoliitiikan” loppu vaikka optioretoriikka on Suomessa jatkanut omaa elämäänsä aina näihin päiviin saakka.

Suomen eduskunta kirjasi muutoksen vuonna 2013 omalla kiemuraisella tavallaan: ”sotilaallisen liittoutumattomuuden aukoton toteuttaminen keskinäisriippuvuuksien maailmassa ei ole tosiasiasa käytännössä enää täysin mahdollista.”

”Pidetään ovi raollaan NATOon” –politiikan seurauksena Suomeen on rakennettu valmiiksi NATO -talo viimeistä avainnippua ja isännöintiä myöten. Suomi pitää mahdollisena Nato johtoista sodankäyntiä omalla alueellaan, jopa taktisin ydinasein. Vain kutsu puuttui.

Kun se puuttui, päätti NATO:n isäntämaa kutsua itse itsensä harjoittelemaan sotaa Suomeen maa- ja hävittäjävoimin. Kuka tämän US:n suunnitteleman sotaoperaation toteuttamisen Suomen maaperällä hyväksyi, on vielä epäselvää.

Sotapelit ovat sodan harjoittelua. Naton ja erityisesti sen viimekätisen päättäjän Yhdysvaltojen geopolitiisella kartalla Suomi on osa ”*Artic-Baltic-Nordic*” – sotilasstrategista kokonaisuutta. Venäjän luonnonvarat ja ikaikaiset, elintärkeät kansalliset intressit Itämeren alueella – Pietarin turvallisuus ja kauppaliikenne Itämerellä – on nyt asetettu vastakkain US:n johtaman taloudellisen vapaakauppablokin intressien kanssa.

Vapaakauppaa ei enää edistetä tasa-arvoisten valtioiden yhteistyöprosessina vaan muodostumassa olevien taloudellisten blokkien sisäisiä rajoja murtamalla ja blokkien välisiä rajoja rikki repimällä. Viime kädessä, asetelma on siis USA (EU) vs. Kiina (BRICS – maat, joihin Venäjä kuuluu).

Venäjä elää nyt kansallisen, harvainvaltaisen ja keskittyneen finanssikapitalismin kourissa. Tässä suhteessa Venäjä paljonkaan poikkeaa Yhdysvalloista tai Kiinasta. Sympatiapisteitä Venäjälle ei ole mitään syytä jakaa.

Kaikilla kolmella on syvällä kyntävät energia- ja luonnonvaroihin sekä vapaakauppaan liittyvät kansalliset elintärkeät intressit, joita ne ajavat keinoja kaihtamatta. Tällöin rajankäynnit blokkirajoilla kärjistyvät helposti yhteenotoiksi. Ja tässä yhteydessä ”demokratiasta” on tullut demagoginen työkalu.

Monikansalliset tuotannolliset suuryritykset ajavat etujaan murtaakseen kansalliset rajoitteet, niin ruoka-, teollisuus- kuin palvelutuotannon osalta. Tämän lisäksi kansainväliset finanssikeskittymät valmistelevat yhä laajempaa irrottautumista kansallisvaltioiden sosiaalisista ja oikeudellisista velvoitteista, veroista, valuutoista ja maksujärjestelmistä. Ainoa sidos, jonka toivotaan sitovan meitä kaikkia yhteen on käteismaksusuhde, *cash-nexus*.

Rautaa rajalle

Optiopoliitiikan haaksirikon jälkeen Suomen ulkopoliitiikka on ollut myrskyisässä ristiaallokossa, jossa ankkuri ole ylttänyt pohjaan. Vanhat pelot ja uskot on kaivettu esiin historian synkeistä haudoista ja ryhdytty tekemään sisä- ja ulkopoliitiikkaa pelolla: ainoa mitä osataan tai tahdotaan tehdä on uhata *toisilla, erilaisilla* ja ehdottaa lisää rautaa rajalle. Ja uskotaan, että kyllä se siitä tokenee. Ei tokene. Tarvitaan rautaaakin lujempaa, rajaakin kovempaa. Tarvitaan omaa, vakaata ajatusta itsestä ja kansallisesta edistyksestä. Siis mistä?

Rauhaa rannoille

Suomi ei ole puolueeton maa sodan ja rauhan kysymyksissä. Olemme sotilaallisesti sitoutumaton maa. Olemme siis rauhan kannalla.

Vanhan sanonnan mukaan ”ruotsalaisia emme ole, venäläisiksi emme tule, olkaamme siis suomalaisia.” Tämä kahden kieltämisen sotasuomalaisuus sulkee oven niitä kysymyksiltä, joita meidän tulisi nyt asettaa itsellemme.

Voidaksemme hahmottaa optiopoliitiikan jälkeistä tilannetta Suomen ja suomalaisten tulisi vastata seuraaviin viiteen kysymykseen:

1. *Suomen kansallisen selviämisen minimiehto*: Mitä olemme valmiit puolustaman, keinolla millä hyvänsä, tarvittaessa jopa yksin, omin voimin?
2. *Suomen kansallisen strategian minimitavoite*: Mitä haluamme saavuttaa vaikka sitä ei kannattaisi mikään monikansallinen yhteishanke?
3. *Suomen strateginen tavoite osana maailmanjärjestystä*: Mihin olemme valmiit pyrkimään tai mitä puolustamaan vain jos sitä kannattaa jokin liittoutuma?
4. *Suomen ehto maailmanjärjestykseen osallistumiselle*: Mihinkä emme sitoutuisi vaikka jokin monikansallinen ryhmittymä tai liittoutuma meiltä sitä vaatisi?
5. *Suomen arvot*: Mitkä ovat ne arvot joita haluamme edistää? Mitkä ja miten näiden arvojen sovellutukset riippuvat paikallisista ja historiallisista olosuhteista?

Nämä kysymykset on asetettava ja niihin on vastattava niin, että sovitetaan yhteen kansainvälisen oikeuden, etiikan ja talouden ehdot.

Suomen olisikin astuttava aktiivisen, aloitteellisen ja rakenteellisen vakautuspolitiikan tielle, jonka lähitavoitteena on Itämeren ja Pohjois-Euroopan vakauden ja turvallisuuden edistäminen. Tällöin ei ole kysymys oletetuista tai olemattomista optioista vaan aktiivisesta ja rohkeasta astumisesta maailmannäyttämölle rauhanrakentajana.

Rakenteellinen vakauttamispolitiikka johtaa kansainvälisiin aloitteisiin, joiden tavoitteena on määrittää uudelleen kansallisvaltioiden oikeudet ja velvollisuudet suhteessa tuotannollisiin ihmisoikeuksiin, globalisoituvaan talouteen ja luonnonvaroihin. Helsingin ETYK -kokous on kannustava esimerkki. Nyt vain haasteet ja mahdolliset menetykset ovat moninkertaisesti suuremmat.

Kirjallisuutta

Asmus, R. D. 2002. Opening NATO's Door: How the Alliance Remade Itself for a New Era. New York: Columbia University Press.

Engdahl, F. W. 2009. Full Specrum Dominance – Totalitarian Democracy in the New Word Order. Wiesbaden: Edition engdahl.

Haukkala, H. 2010. The EU-Russia Strategic Partnership: The Limits of Post-Sovereignty in International Relations New York: Routledge.

Kissinger, H. 2014. World Order: Reflections on the Character of Nations and the Course of History. NewYork: Penguin Press.

Wolff, R. 2012. Democracy at Work, A cure for Capitalism. Chicago: Haymarker Books.

2016 - 03

Sivistyksen uusi perusta: tiedon ja taidon liitto

Saatteeksi

Vasemmistoliiton poliittinen tavoiteohjelma tuleville vuosille on nyt järjestökäsittelyssä. Kävin läpi sen koulutus- ja tiedepoliittista osuutta ja vertailin sitä voimassa olevaan Vasemmistoliiton koulutuspoliittiseen ohjelmaan, nykyiseen poliittisen tavoiteohjemaan, eduskuntavaaliohjelmaan, puvi-asiakirjaan.

Nyt tehty pohjaehdotus on sekava, hieman muokattu eduskuntavaaliohjelmasta eikä ole luonteeltaan yleisempi poliittinen tavoiteohjelma kuten vuosille 2010-2015. Siinä jopa keskeinen tasa-arvo tavoite jää sivuun kasvatukselliseksi tavoitteeksi, ei yhteiskunnalliseksi ja rakenteelliseksi tavoitteeksi.

Pohjaehdotus poikkeaa olennaisesti voimassa olevasta VASin koulutuspoliittisessa ohjelmassa valitusta linjasta ja heikentää monin osin edellisen poliittisen tavoiteohjelman koulutuspoliittisia tavoitteita ja

jättää huomiotta keskeisiä koulutuksen osia kuten ammatillinen koulutus, aikuiskoulutus, työelämäkoulutus.

Pohjaehdotus katselee koulutusta ahtaasti akateemisesta näkökulmasta ja on nykyiseen tilanteeseen nähden pikemminkin konservatiivinen kuin edistyksellinen.

Alla oleva kirjoitus pyrkii avaamaan nyt tarvittavaa koulutuspoliittisen lähestymistavan välttämätöntä muutosta. Siinä ei kuitenkaan ole mukana yksityiskohtaisia ehdotuksia. Palaan niihin tarvittaessa eri yhteydessä.

Sivistyksen uusi perusta: tiedon ja taidon liitto

Koulutuspolitiikkaan on rakennettava uusi perusnäkemys. Sen tulee määrittää uudelleen tiedon, taidon ja tahdon oppimisen aika, paikka, tapa ja sisältö niin koulutuksessa kuin työssäkin: talouden globalisoitumisen myötä olemme kaikissa toimissamme sidoksissa koko ihmiskuntaan ja luontoon. Sivistys onkin tietoa, taitoa ja tahtoa asettaa, arvottaa ja ratkaista aikakautemme keskeiset ongelmat.

Sivistys ei voi enää olla vain ahtaan kansallisen tradition omaksumista ja välittämistä uusille sukupolville. Kansallinen perinne on väylä ja tapa omaksua kansainvälinen yhteisöllisyys ja vastuu luonnosta.

Yleis- ja ammattisivistys ovat sisaria eivätkä sisarpuolia keskenään. Tiedon tuottamisen taito ja taidon käyttämisen kautta muotoutuva tieto eivät asetu vastakkain vaan toisiaan tukemaan. Meidän tulisikin korostaa metodista sivistystä yksittäisen tiedon- tai taidonalan sijasta. Tiedon tuottamisen taidoilla kuin taidon kehittämisen myötä syntyvällä tiedolla on yhteinen pedagoginen perusta.

Mennyt maailma kouluissamme ja työssämme

Kansallisen koulutuspolitiikkamme päätavoitteena on pitkään ollut pidentää koulutusta ja saada se kattamaan mahdollisimman suuri osa ikäluokasta.

Koulutusjärjestelmän rakenteellinen integraatio on edennyt kattamaan yhä useampia ikäluokkia: 1970-luvulla kansakoulu ja oppikoulu yhdentyivät peruskouluksi. Nyt käydään keskustelua lukion ja ammatillisen koulutuksen suhteesta, korkea-asteella on edessä sama keskustelu yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen välillä. Oppiminen on myös keskeinen osa kaikkien työtä: työtä ja oppimista ei voida enää eristää toisistaan. Työttömyys on teollisen yhteiskunnan jäännös, jolla ei ole mitään sijaa tietoon tukeutuvassa taloudessa.

Koulutuksen pituuden jatkaminen koulutusinstituutioissa ei ole enää perusteltua – nykyään normipituus on 1+9+3(+5) =13/18 vuotta, käytännössä vuosia pitempi.

Koulun sisäiset toimintamallit aikatauluineen, luokkahuoneineen, ikäluokka-, työ-, oppiaine- ja aineopettajakakoineen edustavat tehdastoimintamallia. Siitä on nyttemmin kehittynyt

prosessiteknologia, joka pohjautuu prosessiteollisuuden virtausmalleihin. Niillä ohjailaan oppilas-, opettaja-, tieto-, kustannus- ja päätösvirtoja. Tämä ajattelutapa on tunkeutunut myös korkea-asteen koulutukseen.

Suomalainen opetussuunnitelma-ajattelu juontuu pääosin saksalaisesta perinteestä, jossa valtion rooli korostuu: tutkinnot ja tutkintojen sisällöt ovat kansallisia ja kansallisesti päätettäviä kysymyksiä.

Erityisesti korkea-asteen koulutuksen sisällöt eivät ole enää kansallisesti hallittavissa. Oppimisteknologian globaali käyttö avaa kansallisen koulutuksen kansainvälisille yliopistoille ja teknologiayrityksille, jotka voivat tarjota koulutusta suoraan opiskelijoille ja oppilaitoksille ohi kansallisen päätöksenteon.

Kansallinen sivistysajatus onkin uudelleen määritettävä maapallon mittaiseksi vastaukseksi aikakautemme keskeisiin haasteisiin.

*Koulutusteollisuuden tilalle:
yhteisöllisen yksilökehityksen kunnioituksen periaate*

Koulutuksellinen tasa-arvo ei voi rajautua yksilökohtaiseksi mahdollisuudeksi, mahdollisuuksien tasa-arvoksi, vaan yhteisöllisen yksilökehityksen toteumaksi: ”Jokaisen vapaa kehitys on kaikkien vapaan kehityksen ehto”.

Yhteisöllisen yksilökehityksen opinahjat

1. Peruskoulun aine- ja luokanopettaja korosteiset pedagogiikat on koostettava yhteen siten, että perinteen siirtämistä korostava ja käytännöllispraktista työtä korostava juonne rakentuvat yhteen toinen toisiaan tukien ja rikastaen.

2. Toisen asteen koulutus koostetaan kaikille yhteiseksi kolmivuotiseksi perusopistoksi. Se on *perusopetusta* kaikille, mutta ei enää *peruskoulu* eikä vielä *yliopisto*. Perusopistossa tiedon tuottamisen taito ja taidon käytön tuottama tieto rakentuvat yhdeksi pedagogiseksi periaatteeksi, jossa tuottamalla oppimisella (*learning by making*) keskeinen asema.

Toisen asteen koulutus koostetaan alueellisesti hajautetuksi ja toiminnallisesti integroiduksi oppilaitosverkoksi, mahdollisuuksien mukaan uusien itsehallintoalueiden pohjalta.

Muodostetaan nuorten ja aikuisten ammatillisen koulutuksen, lukioiden ja aikuislukioiden sekä oppisopimuskoulutuksen opetussuunnitelmallinen ja toiminnallinen kokonaisuus.

Jokaiselle peruskoulusta valmistuneelle taataan koulutuspaikka toisen asteen koulutuksessa. Yhteistyössä korkea-asteen oppilaitosten ja työelämän edustajien kanssa vahvistetaan siirtymistä toiselta asteelta eteenpäin.

3. Yliopiston tulee olla sosiaaliekologinen yliopisto. Yliopistojen tavoite on tiedon ja tiedon muodostukseen ja tuottamiseen liittyvien taitojen avoin, yhteisöllinen ja julkinen kehittäminen ja levittäminen globaalin kansalaisyhteiskunnan muodostamassa sosiaaliekologisessa toimintatilassa. Sivistyksellinen tieto, taito ja tahto olennoituvat maailmaa rakennettaessa, eivät vielä sitä kuvatessa.

Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen yhteistyötä ja työnjakoa on kehitettävä. Korkeakouluverkkoa ei tule karsia eikä korkeakouluja yhdistellä tai lakkauttaa itsetarkoituksellisen erikoistumisen tai säästämisen vuoksi.

4. Kansalaistakuu kaikille. Työttömyysvakuutuksesta on kehitettävä koulutusvakuutus. Kansalaistakuu muodostaa kokonaisuuden, joka rakennetaan perus-, opinto- ja työtulon yhteensovittamiseksi itse kunkin elämäntilanteeseen sopivalla tavalla.

Perustulo on toteuttava ottaen huomioon opinto- ja palkkatulo siten, että niiden muodostama kokonaisuus voidaan sovittaa yhteen itse kunkin elämänvaiheen vaatimalla tavalla. Työsopimukseen liitetään aina työssä kouluttautumista koskeva kohta, jossa määritetään kouluttautumisen muodot, aikaresurssi ja vastuutaho.

Sivistys ja edistys

Pelkkä sivistykseen vetoaminen ei pelasta ketään eikä mitään. Sivistyksen nimissä on läpi historian tehty kansanmurhia ja alistettu barbaareiksi tai sivistymättömiksi luokiteltuja kansoja ja kansankerroksia.

Sivistys on liitettävä edistykseen.

Suomen kielessä sivistyksellä ja työllä on yhteinen juuri, joka liittyy luonnon – pellavan - muokkaamiseen. Tämä sivistyksen, luonnon ja työn kolminaisuus avaa mahdollisuuden radikaaliin, jopa vallankumoukselliseen, humanistiseen sivistyskäsitykseen, jonka ytimessä on vapaa, sivistävä työ.

Hyvinvointivaltioista yhteisvaltioon

Turvavaltio?

Vasemmistoliiton poliittisen tavoiteohjelman luonnoksessa vuosiksi 2016-2019 on keskeiseksi teemaksi ja otsikko tasollekin nostettu *turvallisuus*. Ohjelman koko kolmas jakso on jäsennetty tästä näkökulmasta:

3. Turvallinen elämä

3.1. Työstä inhimillistä

- 3.2. Sosiaali- ja terveystalvet luovat turvallisuutta
- 3.3. Ilmastonmuutos on suurin uhka turvallisuudelle
- 3.4. Luonnon monimuotoisuutta
- 3.5. Jokaiselle koti ja mahdollisuus liikkua
- 3.6. Rauhaa rakennetaan yhdessä

Vasemmistoliitto ei siis enää puhu edes *hyvästä elämästä* ja siten *hyvinvointivaltiosta* vaan *turvallisesta elämästä*, siis *turvavaltiosta*.

Siirtymä on aivan uskomaton ja käsittämätön. Ensimmäinen muistamani menee aina 1980 -luvulle, jolloin *Joachim Hirschin* kirja *Turvavaltio* ilmestyi suomeksi (1983).

*Joachim*in teesi oli jo tuolloin, että yhteiskuntamme on "läpivaltiollistunut ja -kapitalisoitunut". Sosiaaliset suhteemme näyttävät yhä laajemmin kääntyvän raha-, tavara- ja teknologiavälitteisiksi sillä tavalla, että ne ovat sidoksissa pääomasuhteeseen, ts. sosiaaliset suhteemme rakentuvat ensisijaisesti vain jos niiden kautta voidaan laittaa rahaa liikkeelle toivoen paluupostissa joltisenkin suurempaa rahaa summaa (esim. SOMEn alustat, SOTEn yksityistäminen).

Vaikka uusliberalistinen talousretoriikka puhuu paljon julkisen vallan "sääntelyn purkamisesta" se tosiasiaassa lisää sääntelyä massiivisesti leikkauspolitiikan menokehyksen kautta: läpivaltiollistamisella edistetään läpikapitalisoitumista.

Joachim Hirsch on sittemmin todennut, että teollisen yhteiskunnan turvavaltio on jo kääntynyt jälkiteolliseksi *kilpailuvaltioksi* (1995, 2005, 2015), jossa läpikapitalisoituminen ja -valtiollistuminen kiihtyvät kansainvälisen finanssikapitalismin ohjauksessa, kuten olemme nyt kaikki saaneet luissamme tuta.

Valtio

Järjestyksen – ja kurin/vapauden - takaaminen on yksi modernin kansallisvaltion perusominaisuuksista. Lakiin ja järjestykseen tukeutuva kansallisvaltio eristääkin alueensa ja rakentaa rajoja ja laatii lakeja uhkia, siis niitä *toisia*, vastaan.

Kun valtion laki pyrkii ennalta-arvaamaan ja ehkäisemään uhkia ja epäjärjestyttä, siis muutoksia, niin turvaaminen (*secure*) asettuu ohjamaan muutosta, prosessia. Kun laki tuottaa järjestyttä ja rajoja, turvaaminen pyrkii sääntelemään epäjärjestyttä ja purkamaan esteitä siltä.

Turvaaminen on prosessinohjausta, ts. se pyrkii takaamaan tuloksen. Se siis näkee epäjärjestyksen uhkana ja mahdollisuutena asetetun tavoitteen kannalta. Turva-ajattelun tavoitteena ei ole turvallisuus

sinänsä vaan prosessiin liittyvien uhkien ja mahdollisuuksien sääntely siten että prosessi ei pysähdy eikä karkaa käsistä. Mutta mikä on tämä prosessi?

Hätätila – mutta minkä?

Julkisuuteen uudella kirjallaan astunut *Jan Vapaavuori* uhittelee kirjassaan moneen eri otteeseen “kansallisella hätätilalla”:

“Valtiontalouden tarkastusviraston pääjohtaja Tuomas Pöysti käytti syksyllä 2014 harkitun puheenvuoron, jossa hän totesi taloudeksamme olevan vakava *kansallinen hätätila.*” ...

“Sen paremmin Kiviniemen kuin Stubbinkaan hallituksen ohjelmaa ei voi kehua liiallisesta kunnianhimesta tai ansiokkuudesta – siitä huolimatta, että maassa vallitsi *kansallinen hätätila* molempien hallitusohjelmien laatimishetkellä.” ...

“Oli riittävää kriisitietoisuutta tai ei, se ei silti oikeuta yltiöpositiivisen fiilistelyn valitsemista vallitsevaksi tyyli-lajiksi, jos maassa on *kansallinen hätätila*. Ei edes siinä tapauksessa, että kulloisetkin äänestäjät antavat tällaiselle linjalle äänensä ja luottamuksensa.” ... Jan Vapaavuori. “Puoliholtiton Suomi.” iBooks

Mikä on tämä *kansallinen hätätila*? Viimekädessä investointilama: Suomeen ei kannata tai ei uskalleta investoida. Tuotantokoneisto rappeutuu ja vanhenee, se on vajaakäytössä ja työttömiä on lähes ennätysmäärä.

Miksi näin? Voitto-odotukset ovat heikot: investoija ei voi olla riittävän varma, että paluupostissa tulisi riittävän paksu setelitukku. Ja rahaa seisoo pankeissa ja yritysten taseissa ennennäkemättömät määrät tai ne on laitettu kiertämään kehää finanssimaailman peleihin. Keskuspankit kylvävät markkinoille tolkuttomat määrät keinorahaa innostaakseen yrityksiä investoimaan. Ei ole onnistunut. Mikä neuvoksi?

Kansallinen hätätila! Meidän pitäisi siis saada Suomessakin käyntiin prosessi, jossa sijoitettu raha tuotantoprosessin kautta tuottaa riittävästi voittoa sijoittajalle ja siinä sivussa tuo palkkaa tekijöilleen sekä verorahoja kaikkien eduksi.

Turvattomuutta on siis lisättävä: kaikki kansalliset rakenteelliset, hyvinvointivaltion aikana rakennetut esteet ja viivasteet on saatava muutosprosessiin siten että yksi ja ainut prosessi vahvistuu: voitto-odotusten taso ja varmuus nousevat siedettävälle tasolle. Ja tälle meidän on uhrattava kaikki mitä meillä on, jos niin on tarvis.

Turha toivo. Häätätilamme ei ole perustaltaan kansallinen vaan kansainvälinen ja systeeminen: taloussystemimme ei toimi. Resurssien allokointi *ei* toimi, ei erityisesti täällä pohjoisella rajamaallamme.

Turvavaltion sijaan yhteisvaltio

Mitä tarkoittaa, jos Vasemmistoliitto korostaa tässä tilanteessa turvallisuutta, jopa turvavaltiota hyvän elämän ja hyvinvointivaltion sijaan? Antautumista virran vietäväksi. Pelonpolitiikan tosiasiallista hyväksymistä ja sen samanaikaista moraalista tuomitsemista.

Onko vaihtoehtoja? Tietysti on. Vasemmiston ensisijaisena lähtökohtana on aina ollut kokemus edistyksestä ja asioiden edistämisestä eikä jo manan majoille menneen turvaamisessa.

Lyhyesti sanoen: on astuttava askel tai kaksi, ehkäpä kolmekin eteenpäin ja rakennettava jo repaleisena rehottavan, suuresti kunnioittamamme hyvinvointivaltion sijaan uusi perusajatus ja idea. *Sakari Hännisen* innoittamana kutsun sitä yhteisvaltioksi. Silloin pyrimme ”julkisesta vastuusta yhteisvastuuseen, julkisesta tuotannosta yhteistuotantoon, tasa-arvosta yhteisarvoon ja universalismista keskinäisyyteen”. Sanalla sanoen ”kansalaisuudesta kansalaisuuteen”. Hyvä elämä ja hyvinvointivaltio ovat siten nekin riittämättömiä. Tavoitteenamme on pikemminkin tosi, hyvä ja kaunis elämä yhteisvaltiossa.

Kirjallisuutta

Agamben, G. 2001. Über Sicherheit und Terror. Frankfurter Allgemeine Zeitung, 20.09.2001, Nr. 219, S. 45.

Hirsch, J. 1983. Turvavaltio : "Saksan malli", sen kriisi ja uudet yhteiskunnalliset liikkeet (Der Sicherheitsstaat). Tampere: Vastapaino.

Hirsch, J. 1995. Der nationale Wettbewerbsstaat. Berlin: Edition ID-Archiv.

Hirsch, J. 2005. Materialistische Staatstheorie Transformationsprozesse des kapitalistischen Staatensystems. Hamburg: VSA-Verlag.

Hirsch, J., Kannankulam, J., Wissel, J. (Hrsg.) 2015. Der Staat der Bürgerlichen Gesellschaft Zum Staatsverständnis von Karl Marx. 2. aktualisierte und erweiterte Auflage. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft.

Hänninen, S. 2015. Omistus. Alustus Omaisuuden ja omistuksen politiikka –kollokviossa, Jyväskylän yliopisto, 02.12.2015.

2016 - 04

Valintapolitiikan konkurssi

Maan hallitus ilmoitti 5. 4. pyrkivänsä terveys- ja sosiaalipalveluiden maakunnallisen yhteensovittamisen lisäksi palveluiden rahoituksen, tiedon, palveluketjujen ja -tuotannon saumattomaan integraatioon.

Samalla hallitus kuitenkin ehdottaa, että järjestely-, tuotanto- ja rahoitusvastuut on erotettava toisistaan tuotannon markkinaehtojen toteuttamiseksi. Markkinoilla kaikkien toimijoiden on yhtiötettävä toimintansa, myös julkisen toimijan. Hallitus haluaa siis perustaa Suomen terveyskeskus Oy -yrittäjäverkoston.

Kun hallitus siis vasemmalla kädellä rakentaa kattavaa toiminnallista maakunnallista kokonaisuutta, niin se oikealla kädellä ampuu välittömästi ehdottamansa kokonaisuuden hajalle: markkinaehtoisuus tarkoittaa yhteensovittamisen ja yhteispelin kieltämistä. Sen sijaan asetetaan paljas raha ja voitto konsultiksi. Seurauksena on täysin läpinäkymätön ja epädemokraattinen markkinabyrokratia ja loputun valituskierte markkina- ja hallinto-oikeuksiin.

Voiko edes porvarillinen hallitus olla **näin** typerä? Ikään kuin vaatimuksen integraatiosta olisi alkuun kirjoittanut vastuuministeri **Juha Rehula** ja vaatimuksen kaiken yhtiöittämisestä sen jälkeen rahaministeri **Alexander Stubb** ilman että he olisivat lainkaan istuneet saman pöydän ääressä tai edes samassa kaupungissa.

Viitteen siitä kuinka tuli ja vesi - yhtiöittäminen ja integraatio – yritetään saattaa yhteen, ilmaistaan päätöksessä näin: *”Tuotannollista integraatiota toteutetaan verkostomaisessa rakenteessa, jossa on useita palveluntuottajia.”* Tätäkin ilmausta on heti seuraavassa lauseessa korjattava: *”Lisäksi tuotannollista integraatiota toteutetaan yksittäisissä palveluyksiköissä.”* Vesihöyryä?

Mahdollisuuksien valintapolitiikka

Stubbilainen linja, siis kaiken yhtiöittäminen, näkee SOTE -palvelut teollisena prosessina, prosessiteollisuutena, joka paloitellaan tuotantopätkiksi pienten palveluyritysten markkinaehtoisien kilpailutuksen kautta. Tämän jälkeen nämä palaset integroidaan ”suuret syövät pienet” menetelmällä kokonaisuudeksi, kansainvälisen riskirahoituksen turvin.

Tässä menneen teollisen maailman ”mahdollisuuksien valintapolitiikkassa” ei ole kysymys yhteisistä palveluista vaan teollisista tavaroista, jolloin tuotantologiikka keskittyy tuotannon kohteen

muokkaamiseen. Nyt koulitaan asiakkaita.

Miksi ”mahdollisuuksien valintapolitiikka” ei toimi? Tuotantomaailma ei enää kulje tavara- vaan palvelulogistiikan perustalla. Se tarkoittaa, että yksityiset yritykset ovat jo aikoja sitten luopuneet tuotantovastuusta. Ne kyllä huolehtivat tavalla taikka toisella tuotannon järjestelyistä ja rahoituksesta - ja yritysکوhtaisesta osa-optimoinnista. Välitöntä työaika mittaava yritysten tilinpito tuloista, menoista ja mahdollisista voitoista kattaa vain noin 10-15% kansakunnan kokonaistuotannosta.

Yksityisellä yrityssectorilla on tätä nykyä vain toissijainen merkitys yhteiskunnallisen kokonaisarvon tuottamisessa. Työvoiman uusintaminen – vanhahtavaa ja onnetonta ilmaisua käyttäkseni – on jo pääosin siirtynyt yksilön itsensä, perheiden, lähiyhteisöjen ja julkistoimijoiden vastuulle. Kysymys ei siis enää oikeastaan ole työvoiman uusintamisesta vaan oman elämämme yhteisestä tuottamisesta.

Tämä tarkoittaa, että yksikään työntekijä - siis oman elämänsä tuottaja – ei tule työpaikalle tyhjin käsin, päin tai sydämin. Päinvastoin. Hänellä on käytössään resursseja, jotka on hankittu oman elämän vuosien ympärivuorokautisella huolenpidolla, kokemuksilla ja opiskelulla. Hänellä on myös käytössään työvälineitä ja –menetelmiä, jotka ylittävät moninkertaisesti yksittäisen yksilön mahdollisuudet.

Työssä ei siis ensisijaisesti ole kysymys työn voiman siirtämisestä paikasta toiseen vaan yhdessä tuotettujen ja käytettävissä olevien resurssien integroinnista yhteisen tavoitteen realisoimiseksi. Siten yrityksen kirjaama työaika ja palkanmaksun perusta on jo aikoja sitten menettänyt tosiasiallisen mittavoimansa, tai tarkemmin sanoen se mittaa vain pientä osaa kokonaistuotannosta, jonka kuitenkin yritys ottaa käyttöönsä ja sittemmin osin omistukseensa ilman vastinetta.

Yhteisvapauden puolesta

Vasemmisto on vapauden kannalla. Miksi rajautua ”mahdollisuuksien valinnanvapauteen” ts. valintaan usein olemattomien mahdollisuuksien joukosta? Eikö ole parempi olla mukana tuottamassa reaalisia ehtoja palveluille yhteisvalinnan – siis demokratian – myötä? Kysymys ei siis ole vain vapaudesta valita vaan yhteisvapaudestamme tuottaa itse oman elämämme ehdot.

2016 - 05

NATO-selvityksen sokea, musta piste

Äskettäin julkaistu *Arvio suomen mahdollisen NATO-jäsenyydenvaikutuksista* (UM 2016) nostatti vain lyhyen julkisuushälinän: ei mitään olennaista uutta. Ehkäpä vain ajatus ”*fast track*” -menettelystä hakuprosessin aikana elähdytti NATO -mielisiä: viidennen artiklan sitoumukset puolin ja toisin olisivat voimassa jo hakemusprosessin aikana, ts. myös Suomi sitoutuisi jo tuolloin puolustamaan omin joukoin Baltian –maita ja sallimaan tarvittaessa NATO -joukkojen saapumisen maaperällemme.

Ulkopoliittinen realismi ja sen käytössä ollut tulkinta NATO -option käytöstä ulkopoliittisena (kiristys)työkaluna on tullut tiensä päähän: Nato -talo on jo rakennettu Suomeen. Nyt keskustellaan siitä, otetaanko rakentamamme talo käyttöön vai jätetäänkö se kylmilleen odottamaan isännän tuloa myöhemmin.

Ulkoministerimme Timo Soini on jo pitkästynyt tähän vetkutteluun ja rakensi - *fast track*:in NATO:n isännälle, USA:lle - "salarakkaallemme" - tulla keittiönoven kautta taloon ilman nahjustelevia NATO -kumppaneita: "Yhdysvalloissa päättäjien prioriteetit ovat muuttuneet ja muuttuvat vastakin - myös ulkopoliitiikan suhteen. Akuutit kriisit ja sisäpolitiikka hallitsevat niin poliitikkojen ajankäyttöä kuin mediaa. Suomella tulee olla ketteryyttä ja nopeutta tehdä omia aloitteita ja vastata Yhdysvaltojen esittämiin meitä kiinnostaviin aloitteisiin, jotka samalla lujittavat kahdenvälisiä suhteitamme." (Timo Soini 9.5.)

Juuri julkaistussa pohjoismaiden ja Yhdysvaltojen johtajien tapaamisen yhteisessä julkilausumassa (13.05.) monien kauniiden sanojen taakse peittyi se tosiasia, että Suomi on nyt liitetty osaksi US:n Baltic-Nordic-Artic – sotilaspoliittista strategiaa: "Vuosikymmeniä Pohjoismaat ja Baltia tukeutui Yhdysvalloilta ja NATO:ltä saatuun turvallisuuteen. Nykyään alue pystyy lisäämään omaa turvallisuuttaan. Alueellinen lähestymistapa lupaa tehdä juuri sen, jolloin alue saa mahdollisuuden vaatia rooliaan Yhdysvaltojen aitona globaalina kumppanina." (D. Wilson, M. Nordenman, 2011)

Tässä sitä nyt sitten ollaan osapuolena suurvaltojen geopoliittisessa vastakkainasettelussa. Kuten muistamme, Suomen eduskunta muotoili tilanteen muutama vuosi sitten Vasemmistoliitonkin myötävaikutuksella seuraavasti: Suomen "sotilaallinen liittoutumattomuus ei käytännössä ole enää täysin mahdollista keskinäisriippuvuuksien vuoksi." Näinkö on? Sallikaa minun epäillä.

NATO -selvityksen yksisilmäisyys

NATO -selvityksessä on kuitenkin perustavanlaatuisen yksisilmäisyys ja sitä johtuva sokea, musta piste. Selvitys pitäytyy ja rajautuu tarkastelemaan NATO -kysymystä politiikan kannalta (*geopolitics*).

Selvitys lähtee perinteellisestä ajatuksesta itsenäisistä kansakunnista ja niiden ristiriitaisista turvallisuuspoliittisista intresseistä, jotka sovitetään yhteen eri osapuolten tekemällä kompromissilla hyväksyttävissä olevan jännityksen tasolla. Tasapainotason yksipuolinen muuttaminen aiheuttaisi sitä muuttavalle liian suurien menetyksiä. Turvallisuuspolitiikka on tällöin joko jännitystason laskemista - liennytyistä - tai jännitystason nostamista - siis sodan valmistelua. Nyt on kysymys jälkimmäisestä.

NATO -selvityksen näkökulma on, että jännitystasoa nostamalla saavutetaan uusi turvallisuuspoliittinen tasapainotaso, jonka rikkomisen tulee kaikille osapuolille liian kalliiksi. On siis mentävä kohti kauhun tasapainoa. Edessä on siis mahdollinen umpikuja ja sota, jolla jännitteet puretaan ja jännitetaso asetetaan toiseen asentoon riippuen sodan tuloksesta.

Tämä tarkastelukehys on kuitenkin jo mennyttä maailmaa. Jo ainakin 1990 -alusta - miksei jo aikaisemminkin - globaalinen politiikan kehys on muuttunut toiseksi, geotaloudeksi (*geoeconomics*).

Vuonna 1990 ilmestyneessä klassisessa artikkelissa **E. N. Luttwak** asetti kysymyksen geotalouden vaatimista uusista säännöistä (*rules of the new game*) geopolitiikassa: on pystyttävä ratkaisemaan viekö kauppa lippua vai lippu kauppaa, ts. onko yritysten taloudelliset intressit ratkaisevampia kuin valtiolliset (turvallisuus)intressit?

Hillary Clinton liitti geotalouden ja -politiikan yhteen taloudelliseksi valtio(mies)taidoksi (*economical statecraft*) todeten (2012):

"... Meidän ongelmat eivät ole koskaan noudattaneet jakolinjaa maailmantalous vs. kansainvälinen diplomatia. Eikä se voi olla ratkaisumme. Siksi olen laittanut taloudellisen valtiotaidon ulkopoliittikkamme asialistan ytimeen

... Amerikan taloudellinen vahvuus ja sen globaali johtajuus ovat yksi kokonaisuus. Vahva talous on aina ollut Amerikan vallan peruspilari, ja meidän täytyy asettua johtamaan maailmaa, jossa turvallisuutta rakennetaan niin yritysten johtokunnissa ja kauppatiloissa kuin taistelukentilläkin."

Valtiotaitoa tämä vaatiikin ja paljon. Kun geopolitiikan lähtökohta on valtio-kansakunta-talous – kokonaisuus maantieteellisesti määritettyjen rajojen sisällä, niin geotalouden perusintressi on purkaa kaikkia kaupankäynnin esteitä ja rajoja. Se on uusmerkantilismia, "*laissez-nous-faire*" (= antakaa meidän tehdä) –hengessä, ts. poliitikkojen ei tulisi sekaantua talouselämään vaan antaa yrittäjien pyörittää talouselämää.

Kaikki tiedämme, että maailman talous on uskomattoman keskittynyt ja varallisuus jakautunut vielä uskomattomamman epätasaisesti. En tässä yhteydessä lähde listaamaan tilannekuvaa, se on yleisesti tiedossa. Olennaista on ymmärtää, että valtioiden ja kansainvälisen kapitalismin välttämätön liitto purkaa systemaattisesti kokonaisuuden kolmatta elementtiä, kansakuntaa (*nation*), josta tulee illusorinen pakopaikka ja kansallismielisen politiikan perusta.

Venäjä

NATO -selvitys lähtee ajatuksesta, että toinen puoli, länsi ajattelee loogisesti ja rationaalisesti kun taas Venäjä on arvaamaton ja ennustamaton maa, siis maa, jota emme voi eikä tarvitsekaan ymmärtää.

Venäjän politiikalla on kuitenkin oma logiikkansa. Venäjän keskusteluissa oli muutama vuosi sitten esillä otsikko "*Uudet säännöt tai peli ilman sääntöjä*". Uudet säännöt merkitsivät sitä, että kylmän sodan jälkeisessä maailmassa uusien sääntöjen mukaan USA:n on luovuttava yksinapaisesta geopolitiikastaan ja siirryttävä moninapaiseen malliin, jossa mm. Venäjällä ja Kiinalla olisi tasavertainen asema USA:n kanssa.

Tämä ei sopinut USA:lle. Päinvastoin, se siirtyi yhä painokkaammin geopolitiikasta geotalouteen, ts. ryhtyi levittämään ympäri maailman kulttuuri- ja neoliberalistisia näkemyksiä kansalaisyhteiskunnan ja talouden pidosta ohi kansallisvaltioiden hallinnon. Kulttuuriliberalismi on yksi neoliberalismin ajatusmuoto ja siitä on tullut geotalouden työkalu neoliberalismin edistämässä.

Tähän strategian muutokseen liittyi myös tavoite saada Venäjän valtavien luontoresurssien hyödyntäminen länsimielisen finanssikapitalismin ohjaukseen. Tämä ei puolestaan sopinut Venäjälle. Venäjä siirtyi ”peliin ilman sääntöjä”, ts. korostuneen kansallisen ja konservatiivisen talous- ja yhteiskuntapolitiikan tekoon. Lopputulos on vastenmielinen kaikkien kannalta. Se on myös eurooppalaisen liennytyksipolitiikan nolo loppu.

Suomi – ajopuu?

Meidän kotimme ei ole jossakin kaukana lännessä vaan täällä Suomessa. Emme jää kuitenkaan kotiimme istumaan vaan viemme ajatuksemme ja kokemuksemme, tietomme ja taitomme maailmalle, koko ihmiskunnan käyttöön, hyödyksi ja iloksi kuten jokaisen kansakunnan tuleekin tehdä.

Meidän tulee itse määrittää ne ehdot, joilla osallistumme geotaloudelliseen ja –poliittiseen maailmanjärjestykseen. Meille tarjotaan pienen, sankarillisen sotilaskansan kurjaa kohtaloa. Minä toivoisin, että ottaisimme käsiimme seppä Ilmarisen maailmantakojan vasaran ja alasimen.

Perinteellinen ulkopoliittinen realismi tarvitsee tuekseen kriittisyyttä ja aloitteellisuutta. Sen on siirryttävä geotalouden aikaan mutta geopolitiikan saattamana. Suomen on astuttava aktiivisen, aloitteellisen ja rakenteellisen vakautuspolitiikan tielle, jonka lähitavoitteena on Itämeren ja Pohjois-Euroopan vakauden ja turvallisuuden edistäminen. Tällöin ei ole kysymys oletetuista tai olemattomista optioista vaan aktiivisesta ja rohkeasta astumisesta maailmannäyttämölle rauhanrakentajana.

Aktiivinen ja rakenteellinen turvallisuuspolitiikka johtaa myös aloitteisiin, joiden tavoitteena on määrittää uudelleen kansallisvaltioiden oikeudet ja velvollisuudet suhteessa tuotannollisiin ihmisoikeuksiin, globalisoituvaan talouteen ja luonnonvaroihin. Helsingin ETYK -kokous on kannustava esimerkki. Nyt vain haasteet ja mahdolliset menetykset ovat moninkertaisesti suuremmat.

Viitteet

Clinton, H. 2012. Economic Statecraft: U.S. Foreign Policy in an Age of Economic Power. <http://www.state.gov/documents/organization/184395.pdf>

Luttwak E. N., 1990. “From Geopolitics to Geo-Economics: Logic of Conflict, Grammar of Commerce”. The National Interest, 20, summer.

Soini, T. 2016. Suomen ulkopoliitiikan kulmakiviä: suhteemme Yhdysvaltoihin. Ulkoministeri Timo Soinin puhe Pohjois-Kymen Paasikiviseuran 30-vuotisjuhlassa 9.5.2016 Kouvolassa.

Ulkoministeriö. 2016. Arvio Suomen mahdollisen NATO-jäsenyyden vaikutuksista. Ulkoministeriön julkaisu 4/2016.

Wilson, D., Nordenman, M. 2011. Nordic-Baltic Security in the 21st Century: The Regional Agenda and the Global Role. Atlantic Council report.

2016 - 06

Suuri linja - nyt!

Saatteeksi: tämä laajennettu puheenvuoro siitä, mikä minun piti pitää Vasemmistoliiton puoluekokouksessa. Kun puheaika supistui kahteen minuuttiin, päätin siirtää sen tänne blogiini.

”En kannata Suomen hakeutumista Naton jäseneksi” toteaa Keskustan juuri nimetty presidenttiehdokas **Matti Vanhanen** yksiselitteisesti linjapuheessaan puoluekokoukselle 12.6.2016.

Hän lisäsi hetimiten kuitenkin, että ”tuen puoluekokouksen täällä päättämää kannanottoa”, jossa todetaan: ”meidän on ylläpidettävä mahdollisuutta arvioida tilannetta tarvittaessa myös uudelleen”.

Siis NATO –optio on pidettävä voimassa, vaikka Vanhanen itse totesi joku aika sitten, että aito NATO –optio on jo menetetty. ”Se on sääli, se rajaa liikkumatilaamme. Nato-optio olisi toiminut monessa kansainvälisessä tilanteessa hyvänä painostuskeinona. Olisi riittänyt, kun valtionjohto olisi ilmoittanut, että meidän täytyy ehkä ryhtyä keskustelemaan tästä kysymyksestä. Se olisi ollut erittäin vahva diplomaattinen ele.” (Suomenmaa 20.11.2014).

Silti juuri julkistettu ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko luottaa täysin optiopolitiikkaan, tasavallan presidentin Niinistön voimakkaalla taustatuella.

Tämä uhkailun ja kiristyksen optiopolitiikka suhteessamme Venäjään ei ole johtanut tavoiteltuun tulokseen, siis liennytykseen. Päinvastoin. Kuten olemme viime viikkoina saaneet harvinaisen selvästi tuta, sen lopputulema on, että meidät on siirretty USA:n etupiiriin, osaksi *Baltic-Nordic-Artic* strategiaa.

Lisäksi olemme NATO -isäntämaasopimuksen myötä varauksettomasti ja sitovasti lupautuneet luovuttamaan Suomen valtion maa-, vesi- ja ilma-alueen sotilasliitto Naton jäsenvaltioiden käyttöön mitä tahansa sotilaallisia operaatioita varten. Vain kutsu puuttuu.

Kun optiopolitiikan lähtökohtana ja perusteluna on, että **kaikki** vaihtoehdot on pidettävä mukana kansallisessa harkinnassa, sen tuloksena on, että meillä on käytettävissä vain **yksi** vaihtoehto: kutsua amerikkalainen kenraali johtamaan sotaa Suomessa, tarvittaessa taktisin ydinasein.

Miten tässä näin kävi? Miten erillisrauhamme toisen maailmansodan jälkeen, **Pax Finlandia**, on koverrettu tyhjäksi ja sen tilalle rakennettu valmis Nato –talo, joka nyt odottaa isäntänsä tuloa?

Erillisrauhamme ei enää käy yksiin **Pax America**'n kanssa, jota on rakennettu toisen maailmansodan jälkeen yltympäri maailmaa, myös Euroopassa, - Eurooppa kahtia jakaen, ensin rautaesirippu pystyttämällä, nyttemmin Natoa itään laajentamalla.

Pax American pelisäännöt opittiin jo kuusi- ja seisemänkymmenluvulla, mm. Vietnamissa ja Etelä-Amerikassa, erityisesti Chilessä: *geotalous ohjaa geopolitiikkaa*. Kansalliset taloudet on avattava kansainvälisille investoinneille ja avoimelle kilpailulle, ja valtion rooli taloudessa on rajattava minimiin.

Euroopalla oli oma aikansa ja paikkansa - ja yritystäkin -rakentaa **Pax Paneuropana**'n **Gorbatshev**in reformipolitiikan ja liennytyksen aikana. Siinä kuitenkin epäonnistuttiin täysin - US:n ohjauksessa.

Neuvostoliiton kansallisomaisuuden lähes uskomatonta puhallusta yksityiseen omistukseen seurasi yhtä uskomaton kamppailu kansallisen ja kansainvälisen finanssipääoman välillä Venäjän vielä uskomattomammista luonnonvaroista. Putinin kansallismielinen ja taloudellisista syistä konservatiivisuuteen pakotettu ryhmittymä voitti. Ja se pelkää kuollakseen kulttuuriliberalismin leviämistä kotinurkilleen US:n rahoittamien ja organisoimien värihallankumousten myötä.

Niinpä olemme jälleen rajamaata kamppailussa, jossa Pax America, ts. yksinapaisen maailmanpolitiikan keskus yrittää turvata asemiaan globaaleilla pihdeillä saartaen nousevan vastavoiman, Kiinan liittolaisineen.

Pax America'n pihtien toinen kärki osuus suoraan Venäjän kolmeen ydinhermoon – Pietarin turvallisuuteen, Itämeren kansainväliseen vapaaseen käyttöön ja Muurmanskin sotilaskeskittymän huoltoon ja ylläpitoon.

Maantieteelle emme mahda mitään, emme nyt, emmekä aikaisemmin. ”Venäjä ei milloinkaan voi suostua siihen, että Skandinavian raja kulkee muutaman virstan päästä Pietarista. Ja skandinaavinen Suomi olisi nyt ja aina Napoleonin sanojen mukaan Venäjän ”maantieteellinen vihollinen”, salamoi **Snellman** niitä vastaan, jotka Puolan kapinaa hyväksikäyttäen yllyttivät Suomea sotaseikkailuihin Venäjää vastaan 1860 -luvulla (”Sota vai rauha Suomelle?”, Litteraturblad 1863).

Suomi ei ole suurvalta. Olemme pieni ja nuori kansakunta. Meidän on välttämätöntä **itse** sovittaa kansalliset intressimme geopolitiittisten mannerlaattojen siirtymiin. Suomen kovin lyhyen kansallisen historian aikana edistys ja edistysmielisyys on turvannut rauhan ja taantumus on johtanut sotaan.

Kuinka määritellä edistyksellinen suuri linja, nyt?

Pax Russica - kansallisen edistyksen vuosisata

Ajatus Suomen kansasta alkoi kehkeytyä 1700 -luvun lopulla tienraivaaja-valistus miesten mielissä. Sitä seurasi ”Turun romantiikka” 1820 -luvulla ja ”Helsingin romantiikka” 1830 -luvulla ja ja vihdoinkin 40- 50 ja -60 luvulla se ilmeni jo kansallisena nousuna.

”Uusien tuotanto-, talous- ja yhteiskuntamuotojen läpimurto ja suomalaisen kansallisuusaatteen, kansallistunnon, kansallisten oikeuksien ja Suomen kielen läpimurto olivat mitä läheisimmin toisiinsa kytkeytyneet ja tekivät toisensa mahdolliseksi.

Ilman kansan suurten suomenkielisten joukkojen mobilisointia kansalliseen ja kielitaisteluun, so. yhteiskunnalliseen taisteluun, eivät vanhat talousmuodot ja luokkaprivileegiot olisi olleet murskattavissa ja porvariston voitto olisi ollut mahdollinen.

Tämä on ”Suomen historian suuren vuosisadan - pax russican vuosisadan aatehistoriallinen sisällys. Tämän vuosisadan aikana kehkeytyivät meidän kansalliseen itsenäisyytemme edellytykset: tuotantovoimat, taloudellinen, yhteiskunnallinen ja valtiollinen elämä, oma kansallinen kulttuuri, oma sivistyskieli, itsenäisyyden tahto.

Tämän vuosisadan henki on edistyksellinen. Se kehittyi taistelussa kansan syvien rivien oikeuksien puolesta yläluokan privilegioita vastaan, se kehittyi pienen kansan taistelussa kansallisten, perustuslaillisten ja yhteiskunnallisten oikeuksiensa puolesta. Sen henki on siksi myös syvästi demokraattinen.” (Palmgren 1948,12-14)

Tämä kulttuurinen edistys kulminoitui 1900 –luvun alussa yleisen äänioikeuden saamiseen, punaiseen julistukseen kansalaisyhteisyydestä ja valtalakiin eduskunnan vallan vahvistamiseksi.

Kansantribuuni **Yrjö Mäkelin** vetosi erityisesti maalaisliittoon valtalain puolesta: ”Kohta täältä lähteköön liikkeelle kaikkiin suuntiin suuri sana: VAPAUS! Kauan kestänyt orjuus loppukoon, kansamme kauan kantamat kahleet kirvotkoon vihdoin. Alkakoon nyt sukupolvesta toinen toivottu aika, vapaan työn ja toiminnan aika. Vapauteen pyrkivän Venäjän rinnalla syntyköön omissa asioissa vapaa Suomi.”

Valtalaki hyväksyttiin, mutta suomalaisten taantumusvoimien ehdotuksesta eduskunta hajotettiin ja uusien vaalien jälkeen porvarilliset puolueet saivat enemmistön. ”Uusi tasavalta rakennettiin sille, mitä **Eino Leino** kutsui ohjelmasuomalaisuudeksi, miekka ja sotatorvi sivuuttivat auran ja kanteleen kansakunnan tunnuskuvien joukosta. Kansa, jonka kunnia asiana oli ollut kulkea sivistyksellisen ja sosiaalisten uudistusten etunenässä näki nyt tehtävänsä länsimaisen kulttuurin (lue maailmankapitalismin) etuvartiona idän punaista barbariaa (lue sosialistista Neuvostoliitto) vastaan.” Kävi toteen **Eino Leinon** ennustus, että ”kaiken muun kansallisen jälkeen saamme kokea vielä kansallisen taantumuksen” - ja sodan. (Palmgren, 1948, 210, 212)

Pax Finlandia – edistyksen vuosikymmenet

Hävityn sodan jälkeen teimme erillisrauhan Neuvostoliiton kanssa, Pax Finlandia'n, vai pitäisikö sitä kutsua **Pax Paasikiveksi**, hänen diktaatikseen. Joka tapauksessa kolme vuosikymmentä käytettiin kansakunnan voimien vahvistamiseen ja sen rakentamiseen. Kaikki hyvinvointivaltion keskeiset osat perustettiin tai reformoitiin: koulutus, sosiaali- ja terveydenhuolto, työttömyysvakuutus, eläkkeet sekä koko julkisen hallinnon valtakunnallinen, alueittainen ja paikallinen organisaatio ja paljon paljon muuta. Poliittisesti asia hahmotettiin kansanrintama- tai yhteistyöhallituksina, joita ay-liike tuki ja

painosti tarpeen vaatiessa.

Tämä edistyksen kausi kulminoitui ulkopoliittisesti ETYK -kokoukseen, jonka tavoitteena oli purkaa sodanjälkeisiä raja-aitoja ja rakentaa Eurooppaa kokonaisuutena. Ja mikä tärkeintä: tavoitteena oli jäsentää uudelleen ja liennyttää Suomen lähialueen voimatasapainoa idän ja lännen välillä. ETYK on erinomainen esimerkki rakenteellisesta, aktiivisesta liennytykspolitiikasta, ts. Suomen tavoitteena ei voi olla vain sopeutua ulkoisiin voimakenttien muutoksiin vaan olla itse aktiivisesti mukana jäsentämässä niitä uudelleen tavoitteena jännityksen liennyttäminen.

Sananlähettäjän saapuminen

Pitkään kansalaisyhteiskunta ja valtio näyttäytyivät yhtenä ja samana asiana: yhteiskunnan uudistaminen nähtiin mahdolliseksi julkisen vallan kautta. Kysymys kansalaisyhteiskunnan itsenäisestä roolista suhteessa valtioon käänsi sittemmin uudistuspuheen hyvinvointiyhteiskunnan kehittämiseksi.

Se avasi myös tien kulttuuriliberalismin nousulle, talousliberalismin sanansaattajalle: kulttuurinen edistys on liberalismia, rajojen poistamista ja ylittämistä; vapaus on valintojen tekemistä, viime kädessä ostamista ja myymistä. Ainoa yhteiskunnallinen sidos, joka tarvitaan systeemin toimimiseksi, on *cash-nexus*, käteismaksusuhde. Rakentui siis palkkatyösuhteen velipuoli ja kumppani: moderni kuluttaja ja korvia särkevä valitus perinteellisen yhteisöllisyyden häviämisestä.

Sananlähettäjä, talousliberalismi saapui paikalle askelittain ja vähitellen. Sen ohjelma on täsmälleen vastakkainen kansallisvaltiolle: kaikki rajat ja esteet on purettava kaupankäynniltä, onpa se tai olivatpa ne millaisia tahansa.

Maantiede, *geography*, kansallisine rajoineen, aitoineen ja kulttuureineen on korvattava sen vastakohdalla: maantiede ei ole enää rajojen ja erojen määrittelyä ja kartoittamista vaan yhteystiedettä, *connectography*: on olennaisempaa tietää ja ymmärtää toiminnalliset yhteydet, tuotantoketjut ja niiden infrastruktuuri, kuin kansalliset rajat ja tavat.

Sotaa ei käydä maantieteellisistä alueista vaan käydään käydenvetosotaa (*tug-of-war*) globaaleista palveluketjuista, energiamarkkinoista, teollisesta tuotannosta sekä teknologian, tiedon, finanssipääoman ja lahjakkuuden arvovirroista. Kauppa vie lippua, ei lippu kauppa. (Khanna 2016)

Kansallinen ja julkinen taistelee tässä tilanteessa olemassaolostaan: niiden taloudellisen perustan, yksityistaloudellisen tulonmuodostuksen irrottautuminen kansallisista rajoista on johtanut leikkauspolitiikkaan ja julkisten talouksien alasajoon – ja kasvun pysähtymiseen.

Kova kysymys on kuinka kansainvälinen finanssiporvaristo reagoi tähän tilanteeseen: onko parempi tuhota massamitassa taloudellisia arvoja uuden kasvun käynnistämiseksi ts. edistää kansallisvaltioiden vastakkainasettelua vai edistää **Pax Urbanica**'a (Khanna 2016), ts. tuotannollisten yhteysverkostojen kansainvälistä rakentamista ja työnjakoa.

Tätä ratkaisua ei voida jättää porvariston ratkaistavaksi. Se on saatettava kansojen ja kansakuntien päätettäväksi.

Kulttuurin ensisijaisuus

Kulttuuri ei ole, tai sen ei pidä olla, talouden ulkopuolinen asia, koriste, juhlakalu tai lisuke. Päinvastoin. Sen tulee olla talouden ytimessä. Talouden ytimessä on suhteemme luontoon, se, kuinka sen järjestämme. Ja juuri kulttuuri ilmaisee suhteemme luontoon.

Luonto voi ei olla vain pelkkä riiston kohde ja jätteen kaatopaikka, eikä työntekijät pelkkää työvoimaa. Yhteiskunnallinen uusintaminen – koulutus, terveys, kulttuuri, yhteisöt – on nyt käännettävä yhteistuotannollisen toiminnan ytimeksi. Tästä yhteistuotannosta olemme jo nyt päävastuussa.

Kysymys ei siis ole työstä vapautuminen vaan työn vapauttaminen. Silloin voimme tuottajina olla mukana asettamassa ja ratkaisemassa mitä, miksi, miten, missä ja milloin tuotteet ja palvelut tuotetaan ja kuinka tulokset jaetaan. Emme siis voi irrottautua suhteestamme ja aineiden vaihdostamme luonnon kanssa vaan päinvastoin otamme sen yhteisesti, yhteiskunnallisesti haltuumme ja ohjauksemme pelastaaksemme itsemme ja luonnon, josta olemme niin ehdottomalla tavalla riippuvaisia.

Sivistyksen ydin on siis tiedossa, tahdossa ja taidossa asettaa, arvottaa ja ratkaista luontosuhteemme kulttuurisesti, aikakauteen sopivalla, edistyksellisellä tavalla.

Tavoitteenamme on siis määrittää uudelleen kansallisvaltioiden oikeudet ja velvollisuudet suhteessa tuotannollisiin ihmisoikeuksiin, globalisoituvaan talouteen ja luonnonvaroihin.

Tämä on suuri linja nyt!

Viisauden pilarit

Matti Vanhanen listaa alussa mainitsemassani puheessaan neljä kansallisen viisauden pilaria: kansallinen ulkopoliittinen yksimielisyys, uskottava puolustus, yhteiskunnallinen eheys ja sisäinen vahvuus sekä taloutemme itsellisyys.

Vanhanen näkee siis, että kansallista yhtenäistä ulkopoliittikkaa ei voida saavuttaa ilman yhteiskunnallista eheyttä ja sisäistä vahvuutta, siis ilman yhteiskunnallista edistystä.

Voimmekin todeta **S. G. Elmgrenin** (1848) sanoja hieman päivittäen: ”Olemme saaneet nähdä, kuinka koko maailman mielipiteet ovat kääntyneet uuteen suuntaan. On aika, jolloin vapauden asia ja kansallisuusasia erotetaan toisistaan. Se on pimeiden voimien keksintöä. Nyt tiedämme, että ne kaksi ovat samaan isän lapsia”.

Lähteet

Khanna, P. 2016. Connectography Mapping the Global Network Revolution. London: Weidenfeld&Nicolson.

2016 - 09

Suomalaisetko rottia?

Televisiosta meille kaikille niin tuttu Ulkopoliittisen instituutin tutkija **Mika Aaltola** pitää suomalaisia hyvin opetettuina rottina, jotka ovat tietämättään oppineet reagoimaan ulkopoliittisiin syötteisiin juuri niin kuin tuon syötteen antaja on tarkoittanutkin (Aaltola, 2016).

Sattuman oikusta – ilmeisesti rouva Fortunan avustamana – hän on itse kuitenkin jotenkin onnistunut pääsemään pois tästä rottalaatikosta ja katselee nyt suomalaisia säälivällä katseella ulkopuolisen jumalan – ei siis sattuman - silmillä.

Vastoin omaa työhypoteesiaan maailman järjettömyydestä Aaltola ryhtyy kirjoituksessaan rakentamaan teoriaa Suomen menneen ulkopoliitiikan ”jalosta valheesta” ja ”taikauskaisesta menestystarinasta”, ”menneisyyden varjoista”, ”rauhanomaisen rinnakkaiselon” ja ”Venäjä ei ole uhka” –myyteistä, ”suometumisesta maagisena ajatteluna”, ”kansallisista hyveistä ja välttämättömyyksistä”.

Maailman meno Suomessa on Aaltolalle radikaalin inhorealistista: maailmassa ei ole historiaa eikä järkeä, vaan satunnaisuus rouva Fortunan johdolla näyttölee keskeistä roolia. Kun kuitenkin rottienkin oppiminen edellyttää aikaa ja oppimisella on omat lainalaisuutensa ja siten historiansa, jää epäselväksi, miten rottasuomalaiset ovat pystyneet saamaan aikaiseksi rouva Fortunan syötteistä jonkinlaisia oppimistuloksia omassa rottalaatikossaan. Aaltola pitää näitä oppimistuloksia erinomaisina mutta täysin väärinä päähän piintyminä, jotka on nyt viimeistään purettava rottalaatikon uuden maestron toimesta.

Psykologia ei liene Aaltolan vahvin asiantuntemuksen ala. Skinneriläinen stimulus - reaktio – oppimismalli on todennetusti vajavainen ja hyvin rajallinen, eikä sitä voi siirtää sellaisenaan ihmisen saatikka sitten kansakunnan oppimisen tulkinnan välineeksi. Ihminen ja yhteisö toimivat, eivät vain reagoi stimuluksiin.

Inhorealistinen kokemus

Ulkopoliittisessa keskustelussa realismin vastakohtana on usein moralismi ja/tai idealismi. Aaltolan radikaali - siis juuriin menevä - inhorealismi sitoutuu kyllä realismin perinteeseen – maailma on siis olemassa – kuitenkin julistaen, että maailmassa ei ole järkeä, ts. se on historiaton.

Entä sitten ulkopoliittinen realismi, jolle Aaltola rakentaa inhorealista vaihtoehtoa? Siitä meillä on hyvä yhteenveto juuri ilmestyneessä **Juhani Suomen** yli tuhat sivuisessa kirjassa ”Suomi, Neuvostoliitto ja YYA -sopimus” (Suomi, 2016).

Juhani Suomi käy sopimus sopimukselta, kokous kokoukselta, tapaaminen tapaamiselta, puheenvuoro puheenvuorolta, kommunikoea kommunikoealta läpi Suomen ja Neuvostoliiton YYA – sopimukseen liittyvän vuoropuhelun ja poliittisen väännön aina vuodesta 1948 alkaen isäntämaasopimukseen asti, vuoteen 2015.

Mistä sitten väännetään kokous kokoukselta, puheenvuoro puheenvuorolta, vuosi vuodelta? Erityisesti ja ensisijaisesti Suomen puolueettomuudesta, sen ehdoista ja rajoista. Vuosikymmeniä kestäneen väännön lopetti vasta **Mihail Gorbatshev** toteamalla vuonna 1989 Finlandia –talon puheessaan: ”Neuvostoliitto tunnustaa varauksetta Suomen puolueettoman statuksen ja aikoo noudattaa sitä vastedeskin”.

Hämmentävää tietysti on, että heti tämän ilmoituksen jälkeen alkoi vääntö siitä, että *Suomi ei ole puolueeton*. Ulkopoliittikka turvallisuuden takaajana siirtyi muutamassa vuodessa syrjään ja sijalle tuli sotilaallisen keinojen korostus turvallisuuden takeena: NATO –optio avattiin ja on vieläkin auki.

Toistaiseksi lopputulema tälle prosessille on vuonna 2014 allekirjoitettu isäntämaapöytäkirja, johon ”Suomen puolelta ei sisällytetty minkäänlaisia varaumia, ei ajankohdan, ei poliittis-sotilaallisen tilanteen eikä edes Suomeen siirrettävien NATO-voimien määrän tai aseistuksen osalta. Suomi ei sulkenut pois edes oman alueensa hyödyntämistä ydinaseiden tuki- tai käyttöalueena” (Suomi, 1523).

Sopimuksessa vahvistettiin yksiselitteisesti NATO:n tarpeiden ylivalta Suomen alueella ja sotilaallinen toiminta määriteltiin mitä laajimmin. ”Isäntämaa-sopimuksessa korostettiin, että siinä otetaan huomioon ”*Isäntämaa Suomen tarpeet ja NATO:n tarpeet*”. Sen avainkohtiin kuuluu määräys: ”*Ottaen huomioon periaatteen NATO:n sotavoimien ja yhteistyökumppanien sotavoimien komentamisesta ja kontrolloimisesta NATO-komennon alaisina Suomen maaperällä tai sen kautta rauhan, kriisin, hätätilan tai konfliktin aikana NATO:n sotilaallisen toiminnan tukena...*” ”*Mukaan lukien hyökkäysjoukkojen siirrot, huolto ja järjestelyt, jotka tarvitaan tavoitteiden saavuttamiseen missä tahansa taistelussa ja sotaretkellä.*” Suomi lupaa sopimuksessa ”*tukea täysin voimin NATO:n lähettämiä joukkoja NATO-johdoissa sotilastoimissa*” (Suomi, 1524).

Suomi sai siis vuosikymmenten myötä avattua itselleen puolueettoman ja arvostetun aseman eurooppalaisessa turvallisuuspoliittisessa konstellatiossa, joka tunnustettiin myös USA:n puolelta. Se menetettiin muutamassa vuodessa NATO –optio politiikalla muuttamalla Suomi lännen eteentyönnetyksi ”bastioniksi” Venäjää vastaan. Rauhan ja yhteistyön ”näyteikkuna” kääntyi hyökkäysalustaksi.

Tämän ilmeisen omakohtaisen inhorealistenten kokemuksen Aaltola haluaa yleistää koko Suomen historian tulkinnaksi kiistäen ulkopoliittisen realismin merkityksen ja mahdollisuudet nyt ja tulevaisuudessa.

Hän ei siis ole rotta, emmekä me muutkaan suomalaiset. Miksikö? Hänellä - kuten meillä kaikilla - näyttää olevan kyky oman toiminnan käsitteellistämiseen ja käsitteiden toiminnallistamiseen tilanteen vaatimalla tavalla. Hän, kuten meistä moni muukin, osoittaa monasti yllättävänkin pitkälle menevää *harkintaa* toiminnassaan, eikä siis pelkkiä reaktioita ärsykkeisiin.

Siten ulkopoliittikka ei ole TINA (*There is no alternative*) –politiikkaa. Aina on vaihtoehto olemassa, myös ulkopoliittiselle realismille ja siihen pettyneelle radikaalille inhorealismille.

Kriittinen ja edistyksellinen ulkopoliittinen realismi

Perinteellinen ulkopoliittinen realismi kavahtaa moralismia ja julistavaa idealismia. Venäjän - ja kaikkien suurvaltojen - elintärkeät edut on tunnustettava ja myönnettävä toiminnan lähtökohdaksi olipa naapurissa vallassa kommunistit tai kansallismieliset kapitalistit. Leningrad ja Pietari ovat yhtä haavoittuvia. Kysymys ei ole kärjää-, hovi- tai korkeimmasta oikeudesta, johon voisi vedota vaan suurvallan intresseistä.

Kritiikki on määrättyä ja määriteltyä asioiden ja olosuhteiden kieltämistä. Edistyksellisyys, progressiivisuus asettaa lähtökohdaksi ihmiskunnan edun ja toivon – ei yksittäisen valtion intressiä.

Realismia on nyt myöntää ja määrittää ihmiskunnan elintärkeät intressit luonnon, vapaan työn ja kulttuurien kannalta. Kriittistä ja edistyksellistä ulkopoliittista realismia on toimia aktiivisesti ja rohkean aloitteellisesti sellaisten kansojen välisten suhteiden rakentamiseksi, jotka edistävät näitä intressejä. Suomen tulisi nyt osoittaa nämä taitonsa ja voimansa arktisen aluetta koskevissa tulevilla kansainvälisissä kokouksissa.

Viitteet

Aaltola, M. 2016. Radikaali inhorealismi ja Suomen ulkopoliittiset opit. *Kosmopolis* vol. 46 (2) 57-64.

Suomi, J. 2016. Suomi, Neuvostoliitto ja YYA-sopimus. *ekirja*. Helsinki: Tammi.

2016 - 10

Millaisen tulevaisuuden yhteiskunnan me haluamme?

Vasemmistofoorumi täyttää kymmenen vuotta. Onneksi olkoon!

Työn kunniaksi järjestetään 5. 10. paneelikeskustelu aiheesta *Millaisen tulevaisuuden yhteiskunnan me haluamme?*

Siinäpä kysymys, jota olisi syytä miettiä laajemminkin vasemmiston piirissä.

Kun kysytään “millaisen *yhteiskunnan* haluamme?” on pysyttävä vastaamaan millaisen talouden, millaisen valtion (*state*) ja millaisen kansakunnan (*nation*) haluamme ja vielä mikä on niiden keskinäinen suhde.

Taloudessa ratkaisemme suhteemme luontoon ja keskinäisen työnjakomme ainesten vaihdossa luonnon kanssa. Valtiossa ratkaisemme alueelliselta pohjalta vallankäytön rajat ja oikeudet. Kansakunta kertoo tarinan siitä, keitä me olemme ja mistä tulemme.

Kansakunta on tulkinnallinen, usein yksipuolinen, tietoisesti ylläpidetty yhteenveto (kansalais)yhteiskunnan moninaisista tarinoista ja tapahtumista; kertomus kärsimyksistä, sodista, sankaruudesta ja/tai kulttuurisesta erikoislaatuudesta – siis Tunteimatton sotilas ja Kalevala.

Tukeutuen kertomukseen kansakunnasta, *kansallis*valtio hallinnoi ulkokohtaisesti yhteiskunnan sisäisiä vastakkaisuuksia, eritoten palkkatyömuodon ylläpitämää väestöryhmien työnjakoa luontosuhteessa, siis tuotannossa ja työssä.

Nykyinen edustuksellinen demokratia rajoittuu alueelliseen hallintointiin ja erilaisten tavoitekonfliktien sovitteluun. Se jättää talouden – siis reaalisen luontosuhteemme – ulkopuoliseksi mahdiksi, josta se on kuitenkin perustavanlaatuisesti riippuvainen.

Tässä tuleekin eteen hankala kysymys. Käsitökseni mukaan olemme siirtymässä yhä painotetummin

tavaralogistiikasta palvelulogistiikkaan. Tämä ei tarkoita, että tavarat – ja siten teollinen tuotanto – häipyisivät taloudesta. Ei, vaan että kukin tuote on yhä painokkaammin ja ensisijaisesti yhteiskunnallinen *installaatio* yhteiskunnallisessa *konstellaatiossa*. *Ettäkö mitä?*

Installatio viittaa asentamiseen. Suomen kielen sana *asentaa* liittyy kantasanaan *asea*, jonka alkuperäinen merkitys oli ”valmistaa sauna kylpykuntoon” ja tuon toimen teki asemamies! Sosiaalinen *installaatio* merkitsee siis sosiaalisen verkoston rakentamista arvonmuodostusta varten.

Konstellaatio puolestaan viittaa alun perin taivaan tähtikuvioihin. Sosiaalinen *konstellaatio* viittaa siis sosiaalisiin suhdejärjestelmiin, joiden puitteissa tai kautta arvot tuotetaan.

Ajatelkaapa mitä tahansa tavaraa – vaikkapa autoa – ja siihen liittyvää erittäin monimuotoista sosiaalisten suhteiden *konstellaatiota*, jossa arvonmuodostus on keskeisesti eri resurssien yhteen juoksuttamista. Tosiasiallisesti ei siis ole enää yksityistä tuotantoa. On vain yhteisöllistä tuotantoa. Keskeistä ei siis enää ole auton yksityinen omistaminen/tuottaminen vaan kuinka yhteiskunnallisesti installoidaan auton tarjoama palvelu ”siirtyminen/siirtäminen paikasta toiseen” yhteiskunnalliseen *konstellaatioon*.

Se, että tuotantovälineet ovat yksityisessä omistuksessa, tarkoittaa resurssien allokoointia *making money* -pohjalta, joka on jyrkässä ristiriidassa jo hallitsevan palvelulogistiikan kanssa, ts. että arvo tuotetaan yhteiskunnallisena *installaationa* yhteiskunnallisessa *konstellaatiossa*.

Tuotteen tuottaminen tarvitsee aina tuekseen kantajan tai/ja ilmaisijan, jonka välittömät kustannukset ovat vain murto-osa kokonaiskustannuksista, joita tuottamisesta kertyy yhteisölle ja luonnolle. Nykyinen kirjanpito kirjaa tuloksi ja menoiksi vain sen osan, joka liittyy tuotteen omistajan vaihtumiseen. Investointia on se, mikä merkitään yrityksen omiin taseisiin odottamaan paluuta voittojen kanssa. Perinteen mukaisesti kaksinkertainen kirjanpito mittaa vain kahta asiaa: kuinka arvottaa kiinteä omaisuus *in-cash* ja kuinka jakaa sijoittajalle sijoituksen mukainen voitto-osuus, ts. kuinka toteuttaa porvariston kesken taloudellista demokratiaa.

Toisen puolen ja jo suurimman osan taloudesta käsittää julkinen talous, jonka rahoituksen ja lainoituksen turvin huolehditaan pääosasta kokonaiskustannuksista. Julkiset käyttötalouslainat ovat investointeja kohteisiin, joista palautusta ei merkitä julkisiin taseisiin vaan palautus siirtyy ilmaiseksi eduksi yksityiselle sektorille.

Siten olisi täysin perusteltua ja oikeudenmukaista kehittää luontosuhteeseemme ankkuroitua demokratiamenetelmä, jossa päätetään mitä, miksi, milloin, miten ja missä tuotteita ja palveluksia tuotetaan ja kuinka tuotetut resurssit jaetaan ja kohdennetaan lisäresurssien tuottamiseen.

Tällöin palkkatyöstä kehittyä kokonaisvaltaista tuottamista ja palkkatyöntekijöistä tuottajia.

Mikä on sitten ero yrittäjän ja tuottajan välillä? Yrittäjyyden välttämättömänä ehtona on, että on toisia, jotka eivät ole yrittäjiä ja luopuvat niistä vapaan työn ehdoista, joita yrittäjä pitää itsestään selvänä ja vain itselleen kuuluvina.

Tuottajuus puolestaan edellyttää, että kaikki tuotantoyksikön työntekijät ovat tuottajia, ts. osallistuvat ja kehittyvät työssään kaikinpuolisesti joutuessaan myös päättämään tuotannon ehdoista kaikilta osin.

Tuottaja on yhteiskunnallinen persoona, jolla on hallussaan sekä tuotantovoimia että –suhteita; ei siis abstraktisti, siis vain omistuksessaan, vaan yleisesti ja konkreettisesti siten, että hän voi työssään realisoida käytössään olevia tuotantovoimia ja yhteisösuhteitaan integroimalla resursseja yhteisesti sovitulla tavalla.

Hänen suhteensa toisiin tuottajiin ei ole myyttiin perustuvan lahjatalouden kaltainen alkuhistoriallinen suhde (*Gemeinschaft*), mutta se ei ole myöskään rahan ja markkinoiden välittämä toisilleen ulkoisten toimijoiden voiton tavoitteluiden saalistuskenttä (*Gesellschaft*) vaan se on yhteisö (*Assoziation*), ”jossa jokaisen vapaa kehitys on kaikkien vapaan kehityksen ehto” (Marx).

Tuottajapersoona on moninaisempi ja rikkaampi kuin kansalaispersoona: Hän ei elä edustuksellisen demokratian kuplassa kyeten vain välillisesti ja ulkoisesti vaikuttamaan oman elämänsä ehtoihin.

Vasemmisto ei siis tavoittele vain porvarillista *hyvää elämää*, vaan hyvää, tosi ja kaunista elämää, ts. haluaa että kysymykset hyvästä, todesta ja kauniista on asetettava, arvoitettava ja ratkaistava suhteessa toisiinsa jo ja myös tuotannon piirissä. Olemme siis työn vapautuksen, vapaan työn kannalla, emme työstä vapauttamisen kannalla.

Työn vapauttaminen tarkoittaa, että voimme itse kukin omassa työssämme olla tuottajina mukana asettamassa ja ratkaisemassa mitä, miksi, miten, missä ja milloin tuotteet ja palvelut tuotetaan ja kuinka tulokset jaetaan.

Emme siis halua irrottautua suhteestamme ja ainesten vaihdostamme luonnon kanssa vaan päinvastoin otamme sen yhteisesti, yhteiskunnallisesti haltuumme ja ohjauksemme pelastaaksemme itsemme ja luonnon, josta olemme niin ehdottomalla tavalla riippuvaisia.

Millaisen yhteiskunnan vasemmisto siis haluaa?

Vasemmisto haluaa kansalaisyhteiskunnan, jossa vallitsee täysivaltainen kansalaisuus - myös työpaikoilla - ja jota hallinnoidaan *yhteisvaltion* kautta, joka on kansalaisyhteiskunnalle alisteinen.

Yhteisvaltio on yhteiskunnan juridinen, oikeudellinen muoto. Yhteisvaltio ei siis ole kansallisvaltio, joka on kansalaisyhteiskuntaa rajoittava oikeudellinen kahle.

Ja mikä tärkeintä: suhteemme luontoon ei ole, eikä voi olla vain yksityinen asiamme. Meidän jokaisen ja luonnon välissä on valtava tuotantoekologinen järjestelmä, joka on tuotantovälineiden ja rahoituksen osalta – toistaiseksi, valitettavasti - yksityisessä omistuksessa vaikka meidän luontosuhteemme on syvästi ja perustavanlaatuisesti meidän kaikkien yhteinen, yhteiskunnallinen asiamme ja tällä hetkellä

suurin yhteiskunnallinen haasteemme.

Lähteitä

Volanen, M. V. 2015. Työn vapauttamisesta. Teoksessa: Marxin Pääoman ajankohtaisuus, ss. 190-204, toim. Y. Hakanen. Helsinki: TA-tieto.

Vaihtoarvo, voittoarvo, julkisarvo, käyttöarvo

Kuntalaiset ja maakuntalaiset

Johtavat virkamiehet ovat vihdoin julkistaneet alustavia ajatuksiaan sote-palveluiden valinnanvapaudesta ja yhtiöittämisestä. Suunnitelman mukaan suomalaiset jaetaan neljään ryhmään: ne, joilla on *korkea, jatkuva* tai *satunnainen* hoidon/palvelun tarve, ja neljänneksi *koko väestön* hyvinvoinnin ja terveyden (HyTe) tukeminen.

Maakunta huolehtii kolmesta ensimmäisestä ryhmästä. Kunnat ja maakunta keskittyvät yhdessä neljänteen ryhmään. Neljännen ryhmän käyttöön on varattu kunnille noin 57M€ ja maakunnille 170M€, siis vain murusia soten kokonaiskustannuksista, jotka ovat noin 17MM€:a. Työnjako on vielä tältä osin auki.

Sote-kustannukset ovat viime vuosina nousseet noin 2,4% vuodessa. Hallituksen tavoitteena on kuristaa tämä kasvu noin 0,9%:n tasolle, jolloin vuoteen 2029 mennessä olisi saavutettu noin 3MM€ säästötavoite. Tämä on todella haasteellista, kun jo ikärakenteen muutos – vanhusten määrän kasvu – tuo noin 1-1,5%:n kasvupaineen kustannuksiin. Edellä mainituista ryhmistä ensimmäinen, noin 10% väestöstä, käyttää noin 80% palveluresursseista.

Tällöin olisi ensisijaisen tärkeää toimia niin, että *korkean* ja *jatkuvan* hoidon/palvelun ryhmään sijoittuisi mahdollisimman pieni osa väestöstä. Olisi siis palkittava runsaalla kädellä sellaisia kuntien ja maakuntien toimintatapoja, joilla väestön suuri enemmistö sijoittuisi *satunnaisen* palveluiden/hoidon tarpeen ryhmään. Olisi siis tehtävä konstruktiiivista, rakenteellista ja väestömittaista terveys- ja hyvinvointipolitiikkaa.

Julkisarvon ensisijaisuus

On ensisijainen ja kiistaton julkisarvo (*public value*), että väestö on tervettä ja hyvinvoivaa, ts. sote-palveluyhtiöillä tulisi olla mahdollisimman vähän asiakkaita.

Voittoarvon (*profit value*) mukaista on taas, että sote-palveluiden kysynnän voidaan ennakoida olevan mahdollisimman suurta ja jatkuvaa, ts. tuotto voidaan laskea sen varaan, että toiminnan ennakoitu voittoarvo on suuri ja riskitön - jos palvelut toteutetaan riittävän kustannustehokkaasti.

Voittoarvon pohjalta tapahtuva palvelutuotanto joutuu irtaantumaan perinteellisestä vaihtoarvosta (*exchange value*) sillä palveluiden tuottamisen logistiikka poikkeaa ratkaisevalla tavalla vaihtoarvoon perustuvasta tavaroiden tuottamisen logistiikasta. Siis miten?

Vaihtoarvosta voittoarvoon

Kaikki varmaan muistanevat, että kaksinkertaisen kirjanpidon alkuperäisenä ideana on muodostaa toimintayksikkö, siis yritys, jonka avulla kiinteä pääoma oli mahdollista muuttaa käteiseksi ja että kukin osakas sai oikeuden mukaisen korvauksen omasta sijoituksestaan yhtiöön.

Alun perin tässä käteismaksukirjanpidossa voitot voitiin todeta heti kun käteismaksu tuli kassaan. Ennakointia ei tarvittu voiton laskemiseksi. Kuitenkin kävi usein niin, että vaikka tavarat toimitettiin ostajalle, niin maksu saattoi viipyä matkalla. Siten oli ennakoitava etukäteen realistisesti maksujen saapumisen aikataulut ja mahdolliset maksujen laiminlyönnit. Voittojen ennakointiin tuli siis epävarmuutta, mutta ennakointi pyrki silti olemaan realistista (*realization principle*).

Sittemmin voiton arvoa on ryhdytty arvioimaan jo ennen kuin tuotteita on toimitettu, ehkäpä ei vielä valmistettukaan, pelkkien markkinahintojen pohjalta (*market principle*). Tällöin ei enää lähdetä liikkeelle aiemmin todetuista tuotantokustannuksista vaan tulevista, mahdollisesti tulevaisuudessa realisoituvista eduista.

Seuraavaksi siirryttiin suoraan yrityksen arvon (*value of the firm*) määrittelyyn pelkän tuotanto- ja/tai palvelulupauksen pohjalta, ts. arvioidaan, onko yrityksellä riittävästi osaamista ja taitoa realisoida jokin idea.

Tämä kaikki tarkoittaa, että voittoarvon muodostus ja tuottaminen ovat yhä pitemmälle kiinni mitä erilaisimmissa sopimuksissa ja luottamussuhteissa. Itse tuotantotapahtuma on heijastus ja lopputulema lukemattoman monien yhteiskunnallisten verkostojen yhteenliittymistä, niiden resurssien liittoutumisesta yhteen.

Useimmiten yritykset lähtevät markkinoille luottaen vaihtoarvon välityksellä kerättävään voittoon. Niillä on tätä nykyä kaksi eri tulemaa markkinoille: joko ne liittyvät tavaratuotantoon mitä erilaisimpia palveluita, ts. palvelullistavat tavarat esim. erilaisilla huolto- ja koulutuslupauksilla. Toisaalta yritykset voivat yrittää saattaa palvelut tavaramuotoon, ts. ne paketoidaan sopimuksellisesti sellaisiin paketteihin,

että niiden myymisessä voidaan tukeutua vaihtoarvon käyttöön. Palvelut siis tuotteistetaan.

Voittoarvon ennakoivan ja laajenevan käytön myötä (vaihto)arvo on ratkaisevalla tavalla yhteiskunnallistunut. Arvon muodostus tapahtuu eri toimijoiden resurssien integraationa palveluiden sosiaalisessa ekosysteemissä.

Kaikesta huolimatta voittoarvon lähtökohta on aina voitto: sijoita yksi raha niin saat kaksi takaisin. Lähtökohta ei siis ole ensisijaisesti julkisarvo vaan julkisarvo on johdannainen. Jotta voittoarvon realisoiminen on mahdollista joutuu voittoarvoprosessi tukeutumaan ja käyttämään laajasti hyväkseen julkisarvojen tuottamiseen kehitettyjä toimintoja, joista sotepalvelut ja koulutus ovat keskeisiä.

Voittoarvoista julkisarvoja?

Kun yksityinen investoi, se merkitään yrityksen taseisiin odottamaan palautusta voittojen kanssa. Julkisen toimijan käyttölaina on investointi, jota ei merkitä julkisen sektorin taseisiin odottamaan palautusta.

Vaihtoarvo mitataan tapahtumassa, jossa tavara, asia tai palvelu vaihtaa omistajaansa tai hallinnoijaansa. Oma kysymyksensä on, onko meidän välttämättä - ennemmin tai myöhemmin, tavalla taikka toisella - palautettava julkis- ja voittoarvo vaihtoarvoon?

Vaihtoarvohan oli pitkään sidottu johonkin ulkopuoliseen ankkuriin, viimeksi kultaan. Nyt se on sidottu yhteiskunnallisten sidosten erittäin kompleksiseen konstellaatioon. Tuon konstellaation koossa pysymisen edellytyksenä on usko voittoarvon riittävään kertymään kohtuullisessa ajassa ja ennakoitavissa olevalla riskitasolla.

Kun laina-ajat ovat pidentyneet jopa 100 vuoteen, jopa kohtuullisilla koroilla, se antaisi mahdollisuuden muuntaa julkisarvon tuottamiseen tarvittavat lainat investoinneiksi, siis terveyteen, hyvinvointiin ja sivistykseen, ja kirjata ne julkistaseisiin odottamaan voittoa, julkisarvojen tuottoa.

Julkisarvosta käyttöarvoon: henkilökohtainen resursointi

Voimme varmaan olla yhtä mieltä, että sote-palveluiden julkisarvo on terveys ja hyvinvointi siinä missä koulutuksen on sivistys, vaikka niiden yksityiskohtaisempi määrittely saattaakin olla ja onkin vaikeaa.

Me tai oma yhteisömme haluamme varmaan itse määrittää sen millä asialla, tavaralla tai palvelulla on meille käyttöarvoa (*use value*), mistä meille on iloa ja hyötyä. Vaikka päätämme eduskunnassa ja kunnanvaltuustoissa julkisarvoista ja niihin kohdennetuista resursseista, niistä on vielä pitkä matka niiden realisoitumiseen itse kunkin omassa arjessa ja elämässä.

Kuinka saattaa julkisarvo itse kunkin henkilökohtaiseksi tai oman yhteisön resurssiksi? Kysymys on siis vapaudesta, ts. kuka saa määrittää ajan, paikan ja tavan integroida julkisarvolliset resurssit omiin henkilökohtaisiin resursseihimme?

Vaihtoarvo on meille kaikille tuttu asia: käymme kaupassa, maksamme ostoksemme ja lähdemme kotiin ostoksinemme. Voimme määrittää ajan, paikan ja tavan kuinka realisoimme vaihtoarvon kautta omia käytössämme olevia resursseja. Realisoimme kuitenkin pääosin omista resursseistamme ilman vaihtoarvollista välitystä, esimerkiksi kotona, ystäväpiirissä, harrastuksissa, yhdistyksissä ja kansalaistoiminnassa.

Tarvitsemme kuitenkin yhteisesti tuotettuja julkisresursseja päivittäin ja moninaisesti. Voisiko ratkaisu olla henkilökohtainen KELA-kortti *HyTe* -tilillä, johon ladatut resurssien profiili ja määrä on sovittu sote -omatiimin kanssa ja johonka kukin voi itsekin ehdottaa tapoja ja muotoja resurssien käyttämiselle?

Lopuksi vielä: yhtiöittämisen ongelmallisuudesta

Julkisarvon ja voittoarvon periaatteellinen erilaisuus ilmenee käytännössä hallinto- ja markkinaoikeuden ristiriitoina. Valtion ja kuntien ulkopinnalle on viime vuosina syntynyt lukematon määrä julkis-yksityisiä yhteistyösopimuksia (*public-private partnership*), jotka taiteilevat julkishallinnon ja markkinalainsäädännön keskinäisten ristiriitojen suomustossa.

Kilpailutus- ja hankitalainsäädäntöön liittyy uskomattoman monimutkainen ja raskas byrokratia. Salassapitovaatimukset ja uhkailu oikeudellisilla seurauksilla ovat kunnallishallinnon arkipäivää. Avoimuudesta, läpinäkyvyydestä tai demokratiasta ei ole tietoaakaan.

Sote -yksiköiden yhtiöittäminen tulee katkaisemaan hoitoketjut, aiheuttamaan uskomattoman byrokratian, kun määritellään satojen erilaisten palvelupakettien sisältöjä, laatumääreitä ja hintaa. Se tulee aiheuttamaan myös rinnakkaisen kirjanpidon niin järjestäjän kuin tuottajankin puolella. Niiden ylläpitäminen tulee viemään uskomattoman paljon resursseja.

Tässä tilanteessa ei ole riittävää todeta, että yksityiset palvelut täydentävät julkisia palveluita. Juuri nuo täydentävät palvelut tulevat julkiselle puolelle todella kalliiksi. Julkisarvon ensisijaisuudesta seuraa se, että voittoarvo ja markkinat on pystyttävä haastamaan. Miksi esimerkiksi osuuskuntamuotoinen toiminta ei ole saanut kannatusta Suomessa?

Lähteitä

Ijiri, Y. 2005. US accounting standards and their environment: A dualistic study of their 75-years of transition, *Journal of Accounting and Public Policy* 24, 255–279.

SOTE aineistot 2016. <http://alueuudistus.fi/etusivu>

Miksi vain kirjoittamalla ylioppilaaksi?

Minulla oli mahdollisuus Jyväskylässä ja Helsingissä osallistua Ammatillisen koulutuksen kehittämissyhistyksen, AMKE ry:n ja lukioväen yhteisön Prolukio ry:n seminaareihin, jotka sattuivat peräkkäisille päiville viime viikolla.

Molemmissa seminaareissa oltiin - ja syystä - syvästi huolissaan rahoituksen roimasta heikkenemisestä, mutta samalla etsittiin ulospäisyä tilanteesta. Keskusteluissa nousi kuitenkin esiin myös periaatteellisia näkökohtia, joita halusin kommentoida HESArin mielipidesivulla. Toimitus ei kuitenkaan katsonut aiheelliseksi julkaista kirjoitustani, joten laitan sen tähän alle.

Miksi vain kirjoittamalla ylioppilaaksi?

Viime viikolla sekä ammatti- että lukioväki pitivät omat koulutuspoliittiset seminaarinsa. Amke ry:n ja Prolukio ry:n seminaareissa vaikeroitiin rankkojen taloudellisten leikkausten seurauksia käytännön koulutyöhön.

Ammattikoulutusväki oli silti asennoitunut viemään läpi vaikean ja haastavan reformin laatimalla itselleen tavoiteohjelman. Siinä asetetaan ammatillisen koulutuksen tavoitteeksi ”yleissivistynyt osaaja”.

Siten lukioita erottelevaksi piirteeksi ei enää riittäisi ”yleissivistävä oppilaitos”. Lukioväellä olikin mietittynä kaksi vaihtoehtoa: sivistys akateemisena sisältönä tai itseisarvona. Nämä molemmat viittaavat suoraan kauas klassiseen maailmaan: Ihmisen ideat tulevat joko taivaasta tai syvältä ihmislunnonsta. Kolmas vaihtoehtohan on, että ideat kehittyvät niin ihmisen keskinäisessä kuin ihmisen ja luonnon välisessä vuorovaikutuksessa, työssä.

Tämä kolmas vaihtoehto ratkaisee positiivisella tavalla tiedon ja taidon välisen vastakkaisuuden, johon koululaitoksemme aatehistoriallinen kaksijakoisuus - lukio/amatillinen, yliopisto/ammattikorkeakoulu – pitkälti perustuu. Tiedon tuottamisen ja sen pätevyyden arvioinnin taidot toisaalta ja toisaalta taidon käyttämisen kautta syntyvä tieto ovat sisaria, eivät sisarpuolia keskenään. Yhteinen avain on metodinen sivistys, *learning by making*, tuottamalla oppiminen.

Miten tällöin saisimme ylioppilaskirjoitukset palvelemaan parhaalla mahdollisella tavalla korkea-asteen koulutusta ja työelämää? Lukiolaiset voisivat jo lukioaikana tehdä tieteellisiä, taiteellisia ja teknisiä tutkielmia, joista koostuisi itse kullekin oma hankekansio. Sen kanssa voisi sitten hakeutua joko korkea-asteelle tai työelämään. Sama mahdollisuus ja oikeus olisi tietysti myös ammatillista opintopolkua etenevillä.

Toukasta perhoseksi - talouspoliittisia aivoituksia

Vasemmiston viime aikaisessa puheessa on ilmaistut *siirtymistä* saanut keskeisen metodologisen merkityksen (*transformation* < yli muodon, tai *transition* < yli tilanteen, siis *exit*). Poliitikanteon kenttää hahmotetaan siirtymänä muodosta/tilanteesta toiseen, jonkinlaisen ylimenon kautta.

Tilanteen reformoiminen (*re-form*), uudelleenmuotoilu ei siis riitä vaan on hahmotettava uusi muoto/tilanne ja siirtymäpolku tuohon uuteen. Oletus siis on, että tuo toinen tilanne/muoto on olemassa tai ainakin tulossa.

Ulrich Beck (1944 - 2015), jonka muistamme laajoista ja monisyisistä riskiyhteiskunta-, yksilöllistymis- ja globalisaatioanalyseista, esittää viimeisessä, kesken jääneessä kirjassaan vaihtoehtoisen metodologisen ajatuksen, ajatuksen maailman *muodonmuutoksesta*, *Metamorphosis of the World* (2016): globaalien, olemassaoloamme uhkaavien ympäristöriskien takia meillä ei ole paikkaa eikä muotoa, johon siirtyä tästä nykyisestä. Tämän nykyisen maailman on koettava muodonmuutos.

Galileo Galileihin viitaten Beck toteaa, että maailma ei enää pyöri kansallisvaltioiden ympärillä vaan kansallisvaltioiden uudet kiintotähdet ovat maailma ja ihmiskunta kokonaisuudessaan. Kansallisvaltio ei voi enää olla politiikanteon raja ja sisältö. Ei, vaan politiikanteon lähtökohta on koko maailman olemassaoloa uhkaavat riskit. Näillä riskeillä on siis myös myönteinen puolensa: ongelmat ja ratkaisut on hahmotettava koko ihmiskunnan ja aikakauden mitassa, ei kansakunnittain ja vaalikausittain.

Sosiologina Beck ei käy kovinkaan paljon keskustelua taloudesta, sen globalisoitumisesta ja sen eteemme asettamista riskeistä tai uhista. Miltä sitten näyttäisi taloudellinen *muodonmuutos* – ei siis siirtymänä paikasta, tilanteesta tai muodosta toiseen vaan sisältäpäin rakentuen, uudelleen organisoituen.

Ennen kuin voimme vastata tähän kysymykseen, on meidän ensin nostettava esiin muutama yleinen luonnehdinta valtavirran ulkopuolisista taloudellisista keskusteluista, kirjanpidosta, työajan ja palkkatyömuodon suhteesta.

Talouden vaihtoehtoista

Kapitalistisen talouden on usein nähty olevan *sotaa*, jossa kaikki - yritykset, kansallisvaltiot, työntajat, työntekijät, kuluttajat, tuottajat, työnhakijat ja -tekijät - *taistelevat* toisiaan vastaan kukin omalla tavallaan ja omassa roolissaan, ajaen omia etujaan elinvoimansa ja -tilansa puolesta.

Törmäävien intressien yhteensovitus tapahtuu tällöin markkinoiden välityksellä näkymättömän käden ohjauksessa tehden yksityisistä paheista - kuten ahneudesta - julkisia hyveitä. Käteismaksusuhde, *cash-nexus*, ja tiedot työn, palveluiden ja tavaroiden hinnoista ovat riittävät ja ainoat sosiaaliset sidokset, joita tarvitaan tuotannon ja kulutuksen tasapainon saavuttamiseen - vieläpä siten, että ylituotannosta johtuva kysynnän ja tarjonnan epätasapaino löytyy aina uudelleen, mutta korkeammalla tuotannon ja kulutuksen tasolla.

Kokemuksesta tiedämme, että tämä kapitalistinen talous on epäoikeudenmukaista, epädemokraattista, epävakaata ja epäluonnollista. Voimavarojen allokointi, kohdentaminen markkinamekanismin kautta *rahalla enemmän rahaa* -voittoperiaatteella tarvelee, purkaa muuntaa kaikki vapautemme lähteet – luonnon, yhteisön ja kulttuurin – yhdeksi pakoksi, käteismaksuvelvoitteeksi.

Uusliberalistisen valtavirtakeskustelun rinnalla käydään monisyistä ja tiukkaa ajatustenvaihtoa nykyisen taloudenpidon perusluonteen vaihtoehtoisesta määrittelystä. Tällöin astuvat kuvaan markkinoiden rinnalle tai sijaan *valtiovalta* ja/tai luonnon ja ihmisluonnon alistamisen sijaan luontosuhteemme yhteisöllinen hallinnointi (*assoziation*).

Valtio ja raha pelastajana

Valtiovaltaa korostavan ajatuskulun mukaan nykytalouden ydin ja lähtökohta on tuottamisessa ja kuluttamisessa. Ne on saatettava tasapainoon investoinneilla ja lainoilla, joiden järjestämisessä valtiovallalla on keskeinen rooli.

Tämän voi esittää puolalaisen taloustieteilijän **Michael Kaleckin** (1899-1970) tavoin hyvin tiiviisti ja yksinkertaisesti: kansalliset tulot = kansalliset kulut, tai hieman laveammin: voitot + palkat = investoinnit + kulutus. Jos kaikki palkat kulutetaan eikä säästetä, niin: investoinnit = voitot. Ja tämä vielä siten, että investoinnit tuottavat voitot, ei päinvastoin. Tällöin raha ei *edusta* arvoja vaan *on* arvo. Arvojen määrää, efektiivistä kysyntää voidaan säädellä vähentämällä ja lisäämällä kierrossa olevan rahan määrää. Talouden perusrationaliteetti on tässäkin ajattelussa se, että talousjärjestelmä pyrkii tasapainoon aina korkeammalla tuotannon ja kulutuksen tasolla, mutta nyt valtiovallan ohjauksessa.

Kun rahan määrä on perinteellisesti ollut ensisijaisesti kansallisten keskuspankkien päätettävissä, mahdollistuu valtiovetoinen talouspolitiikka: on olennaista huolehtia siitä, että kokonaiskysyntä on oikealla tasolla suhteessa tuotantoon: jos rahaa on liikaa liikenteessä, seurauksena on hintojen nousu, jos liian vähän, hintojen lasku.

Valtiovetoinen talouspolitiikka voi olla investointi- ja/tai tulonjakopolitiikkaa. Investointipolitiikka voi olla siviili- tai sotilaskohteisiin suunnattua. **Donald Trump'** in suunnitelmana on tehdä massiiviset investoinnit siviilikohteisiin (kuten tiet, sillat, lentokentät, koulut, sairaalat), mutta myös US:n sotilasteollinen kompleksi odottaa omaa osuuttaan – kuvio on tuttu 1930 -luvun Saksasta.

Tulonjakopolitiikan rahoitus voi olla palkka(tulo) tai pääoma(tulo) vetoista. Jos se rahoitetaan työtuloilla, se on perinteellistä uusliberaalia talouspolitiikkaa. Jos sen sijaan työtuloja nostetaan, se kyllä lisää kulutusta, mutta kulutuksen lisääminen ei välttämättä lisää tuotantoa, siis työtä. Se voi lisätä jo tuotettujen tuotteiden myyntiä ja laskea niiden arvoa. Jos kaikki myymätön on myyty, korkeammat palkat vähentävät voittoja ja se taas vähentää tuotantoa. Talouden tasapainottaminen palkkatuojen nostamalla ei johda tasapainoon.

Kun raha oli sidottu kultakantaan, oli kullin tuotannon tulos suoraan ilmaistavissa rahassa: kultatuotannon tarvitsema työaika kultakiloa kohden oli siten abstrakti mitta työn arvolle. Kun raha irrotettiin kultakannasta 1970 -luvulla, ajateltiin että työllä ei voi enää olla objektiivista arvoa ja sille

käypää mittaria. Tehdyn työn arvostus - ei siis arvo - realisoituu vaihdossa, kauppoja tehdessä, tai toisin ilmaisten: investoinnit tuottavat voitot.

Suhteessa tuottavuuden nousuun palkkasumman osuus kansantuotteista on lähes kaikkialla laskenut jo vuosikymmenet. Yksityisten rahalaitosten käyttöön ottama tapa luoda lainarahaa tyhjästä riittävän kysynnän ylläpitämiseksi – palkkojen nostamisen sijaan – on yritys ehkäistä teknologisen kehityksen myötä tapahtuvan yritysten voittojen suhteellinen osuuden heikkenemisen ja tarvittavien uusinvestointien volyymin ja yhteiskunnalliset sidonnaisuuksien lisääntymisen vaikutuksia.

Kun usein palkkasumman osuuden lasku ja sen kielteinen vaikutus yksityiseen kulutukseen ei lievene investointeja lisäämällä, monet maat tukeutuvat lainoituksiin (kotitaloudet, julkislainat) ja/tai ylijäämääseen vientiin ylläpitääkseen kokonaiskysyntää. Jos kaikki maat menettelevät samoin, se johtaa globaalin kokonaiskysynnän laskuun, jolla on kielteisiä vaikutuksia lähes kaikkiin maihin.

Kehittyneissä talouksissa nousevien voittojen ja tuotanto investointien irroittaminen toisistaan selittyy kolmella syyllä: lisääntyneistä voitoista yhä suurempi osa on siirretty finanssitalouden sektorille. Toiseksi tuotannollisten yritysten voittoja on lisääntyvässä määrin maksettu osinkoina ja sijoitettu finanssipääomiin kuin tuotannollisiin sijoituksiin. Kolmanneksi kehittyneiden talouksien tuotannolliset investointeja on haitannut kotitalouksien heikko tilanne, hallituksen ja kaupan vaatimukset tiukkoine luottovaatimuksineen, jotka kaikki ovat vaikeuttaneet pientä ja keskisuurta yritystoimintaa kohtuuttomasti. (ILO,OECD 2015).

Rahalla lisää rahaa

Voimme kuitenkin lähteä toisestakin taloudenpidon perusluonnehdinnasta: nykyinen taloudenpito ei ole ensisijaisesti tuottamisen ja kulutuksen ja niiden tasapainoon saattamista investointien/lainojen kautta. Ei, vaan talouden lähtökohta ja tulos on raha: raha -> tuotanto -> enemmän rahaa, tai hieman tarkemmin: raha -> pääoma (tuotantovälineet, työvoima) -> tuotanto -> lisätty pääoma -> lisätty raha ... ja sama taas uudelleen. Taloudellinen arvo syntyy tuotannossa yhteistyössä ihmisten, luonnon ja luonnon aineiden vaihdon kanssa. Rahasta lähetään liikkeelle ja rahaan taas päädytään.

Siten ihmisten tarpeet ja niiden tyydyttämiseksi organisoitu tuotanto ovat toissijaisia ja alisteisia *money making* -ajatukselle. Raha kantaa ja edustaa tuotannossa luotuja arvoja. Taloudellisia arvoja ei luoda markkinoilla, siis vaihdon piirissä, vaan siellä jaetaan ja tuhotaan eri osapuolten kesken jo tuotettuja arvoja.

Tuotannon organisoimisen ajurina on siis voiton tekeminen, ei yrittäjyyteen ja riskinottoon perustuvat intohimot tai pelot: investointeja tehdään, jos voidaan luottaa siihen, että ne tuottavat riittäviä voittoja. Vaikka korkeammat palkat lisäävät kysyntää, ei korkeampi kysyntä välttämättä lisää investointeja – jos ei ole näkyvissä lisääntyviä voittoja. Korkeammat palkat pääoman kustannuksella eivät johda talouden tasapainoon vaan lamaan ja talouden kriiseihin.

Tässä näkemyksessä taloudellisen tasapainon syntymisen ytimeen asettuvat yritykset, markkinat ja ennakoitavat voitot, eivät valtiot. Kysymys on yritysten keskinäisestä raastavasta kilpailusta, jossa

teknologisen kehityksen myötä voiton tekeminen on aina yhä haastavampaa vaatien yhä suurempia ja sosiaalisesti monisidonnaisempia investointeja ja rahoitusmuotoja. Voittojen suhteellisen tason ylläpitämiseksi onkin hävitettävä tai laskettava jo tuotettujen arvomassojen määrää, joskus jopa massamitassa sotien kautta.

Aluksi paikallistalouksien, sittemmin kansantalouksien ja nyttemmin yhä enemmän maailmatalouden *kokonaisuudessa* rahan kiertoprosessin liikkeelle laittavilla tahoilla – kauppias-, teollisuus- ja finanssipurvaristolla – on yhteisiä intressejä huolehtia voiton muodostuksen yleisistä edellytyksistä. Tässä kansallisvaltioilla aiemmin ja nyttemmin kansainvälisillä etujärjestöillä ja ns. vapaakauppasopimuksilla on keskeinen rooli. Globaali finanssipurvaristo - luokkana - on vasta muotoutumassa. Tilanne on tältä osin monisyysemmpi kuin maailmansotien alla aiemmin.

Palkkatyösuhte

Nämä kaksi, yllä muutamain sanankääntein raapustettua ajatusta taloudenpidosta kuvaavat tilannetta perinteisten yritysten ja palkkatyösuhteen vallitessa. Ensimmäinen ei aseta tuota suhdetta ongelmaksi, vaikka onkin erityisesti huolissaan työttömyydestä. Jälkimmäinen taas näkee yksityisen yritystoiminnan ja siihen liittyvän palkkatyömuodon keskeiseksi ongelmaksi ennustaen sen purkautuvan ”suurteollisuuden synnyn” (*Marx*) myötä. Miksi?

Yksityiselle yritystoiminnalle ja siihen liittyvälle palkkatyölle on kaksi keskeistä edellytystä. Ensinnäkin se, että välitön työaika pystyy ilmaisemaan työn arvon sen abstraktissa muodossa, ts. arvon suhteessa kaikkiin muihin yksityisiin tuottajiin. Ja toiseksi, että tuotanto tapahtuu yksityisesti, ts. reväistynä irti - siis abstraktisti - yhteiskunnallisista sidoksista palvelten ensisijaisesti *money making* –prosessia.

Molemmat nämä ehdot ovat jo monin osin purkautuneet. Tietyn tuotteen tuottamiseen käytetty välitön työaika ei ilmaise kuin murto-osan siitä kokonaistyöajasta, joka sen tuottamiseen on käytetty esim. koulutuksen, terveydenhoidon, erilaisten yhteiskunnallisten palveluiden tuottamisen vaatiman ajan myötä.

Toisaalta arvonmuodostuksen ajurina ei enää ole yksittäisen tuotteen valmistus ja myynti vaan mitä moninaisempien toimijoiden resurssien integrointi hyvin monimuotoisissa sosiaalisissa ekosysteemeissä. Tiiviisti ilmaistuna tuotanto on sosiaalista installointia sosiaalisessa konstellaatiossa. Arvo ei ilmene vaihdossa vaan sosiaalisessa yhteydessään ja käytännöissään.

Money making –prosessin voima johtuu siitä, että yritykset, tehtaot ja niiden omistus ovat eriytyneet toisistaan ja kukin niistä on levittäytynyt monisidokselliseksi tuotantoverkostoksi ympäri maailmaa. Yritys huolehtii *brändin* tuottamisesta, siis sosiaalisesta installaatiosta sosiaaliseen konstellaatioon, tehdas vastaa sen vaatimasta *tuotantoalustasta* ja omistusinstuutiot resurssien *allokoinnista*, kohdentamisesta. Ja viimeksi mainittu toimii juuri *money making* –periaatteella ja on ajautumassa jyrkkään ristiriitaan yhteiskunnallistuneiden yritysten ja yhä palveluperustaisempien tuotantoalustojen kanssa.

Julkinen vs. yksityinen – ja kirjanpito

Meillä onkin menossa armoton taistelu julkisen ja yksityisen toimintatavan välillä: ryhdytäänkö julkisessa taloudessa – siis elämän uusintamisen turvaavassa tuotannossa (koulutus, terveydenhoito, kulttuuri, turvallisuus, ympäristö) – noudattamaan *money making* periaatteita vai kääntyykö talous, talon pito alkuperäisille jaloilleen, ts. että talous palvelee uusintamista eikä niin kuin nyt, uusintaminen taloutta.

Lain mukaan osakeyhtiön tehtävänä on tuottaa taloudellista voittoa omistajilleen. Ei muuta. Julkinen talous ei tavoittele taloudellista voittoa. Sen toiminnan voitot on määritelty toiminnallisissa tavoitteissa: kansalaisten osallisuus, luottamus, hyvinvointi, koulutus, sivistys, arjen sujuvuus, rohkeus, luovuus, ympäristö.

Onko meillä mitään tietoa tai arviota näistä itse itsellemme tavoitteeksi asettamiemme voittojen määrästä tai laadusta suhteessa niihin voimavaroihin, jotka julkisella taloudella on käytettävissään? Kovin vähän ja vain mutkan kautta. Nykyinen kirjanpitoikäntö tulkitsee julkisen talouden olevan pelkkiä menoja ja kuluja, joita on rajoitettava viimeiseen asti: menokuri on voittoa!

Julkisen talouden toiminnallisissa tavoitteissa (*public value*) määritetään voittojen sisältö (*public profit*). Julkisen talouden voitot eräänntyvät kansalaisille. Nykyinen suoriteperustainen kirjanpito ei anna juuri mitään käsitystä siitä, kuinka julkinen talous on onnistunut tässä keskeisessä tehtävässään.

Vuosisatoja vanha kaksoiskirjanpito kehittyi aikoinaan Italian renessanssin kauppiasporvariston tarpeeseen muuttaa omaisuuttaan käteisvaroiksi kaupankäyntiä varten siten, että jokainen yhteiseen yritykseen omaisuuttaan sijoittanut sai itselleen oikeudenmukaisen osuuden tuloksesta, ts. toteuttaa porvariston tasa-arvoa.

Yrityspohjainen, luonnon ja ihmisluonnon alistamiseen ja riistämiseen kehittynyt kirjanpito on tätä nykyä sekä teknologisista, talouden kehityksen suunnan seurantaan liittyvistä että sisällöllisistä syistä harhainen. Tämä koskee erityisesti julkista taloutta: huolenpito elämästä, elämän uusintaminen (*care economy*) on - ajan käytöllä mitaten - jo pääosin siirtynyt yksilön itsensä, perheiden, lähiyhteisöjen ja julkistoimijoiden vastuulle.

Huolenpitotaloudessa on kysymys oman elämämme yhteisestä tuottamisesta, sen voitoista ja menetyksistä, ei rahan tekemisestä rahalla. Tämä keskeinen osa elämämme talon ylläpidosta, siis jaloilleen asetetusta taloudesta, kirjautuu meille käyttökustannuksiksi ja -lainoiksi, siis investoinneiksi, joiden tulokertymä siirtyy yksityisen talouden tuloksi ja voitoksi.

Kansainvälisen finanssitalouden resurssien kohdentamisen periaatteet, voimavarat, työkalut ja nopeus ovat kaikki jo aikoja sitten irtaantuneet reaalityaloudesta, keskuspankkien suurella myötävaikutuksella. Kohdentaminen pyrkii irti kaikista rajoitteista mitkä luonto, ihmiset, sivistys, kulttuuri asettavat esteeksi. Tärkein ja kuitenkin viime kädessä ylittämätön este on *aika*.

Ajantalous ja vapaa työ

Käytämme kaiken aikamme – tavalla taikka toisella – elämän ylläpitämiseen ja uusintamiseen. Osa siitä on kuitenkin välttämätöntä, elämän pakoille alistettua, ei meidän omaa vapaata aikaa. Työnjaon ja työn tuottavuuden kasvun myötä olemme pystyneet lisäämään vapaan ajan, oman ajan osuutta elämässämme. Vapaa aika ei ole siis mitä tahansa aikaa vaan se on yhteiskunnallisesti, yhdessä tuotettu aikaa toinen toisillemme.

Elämä ja sen ylläpito on sidottu lähtemättömästi aikaan. Aika ei ole rahaa mutta ajalla on arvo, jos sen myötä ylläpidetään elämää. Elämän ylläpito vaatii energiaa ja järjestyksen tuottamista, työtä. Ajan taloudessa ymmärrämme talouden pidon ihmiselämän ylläpitämisenä kaikessa laajuudessaan ja kokonaisuudessaan.

Työnjakoon perustuva talon pito, talous edellyttää, että voimme siirtää työn tuottamia arvoja yli ajan ja paikan. Se siis vaatii perustakseen jotain, joka on yksiselitteisesti mitattavissa ja esitettävissä ja josta niukkuutta. Aikaa on itse kullakin rajallinen määrä käytettävissään. Niin on myös jokaisessa taloudellisessa yksikössä, perheessä, yrityksessä, tehtaassa, konttorissa ja kansantaloudessa.

Arvon substanssi onkin aika, mutta ei mikä tahansa aika, ei looginen, historiallinen ylipäätään vaan yhteiskunnallinen aika. Eikä vain mikä tahansa yhteiskunnallinen aika, vaan meidän itse kunkin käytettävissä oleva aika, vapaa aika. Ihmiskunnan tavoitteena on ollut läpi vuosisatojen tämän ajan yksilökohtaisen vapaan ajan määrän lisääminen.

Oma aika - myös vapaa työ, siis elämän ylläpito - ei tarkoita irrottautumista vuorovaikutuksesta luonnon kanssa. Se on ainainen ja ikeikainen välttämättömyys, mutta nyt ei enää ole kysymys luonnon ja ihmislunnon hallinnasta ja alistamisesta vaan ihmisen luontosuhteen yhteisestä, yhteiskunnallisesta hallinnoinnista. Siten kaikessa luonnon kanssa tekemästämme aineisten vaihdosta, siis ”luonnon henkiin herättämisestä” (Marx) ihmistä kasvattavalla, sivistävällä tavalla, on kysymys vapaasta työstä.

Yhteiskunnalla on käytettävissä tiettyinä hetkenä vain rajallisesti aikaa. Se on sidottu elämän luonnonlakeihin, ruumiillisen olemisemme rajallisuuteen, syntymään, elämään ja kuolemaan.

Se on muutettava yhteiskunnalliseksi ajaksi, arvoksi, jotta voisimme saada vapaata aikaa, aikaa vapaalle työlle, elämän ylläpitämiselle.

Arvo on yhteiskunnallista aikaa, meidän vapaata aikaa, jonka tuotamme yhdessä työnjaon kautta toisillemme. Oma aika on siis minun yhdessä toisten kanssa tuottamaani yhteiskunnallista aikaa, jonka olen saanut haltuuni, hallintaani biologisesti määrittyneestä rajallisesta ajastani. Se on ajan arvo.

Palkkatyön tekemisen ehdot – abstrakti tuotanto, abstrakti työ - estää tekijäänsä kysymästä mitä, miksi, miten, milloin ja missä tavaroita tai palveluita tuotetaan ja kuinka tuotettu arvo käytetään. Se ei siis ole vapaata, omaa työtäni. Se on hukkaan heitettyä rajallista, arvokasta aikaani.

Pahimmillaan palkkatyö on siis ajan talouden ja elämän uusintamisen kannalta hukkaan heitettyä, arvotonta aikaa, koskapa se ei sivistä, ei luontoa eikä sen muokkaajaa, ihmistä, ei herätä henkiin meidän sisäistä eikä ulkoista luontoa ihmisille, ihmiskunnalle käyväällä tavalla vaan tuhoaa molemmat.

Sivistys on siis luonnon ja ihmisluonnon henkiin herättämistä, molemminpuolisesti: tietoa, taitoa ja tahtoa asettaa, arvottaa ja ratkaista aikakauden perusongelmia, ts. ihmisen ja luonnon välistä aineiden vaihdon hallinnointia tässä ja nyt.

Voittoperiaatteen muodonmuutos – toukka perhoseksi

1. Talous on laitettava takaisin jaloilleen, alkuperäiseen tarkoitukseensa: elämän ylläpitoon ja uusintamiseen. Talouden perustaksi on asetettava kysymys elämän ylläpidosta ja uusintamisesta. Rahan uusintamisen sijaan on siis asetettava elämän uusintaminen. Uusintamisen ei tulisi palvella taloutta vaan talouden uusintamista.
2. Resurssien kohdentamisessa on kysymys ajasta, omasta, vapaasta ajasta: kuinka jaetaan itse kunkin rajallinen käytettävissä oleva aika siten, että se mahdollistaa mahdollisimman suuren oman ajan itse kullekin vapaana aikana ja vapaana työnä kuluttaen mahdollisimman vähän luonnonvaroja.
3. Palkkatyösuhteen ylittämiseksi keskeistä ei ole paikallinen sopiminen vaan paikallinen päätöksenteko: jokaisella työtä tekevällä on oikeus ja velvollisuus asettautua tuottajan asemaan. Hän on täysivaltaisesti mukana päättämässä mitä, miksi, miten, missä ja milloin tavaroita ja palveluita tuotetaan ja kuinka tuotettu arvo käytetään.
4. Kirjanpitokäytänteitä kehitetään siten, että julkiset arvot (*public values*) ja voitot (*public profits*) asetetaan keskeisiksi taloudellisen menestyksen mittareiksi. Hyvän lähtökohdan antaa esimerkiksi Yhdistyneiden kansakuntien kestävä kehityksen tavoitteet (ks. esim. YK-liitto).

Lopuksi

Kuten tarkkaavainen lukija on voinut havaita en asettaudu monimuotoisen keynesiläisen talouspolitiikan kannalle kuin korkeintaan joissakin lyhyen tähtäimen tavoitteissa. Vasemmistolaisen perinteen osalta olen lähempänä *Fred Moseleyn* kuin *Anwar Shaikhin* analyysia, lähempänä *Michael Robertsia* kuin *Bill Mitchellä* – muutaman mainitakseni. Tukeudun monilta osin *Karl Marxin* ajatuksiin työn vapauttamisesta ja hänen *Grundgrissen* ns. kone -frakmenttiin (ks. laajemmin Volanen 2015).

Jokaista pitkä laskukautta on seurannut kapitalistisen talouden hallintotavan muutos: 1905 - 1920

-laskukauden jälkeen seurasi korporatiivinen kapitalismi, 1928-1948 jälkeen keynesiläinen sodan jälkeinen hyvinvointivaltio, 1968-1981 jälkeen seurasi globaali uusliberalismi (Bichler, Nitzan 2016). Nykyisen pitkän laskukauden jälkeen liberaalidemokratian ja kapitalismin tiet näyttävät eroavan toisistaan ja edessä on siirtymä autoritääriseen demokratiaan kuten *Slavoj Zizec* on jo vuosia sitten ennakoanut.

On siis muodonmuutoksen aika!

Kirjallisuutta

Beck, U. 2016. *The Metamorphosis of the World*. Cambridge: Polity press.

Bichler, S., Nitzan, J. 2016. A CasP model of the stock market. *Real-world economics review*, issue. 77, 118-154.

ILO, OECD. 2015. *The Labour Share in G20 Economies*. Report for G20 February 2015, Antalya, Turkey.

Volanen, M. V. 2015. Työn vapauttamisesta. Teoksessa: *Marxin Pääoman ajankohtaisuus*, ss. 190-204, toim. Y. Hakanen. Helsinki: TA-tieto.

YK-liitto. 2016. *Kestävän kehityksen tavoitteet 2030*. <http://www.ykliitto.fi/yk70v/yk/kehitys/post-2015>
Katsottu 29.12.2016.

2017

2017 - 01

Perussuomalaisten politiikanteon pohjaton kyynisyys

- 2017-01-28 15:21

Timo Soini toteaa HS:n haastattelussa mm. ”politiikassa pärjää se, jolla on paras tarina.” Tarinan kerronnan taktiikkaan kuuluu se ”että heitetään erilaisia puruluita medialle jauhettaviksi” (HS 28.01).

Tämä ei ole populismia, tämä pohjatonta koiramaisuutta, kyynisyyttä. Kansan kohtelemista koirana, jolle heitetään luu kaluttavaksi.

Kerrotun tarinan todenperäisyydestä ei siis tarvitse olla huolissaan, mutta tarinan tulee olla paras. Paras? Entäpä tämä tarina: ”Tehtaanpuiston homon kanssa mietin hetken, että jospa hakisin yläkerrasta pyssyn ja ampuisin päähän. Olisiko siitä seuraava hekuma niin suuri, että se ylittäisi vankilareissusta seuraavan harmituksen? Väkivalta on nykyään aliarvostettu ongelmanratkaisukeino” (Halla-aho 2003). Tarinan kirjoittaja on nyt Suomen edustajana eu-parlamentin jäsen.

Miten on mahdollista, että koulutetut ihmiset kuten Timo Soini ja Jussi Halla-aho pitävät tarinaa - ei sen todenmukaisuutta - politiikanteon lähtökohtana? Lähtökohtana ei ole kansa (*populus*) vaan kyyninen (*kyon* -koiramainen) suhde kansaan.

Mikä sitten on todenmukaista, totta? Todenmukaisuus on pyrkimystä tosiin asioihin. Nekin ovat ihmisten tekoa, tehtyjä asioita (*Tatsache*).

Vain se, joka uskoo, että on olemassa tosiasioita ilman ihmisen tekoa, voi irrottaa tarinan todesta ja käyttää tarinoita kyynisen politiikkansa välineenä. Se, että havaitsemiimme tosiasioihin on aina suhtauduttava harkinnalla, ei irrota niitä todesta vaan mahdollistaa demokratian, ts. toden, hyvän ja kauniin yhteensovittamisen kanssalaisten yhteisessä poliittisessä toiminnassa.

2017 - 02

Vasemmistoliitosta pääministeripuolue!

- 2017-02-05 19:29

Taustaksi

Vasemmistoliitto ei voi kehittyä pääministeripuolueeksi ilman uskottavaa ulko- ja turvallisuuspolitiikka, eikä ilman uskottavaa talouspolitiikkaa. Vasemmistoliitolta puuttuvat tätä nykyä molemmat.

Vasemmistoliiton syksyllä valittu turvallisuuspoliittinen työryhmä valmistelee parhaillaan Vasemmistoliitolle uutta ulko- ja turvallisuuspoliittista ohjelmaa. Se tarvitaan viimeistään tulevien presidentinvaalien ja -ehdokkuuden perustaksi. Talouspoliittinen näkemys on puolestaan oltava hyvissä ajoin valmiina ennen seuraavia eduskuntavaaleja, mietittynä ja laajalti omaksuttuna puolueväen keskuudessa.

Uskottavaa talouspolitiikkaa ei voida rakentaa, ellei ole vahvaa omaa ajatusta vapaudesta ja sen perusuonteesta. Talon pito, talous on vapauden väline, siis päinvastoin kuin nyt, jolloin vapautta käytetään talouden välineenä.

Vapaus on huumaavin viini

Minun sukupolveni hyvin muistaman **Emil Lotjanu**'n elokuva *Mustalaisleiri muuttaa taivaaseen* (1975) alkaa keskustelulla kaiken kokeneen vanhuksen ja nuoren, levottoman miehen välillä, jokseenkin näin:

- Kuka tietää enemmän viisas vai hullu?

- Hullu, viisas epäilee kaikkea.

- Hullut ovat siunattuja.

- Liika paljon tietoa tuo vain surua ja huolta ...

- Minkä elämänohjeen antaisit minulle? Tämä on ehkä viimeinen tapaamisemme

- Älä rakastu rahaan, älä kultaan. Ne pettävät sinut. Älä rakastu naiseen, hän pettää sinut. Vapaus on huumaavin viini. Nouse yhtä aikaa auringon kanssa, auringon lasku tulee juuri silloin kun et sitä osaa odottaa.

.... ja elokuvan lopussa rakastavaisten ehdottoman vapauden kaipuun yhteentörmäys johtaa molempien puukotukseen ja kuolemaan - mustalaisleiri kuolee pois, muuttaa taivaaseen.

Vapauden monet kasvot

Liberalismin vapaus, *Liber*, viittaa vapaaseen, rajoittamattomaan, esteettömään, hillittömään, valitsemattomaan, siis johonkin irtipäässeeseen, irrottautuneeseen. Tällöin, viime kädessä, ihminen tulee vapaaksi vasta yksinäisyydessä: olen vapaa, jos ei ole muita kuin minä itse, ei luontoa eikä toista ihmistä vapauttani rajoittamassa. Tämä vapaus on vapautta jostakin, vapautta vapauden esteistä (*Freedom from*).

Tämä vapauden ajatus ei ole kuitenkaan vain minun tai sinun, kunkin yksin vapautteen pyrkivän äkkiväärä ajatus vapaudesta. Tämä ajatus on rakentunut syvälle talouden prosessien perusrakenteisiin; niihin peruskäytänteisiin, joilla ylipäätään kuvaamme taloudellista todellisuutta, nimittäin kirjanpidon fundamentteihin. Tämä ajatus vapaudesta realisoituu joka ainoassa taloudellisessa toimessa, jossa raha *M* kehkeytyy tuotannon ja vaihdon kautta suuremmaksi rahaksi *M'* ja tämän kierron kirjaamisessa kirjanpidon kautta taloudellisesti todeksi: luonto, myös ihmislunton, on alistettu välineeksi.

Tätä vapautta tarvitaan vain siinä määrin ja vain sellaisissa muodoissa jotka palvelevat rahan kierron elinvoimaisuutta: vapaus on valitsemisen vapautta toisten asettamista vaihtoehdoista, sekä työn – siis palkkatyön - että kulutuksen osalta. Tämä vapaus on rajallista ja tuhoisaa sekä luonnon, ihmislunnon että toisen ihmislunnon, kulttuurin kannalta.

Vapaus jostakin (*Freedom from*) ja sen sisar valinnanvapaus (*Freedom of choice*) ovat molemmat uusliberalismin lapsia. Uusliberalismilla on liberalistiset vanhemmat. Pohjana on käsitys yhteiskunnasta luonnollisena ja luontoperäisenä ilmiönä, josta uusliberalismi otti etäisyyttä eri tavalla USA:ssa ja Saksassa (ordoliberalismi). Yhteiskunta ei siis olekaan pelkästään luonnollinen ja luontoperäinen vaan valtion ohjaamaa ja kehystämää toimintaa, jossa yksittäiset ihmiset ovat omillaan, toimien viimekädessä itse kunkin oman yksittäisen elinvoimansa varassa, yrittäjinä, eivät kansalaisina.

Kansalaisia olemme politiikan ja julkisen talouden kentillä. Poliitiikan kentällä määritetään ”hyvän elämän” ehdot ja perusedellytykset (*Freedom to*) yhteisen tahdon muodostuksen, demokratian keinoin.

Politiikan kenttä on kuitenkin elämän edellytysten ulkopuolella, irti taloudesta, työstä ja luonnosta elannon lähteenä. Hyvinvointivaltion sosiaalipolitiikka perustuu juuri ajatukselle työn ulkopuolisen elämän järjestämiselle ”hyväksi”. Tämä ”hyvä” on kuitenkin yhä enemmän joutunut talouden ehtojen määrittelemäksi, eikä päinvastoin, jolloin ”hyvä elämä” määritteli taloutta.

Yhteisöllisesti, julkisesti määritetty hyvä (*public value*), sen tuottaminen ja tulokset (*public profit*) ovat joutuneet mukaan edistämään pääoman kierrätystä ja – mikä vieläkin pahempaa – yhteisöjen rakentumisen ja ylläpidon muodot ollaan alistamassa kierrätykselle: *yritykset* brändäävät sosiaalisia installaatioita sosiaaliin konstellatioihin, *tehtaat* rakentavat yli maapallon skaalautuvia tuotantoalustoja ja *rahoitusinstituutiot* rahoittavat tätä kaikkea *making money* -periaateella. Elinvoimaa (*vitality*) hakeva biopolitiikka (*biopolitics*) rajaa ja muokkaa yhteisöpolitiikan (*compolitics*) ehtoja eikä päinvastoin! Miksi? Julkinen yhteisöpolitiikkamme on rajannut itse itsensä ”hyvän elämän” piiriin. Piiriin, joka on hyvän, toden ja kauniin elämän ehtojen ulkopuolella.

Yhteisövoima ja kanssalaisuus

Yhteisövoima (*compolitics*) on meille itse kullekin päivänselvää: kaksin ja kolmin pystymme tekemään paljon sellaista mitä emme yksin pysty; kylä- tai kaupunkiyhteisönä paljon sellaista mitä emme pienessä porukassa; kansakuntana sellaista mitä emme yksittäisissä kaupungeissa saa aikaiseksi; ja miksei myös: vain ihmiskuntana pystymme pelastamaan itsemme ja toisemme tuhosta.

Yhteisövoima on kuitenkin paljon muutakin. Se on vapautta luonnon ja toisten ihmisten kanssa (*Freedom with*). Työnjaon kehittyminen ja tuotannon tehostuminen ovat mahdollistaneet yhteisen, yhteiskunnallisen *ajan* tuottamisen. Yhteiskunnallinen aika ei ole vain kellojen ja kehomme mittaamaa luonnollista aikaa eikä mitä tahansa vapaata-aikaa, vaan meidän itse kunkin omaa, itse hallinnoimaamme aikaa: meillä on käytössämme omaa yhteiskunnallista aikaa, vapautta tehdä omia töitämme: voimme siis päättää mitä, miksi, miten, missä ja milloin työskentelemme.

Vapaa aika on siis toinen toisillemme tuottamaa vapautta. Edessä on siis myös (palkka)työn vapauttaminen, vapaa työ siinä mielessä, että olemme itse asettamassa, arvottamassa ja ratkaisemassa edellä mainittuja kysymyksiä myös työtä tehdessämme.

Yhteisövoimapolitiikka on siis avain uuteen: lähtökohdan muodostaa se, että julkiset arvot (*public values*) ja julkiset voitot (*public profit*), jotka on lueteltu joka ikisen kunnan strategioissa ja valtionkin tavoitteissa (siis kuten koulutus, terveys, turvallisuus, hyvinvointi, sivistys) muodostavat arvonmuodostuksen lähtökohdan ja mittarin. Talon pito, talous olisi siis käännettävä jaloilleen: talous palvelee uusintamista, eikä uusintaminen taloutta.

Uusliberalismi on rakentunut *freedom from* ja *of choice* - pohjalle, jolloin politiikka muotoutuu biopolitiikaksi. Vaihtoehto on compolitiikka, joka tukeutuu *freedom to* ja *freedom with* ajatuksiin.

Suomi on nyt pullollaan ordoliberalistista elinvoimapolitiikkaa. Se on konservatiivista ja puolustavaa, eikä se ratkaise Suomen taloudellisia ongelmia.

Vapauden huuma

Uusliberalismin lähettiläs, kulttuuriliberalismi asettaa tehtäväkseen purkaa rajan ihmisen ja luonnon välillä: ei enää vastakkainasettelua vaan ihmisen ja *sisäisen* luonnon resonanssi, yhteisointi. Ihmisen ja *sisäisen* luonnon rajankäyntikoneisto siirtyi pois kirkolta ja valtiolta osaksi kulttuurista uusliberalismin markkinointia, kulttuurisen vapauden alistamista talouden vapaudelle. Kieltämättä tämä vapaus on meitä huumannut, mutta ei enää niin kuin viini vaan kuin äkkiä kaikesta irroittava, huikaiseva, kirkas ryyppy.

Nyt kuitenkin ihmisen ja luonnon on löydettävä resonanssi ja yhteisointi ihmisen ja *ulkoisen* luonnon välille. Ja tuon rajankäyntikoneiston on asetettava sinne missä siitä tosiasiallisesti päätetään: työpaikoille. Se on demokratian huumaava mahdollisuus ja välttämättömyys. Ja todellakin, tällöin

purkautuisi ulkoisen ja sisäisen luonnon toisiaan tuhoava vastakkaisuus ja vieraus: ulkoinen ja sisäinen luonto heräävät resonoiden henkiin ihmisen vapaan, tietoisien toiminnan kehityksen myötä.

Sopimussyhteiskunnan raunioilla

- 2017-02-16 10:00

Elinkeinoelämän keskusliitto sanoi eilen irti seuraavat 22 sopimusta:

EK – SAK Lomapalkkasopimus 21.3.2005

- TT – SAK Yleissopimus 1.10.1997 (tarkistus 10.5.2001)
- TT – SAK Irtisanomissuojasopimus 10.5.2001
- TT (STK) – SAK Pöytäkirja ay-jäsenmaksujen perinnästä 13.1.1969
- TT (STK) – SAK Pöytäkirja luottamusmiehen ja työsuojeluvaltuutetun toimeentuloturvasta työsopimuksen purkutapauksissa 3.12.1985
- TT – STTK Työpaikan yhteistoimintasopimus 1.6.2002
- TT – STTK Irtisanomissuojasopimus 1.6.2002
- TT – STTK Sopimus ammattiyhdistysjäsenmaksujen perinnästä 18.11.1971
- TT – YTN Perussopimus 20.12.2001
- TT – YTN Yhteistoimintasopimus 20.12.2001
- TT – YTN Järjestösuhteet 17.12.1993
- PT (LTK) – SAK Yleissopimus 15.11.1990
- PT – SAK Luottamusmiessopimus 29.9.1995 (tarkistus 10.5.2001)
- PT – SAK Yhteistoimintasopimus 3.12.1997 (tarkistus 10.5.2001)
- PT (LTK) – SAK Sopimus ay-jäsenmaksujen perinnästä 3.4.1989
- PT (LTK) – SAK Sopimus työpaikkaruokailun kehittämistä 12.2.1976

- PT (LTK) – STTK Yleissopimus 6.3.1989
- PT – STTK Luottamusmiessopimus 1.2.2003
- PT – STTK Yhteistoimintasopimus 31.5.2001
- PT – AKAVA Yhteistoimintasopimus 18.6.2001
- PT – YTN Yleissopimus 30.11.2002
- PT (LTK) – AKAVA – SAK – STTK (TVK) Hyvityssakkopöytäkirja 5.6.1985 (tarkistus 28.11.2000)

Nyt siis irtisanottiin koko se kansallinen sopu ja sopimusperusta, jonka juuret ovat tammikuun kihlauksessa vuodelta 1940. Tulevalla liittokierroksella on sovittava kaikesta uudelleen lähes tyhjältä pöydältä. Tällöin ei ole päällimmäisenä Suomen kansantalouden kokonaisuus vaan tuotannon funktionaalinen, alakohtainen - ei siis kansantaloudellinen - sopeuttaminen kilpailutilanteeseen.

Työnantajajärjestöjen ajama *paikallinen sopiminen* toteuttaa kahta aivan eri tavoitetta: toisaalta paikalliset, pienet ja keskisuuret yritykset haluavat irtaantua kansallisten sopimusten yleissitovuudesta saadakseen paikallista, yritys kohtaista ”joustoja” – siis heikennystä - työ- ja palkkaehtoihin. Nämä tahot ovat nykyhallituksen kavereita.

Toisaalta EK:n laajaa kansainvälistä teollisuutta ja kauppaa edustavat yritykset haluavat irtaantua kansallisesta yleissitovuudesta, jotta voisivat sopeutua globaalin kilpailun vaatimiin työn teettämisen ehtoihin. Heille paikallinen sopiminen tarkoittaa sopimista kansainvälisen kilpailun ehdoilla. Tavoitteena on siis purkaa pohjoismainen sopimusyhteiskunta.

Demarien puheenjohtaja Antti Rinne on jo ehtinyt kutsua hätiin ainoan kansallista intressiä edustavan tahon: Sipilän hallituksen tulisi kutsua kokoon uusi Korpilampi -seminaari tilanteen jäsentämiseksi. Ei taida auttaa tälläkään kertaa.

Kansallinen demokratia perustuu talouden ja vallankäytön alueelliseen jakoon ja eriyttämiseen, eikä se kata kuin hyvin rajoitetuilta osin tuotannollista toimintaa. Talouden voimat eivät tätä nykyä paljonkaan piittaa alueellisista rajoista ja esteistä. Pikemminkin niistä on päästävä eroon: talouden kehitys on globaalia ja funktionaalisesti eriytynyttä, eikä se siten sitoudu maakohtaisiin rajoihin.

Kansantalouksien tehtäväksi onkin jäänyt – sanan laajassa mielessä - työvoiman uusintamiseen liittyvät tehtävät, joita voidaan toteuttaa vain niillä ehdoilla, mitkä funktionaalisesti eriytyneen talouden edustajat – nyt siis EK:n mahtiliitot – sanovat kestävänsä.

Kysymys ei siis enää ole *paikallisesta sopimisesta* vaan paikallisesta, siis *yrityskohtaisesta päätöksenteosta*: mitä, miksi, missä, milloin ja miten tuotetaan ja kuinka nämä päätökset sovitetaan kansantalouden kokonaisuuteen kansanvaltaisesti, siis demokraattisesti.

Ilman kansallista taloutta ei voi olla kansallista valtiota eikä kansakuntaa. Nämä kaikki on nyt Elinkeinoelämän keskusliitto päätöksellään asettanut kyseenalaiseksi.

Miksi porvaristomme laski Suomen lipun puolitankoon?

- 2017-02-26 15:28

Taustaksi

Elinkeinoelämän keskusliitto EK sanoi 15. 2. 2017 irti 22 ammattijärjestöjen keskusliittojen kanssa tekemäänsä sopimusta. Irtisanominen oli sinänsä johdonmukainen tulos jo pitkään jatkuneesta kehityksestä: etujen ajaminen keskusjärjestöjen ja siten kansantalouden kokonaisuuden kautta ei enää tuota riittävää tulosta. Kansallinen talous vuotaa moneen eri suuntaan. EK:n teknologialiitot etsivätkin uutta ratkaisumallia, joka hyödyntäisi kansainvälistä kauppaa ratkaisevalla tavalla ohjaavia pitkiä tuotanto- ja arvoketjuja. Ne eivät kunnioita kansallisia taloudenpidon ehtoja, rajoja tai tavoitteita.

Porvaristo?

Me kaikkihan olemme, jos emme nyt ihan porvareita, niin ainakin pikku- tai poroporvareita, jotka pidämme omaa kotiamme linnanamme (*Borg, Burg* > linna, *borghare* > linnan asukas).

Nyt tarkoitan kuitenkin niitä ihan oikeita porvareita, jotka päättävät meidän puolestamme mitä, miksi, miten, missä ja milloin tavaroita ja palveluita tuotetaan ja kuinka tuottamamme arvo käytetään.

Alkuun porvarit olivat käsityöläisiä ja kauppiaita, sittemmin tehtaiden pystyttäjiä ja työvoiman ostajia, nykyisin myös rahalla pelaajia. Alkuun he olivat myös paikallisia ammatinharjoittajia, kyläkauppiaita ja nyrkkipajojen omistajia, sittemmin kansallisia kaupan ja teollisuuden organisoijia ja omistajia, jotka nyttemmin ovat kiinni mitä moninaisimmin tavoin kiinni kansainvälisessä työnjaossa.

Yritykset, tehtaot ja rahoitus ovat nekin tätä nykyä eriytyneet toisistaan: yritykset *brändäävät*, tehtaot tuottavat globaalisti skaalautuvia *tuotantoalustoja* ja rahoitusinstituutiot rahoittavat tätä kaikkea *making money* – periaatteella. Kaikilla näillä on omat globaalit verkostonsa. Se mahdollistaa sen, että ostammepa melkein minkä tahansa tuotteen tai palvelun, niin siihen on tiivistynyt tietoja, taitoa ja luonnon resursseja lähes kaikilta maailman kolkilta.

Gloaalien rahoitusjärjestelmien rahamäärät ja liikkeet ovat huimaavan suuria ja salaman nopeita. Suurimmat pelaajat ovat eläkerahoitusyhtiötä, kansallisia omaisuudenhoitoyhtiötä, vakuutusyhtiötä, upporikkaita yksittäisiä yksilöitä tai sukuja, mukana on myös melkoinen joukko muita varakkaita

toimijoita.

Globaalia tavara-, palvelu- ja finanssitaloutta on jo pitkään ollut täysin mahdotonta ymmärtää yksittäisten kansantalouksien pohjalta.

Kuka tarvitsee kansantaloutta?

Talouden pidon kannalta kansantalous on oikeastaan monessa mielessä sopimuksenvarainen ja keinoellinen kokonaisuus: otetaan jokin määritetty alue, kuten kansallisvaltion rajat, ja tarkastellaan taloudellista toimintaa sen sisällä kokonaisuutena; lasketaan tulot ja menot, kulutus ja investoinnit ja yritetään pitää huolta tasapainosta tulojen, menojen, kulutuksen ja investointien kesken.

Laskentaan otetaan yleensä mukaan se talouden osa, joka on arvioitavissa tavalla taikka toisella rahassa, joten huomattava osa talon pidosta jää kirjanpidon ulkopuolelle ja huomiotta.

Kansantalous on ajatuskokonaisuus, joka mahdollistanut eri väestöryhmien intressien ja etujen sovittamisen yhteen. Pitkään oli niin että porvarit keskenään ja me työntekijät omissa joukoissamme koimme löytävämme yhteisiä etuja kansantalouden tasapainopisteiden määrittelyssä.

Nyt kuitenkin porvaristomme haluaa määrittää edut ja haitat oman yrityksen ja sen tuotannonalan näkökulmasta joko paikallistaloudessa tai kansainvälisessä kilpailussa. Kansantaloudellinen tasapaino on molemmista näkökulmista rasite ja haitta: kaikista yleissitovista sopimuksista – siis kansantalouden kokonaisuuteen sovitetuista sopimuksista – on päästävä irti tai ainakin niitä on pystyttävä venyttämään yrityskohtaisesti lähes loputtomiin.

Paikallistalouden irrottaminen kansantalouden kokonaisuudesta on tietysti konservatiivinen suojautumisyritys, kuten on myös yritys rakentaa muuria Suomen kansantalouden ympärille. Molemmat ovat vähänkin pitemmässä juoksussa tuhoon tuomittuja. Miksi?

Tuotanto- ja arvoketjut

Muutama vuosi sitten Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksessa ETLA:ssa havahduttiin siihen, että heidän hellimä teoriansa kansallisista *tuotantoklustereista* ja niiden paikallisista alihankkijoista ei enää käynyt yksiin todellisuuden kanssa. Yritykset – suuret ja vähän pienemmätkin – olivat kytkeytyneet suoraan kansanväliseen työjakoon ilman paikallista tai kansallista klusteriyhteistyötä.

Niinpä ETLA ryhtyi tutkimaan *arvoketjuja*, ts. he tunnistivat ja tunnustivat sen jo pitkään tiedetyn tosiasian, että lähes minkä tahansa alkutuotteen ja tuotteen loppukäyttäjän välillä on mitä moninaisin ketju tuotantovaiheita eri yrityksessä, eri tehtaissa ja maissa, ja että tuotantoketjun aikana kansainvälisten konsernien rahoitus/pääomat, työvoima, raaka-aineet liikkuvat maasta ja yrityksestä toiseen.

Arvoketjut muodostuvat tuotteittain ja tuoteryhmittäin: tuotteen valmistusketju pitää sisällään useita välituotevaiheita, siirtoja paikasta ja tuottajalta toiselle ennen kuin se valahtaa loppumarkkinoille, jonne on rakennettu mainonnan, pr-työn ja sosiaalisten nettiverkoston kautta *brändi*. Siihen on liitetty mitä moninaisimpia myönteisiä mielikuvia ja ajatuksia tuotteesta. Lisäksi tuotteen ympärille on usein kehitetty sosiaalinen konstellaatio elämäntavasta ja myyntiä edistävästä harrastustoiminnasta.

Missä arvo syntyy ja mihin se jää?

Arvo syntyy työstä. Kansantalouden ja erityisesti kansallisen talouden kirjanpidon kannalta tuotannon osittuminen (*fragmentation*) ja ketjuttaminen on erinomaisen hankalaa: kuinka pysyä perillä siitä, mikä osa lopputuotteen arvosta on tuotettu missäkin yrityksessä, tehtaassa tai maassa?

Tätä onkin yritetty selvittää useammassakin ETLA:n tutkimuksissa, viimeksi ETLA:n raportissa viime vuoden lopulta: *Suomi globaaleissa arvoketjuissa* (ETLA, 2016).

Suomen tuonnista on 70% välituotetuontia ja viennistä 76% välituotevientiä (s. 13, 17). Suomi on siis viennin kannalta tuontiriippuvainen maa. Lisäksi ulkomailla syntyneen arvon osuus on ollut viime vuosina nousussa, erityisesti teollisuuden osalta. Kirjoittajien mukaan (2016, s. 22) vuonna 2011 ”yksi euro teollisuuden vientiä synnyttää vain 0,62 euron lisäyksen BKT:seen”. Siten noin 38% Suomen teollisuuden tuotannon arvosta syntyy ulkomailla, kun keskimäärin Suomen viennin arvosta muodostuu muualla noin 19%.

Kysymys ei ole siis tavaroiden rahtaamisesta yksittäisten maiden rajojen yli vaan tuotanto- ja arvoketjuista ja niiden hallinnasta siten, että yritykseen tulevan ”tuonnin” ja niistä lähtevän ”viennin” arvon ero olisi mahdollisimman suuri.

Toisaalta on kysymys myös siitä, että pystytään synnyttämään alkurengas, joka kehii esiin kokonaisen arvoketjun. Siten ”huomio tulee olla siinä, että työtuntia kohti syntyy paljon arvonlisää. Tämä edellyttää sellaisten tuotteiden tai palvelujen kehittämistä, joilla pystytään erottautumaan kilpailijoista. Tämä puoltaa panostuksia koulutukseen, tutkimukseen ja tuotekehitykseen” (s. 33).

Tuotannon ketjutus eivät kuitenkaan ole vain tavaratuotannon hajauttamista alueellisesti, tuotannollisesti ja rahoituksellisesti. Tavaratuotannon ketjutus muodostaa vain pienen osan kokonaisuudesta. Tavaratuotanto (*goods*) kattaa maailman päätetuotoksesta (*final output*) vain noin 20% (Timmer, M. P., Los, B., Stehrer, R., de Vries, G. J., 2016, 25). Palvelutuotanto on siis ratkaisevasti suurempaa ja niiden osalta kansallinen arvonmuodostus on selvästi suurempaa.

Tulokset ovat karua luettavaa EK:n teknologiaaliittojen kannalta. Kysymys ei olekaan yksinomaisesti viennistä johonkin maahan vaan myös tuonnista. Siitä, miten tuonnin kautta rakennumme kiinni erilaisiin tuotantoketjuihin voidaksemme viedä valmistamiamme välituotteita eteenpäin edelleen jalostettavaksi siten, että loppukäyttäjän maksaman hinnan kautta mahdollisimman suuri osa tuotetusta arvosta palautuisi Suomessa asustavalle yrityselle.

Lisäksi EK:n teknologiaaliittojen on hyväksyttävä ajatus, että arvonmuodostuksesta vain pieni osa kulkee tavaraketjujen kautta, palvelut – julkiset ja yksityiset – muodostavat talouden vankan perustan.

Aloittaiset erot ketjutuksen hallinnassa ovat erinomaisen suuret. EK -liitoilla on siten hyvin erilaiset haasteet näiden arvo- ja tuotantoketjujen haltuunotossa, jopa niin suuret, että liitot eivät näe aiheelliseksi kustantaa omien intressiensä ajamista osana kansatalouden kokonaisuutta. ”Kun kiinnittyminen ketjuihin on lähtökohtaisesti yritysten oman toiminnan tulosta, julkisella vallalla ei vallitsevan käsityksen mukaan ole mahdollisuutta eikä syytäkään puuttua suoraan markkinoiden toimintaan” (ETLA, s. 33).

Uskon EK:n oletettavan, että he löytävät ammattiliitojen kanssa yhteisen, alakohtaisen intressin siitä mikä asema ja merkitys annetaan *kansantalouden* kautta tapahtuvalle työvoiman uusintamiselle – palkoille, koulutukselle, terveydenhoidolle, sosiaalisille valmiuksille yleensäkin - tavaratuotannon arvoketjujen hyödyntämisessä. Tämä hahmotus ei kuitenkaan tapahdu kansantalouden ehdoilla ja näkökulmasta vaan viime kädessä maailmantalouden ennakoitun kehityksen sanelemana.

Suomen politiikan kentillä yritysten sitoutuminen kansainvälisiin arvoketjuihin ala- ja yrityskohtaisesti piittaamatta kansantaloudellisesta kokonaisuudesta näyttäytyy pakollisina rakenneuudistuksina, vaatimuksena paikallisesta sopimisesta ja julkisen hallinnon kustannuskurina.

Palvelut talouden ajurina

Ei ole niin, että minä ja sinä kulutamme vain sen mitä tuotamme tai että tuotamme vain sen mitä kulutamme. Eikä ole niin, että kansakunta kuluttaa vain sen mitä tuottaa ja tuottaa vain sen mitä kuluttaa.

Kansantalous ei ole siis vain sitä mitä Suomessa tuotetaan ja kulutetaan, ei vaan siinä on myös mukana se, minkä olemme osanneet tai pystyneet omimaan muualla tuotetusta ja mitä muut ovat pystyneet omimaan siitä arvosta, mitä me Suomessa tuotamme.

Kaikessa tässä kuitenkin suurimmilta osiltaan on kysymys yksityisten ja julkisten palveluiden yhteisestä – kansallisesta ja kansainvälisestä - organisoimisesta tavaratuotannon alustalla.

Kysymys ei siis ole siitä, kuinka tavaratalous vaatii uudistamaan palvelut vaan kuinka tavaratalous palvelee palvelutalouden uudistamista. Kulutus ei ole vain perinteellisessä mielessä kulutusta vaan usein tuotantoa sekin: silloin liitetään yhteen eri toimijoiden resursseja yhteisten ja yhteisöjen intressien toteuttamiseksi. Tavaratuotannon logistiikasta on siirrytty palvelutuotannon logistiikkaan, joka edellyttää tietysti alustakseen hyvin toimivan tavaratuotannon.

Tässä meillä on kaksi ongelmaa. Mikä on se intressi, joka synnyttää tuotannon alkurenkaan ja tuotantoketjun? Tätä nykyä ei ole edes perinteellinen *raha - tuotanto* – *enemmän rahaa* vaan *raha - enemmän rahaa*, finanssitalouden *making money* -logiikka. Kun tällä ajurilla synnytetään palveluiden alkurengas – siis voitto-odotuksesta lähtien – tuhoutuu kansantalouksien ja kansallisvaltioiden

palvelutuotannon lähtökohta ja peruste: kansakunnan yhteisövoiman rakentaminen.

Nostavatko ammattiliitot nyt Suomen lipun salkoon, ylös asti?

Suomen kansallinen ja kansallismielinen - siis konservatiivinen - porvaristo on nyt hätää kärsimässä. Se ei tunnustavien edes maamme sisäisessä tulonjakokamppailussa, vaan pyrkii irtautumaan yleissitoutuvuudesta paikallisten ja yrityskohtaisten etujen saavuttamiseksi.

Suomen lukumääräisesti pieni mutta ärhäkkä kansainvälisessä kilpailussa kolhiintunut teollisuusporvaristo on kääntänyt selkänsä Suomelle ja Suomen kansantaloudelle ja yrittää houkutella ammattiliitot yhteiseen liittoutumaan rakentamaan ala- ja yrityskohtaisia arvoyhteisöjä, joita kansantalouden työvoiman uusintamiskoneisto palvelisi niiden määrittelemillä ehdoilla. Työvoiman uusintamiskoneiston kustantaisivat yhä suuremmalta osaltaan työntekijät veroillaan ja valtiovalta veloillaan.

Tässä on kaikki nurinpäin.

Eikö talon pidon, talouden pitäisi palvella kansakunnan uusintamista – oppimista, terveyttä, yhteisövoimaa, luontoa – eikä uusintamisen taloutta, ts. että kansakunta tuottaa pelkkää elinvoimaa kansainväliselle taloudelle.

Talous on käännettävä jaloilleen uusintamistaloudeksi, jonka arvoajurit ovat oppiminen, terveys, yhteisö ja ympäristö.

Suomen ammattiliitoilla onkin nyt ratkaisun avaimet käsissään. Kun nyt kaikki sopimukset on sanottu irti, niin se antaa mahdollisuuden tarkastella kaikkia niitä yhdessä ja erikseen. Tämä tulisi tehdä perinpohjaisella tavalla: miten työn tekemisen muodot ja tavat ovat muuttuneet ja muuttumassa, mikä on koulutuksen ja kouluttautumisen asema työssä, onko nyt kysymys enää vain sopimisesta työpaikalla, eikö olisi keskusteltava myös päätöksenteosta työpaikalla, ts. mitä, miksi, miten, missä ja milloin tuotteita ja palveluita tuotetaan ja kuinka tuotettu tulos käytetään osana kansantaloutta?

Lähteitä

Ali-Yrkkö, J., Rouvinen, P., Sinko, P. Tuhkuri, J. 2016. *Suomi globaaleissa arvoketjuissa*. ETLA raportti 62/30. 11. 2016. Helsinki: Elinkeinoelämän tutkimuslaitos.

Timmer, M. P., Los, B., Stehrer, R., de Vries, G. J., 2016. An Anatomy of the Global Trade Slowdown based on the WIOD 2016 Release. GGDC RESEARCH MEMORANDUM 162. Groningen: University of Groningen/ Groningen growth and development centre.

World Input-Output Database (WIOD) 2016. <http://www.wiod.org/release16> Haettu 23.02.2017.

2017 - 06

Demokratiavaje työpaikoilla on työn murroksen perusongelma

- 2017-06-23 21:57

Eduskunta käsitteli alkuviikosta Sipilän hallituksen tulevaisuusselonteon ensimmäistä osaa. Vasemmistoliittokin kävi sitä kehaisemassa **Anna Kontulan** esittämässä ryhmäpuheenvuorossa.

Selonteon tavoitteena on luoda ”jaettu ymmärrys työn murroksesta”. Tarkoitus on myöhemmin tämän yhteisen ymmärryksen pohjalta laatia – varmaankin – yhteisesti hyväksyttävissä oleva toimenpideohjelma tilanteen oikaisemiseksi.

Selonteolla on ansionsa. Sitä varten on luettu, tosin valikoivasti, kohtuullinen määrä alan tutkimuskirjallisuutta. Selonteossa esitetään huoli työn tekemisen ehtojen rajusta muutoksesta, työn riittävydestä kaikille, julkisen talouden verotusperustan kapenemisesta ja perustoimeentulon takaamisesta itse kullekin automaation ja robotisaation edetessä. Nämä uhkat yritetään selonteossa kääntää yhteisiksi mahdollisuuksiksi ja toivoksi paremmasta.

Selonteon piilo-opetussuunnitelma on jotakuinkin seuraava: 1) teknologia määrää yhteiskunnallisen kehityksen, 2) yksityinen, funktionaalinen tavaratalous määrää julkisen huolintatalouden rajat ja tehtävät, 3) voittovetoinen, rahamarkkinoiden kautta tapahtuva taloudellisten resurssien allokointi määrää sen, mikä on tarpeellista ja mikä ei, ja siksi 4) jokaisen on rakennettava elämästään omavastuinen yksilöyrittäjä, ei yhteisvastuullisia tuottajia.

Näinkö se sitten menee? ... vai voisiko asiat ajatella toisinkin? Kyllä vaan!

Tulevaisuusselonteko unelmoi teknologisesta utopiasta

Teknologinen kehitys esitetään selonteossa luonnonvoimaisena hyökyaaltona, joka murtaa kaikki nykyisen yhteiskuntamme perusrakenteet. Meidän on vain sopeuduttava tähän teknologiseen pakkoon.

Mistä tämä teknologinen fetissi kasvaa? Taloutemme nykyinen pääajuri on yrityskohtainen voiton tekeminen. Voiton realisoituminen edellyttää *sekä* luontosuhteemme yhä pääomavaltaisempaa teknologisoimista *että* tunkeutumista yhä syvemmälle ja moninaisemmin sisäiseen ja ulkoiseen luontoomme.

Luonnon luonto on este ja rajoite kaikesta sisällöistä tyhjentyneelle ”rahalla enemmän rahaa” – rahoitusmarkkinaprosessille, joka on nykyisen globaalien finanssitalouden ydin. Oletus on, että kokonaisuuden kannalta resurssien allokointi, siis resurssien kohdentaminen tapahtuu tehokkaimmin rahoitusmarkkinoiden välityksellä.

Resurssien kohdentamisessa markkinamekanismi ei kuitenkaan toimi. Sehän on johtanut aivan absurdiin resurssien keskittymiseen ja niiden aivan järkyttävän epätasaiseen jakautumiseen maapallolle ja ihmisten kesken. Lisäksi tämä mekanismi joutuu pitämään yllä jatkuvan ”puutteen”- illuusiota ja kustantamaan aivan järjettömän, raskaan ja kalliin tiedotus-, mainos-, markkinointi- ja taivuttelukoneiston installoidakseen voittojen realisoimisen vaatimia sosiaalisia konstellaatioita kaikille elämän alueille. Puhumattakaan siitä, että rahoitusjärjestelmä on epävakaa, kriisialtis ja vaatii arvottoman lainarahan synnyttämistä tyhjästä kokonaiskysynnän ylläpitämiseksi paikkaamaan palkkasumman laskevaa osuutta bkt:sta.

Eikö meidän tulisi juuri päinvastoin hahmottaa ensin minkälaisen elämän ja yhteisön haluamme itsellemme ja siltä pohjalta miettiä millaista teknologiaa sen toteuttamiseksi tarvitsemme? Eikö meidän olisi siis syytä ideoida yhteiskunnallisia utopioita ja miettiä niiden teknologista perustaa eikä päinvastoin?

Siispä: millainen on tosi, hyvä ja kaunis elämä täällä ihmisten maailmassa, maapallolla, yhteisöissä, joissa ”jokaisen vapaa kehitys on kaikkien vapaan kehityksen ehto”.

Huolenpito ihmisistä – ei vain tavaroista

Globaali pitkäketjuinen tavaratuotantotalous on alistamassa kansallisvaltioiden huolenpitotalouden (*care economy*) omaksi alihankkijakseen. Kansalliset julkistaloudet ovat kansainvälisten suuryritysten työvoiman hankinnan, tuottamisen ja huollon takaajia niillä ehdoilla kuin nuo samaiset yritykset asettava kansantalouksille: on paikallisesti – siis yrityskohtaisesti – sovittava työn tekemisen ehdoista siten, että ne eivät poikkea olennaisesti kansainvälisistä minimitasoista. On myös huolehdittava siitä, että yritysten vastuuosuus työvoiman hankinnasta, tuottamisesta ja huollosta jää kansainvälisen keskitason alapuolelle – työntekijöiden on itse sitouduttava muilta osin huolehtimaan yhä nousevista työvoiman hankinnan, tuottamisen ja ylläpidon kustannuksista.

Eikö tässäkin olisi kelkka käännettävä kokonaan toiseen suuntaan: Kansallisvaltioiden huolenpitotalouden – siis meidän itse kunkin oman elämän ehtojen tuottaminen ja ylläpitäminen – pitäisi määritellä se, miten aloittainen, yrityskohtainen, funktionaalinen tavarantuotantotalous kohdentaa resurssinsa ja tuotantonsa?

Miksi tämä on erinomaisen tärkeää? Taloudessa on tapahtumassa kaksi käännoä: Ensinnäkin on tapahtumassa siirtymä tavaralogistiikasta palvelulogistiikkaan, ts. tuotantoa syntyy win/win – periaatteella erilaisia osaamisresursseja moninaisesti yhdistämällä pitkiksi tuotantoketjuiksi ylt' ympäri maapalloa.

Tällöin tarvitaan mitä täsmällisin ajoitusten ja sopimusten yhteistyöverkosto, palveluekologia, joka sitoo yksittäiset yritykset kansainvälisiksi yhteisöiksi. Näillä yhteisöillä on yhä pitemmälle vietyjä intressejä muotoilla meidän itse kunkin elämän yksityiskohtaisia muotoja, ehtoja ja mahdollisuuksia alueilla, jota perinteellisesti on kuuluneet kansallisvaltioiden huolenpidon piiriin.

Kuten tunnettua on yritykset, tuotantoyksiköt ja rahoitusjärjestelmät eriytyneet toisistaan ja kaikilla niillä on omat globaalit yhteistoimintaverkostot. Siten on olemassa aivan akuutti tarve rakentaa sopimusjärjestelmiä, jotka toimivat aukottomasti, nopeasti ja sujuvasti eivätkä ole riippuvaisia yksittäisen toimijan luotettavuudesta. Lisäksi on tarpeen pystyä rakentamaan toimiverkostoja, jossa on mahdollisimman vähän asioiden hoitoa välittäviä ja takaavia tahoja matkan varrella.

Tähän tarpeeseen on kehitetty ns. lohkoketju –teknologia. Teknologia mahdollistaa yritysten irrottautumisen kansallisista normeista, rajoituksista ja rajoista. Ne pystyvät muodostamaan omat kaupankäynnin, työehtojen ja hinnoittelun menetelmät ja siten tarvittaessa myös oman maksuvälinearsenaalin.

Työstä vapauttamisen sijaan työn vapauttaminen

Selonteko on kovin huolissaan nykyisen palkkatyön riittävydestä ja palkkatyömuodon rapautumisesta ja rappiosta. Elinkeinoelämän keskusliitto sanoikin alkuvuodesta irti 22 työehtosopimusta ja haluaa siten pistää uusiksi palkkatyön ehdot uudelta pohjalta.

Selonteossa monin sanankääntein toivotaan, että robotiikasta ja uudesta tehokkaasta teknologiasta huolimatta uutta työtä löytyy itse kullekin, jos vain ollaan riittävän sopeutuvaisia ja valmiita etsimään toimeentulon muruset mistä milloinkin, kukin omilla ehdoillaan ja taidoillaan – ja hinnallaan.

Kuten tunnettua markkinatalous pyrkii vapauttamaan meidät työstä, tehdä siis työttömiksi, minimoimalla maksettujen työtuntien määrän ja samalla maksimoimalla ilmaisten, siis maksamattomien työtuntien määrän. Siihenhän voitonteko perustuu, kuten hyvin tiedämme.

Esimerkiksi Suomen yli kymmenvuotiaan väestön kokonaisuikabudjetista, joka on vuodessa noin 41 miljardia tuntia, käytetään palkkatyöhön vain noin 10%, - ja tehdyistä työtunneista niistäkin huomattavan suuri osa käytetään huolenpitotalouteen, ts. sosiaali- ja terveydenhoitoon, koulutukseen, tieteelliseen tutkimukseen ja julkiseen hallintoon, vähintäänkin noin neljännes.

Ajantalouden kokonaisuudessa välitön oman elämän henkilökohtainen ylläpito ja yhteisöllinen huolenpito sekä itse kunkin vapaa työ muodostavat kokonaisuuden, joihin käytetään valtaosa aikaresursseista. Lähes kaikki tästä arvonmuodostuksesta jää kirjaamatta kansantalouden tilinpitoon. Tämä arvonmuodostus on kuitenkin täysin välttämätön ja ehdoton edellytys sille, että palkkatyön aikaresurssi voidaan realisoida - tosin *yksityisenä* voittona, mikä on tietysti täysin absurdia.

Emmehän mene palkkatöihin vain omine nahkoinemme ja karvoinemme vaan viemme sinne mukamamme kaiken tuon huolenpidon ja vapaan työn kautta yhteisvastuullisesti itse tuottamamme

arvot tietoina, taitoina ja tahtona tehdä työtä. Tästä näkökulmasta meistä itse kukin on yhteisvastuullinen tuottaja, joka luopuu tästä kansalaisasemastaan astuessaan työpaikan ovesta sisään.

Kuten jokainen omasta kokemuksestaan tietää tuottajina saamme itse päättää mitä, miksi, milloin, missä ja miten työmme teemme ja kuinka käytämme työn tulokset – työ on silloin vapaata työtä. Ja vain vapaa työ sivistää. Vain ja vain jos osana työtämme joudumme itse kukin henkilökohtaisesti vastaamaan kaikkiin viiteen m-kysymykseen ja olemaan mukana päättämässä siitä, kuinka työmme tulokset jaetaan, asetumme yhteisvastuullisuuden suhteessa työhömmme ja sen tuloksiin.

Demokratia alueellisen hallinnoinnin ja tavoitekonfliktien sovittelun edustuksellisen järjestelmänä saisi siten rinnalleen toisen, luontosuhteeseemme ankkuroituvan välittömän demokratiakentän, jossa päätetään mitä, miksi, milloin, miten ja missä tuotteita ja palveluksia tuotetaan ja kuinka tuotetut lisäresurssit integroidaan uusien resurssien tuottamiseksi. Silloin emme eläisi edustuksellisen demokratian kuplassa kyeten vain välillisesti ja ulkoisesti vaikuttamaan oman elämämme ehtoihin.

Jos saisimme itse kukin päättää mitä, miksi, miten, missä ja milloin tuotteita ja palveluksia tuotetaan ja kuinka tulokset käytetään, olisimme pakotettuja itse kukin oppimaan ja opiskelemaan luonnon ja siten oman elämämme ehdot herättäessämme oman tietoisien toimintamme kautta luontoa henkiin omaksi iloksemme ja lastemme toivoksi.

Poliittinen kenttä

Anna Kontula päätti puheenvuoronsa eduskunnassa sanoen: ”Työn murros voi johtaa kaaokseen ja kasvavaan eriarvoisuuteen – tai sitten vapauttaa meidät tavalla, jota yksikään sukupolvi ei vielä ole kokenut. Koska kapitalistinen tapa järjestää työtä ja jakaa arvoa ei muutokseen taivu, vaan kasvavan tuottavuuden oloissakin piiskaa ihmisiä yhä kovempaan juoksuun – niin, on syytä ryhtyä miettimään muita vaihtoehtoja.”

Todellakin, vaihtoehdot ovat nyt tarpeen. Enpä ole huomannut vassareidenkaan niitä paljonkaan mietiskelevän. En vaikka palkansaajaliikkeellä on nyt historiallinen paikka kääntää paikallinen sopimuspolitiikka yhteisvastuulliseksi päätöksenteon politiikaksi.

Suomen poliittinen näyttämö on siirtynyt askel askeleelta ja viime aikoina aivan heittämällä oikealle. Perussuomalaisten hajottua saamme Suomeen äärioikeistolaisen keskisuuren puolueen. Kauppasuomi -lehti levittää miljoonapainoksina rasistisia ajatuksia, puhumattakaan Pohjolan perinne ry:n Vastamediasta.

Vasenlaita on liukunut – tosin puolustustaistelua käyden - perässä aina 1970 -luvun lopulta lähtien, ollen nyt - silloista mittapuuta käyttäen - korkeintaan poliittista keskustaa tai keskustavasemmistoa. Miksi näin kävi? Käsitykseni mukaan juuri siksi, että luovuttiin työpaikkademokratian kehittämisestä. Nyt se on välttämätöntä, jopa pakollista, maailman pelastamiseksi. Lyhyesti todetakseni, näin lopuksi.

2017 - 07

Markkinoiden ulkopuoliset jumalat ja pelin sääntöjen muuttaminen

- 2017-07-17 17:19 Työtöntä velvoittava osallisuustulo

Pääministeri Juha Sipilä hahmotteli tulevaa sosiaaliturvaa HS:n haastattelussa 12. 7.

Hesarin mukaan ”Monen asiantuntijan ja visionäärin mukaan jatkossa kaikille ei riitä markkinaehtoista palkkatyötä. ... Toisin sanoen poliitikot eivät voi laskea sen varaan, että yritykset työllistävät kaikki suomalaiset. Sipilä valmistelee Suomea tähän tulevaisuuteen”. Sipilä hahmottelee:

”Tulevaisuudessa työ koostuu useista sirpaleista ja useista eri poluista. Nykyisen kaltainen työnkuva muuttuu merkittävästi”

”Toimeentulo on pystyttävä rakentamaan monesta eri työtehtävästä, ja rinnakkaisistakin työtehtävistä ja lyhyemmistä pätkistä. Tähän kaikkeen meidän pitää pystyä jatkossa varautumaan.”

”Perustulo on askel sinne päin, että tarvitsemme hyvin eri tyyppisen sosiaaliturvan jatkossa. Työn kuva muuttuu, kun digitalisaatio menee eteenpäin.”

”Erilaisia aktivointeja ollaankin tehty. Se on oikea suunta. Todennäköisesti toimeentulo muodostuu jatkossa osalla suomalaisista sillä tavalla, että siinä on osa perustulotyyppistä ja erilaisista työtehtävistä muodostuvaa lisää päälle”

HS:n mukaan edessä hämöttää ”työtöntä velvoittava osallisuustulo”.

Mitäs tämä tällainen puhe nyt oikein on?

Julkinen valtakko, siis kansalaiset ryhtyisivät yhä määrätietoisemmin maksamaan itse itselleen palkkaa - verojen kautta, osin tai kokonaan - kun markkinaehtoista työtä ei pystytä järjestämään eikä markkinatalous siis toimi?

Tämähän on todellisuutta jo nykyin: julkisissa töissä on tätä nykyä noin 680 000 työntekijää. Eikös Sipilän hallitus ole määrätietoisesti yrittänyt vähentää tätä julkisen vallan kautta itse itseään työllistävien määrää?

Eihän nytkään pystytä järjestämään ”markkinaehtoista työtä” kuin osalle suomalaisia: työttömänä virallistenkin tilastojen mukaan noin 297 000. Ja vielä: viime vuonna kunnissa ja valtiolla työntekijöiden määrä nousi 36 000 kun se yksityisellä sektorilla väheni 10 000 (2016/05 – 2017/05, Tilastokeskus).

Ehdottaako Sipilä siirtymää kohti valtiososialismia?

Ei, hän ehdottaa siirtymää kohti valtiokapitalismia. Hän esittää pelisääntöjen uusiksi laittamista *ordoliberalistissa* hengessä, ts. julkinen valta määrittää kansallisen kilpailun ehdot, säännöt ja rajat,

mutta ei puutu kilpailun tuoksinaan olipa se miten hyistä tai jäätävää tahansa.

Pelikentän toisella laidalla Suomen *neoliberalistit* EK:ssa - sanomalla irti 27 kansallista työehtosopimusta - ja stubbilaiset kokoomuksessa ovat tästä eri mieltä: kansallisvaltion tulee olla vain alueellinen käyvän työvoiman alihankkija ja sisäisen turvallisuuden takaaja kansainvälisessä pitkälle ketjuttuneessa ja verkostuneessa tuotantoresurssien allokoinnissa ja -tulosten distribuutiassa.

EK:n tavoitteena on liittokohtaisen neuvotteluvaiheen jälkeen siirtyä yritysکوhtaiseen ja viimekädessä työntekijäkohtaiseen sopimiseen vieläpä siten, että työntekijät ottavat yksilökohtaisesti taloudellisen vastuun yrityksen riskeistä ja ovat siis yksityisyrittäjiä.

Päätykatsomossa istuu ay-liike ja ihmettelee mitä nyt oikein on tapahtumassa ja mitä pitäisi tehdä? Oma puolustus on hajalla ja omat potkutkin kääntyvät jatkuvasti omiksi maaleiksi. Hyökkäysstrategiasta, puhumattakaan taktiikasta ei ole tietoaakaan. Tosin Englannin Labour -liigajoukkueesta on viime aikoina kuulunut uusvanhoja valmennusmenetelmiä.

Markkinoiden ulkopuoliset jumalat –uusliberaali valtiokapitalismi?

Kuten kaikki tiedämme ja arkielämässämme saamme jatkuvasti tuta, yritykset käyttävät uskomattomat määrät resursseja siihen, että saavat muutettua ihmistyöllä jo tuotetut tuotteet jälleen likvidiin muotoon rahaksi ja vieläpä voitollisesti, jos suinkin mahdollista.

Tämä syvällä kapitalismin sydämessä oleva ylituotanto-ongelman tai oikeastaan pääoman itselajennuksen (*sich verwertung*) ratkaiseminen on aina vaatinut ja edellyttänyt jonkinlaisen tuen, pönkän markkinamekanismin ulkopuolelta, ”*deus ex machina*”:n tai voisiko sanoa ”*deus extra machinam mercati*”, yrityksille hyväntahtoisen jumalan toteuttamia interventioita paikkaamaan markkinamekanismin puutteita (Kellogg 2017).

Kaikkihan alkoi siitä, kun olemassa oleva varallisuus oli saatava käteisrahan muotoon kaupankäynnin rahoittamiseksi. Oli kehitettävä kirjapito – kaksinkertainen sellainen – liiketapahtumien kirjaamiseksi ja voitto/tappio –osuuksien määrittelemiseksi samassa suhteessa kuin kukin rahoittaja on sijoittanut yhteiseen hankkeeseen. Kaupallinen maksuvalmius ja varallisuus osoitettiin tuolloin etupäässä kullalla ja hopealla.

Eurooppalaisilla yksinvaltaisilla valtioilla olikin keskeisenä tavoitteena haalia kultaa ja hopeaa omaan maahan kansallisen liiketoiminnan rahoittamiseksi. Kaupankäynnin yhtenä kulmakivenä oli kullan ja hopean ryöstö Eurooppaan. Esimerkiksi Espanjaan tuotiin ”uudesta maailmasta” vuosina 1500 - 1660 185 tonnia kultaa ja 16000 tonnia hopeaa. Määrä oli kolminkertainen suhteessa koko Euroopan varantoihin noina aikoina.

Toisen talouden kulmakiven muodosti orjakauppa. Arvioiden mukaan portugalilaiset kuljettivat noin 3,7 miljoonaa orjaa Brasilian sokeriviljelmille. Espanjalaiset puolestaan rahtasivat vuosina 1518-1870 noin 1,5 miljoonaa orjaa Latinalaiseen-Amerikkaan. Kaiken kaikkiaan ”uuteen maailmaan” vietiin arvioiden

mukaan noin 10 miljoonaa orjaa.

Amerikan löytäminen ja tie Intiaan ei siis ollut inhimillisen mielen ja kulttuurin löytöretkeilyn suursaavutus vaan kyseessä oli ensisijaisesti sarja alkuperäisväestöjen massamurhia ja laajamittainen orjakauppa Afrikassa ja Aasiassa.

Liberaalin talouspolitiikan *Belle Époque*' n jälkeen (noin 1870-1917) tulivat maailmansotien vuosikymmenet, jolloin markkinoiden toimimattomuutta pönkitettiin kansallisuustunteella ja kansallisella sotateollisuudella. Natsien lupaama täystyöllisyys saavutettiin Saksassa varustautumalla sotaan ja sittemmin siirtämällä kolonialismin aikaiset tuotanto- ja tuhoamisen menetelmät kotimaahan ja lähinaapureihin. Kansallisvaltioihin syntyivät paljon parjatut mutta vieläkin voimissaan olevat sotateolliset kompleksit.

Maailmansotien jälkeisen muutaman vuosikymmen aikainen, keynesiläisellä kysyntäpolitiikalla tuettujen kapitalismin kultaisen vuosien jälkeen likviditeetti ongelmaan törmättiin jälleen, osin jo senkin vuoksi, että ”kolmannen maailman” alistetuista valtioista yksi toisensa jälkeen itsenäistyi.

Voimansa jo menettänyt keynesiläisyys kääntyi pitkään voimiaan keränneiden uusliberaalien *Belle epoch*'a ihailleiden taloustieteilijöiden aatosten voitoksi. Likviditeettiongelman ratkaisuna oli nyt dollarin irrottaminen kultakannasta.

Kysyntää ylläpitävien kansallisten sotilasteollisten kompleksien rinnalle rakennettiin rahoitusteollisuus, jonka keskeinen tehtävä oli ja on paikata kysynnän puutetta täydentämällä tuottavuuteen nähden liian alhaisia palkkoja kulutusluotoilla ja erityisesti asuntojen kiinteistöluotoilla – tietysti korkoja vastaan.

Tämä päättyi suureen taantumaan vuosina 2008-2009. Yhdysvalloissa Fannie ja Freddie - *Federal National Mortgage Association* ja *Federal Loan Mortgage Corporation* - menettivät vuodessa noin 90% arvostaan ja mm. taiwanilaisille, etelä-korealaisille, japanilaisille ja erityisesti kiinalaisille sijoittajille oli käymässä köpelösti FF –paperoiden (*mortgage-backed securities*) kanssa.

Niinpä presidentti Bush ja US:n hallinto kääntyi siltä istumalta maailman johtavasta neoliberaalista maailman johtavaksi valtiokapitalistiksi. Fannie ja Freddie saivat veronmaksajilta noin 187,5 miljardin USD tuen. Otettiin askel, jos niin voisi sanoa, kohti uusliberalistista valtiokapitalismia (Kellogg 2017).

Seuraava näytös on nyt jo menossa. Keynesin ideaa käyttää valtion varoja ja veroja vastasyklisesti - ts. stimuloida kysyntää kulutuksella, investoinneilla ja veroja vähentämällä taantumien aikana ja tehdä nousukaudella juuri päinvastoin – alettiin soveltamaan luovasti QE (*quantitative easing*) -politiikkana, jonka nimenä voisi pikemminkin olla ”keskuspankkien vastasyklinen rahan luominen” (*centralbank-driven Countercyclical Money Creation*, Kellogg 2017). Mistäs nyt on kysymys?

Keskuspankit ovat instituutio, jotka antavat pankeille valtiollista suojaa itseaiheutettuja markkinoiden myrskyjä vastaan. Keskuspankit käyttivät pitkään korkoa-asetta tasottaakseen aallokkoja, mutta korkojen mentyä jopa alle nollan, oli keksittävä jotain muuta.

Kansallisvaltiot ovat rahoittaneet velkojansa pankkimaailman ulkopuolisille instituutioille kuten vakuutus- ja sijoitus- ja eläkerahastoille myymillään joukkovelkakirjoilla. Näitä valtioiden velkoja on nyttemmin ryhdytty siirtämään keskuspankeille ja paisuttamaan keskuspankkien omaisuustaseita uskomattomalla määrällä: Englanti 180 -> 600 MMM USD (2008-2016), Japani 1 MMMM -> 3,5 MMMM (2004 - 2016), USA 2 MMMM -> 4,5 MMMM (2008 - 2017), Eurooppa noin 3 MMM (1/2016). (1 MMMM USD = 1 000 000 000 000 000 USD). ”Jokainen dollari joka lisää keskuspankkiin uutta nettovarallisuutta, viimekädessä synnyttää yhden käyttödollarin kokonaistalouteen.” (Kellogg 2017).

Kuten tiedämme, vain pieni osa kaikesta tästä luodusta rahamäärästä on siirtynyt reaalityöelämän piiriin. Suurin osa on jäänyt aiheuttamaan uskomattoman suuria ansiottomia arvonnousuja – siis inflaatiota - olemassa oleviin omaisuusmassoihin.

Markkinoiden ulkopuoliset kansallisvaltioiden rakentamat markkinapölköt, yritykset pelastavat jumalat – kuten kullat ja hopeat, massamittainen orjakauppa ja orjatyön hyväksikäyttö, sotilasteollisen kompleksin hyödyntäminen työllistämässä, suunnattomien pankkitappioiden maksattaminen veronmaksajilla, omaisuusarvojen massamittaisen inflaation tietoinen synnyttäminen – eivät tue teoriaa vapaista markkinoista vaan ”neoliberaalisesta valtiokapitalismista” (Kellogg 2017).

Työtöntä velvoittava osallisuustulo - uudelleen tarkasteltuna

Sipilä haluaa tehdä kaikista oman elämänsä yrittäjiä ja yrittäjäriskin ottajia: jos tässä epäonnistut, joudut valtion velvoittavan osallisuustulon piiriin, teet siis työtä alle markkinoiden määrittelemän minimipalkan, kunnes pääset omalla riskillä ”markkinaehtoiseen työhön”, myyt siis työvoimaasi markkinoiden määrittelemään hintaan. Valtiovalta siis ruokkii pelkoa ja epävarmuutta osallistaakseen ja kannustaakseen alaisiaan ”rehelliseen työntekoon” olipa sen ehdot sitten millaiset tahansa – nollatyötä, silppu- tai pätkätyötä tai alipalkkatyötä.

Eikö valtiovaltan olisi pikemminkin todennettava oman elämän rakentamisen perusedellytykset ja -toimeentuloturva (koulutus ja terveys, sosiaaliturva ja perustulo), jolta pohjalta itse kukin uskaltautuu ja rohkaistuu rakentamaan yhteistä kansalaisuutta myös työssä ja työpaikalla, kohdeltava meitä siis kansalaisina ja tuottajina, ei vain alamaisina, työvoimana ja kuluttajina.

Voimakkaita tekoja, ystävällisesti

Suomessa on syksyllä edessä liittokohtaiset työehtoneuvottelut tilanteessa, jossa 27 kansallista työehtosopimusta on EK:n toimesta sanottu irti. Valtiovalta on aloittanut sosiaaliturvan perusolettamusten uudelleenarvion lähtien siitä, itse kunkin on otettava vastatakseen yhä suurempi osa markkinatalouden kasvavista riskeistä, ottaa siis yrittäjyys elämänperustaksi.

Tämä vastaa uusliberalistin harrasta toivetta: työ sopimuksia ei tehtäisi kansallisesti, ei toimialoittain, ei yrityskohtaisesti vaan yksilökohtaisesti yrittäjäriskiä jakaen – tietysti ilman mahdollisuutta olla päättämässä mitä yrittäjävoitolla tehdään.

Pelin sääntöjä ollaan siis muuttamassa.

Pelinsäännöt ovat todella muuttumassa mutta aivan toisessa mittakaavassa ja aivan toisesta syystä. Ihmiskunnalla on ratkaistavana ainakin neljä perusongelmaa:

- 1) kuinka tuotantoresursseja kohdennetaan (*allocation*) ts. mitä, miksi ja missä, miten ja milloin tuotetaan?
- 2) kuinka tuotantotulokset jaetaan (*distribution*) tasapuolisesti?
- 3) Kuinka tuotanto mitoitetaan (*scaling*)? ts. miten säädellään ja muokataan ketjua ”raaka-aineet – tuotanto – kulutus - jäte” siten, että se on kestäväällä pohjalla,
- 4) Kuinka edetään demokratian syventämisessä ja laajentamisessa, eikä hyväksytä demokratian kaventamista?

Ensimmäistä nyt hoitelee rahoitusmarkkinat, toista tavara/palvelumarkkinat, kolmatta on vasta ohjelmallisesti aloitettu hahmottaa, neljäs on vajavaisesti kehittynyt, keskittyen lähinnä julkisen kansallisten huolenpitotalouksien (*care economy*) piiriin.

Jos aikoo juosta sääntömuutosmaratonin – ja se meillä on edessä – on otettava ensimmäinen askel. Tässä muutama ensiaskel harkittavaksi:

Palkkatyöläisestä tuottajaksi

Palkkatyöläisyyden purkaminen yrittäjyydeksi ei ratkaise vaan kärjistää edellä mainittuja aikakautemme keskeisiä ongelmia. Lyhyesti sanoen kysymys on siitä, millaisissa luonto- ja yhteisösuhteissa välttämättömyyden pakosta - arkisissa toimissamme ja työssämme *vapaasti* kehittyen – omaksumme, tunnustamme ja harkiten kehittämme luonnon ja historian meille asettamia ehtoja ja mahdollisuuksia.

Yksi on ainakin varmaa: palkkatyösuhde ei ole tällaista asennetta tukeva työsuhde. Palkkatyö ei sivistä tekijäänsä.

Historiallisena jäänteenä ja tätä nykyä jo viheliäiseksi muodoksi ruvettunut palkkatyö - ja sen identtinen kaksonen, shoppailukeskeinen kuluttajuus - eivät muodosta sellaista maailman haltuunottamiseen tapaa ja muotoa, joka takaisi itse kullekin juuriin menevää, reaalista tietoa, taitoa ja tahtoa asettaa, arvottaa ja ratkaista aikakautemme keskeisiä ongelmia – siis kipeästi tarvitsemaamme radikaalia, jopa vallankumouksellista humanistista sivistystä.

Tavoitteena ei ole työstä vapautuminen vaan työn vapauttaminen. Työn vapauttaminen tarkoittaa, että voimme itse kukin omassa työssämme olla tuottajina mukana asettamassa ja ratkaisemassa mitä, miksi, miten, missä ja milloin tavarat ja palvelut tuotetaan ja kuinka tulokset jaetaan. Emme siis halua

irrottautua suhteestamme ja aineiden vaihdostamme luonnon kanssa vaan päinvastoin otamme sen yhteisesti, yhteiskunnallisesti haltuumme ja ohjauksemme pelastaaksemme itsemme ja luonnon, josta olemme niin ehdottomalla tavalla riippuvaisia.

Tavoitteeksi voisi asettaa ensialkuun:

- Laaja-alaisen, monipuolisen ja moni-ilmeisen osuustoiminnallisen tuotantosektorin kehittäminen Suomeen. Käynnistetään laajamittainen kehitys- ja kokeiluhanke.
- Lakiperusteisen etuosto-oikeuden takaaminen yrityksen työntekijöille, jos yritys myy tai laittaa myyntiin osakkeitaan tai päätetään lakkauttaa. Valtiovalta varautuu rahoittamaan näitä hankkeita.
- Käynnistetään strateginen EQ rahoittamaan huolenpitotalouden vaatimaa kehitystyötä.

Viitteet

Kellogg, P. (2017) Gods outside the market - Central Banks, China and the Emergence of Neoliberal State Capitalism. *World review of political economy* 8(1), 56-81.

2017 - 08

Neliön ympyröiminen

- 2017-08-02 08:37

Meillä kaikilla tulevaa yhteiskunnallista kehitystä arvuuttelevilla on ratkaistavana vähintäänkin neljä kysymystä:

- 1) kuinka tuotantoresursseja kohdennetaan (*allocation*) ts. mitä, miksi ja missä, miten ja milloin tuotetaan?
- 2) kuinka tuotantotulokset jaetaan (*distribution*) tasapuolisesti?
- 3) Kuinka tuotanto mitoitetaan (*scaling*)? ts. miten säädellään ja muokataan ketjua ”raaka-aineet – tuotanto – kulutus - jäte” siten, että se on kestäväällä pohjalla,
- 4) Kuinka edetään demokratian syventämisessä ja laajentamisessa, eikä hyväksytä demokratian kaventamista?

Ainoakaan näistä kysymyksistä ei voida vastata erikseen vaan kaikki neljä on ratkaistava suhteessa toisiinsa: neliö on siis ympyröitävä.

Minkä kysymyksen ratkaiseminen on ehdoton edellytys kolmen muun ratkaisemiseksi? Mikä on siis ongelma, johonka kaikkien muiden kolmen ratkaisun on pakko tavalla tai toisella sopeutua ja ottaa siis omaksi edellytykseksi? Se on tietysti kysymys reaalisesta suhteestamme luontoon, kysymys työn ja tuotannon mitoituksista (*scaling*).

Paskavana vai läpijuokutusputki ...

Muistan nuoruudessani kuulleen jonkun sananikkarin, jonka nimeä en nyt muista tähän hätään, todenneen kovin karusti ja yksi-ilmeisesti elämästä: elämä on paskavana synnytyslaitokselta krematorioon.

Kaikesta mieleen tarttuvuudestaan huolimatta tämä mielikuva on täysin väärä. Meidän mukana liikkuu paikasta toiseen aivan uskomaton määrä kaikenlaista muutakin kamaa, Suomesta ja ulkomailta. Vuositasolla kukin meistä suomalaisista, sinä ja minä, sieppaamme kumpikin luonnosta vajaat 100 tonnia mitä ihmeellisimpiä aineita ja materiaaleja.

Niistä on kasveja ja luonnoneläimiä noin vajaa kaksi tonnia, puuta 9 tonnia, erilaisia mineraaleja reilut 36 tonnia, maa-ainesta 21 tonnia ja tuontijalosteita noin 29 tonnia. Energiaa kuluu noin 240 GJ per nuppi, joka vastaa vajaan 6 raaja-öljytonnin energiamäärää. Tästä kokonaisuudesta on uusiutuvien energialähteiden osuus noin 35%.

Toisaalta jätteitä syntyy noin 19 tonnia vuodessa jokaista kohti. Tästä on mineraalijätettä noin 16 tonnia, puujätettä noin 600 kiloa, kemiallista jätettä noin 100 kiloa ja muuta jätettä noin tonni. Kaatopaikalle menee vajaat 15 tonnia vuodessa per lärvi. Kasvihuonekaasuja (CO₂ekv.) pääsee ilmakehään noin 10 tonnia jokaista suomalaista kohti. Jokaista kotitaloudessa kuluttamaamme euroa kohden ruopattiin luonnosta käyttöömmä noin 5 kg mitä erilaisempia aineksia.

Miksi tässä näin on käynyt, vaikka kaikki olemme nyt niin vihreää että? Kun hyväksymme ja melskaamme taloudellisen kasvun puolesta, se merkitsee aina ja välttämättä *luonnosta – tuotantoon – kulutukseen – jätteeksi* -läpivirtauksen määrällistä lisääntymistä.

Kun vuonna 1975 tuotettua euroa kohti käytettiin vajaat 4kg luonnonmateriaaleja, niin vuonna 2015 sama luku oli alle 3Kg. Samalla ajanjaksolla kuitenkin luonnonmateriaalien kokonaiskäyttö nousi 307 milj. tonnista 539 milj. tonniin. Siten vaikka euroa kohden laskettu luonnon ruoppaus laski jonkin verran, kasvoi käytettyjen eurojen määrä huomattavasti nopeammin ja siten ruoppaustulos nousi noin 76%:lla.

Kuitenkin viime vuosina taloudellisen kasvun nopeuden ja materiaalien läpivirtausten kasvun välillä on tapahtunut pientä erkaantumista. Ne eivät kulje enää aivan käsi kädessä, vaan läpivirtaus kasvaa

hieman hitaammin. Olisiko tämä suhteellisen pieni eriytyminen (*decoupling*) mahdollista tehdä täydelliseksi, ts. voisimme lisätä taloudellista kasvua ilman että se lisäisi luonnon raaka-aineiden kulutusta ja jätteiden tuottamista?

Nykyisen talousjärjestelmämme päätuote – määrällisesti – on jäte. Vuonna 1997 Yhdysvalloissa 99% tuotannossa käytetyistä materiaaleista päätyi kuudessa viikossa jätteeksi. Jokaista jätetonna kohden käytettiin viisi tonnia tuotantomateriaalia ja 25 tonnia luonnonaineksia (McMurtry, 1999).

Taloudellisen ja läpivirtauksen kasvun eriyttämisen ajatusta on kehitetty mm. seuraavilla ideoilla (mm. Rammelt, Crisp 2014):

- *Kehdosta-kehtoon ajatus (The cradle-to-cradle framework)*: suunnitellaan tuotanto, kulutus ja tekniikka täysin uudella tavalla eliminoimaan taloudellisen kasvun ja ympäristön konflikti, joka nyt aiheutuu huonosta suunnittelusta ja onnettomista markkinamekanismeista.

- *Teollinen ekologia (Industrial Ecology)* on ”keinovalikoima, jonka avulla ihmiskunta voi tarkoituksellisesti ja järkipäisesti lähestyä ja ylläpitää tavoiteltavaa luonnon kantokykyä, joka antaa mahdollisuuden jatkuvaan taloudelliseen, kulttuuriseen ja teknologiseen kehitykseen” (Graedel and Allenby 1995: 9).

- *Luonnollinen kapitalismi (Natural capitalism)* ”sisältää ne liiketoimintojen strategiat, jotka tukeutuvat radikaalisti paremmin tuottavaan luonnon resurssien käyttöön ja jotka siten voisivat ratkaista monet ympäristöongelmat, kuitenkin voittoa tuottaen” (Lovins et al. 1999: 145).

- *Kiertotalous (Circular economy)* pyrkii tuote- ja niihin liittyvien materiaalivirtojen muutokseen sillä tavalla, että ne muodostavat ekologisten järjestelmien ja tulevan taloudellisen kasvun toinen toistaa tukevan keskinäissuhteen” (Ellen MacArthur Foundation 2013: 23).

- *Vaihtoehto kasvulle (Degrowth, la décroissance (ranskaksi), la decrescita (italiaksi): paluu normaaliin joen juoksuun tulvan jälkeen)*. Kestävä *Degrowth* pyrkii tuotannon ja kulutuksen vähentämiseen siten, että se lisää ihmisen hyvinvointia ja parantaa ekologisia olosuhteita ja tasa-arvoa maapallolla.

Se edellyttää tulevaisuutta, jossa yhteiskunnat tulevat kestävästi toimeen käytettävissä olevilla ekologisilla voimavaroilla avoimissa paikallistalouksissa, joiden resurssit ovat nykyistä tasavertaisemmin jakautuneet uusimuotoisten demokraattisten instituutioiden myötä.

Tällaisten yhteisöjen ei enää tarvitse ”joko kasvaa tai kuolla”. Aineellinen kasautuminen ei enää ole ensisijainen pyrkimys väestön kulttuurisessa mielikuvituksessa. Tehokkuuden ensisijaisuus korvataan keskittymällä riittävyteen ja innovaatiot eivät enää keskity tekniikkaan tekniikan vuoksi, vaan keskittyvät uuteen yhteiskunnalliseen ja tekniseen järjestelyyn, joka antaa meille mahdollisuuden elää rattaisti ja säästäväisesti.

Degrowth ei pelkää haasta BKT:n keskeistä merkitystä yleisenä poliittisena tavoitteena, vaan ehdottaa mallia siirtymiseksi alhaisemmalle, kestäväälle tuotannon ja kulutuksen tasolle, ja taloudellisen

järjestelmän supistamiselle, joka jättää enemmän tilaa ihmisten yhteistyölle ja ekosysteemeille. (*Degrowth* määritelmä, Pariisi 2010).

Kaikissa näissä ideoissa on vähintäänkin yksi puute: niistä ei käy ilmi, miksi on aivan välttämätöntä, että taloudellisen kasvun myötä läpikulku raaka-aineesta jätteeksi lisääntyy ja nopeutuu. Niin miksi?

Imu- ja tyhjennyspumput

Paskavana –mielikuvan sijaan todempi on pumppuasemien verkostot, jotka toiselta puolen imevät/ruoppaavat laajoilla imuputkiverkostoillaan aineksia ympäri maailman ja toisella puolen puskevat ulos viemäriin kaiken sen mikä on käytetty tai jäänyt käyttämättä.

Luonnon systeemit ovat kiertokulkuun perustuvia. Ne ovat paikallisia ja hajautettuja. Ne kehittyvät hyvin hitaasti ja yhä suljettummiksi, vähentäen siten jatkuvasti jätteen määrää. Niissä on hyvin pitkälle kehittynyt työnjako ja jokaiselle eliölajilla on oma lokeronsa kokonaisuudessa ja vuorovaikutussuhteet ovat tiiviit. Luonnon järjestelmiä pyörittää vahvan työpotentiaalin omaava energia (*exergy*) ja ne päästävät ulos toisille eliöille vielä käyttökelpoista, työpotentiaalia sisältävää energiaa.

Tekniset järjestelmämme ovat kasvaneet yhä globaaleimmiksi ja vaativat yhä enemmän kuljetus- ja tiedonvälitysresursseja. Lisäksi tekniset systeemit käyttävät työpotentiaaliltaan kehoja energiamuotoja ja ulkoistavat ihmisen kannalta työkyvyttöntä energiaa, joka jatkaa ”työtään” mm. sulattamalla jäätiköitä.

Tekniset järjestelmämme ovat tahtomme mukaisesti avoimia, nopeasti rakentuvia ja purkautuvia. Niissä on kuitenkin sisäisiä kiertosilmukoita, joissa kulkee toiseen suuntaan energia- ja tavaravirrat ja vastakkaiseen suuntaan rahavirrat. Ulkoista Imu- ja tyhjennysvoimaa ylläpitää rahavirtojen liikesääntö: liikkeelle laitettu työpotentiaali (raha), joka on sidoksissa materiaalivirran liikuttamiseen, on saatava takaisin suurempana, jotta prosessi voisi jatkua. Miksi näin?

Kasvun pakko?

Ottakaamme esimerkki (Ortlieb 2010, soveltaen). Jos jokin yritys pystyy jo vanhentuneella tekniikalla tuottamaan – sanokaamme - 10 000 paitaa 1000:ssa työpäivässä käyttäen vain kangasta ja työvoimaa, silloin yhtä paitaa kohden käytetään $1000/10\ 000 = 0,1$ työpäivää, josta paidan hinta tällöin pääosin muodostuu.

Kun yritys ottaa käyttöön uuden tekniikan, saadaan aikaiseksi sama määrä paitoja, sanokaamme, 500 työpäivässä. Tällöin on otettava käyttöön uudet koneet ja lisäenergiaa, joiden tuottaminen puolestaan on vienyt 300 työpäivää. Paitaa kohden käytetään siis $(500+300) / 10\ 000 = 0,08$ työpäivää. Siis koneiden ja energian osuus kustannuksista nousee ja elävän työn osuus laskee, mutta paitakohtaiset valmistuskustannukset laskevat ja siten paitojen hintaa voidaan haluttaessa laskea.

Uudella tekniikalla yrittäjä saa näin hetken ylimääräistä voittoa, mutta kun kilpailijat ottavat käyttöön saman tekniikan, se menetetään: kaikkien paitojen valmistuskustannukset ja kilpailun vuoksi hinnatkin laskevat.

Nyt yrittäjä joutuu myymään vähintäänkin 12500 paitaa saadakseen saman tuloksen kuin ennen uuden teknologian käyttöönottoa. Kun kuitenkin työntekijät voivat nyt ostaa paitansa halvemmalla, periaatteessa myös tehdyn työn arvo ja siten sen hinta ja siitä maksettu palkka laskevat, muuta tämä ei pelasta yrittäjää. Nyt työntekijöiden on osattava yhtä ja toista, he eivät ole enää vain energian lähde. Työvoiman uusintamiskustannukset siis nousevat ja siten palkatkin.

Jos reaali-palkat pysyvät ennallaan tuottavuuden lisääntyminen mahdollistaa voittojen suurenemiseen, mutta samalla tuotettujen tavaroiden arvo laskee. Yrittäjämme pysyy siis yrityksineen hengissä vain, jos hän pystyy toisaalta hankkimaan lisävoittoja kehittämällä tekniikkaa ja tuottavuutta ja tämän seurauksena lisäämään tuotantoa määrällisesti ja siten imemään luonnosta yhä enemmän raaka-aineita sekä laajentamaan markkinoitaan. Se, minkä on pakko toimia yksittäisen yrityksen kannalta, johtaa talouden kokonaisuudessa katastrofiin.

Karkeasti arvioiden tuottavuus on maailmantaloudessa kaksinkertaistunut viimeisten noin 30-40 vuoden kuluessa. Tämä merkitsee, että samassa ajassa tuotetaan kaksi kertaa enemmän tavaroita ja palveluita kuin 70-luvulla. Tuottavuutta edelleen lisättäessä ja voittoja turvattaessa on tuotantoprosessin läpi virrattava yhä suurempia tavaramääriä ja niiden raaka-aineita, jotta saavutettaisiin uusi tuottavuustaso: tuottavuuden lisääntyessä tuotannon läpi kulkevien ainesten määrän on kasvettava nopeammin kuin lisäarvo. ”Jos nyt työllistäisimme puoletkin maailman saatavilla olevasta työvoimasta (vuonna 2015, 20-64 -vuotiaita noin 4,25MM, joista nyt noin 1,66MM palkkatyössä, m.v.v) tuottavuustasolla, joka nyt on välttämätön pääoman kasaantumiselle (huomioiden resurssien käyttö ja tuotteiden vaatiman raaka-aineet) niin se johtaisi maapallon ekosysteemin välittömään romahtamiseen” toteaa Klaus Peter Ortlieb (Ortlieb, 2010).

Umpikuja?

Neliön ympyröiminen 2: Arvoista ja merkityksistä

- 2017-08-25 12:16

Suomen vuonna 2009 kirjattu kansantalouden bruttoarvonlisäys oli noin 158MM€. Kotitalouksien tuottamasta bruttoarvonlisäyksestä (noin 82,6MM€) jää kuitenkin noin 70MM€ kansantalouden kirjanpidon ulkopuolelle (Varjonen, Aalto 2013). Siten kokonaisarvonlisäys oli noin 228MM€.

Jos otamme tämän huomioon, voimme jakaa kokonaiskansantalouden kolmeen sektoriin:

funktionaalinen tavara ja palvelutuotanto (yritykset, rahoitus- ja vakuutuslaitokset) noin 101MM€ (44%), huolenpitotalous (*care economy*, julkisyhteisöt) 32MM€ (14%), koti- ja yhteisötalous (kotitaloudet, kotityöt ja kotitalouksia palvelevat voittoa tavoittelematon toiminta, vapaaehtoistyö) 94MM€ (41%).

Meidän on tehtävä ero arvon (*value*) ja merkitysarvon (*common wealth*) välillä. Yhteisesti merkityksellisiä, siis meille arvokkaita asioita ovat mm. terveys, sivistys, yhteistyö, yhteisöllisyys, luottamus, turvallisuus - kaiken kaikkiaan hyvä, tosi ja kaunis elämä.

Aika ei ole rahaa, mutta se on arvokasta ja merkityksellistä meille kaikille, koska se on rajallista, meille itse kullekin. Se, mitä ajan myötä syntyy tai kehittyy, mitä tuotetaan, riippuu siitä, miten liikevoimat on organisoitunut tai organisoitu – kuten usein mainitut luonnonvoimat, markkinavoimat, elinvoimat ja yhteisövoimat.

Meillä jokaisella on käytettävissä aikaa 24 tuntia vuorokaudessa. Suomessa yli kymmenvuotiaiden kokonaisaikaresurssi vuodessa on noin 40,9 miljardia tuntia. Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2009 käytimme siitä henkilökohtaisin tarpeisiin noin 45%, vapaa-aikaan noin 27%, kotityöhön, työmatkoihin ja opiskeluun noin 16%, ja ansiotyöhön vajaan 10%. Kaikki osallistuvat *päivittäin* henkilökohtaisten tarpeiden hoitamiseen (100%) ja vapaa-ajan käyttöön (99,5%), kotityöhön, työmatkoihin tai opiskeluun osallistuu päivittäin lähes kaikki (92,2%), palkkatyöhön vajaa kolmannes (30,4%) yli kymmenvuotiaista suomalaisista. (Tilastokeskus, 2014).

Tehdyistä työtunneista huomattava osa, noin neljännes käytettiin hoivatalouteen, ei siis välittömään tuotantoon, ts. sosiaali- ja terveydenhoitoon, koulutukseen, tieteelliseen tutkimukseen ja julkiseen hallintoon.

Siten yhteisömme (*commonwealth*) tärkeimmästä ja meille itse kullekin merkityksellisimmästä resurssista – omasta ajastamme – käytetään valtaosa meille merkityksellisten arvojen tuottamiseen yhteisövoimin: *Me teemme, niin me saamme* (*Wir machen, damit wir bekommen*). Tämä tuottamissopimus (*commoning*) poikkeaa olennaisesti funktionaalisen talouden piirissä sovitusta vastavuoroisuusmuodoista, vaihtosopimuksista (*exchange*). Ne jo roomalainen oikeus tunnisti ja luokitteli kolmeen ryhmään: 1) *do ut des*: minä annan, niin sinä saat, 2) *do ut facias/facio ut des*: minä annan niin sinä teet/minä teen, niin sinä saat, 3) *facio ut facias*: minä teen, niin sinä teet. (Siefkes, C., 2017).

Mikä ero on sitten tehdä sopimus tuottamisesta (*commoning*) tai vaihdosta (*exchange*)?

Työnjaon myötä meidän oli pakko kehittää jokin aika ja paikka – markkinat torilla – missä kunkin omia töitä vaihdetaan toisiin jollakin vaihtosuhteilla: minun viisi vasaraa vastaa toisen tekemää kolmea kirvestä. Asetamme siis tavaroiden välityksellä itsemme ja toistemme työt keskinäissuhteeseen ja määrittelemme toistemme työn arvon aikaansaannostemme suhteessa. Tämän teemme joka ainut kerta, kun ostamme tai myymme jotain. Tätä nykyä tämä tarkoittaa kymmenien, satojen ja tuhansien ihmisten aikaansaannosten arvon keskinäisarviointia ympäri maailmaa, ostammepa kupin kahvia tai lautasillisen keittoa.

Periaatteessa kunkin yksittäisen tuotteen hinnalla mitattu arvo pyrkii putoamaan kilpailun myötä sen tuottamisen keskikustannuksia kohden. Vaikka meillä on pakolliset tuoteselosteet tavaroissa, meillä ei ole hintaselosteita, josta voisimme nähdä millä työ- ja tuotantoehtoilla kukin tavara on tuotettu. Emme siis pysty arvioimaan omaa yhteiskunnallista suhdettamme tuotteen tekijään, ts. emme pysty tunnistamaan tuotteen yhteistä merkitysarvoa hyvän, toden ja kauniin elämän kannalta (*common wealth of commonwealths*).

Liikevoima ei siis organisoidu tarpeesta ja sitä tyydyttävästä hyödykkeestä, joka rahan kautta muuntuu toiseksi, tarvituksi hyödykkeeksi vaan lähtökohta on kaupankäynti, jossa raha tavaran vaihdon kautta muuttuu suuremmaksi rahaksi.

Teollisen toiminnan edistyessä myös meistä itsestämme on tullut (työvoima)tavaraa, jota ostetaan – keskimäärin - sillä hinnalla mitä sen tuottaminen maksaa. Suhteemme toisiimme ja luontoon ei siis määräyty yhteisen merkityksellisyyden - hyvän, toden ja kauniin elämän pohjalta - vaan työvoimatavaran tuotantokustannusten keskinäisen vertailun pohjalta. Tämän hintalapun – palkan – hintaseloste puolestaan tunnetaan melkoisen hyvin siltä osin, kun se on kirjattu kansantalouden tilinpitoon: julkinen talous ja sen kulut kertovat mistä työvoimatavaran tuotantokustannukset syntyvät.

Kustannusten mittakaava ja tuotantotapa kertoo myös sen, että työvoimatavarasta on tullut pääomaa. Ei kuitenkaan vain pääoman varastoa, inhimillistä pääomaa (*human capital*) vaan työvoiman tuottamisen ehdot ovat tulleet suoraan riippuvaiseksi julkisen vallan ja kotitalouksien velkaantumisen kautta finanssimarkkinoista ja niiden vaatimista voitoista, koroista. Julkisen hoivatalouden ja kotitalouksien olemassaolon rajat määrittyvät pääomakierron vaatimien kustannusten jälkeen jättämistä jäännöseristä. Mitä tämä tarkoittaa? IMF luonnehti tilannetta jo 2005 avoimesti:

”Kaiken kaikkiaan rahoitusriskiä on siirretty useita vuosia pois pankkisektorilta ei-pankkisektoreille ... Tämä riskin hajauttaminen (*dispersion*) on tehnyt rahoitusjärjestelmästä joustavamman (*resilient*), ei vähiten siksi, että kotitaloussektori toimii nyt laajemmin talousjärjestysten viimeisenä iskunvaimentajana (*shock absorber of last resort*), mutta samalla näiden finanssiriskien uusien vastaanottajien täytyy oppia kuinka hallinnoida näitä uusia annettuja riskejä” (IMF 2005, 89)

Kuten tiedämme vuonna 2008-2009 kotitalouksien lainojen johdannaiset romahtivat Yhdysvalloissa ja miljoonat kotitaloudet menettivät kotinsa. Muutamaa vuotta myöhemmin keskuspankit viimeisinä lainanantajina (*last lender of resort*) alkoivat pumppaamaan markkinoille uskomattomat määrät rahaa, joka johti täysin tolkuttomaan omaisuusarvojen ansiottomaan arvonnousuun, arvoinflaatioon.

IFM ehdotti siis jo vuonna 2005, ennakoivasti, että työnvoiman edustajat, työntekijät, ottaisivat pääoman omistajan roolin ja huolehtisivat oman pääomansa riskienhallinnasta. Tämähän vaatisi osakeyhtiöihin verrattavan oikeudellisesti rajoitetun vastuun omaavan toimijan (*limited liability*) perustamista, joka edustaa työtä, mutta ei sitä ole.

Tämä on kuitenkin mahdotonta: työntekijää ei voida erottaa työvoimasta, työntekijä on yhtäaikaaisesti markkinahintaan ostettu työvoimatavara ja arvoa tuottavaa vaihtuvaa pääomaa, ja lisäarvo perustuu

juuri näiden kahden väliseen arvoeroon. ”Näiden kahden näkökulman erottaminen toisistaan riskinhallinnan nimissä tuhoaisi lisäarvon tuottamisprosessin. Näin ollen pääoman ydinriskin hallinnointistrategia on systemaattisesti kiellettävä työntekijöiltä.” (Bryan, D., et al 2009, 469-470). Heidän tulee olla ja pysyä viimekätisinä finanssikuplien puhkeamisen maksajina (*unlimited liability*), kun taas valtiovallan edustajien – keskuspankkien – tehtävänä on huolehtia voittojen ja riskien uudelleen jaosta: voitot on pidettävä yksityisinä ja realisoituneet riskit, siis tappiot, on hajautettava toisille, viattomille ja osattomille.

Kokonaistaloudessa – huolenpito ja yhteisötaloudessa – valtaosa taloudellisista tapahtumista (*transactions*) ei välity vaihtosopimusten kautta (*exchange*). Esimerkiksi valtion kauppakirjanpidossa vaihtosopimuksellisten tapahtumien (*exchange transactions*) kirjaukset tehdään toteutumisperiaatteen mukaan: kirjataan kun palvelu tai tavarat on toimitettu tai tuotannon edellytykset (*factors*) on saatu. Ei-vaihtosopimuksellisten tapahtumien (*non-exchange transactions*), jotka muodostavat yli puolet budjetin kuluista ja 85% tuloista, kirjaus tapahtuu pääosin käteis- ja lyhytaikaisvastuun pohjalta (Oulasvirta 2008, 228). Tämä viimeksi mainittu kirjaamistapa on tietysti ongelmallista monestakin syystä, mutta en mene nyt siihen.

Myös funktionaalisen talouden piirissä käydään vaihtokauppaa (*corporation barterers*), jossa tuotteita tai palveluita vaihdetaan keskenään sovituisissa vaihtosuhteissa. Usein tällaisiin järjestelyihin kehitetään myös vaihdon merkkejä, eräänlaista rahaa (*tokens*), joilla on arvoa ensisijaisesti vain kussakin vaihtoverkostossa. Yleisvastikkeellisen käteisen rahan tarve vähenee ja eikä ulkopuolinen kolmas osapuoli (kuten pankki) ota välistä omaa osuuttaan.

Tilannetta sumentaa myös siirtyminen tavarakeskeisestä logistiikasta palvelulogistiikkaan. Tällöin yhteistyöverkostoissa liitetään yhteen erilaisia, eri osapuolien hallinnassa olevia resursseja uuden arvon tuottamiseksi, keskeisessä asemassa ovat hyvin tietointensiiviset työvälineet eivät niinkään työn kohteet. Annetut arvolupaukset eivät välttämättä välity markkinoiden kautta vaan jäävät moninaisten keskinäissopimusten verkkoon ja arvolupaus realisoituu vasta loppukäyttäjän ostotapahtuman kautta pitkän arvoketjun realisoitumana toisella puolella maapalloa.

Raju rajankäynti ja kädenvääntö vaihtosopimuksellisten ja ei-vaihtosopimuksellisten tapahtumien välillä onkin juuri nyt menossa. Julkistaloudenpuolella juuri ilmestyneessä IPSASB:n (*International Public Sector Accounting Standards Board*) konsultaatiomuistiossa yritetään rakentaa vaihtosopimuksellisten ja ei-vaihtosopimuksellisten tapahtumien väliin kolmas vaihtoehto ”täytäntöönpanokelpoisista sopimuksista, joihin liittyy veloitteita ja määräyksiä käyttää tai kuluttaa resurssit sovitulla tavalla tai/ja muista sopimusta, jotka vaativat resursseja käytettäväksi tietynä sovittuna ajanjaksona” ja kehittää näille tapahtumille kansainväliset kirjanpitonormit (IPSASB August 2017, 27).

Yksityisellä puolella uusi lohkoketjuteknologia ja sen viimeisimmät kehittämät (kuten esimerkiksi ECSA, SPACE, GRAVITY, Bank of Commons, Token economy) siirtävät koko kysymyksen aivan uuteen maailmaan. Periaatteessa, mutta toistaiseksi vain periaatteessa, on hahmottumassa kaikille avoin, suhteellisen yksinkertainen tuotantoalusta, jossa voidaan tehdä verkon kautta maailmanlaajuisesti merkitysarvoisia (*common wealth*), sitovia sopimuksia ja niihin liittyviä tuotantotapahtumia

(*commonings*) hyvin erilaisissa ja yhteisön itsensä tuottamissa sosiaalisissa ympäristöissä, koodimuodossa siten, että tapahtumat tapahtuvat vain ja jos vain kaikki sille yhdessä asetetut ja sovitut ehdot täyttyvät. Kaikkea tätä on kaikkien mukana olevien mahdollisuus seurata ja tarvittaessa tarkastaa, kuitenkin niin että itse kunkin yksityisyyttä säilyy. Palaan tähän kaikkeen myöhemmin laajemmin.

Meidän olisi siis hahmotettava kokonaistalous tuotantosopimusten (*commonings*) ja merkitysarvojen (*common wealths*) pohjalta ja uudistaa niiden mukaisesti taloudellinen kirjanpito. Vaihtosopimus- ja arvopohjainen (*exchange, value*) talouden hahmottaminen ja kirjanpito jakavat meidät ikävällä tavalla kahteen porukkaan: niihin, jotka miettivät kuinka tehdä rahalla enemmän rahaa, ja niihin, jotka yrittävät selvitä elämästä hengissä.

2017 - 10

Neliön ympyröiminen: Ainainen puute ... käteisestä rahasta?

- 2017-10-03 16:39

Mistä käteistä?

Me tavalliset pulliaiset lähdemme yleensä siitä, että kun valmistamme jonkin tuotteen tai hyödykkeen myytäväksi ja saamme siitä rahaa, niin voimme rahalla ostaa toisen hyödykkeen jota emme itse osaa tai pysty valmistamaan. Siis Tuote – Raha – Tuote. Koko homman lähtökohtana on siis inhimillisten tarpeiden tyydyttäminen työnjaolla ja yhteistyöllä.

Kauppias ajattelee asiaa toisesta näkökulmasta: hänen on ensin hankittava käteisrahaa voidakseen ostaa hyödykkeitä myytäväksi, ja sitten toivon mukaan myydä ne jonkinlaisella voitolla, siis Raha – Tavara - Raha+. Tämän saadun rahan arvo on tietysti turvattu ja siksi se on muutettava jälleen kiinteämmäksi omaisuudeksi. Täten homman koko ensisijainen motiivi ja liikkeelle saava voima muuttuu rahan ja omaisuuden hankinnaksi ja rahan pyörittämiseksi muodosta toiseen.

Tämä kauppiasporvariston alkuun panema kiertokulku - kiinteän varallisuuden jatkuva muuttaminen käteisrahaksi ja käteisrahan palauttaminen takaisin kiinteäksi omaisuudeksi ja taas takaisin – on kauppatalouden yksi perusprosessi, joka on juurtunut syväälle (kaksois)kirjanpidon käytänteisiin siten, että talletukset (vastuut) ja lainat (varallisuus) kumoavat toisensa kokonaistarkastelussa.

Tämä meidän kaikkien ymmärtämä talletukset/lainat –vastaavuus ei kuitenkaan anna oikeaa kuvaa rahan tuottamisesta. Juuri niin, rahaa tuotetaan tietoisesti tyhjästä, tätä nykyä erityisesti pankeissa. Meille annettu laina ei ole toisten pankkiin tallettamaa rahaa vaan eräänlaista lupausrahaa, jonka arvon lupaamme tuottaa korkojen kanssa lainan takaisinmaksun aikana.

"Raha on nykyisin pääosin aineetonta, vain numeroita pankkien tietokoneissa. Se onkin pohjimmiltaan pelkkää luottamusta siihen, että joku lopulta vastaa maksusitoumuksesta. Raha on velkarahaa, käytännössä keskuspankin (keskuspankkiraha) tai yhä hallitsevammin talletuspankkien (pankkiraha) likvidiä velkaa, jota voidaan käyttää maksuvälineenä". ... Pankkiraha, eli likvidi pankkitalletus, syntyy nykyisin valtaosin pelkkänä tilikirjauksena luotettavan talletuspankin myöntäessä luottoa asiakkaalleen. Tässä ostovoimaa syntyy tyhjästä". (Suomen Pankki).

Oletus siis on, että viimekätinen maksaja aina jostakin löytyy. Tyhjästä luotu raha sidotaan siten aikaan, paikkaan, työhön, ihmiseen ja luontoon vasta jälkikäteen peukkuja toivorikkaasti pystyssä pitäen. Kun rahan on velkaa tulevaisuudesta, velan maksaa luonto – ja ihmiskunta on tässä katsannossa osa luontoa - tavalla taikka toisella. Toinen tapa tasata taseet on tietysti tuhota talletuksia.

Teollisuusperustaisen kapitalismin ylituotantokriisien välttämiseksi - ts. että tuotettuja tuotteita vastassa ei ole vastaavaa ostovoimaa – onkin synnytetty uskomattoman laajat korkovetoiset luottomarkkinat, joilla on pantattu tulevaa työtä lähes loputtomat määrät. Näitä velkoja ei voida koskaan kokonaan maksaa pois, silloinhan tämä tyhjästä luotu rahakin häipyisi taivaan tuuliin. Niin käy myös, jos lainat jätetään maksamatta. Tämä johtaisi lainojen lupausarvon massamittaiseen laskuun. Niin ei saa käydä ja viimekätisinä lainaajina ovatkin valtiolliset keskuspankit. Ja sitä ne ovatkin tehneet viime vuosina aivan tähtitieteellisiä määriä ympäri maapalloa.

Tämä on kuitenkin vain asian, tai sanoisiko kolikon toinen puoli. Eivät vain yksityiset kansalaiset ja monet yritykset ole velkaantuneet vaan myös kansataloudet. Tuotannossa elävän työn osuus on laskenut suhteessa tarvittavaan kiinteään pääomaan, koneisiin ja laitteisiin. Samalla tuotanto on tullut yhä tieto- ja taitointensiivisemmäksi, joka merkitsee sitä, että työvoiman omat tuotantokustannukset ovat nousseet pitemmän koulutuksen, tarvittavan terveydenhoidon ja kattavamman sosiaaliturvan kustantamiseksi, siis koko huolenpitotalouden (*care economy*) vaatima osuus kokonaistuotannon ajasta on huomattavan suuri.

Siten meille kaikille tärkeiden merkitysarvojen (*common wealth*) tuottaminen huolenpitotalouden piirissä asettaa rajoitteen voittojen (*private profit*) hankinnalle koskapa nyt tarvitaan yhä enemmän tuotantoa saman voiton tuottamiseksi. Historia osoittaa, että tässä tilanteessa saattaa alkaa liike kohti merkitysarvojen massamittaista tuhoamista, jotta käypä ja tavoiteltu voittojen taso voidaan säilyttää tai saavuttaa.

Reaktio tähän ongelmaan on toistaiseksi ollut kaksinainen: toisaalta on ryhdytty tiukkaan taisteluun huolenpitotalouden kustannusten rajoittamiseksi ja keskuspankkeja on kielletty rahoittamasta suoraan valtioiden menoja. Ne tekevät sen kuitenkin kiertotietä, esimerkiksi Euroopan keskuspankki *SMP* (*Securities Markets Program*) ohjelman kautta. Keskuspankkien erityyppiset QE -rahoitusohjelmat ovat kokonaisuudessaan johtaneet massiiviseen omaisuusarvojen arvottomaan arvonnousuun eli inflaatioon, kun järjestelmään pumpattu raha ei ole siirtynyt toiveista huolimatta tuotannollisiksi investoinneiksi vaan jäänyt pääosin pelirahaksi voittojen tekemiseksi rahaa ostamalla ja myymällä, R – R+.

Rahan kaksi ilmajuurta - valtio ja vaihto

Taloustieteilijä *Hyman Minskin* (1919-1996) tunnetun letkautuksen mukaan ”jokainen voi luoda rahaa. Haasteena on saada se hyväksytyksi”. Niinpä rahaa onkin jos jonkinlaista. Esimerkiksi yhtiöiden sisäiset saatavat ja velat (*receivables, payables*) voivat toimia rahana yritysten sisäisessä maksuliikenteessä. Käytössä on myös lukematon määrä erilaisia paikallisia maksuvälineitä eri puolilla maailmaa.

Pankkien yksityisestä lupausrahasta tulee ”oikeaa rahaa” kun on yhdessä valtiovallan kanssa sovittu siitä, että se käy yhteen 1:1 olevan valuutan kanssa ja että sillä voi maksaa myös verot. Tämän lisäksi meillä on mitä kummallisempia rahanluonteisia johdannaisia (*derivates*), joiden nykyarvot ovat aivan käsittämättömän suuria verrattaessa niitä reaalityönteeseen ja maailman tuotannon määriin; joidenkin arvausten mukaan niiden arvo olisi ehkä noin $1,2 \times 10^{15}$ USdol. Rahan ja siten velkojen kokonaismäärästä ei tunnu kukaan olevan tarkkaa käsitystä.

Lähtökohtaisesti rahalla on neljä juurta: valtio, vaihto, työ ja aika. Kunkin juuren historiallisesta ja loogisesta ensisijaisuudesta on kinattu läpi taloustieteen historian. Tällä hetkellä valtio on vahvimmin ehdolla rahan pää(ilma)juureksi.

Valtiovallan ensimmäinen tehtävä - ulkoisen ja sisäisen turvallisuuden takaaminen - edellytti ja edellyttää sotaverojen kantamista ja maksamista, ja siihen oli kehitettävä omat säännöt ja mittarit: kuinka paljon ja miten veroja maksettiin ja millä niitä mitattiin. Valtio osti itse tavaroita ja hyödykkeitä sotia ja hovia, sittemmin hallintoa varten ja antoi maksusta todistuksen – muodossa tai toisessa – ja lupasi, että juuri noita samoja tositteita voitiin käyttää verojen maksamiseen. Noista tositteista muotoutui moninaisten vaiheiden kautta raha, arvon mittari, arvon säilyttäjä ja vaihdon väline.

Rahan vakaus perustui tässä juuressa kunkin ihmisen lähtökohtaiseen alamaisuuteen ja velallisuuteen suhteessa turvan takaavaan ja väkivallan monopolisoineeseen valtiovaltaan; velan, jonka maksaminen on vaatinut miljoonien ja miljoonien ihmisten ja kansalaisten hengen. Tämä verirahan perustana on siis kansalaisen ja hänen sisäisen luonnon hallinta pakolla – ja sittemmin kansalaiskasvatuksella.

Sen sijaan valtiolle ja julkiselle vallalle yleensäkin ulkoinen luonto näyttäytyy ensisijaisesti vain levon ja ilon lähteenä, ei tuotannollisen toiminnan kohteena. Siten valtiorahan suhde ulkoiseen luontoon ajateltiin pitkään olevan pelkkä määräys tai sopimuskysymys: jotta raha toimisi mittarina kaikissa yhteyksissä raha piti jollakin tavalla sitoa johonkin pysyvään ja kiinteään – siis luontoon: metalliin, hopeaan tai kultaan (esim. yksi markka vastaa x g kultaa). Kuten tiedämme, tästä suhteesta irrottauduttiin US:n johdolla, jotta USA pystyi rahoittamaan mm. Vietnamin sodan aiheuttamat kustannukset.

Siten enää ei luotettu luontoon ja sen rajallisuuteen vaan siihen mitä dollarissa tai punnan setelissä luki, siis lakiin, voimaan ja valtasuhteisiin. Hetken näytti jo siltä, että valtiovalta on kehittänyt itselleen rahasammon, jolla ei ole mitään äärtä tai rajaa – kun ei enää tarvinnut edes painaa paperiseteleitä – pelkkä napin painallus riitti.

Vaihdon, siis kaupan piirissä, on jo vuosisatoja ellei -tuhansia ollut tarvetta yleisen vastikkeen kehittämiseen, jotta ei tarvittaisi erikseen mieltä jokaisen eri tavaran keskinäisiä vaihtosuhteita, joita

esim. sadalla tavaralla on jo 4950. Jos yhden tavaran – arvonsa säilyttävä ja helposti käsiteltävissä oleva – kautta voidaan ilmaista kaikki nämä suhteet mitattavalla tavalla, saamme käyttöömmme yleisen vastikkeen, rahan. Tuon rahatavaran oma arvo voidaan ajatella olevan se työmäärä, joka sen valmistamiseen on menneet.

Tässä rahamuodossa on sama ongelma kuin valtion rahassa: kuinka määrittää sen suhde ulkoiseen luontoon, ts. johonkin pysyvään ja kestävään. Tosiasiassa – vaikka tämä on kiistanalaista – juuri valtiot ovat tehneet tuon päätöksen eivät markkinat itse.

Vastoin kuin monessa muussa kulttuuripiirissä ja –perinteessä, Euroopan klassisen maailman nelijaon – *Schole*, *Polis*, *Poiesis*, *Chrematestikes* – rakenteellisena valuvirheenä oli orjanomistus ja siitä seuranneet vääristymät kaikissa neljässä muussa toimintapiirissä. *Schole*, vapaa aika, keskittyi tieteen ja taiteen keinoin ihmisen sisäisen luonnon työstämiseen; *Polis*, vapaiden miesten kokous, keskittyi heidän keskinäisten intressien sovitteluun; *Poiesis*:ssa, poliiksen ulkopuolisessa, yksityisen tuotannon piirissä ulkoisen maailman muokkaamisesta huolehtivat elävät työkalut, orjat ja naiset; *Chrematestikes*, vaihdon piiri, eriytyi pikemminkin poliiksestä kuin tuotannosta, poiesiksestä. Tässä sosiaalisessa konstellaatiossa reaalin luontosuhde – työ – jäi hyvin kapeille ja alistetuille hartioille, orjille ja naisille.

Vaikka orjanomistaja/orja, sittemmin maanomistaja/(maa)orja, torppari, palvelija, ja nyt työantaja/palkkatyöläinen – suhteet ovat historian saatossa kehittyneet ja muuntuneet, niin ne ovat ratkaisevasti vaikuttaneet käsityksemme luonnosta, reaalisesta luontosuhteestamme ja siten käsityksemme rahasta.

Jos jätämme luonnon tarkastelun ulkopuolelle - niin kuin nyt tapana on, sekä sisäisen että ulkoisen luonnon - niin raha todellakin näyttäytyy meille tätä nykyä ensisijaisesti sosiaalisesti tuotettuna lupauksena välkehtivästä tulevaisuudesta. Se on viime kädessä luotto/velkasuhteiden tuotos: ”rahan niukkuuden taso on sosiaalisesti ja poliittisesti määritetty”. Vakaa raha kertoo sosiaalisten suhteiden tasapainosta (mutta ei tasa-arvosta), jossa teollisuusporvaristo ja kuluttajat *velallisina* taistelevat luottoa myöntävän finanssiporvariston kanssa koron reaalitasosta. Raha on ”institutionaalinen rakenne, jossa yksityiset lainat rutiininomaisesti rahoitetaan valtion velan ja pankkijärjestelmän yhteiskytyillä, keskuspankkien välityksellä”. (Ingham, 2004).

Lähtökohtana on rahalainojen korkojen ja yritysvoittojen tason jatkuva vertailu. Ajatus reaalityaloudesta olettaa, että on olemassa ”luonnollinen” korkotaso, ts. ”rahalainojen korkotaso ja yritysten voitollisuus saatetaan yhteiseen vertailuun eri tuotannontekijöiden ’todellisen’ marginaalituottavuuden kanssa”. Tämä ”luonnollinen korkotaso” on pelkkää mielikuvitusilmaa, jos ja kun irrottaudutaan luonnon asettamista ehdoista, siis talouden reaalisuudesta. Kapitalismin dynamiikka edellyttää spekulatiivisia ”abstrakteja lupauksia maksuista” tuntemattomassa tulevaisuudessa, esim. etsittäessä teknologisia innovaatioita. (Ingham 2004). ”Abstrakti” tarkoittaa kirjaimellisesti irtireväistyä – nyt siis irtireväistyä luonnosta. Talous siis markkinallistetaan eikä päinvastoin, markkinoita taloudellistetaan, ts. sidota luonnon ehtoihin (Leshem, 2013)

Kaupankäynti markkinoilla ei enää pitkään aikaan ole ollut vaihtokauppaa yleisen maksuväliseen välityksellä. Ei. Kun minä tai sinä astun/t kauppaan ostamaan rahalla jotain, kauppaan astuu yleinen

minä tai sinä, siis yhteiskunnallistunut ihminen, jonka maksuvälineen ostovoima riippuu vain pieneltä osin minusta tai sinusta, tai jopa siitä kuinka paljon olemme työpaikalla viettäneet aikaamme. Takanamme seisoo kokonaiset yhteiskunnallisten voimien verkostot, jotka realisoituvat ostotapahtumassa omistusoikeuden vaihtona. Vastaavasti myyjäpuolella on myös yleistynyt toinen, joka omassa roolissaan asettelee sanojaan kaupan syntymiseksi molemminpuolisesti tyydyttävällä tavalla.

Olennaista tässä ostajan, minun tai sinun, ja myyjän välisessä kohtaamisessa on, että me olemme ja jäämme toisillemme vieraksi, toiseksi, tuntemattomiksi eikä meidän välille – poikkeuksia lukuun ottamatta – synny yhteisöllistä sidettä. Tosiasiallisesti tavara, joka vaihtaa omistaa, realisoi nämä yhteiskunnalliset, globaalit verkostot siten, että olemme niistä tietoisia vain hyvin pieneltä osin, ts. emme tunne useinkaan ostamamme tavaran historiaa ja kohtaloa, emme tiedä kuka sen on tehnyt, millaisissa olosuhteissa ja millä palkalla. Eikä myyjäkään ole kovin kiinnostunut, miten olemme rahamme hankkineet. Kaikki tapahtuu vaivattomasti ja lähes automaattisesti, kukapa jaksaisi joka kerta ryhtyä juurta jaksuen selvittämään mistä ollaan tulossa ja mihin menossa. *Cash nexus*, siis kapitalismi, toimii.

Molemmissa näissä rahan juurissa – valtio ja vaihto - jotka tosin ovat kietoutuneet yhteen mitä moninaisimmilla tavoilla, on se perustavanlaatuisen puute, että kysymys tuotannon mitoitukselta, siis luonnosta, ei ole niille mikään ongelma. Raha ei ole siis neutraali väline vaan tietoinen rahan tuottaminen sen lukemattomissa eri muodoissa on vallan lähde: ”Raha on ase taloudellisen olemassaolon taistelussa” (Ingham 2016 Max Weberiä mukailen).

Rahoituskysymystä tarkastellaan siis ensisijaisesti valtana resurssien allokaatioissa ja distribuutiassa. Demokratia tulee kuvioon kovin rajallisenä, vain julkisen hoivatalouden osalta, joka sekin on alistetussa asemassa funktionaaliseen talouteen nähden. Siten nämä rahan ilmajuuret eivät kykene ratkaisemaan – kun se ei ole niille mikään ongelma – ihmisen talon ja taloudenpitoon olennaisena keskeisenä edellytyksenä olevaa ihmisen reaalista luontosuhdetta.

Rahan kaksi maajuurta – työ ja aika

Työ ja aika rahan maajuurena ratkaisevat rahan perusluonteen toiselta perustalta. Tällöin lähtökohtana on (käyttö)arvon tuottaminen yhdessä ja yhteistyössä luonnon – sekä sisäisen että ulkoisen - kanssa. ”*Aika* on itse asiassa ihmisen aktiivisen olemassaolon perusta. Aika ei ole vain mittapuu ihmisen elämälle. Se juuri on tila ihmisen kehittymiselle. Ja pääoman tunkeutuminen hallitsemaan työaikaa on työntekijän elämän, henkisen ja fyysisen elämän, anastamista” (Marx 1861). Olisiko vaihtoehtoa?

Arvon (*common wealth*) muodostus on sisäisen ja ulkoisen luonnon yhteistä, enemmän tai vähemmän tietoisista ja vapaata *työtä* elämän synnyttämiseksi ja ylläpitämiseksi, viime kädessä aurinkoenergiaan turvautumalla ja samalla sitä kuitenkin degeneroimalla elämälle haitalliseksi lämmöksi, joka fyysikaalista työtään jatkaen hävittää elämän edellytyksiä maapallolla.

Jokainen työrupeamamme muuntaa ulkoisen luonnon energia- ja ainesrakennetta, sen *negentropiaa*, tuottamiemme tavaroiden ja palveluiden - ja meidän itsemme - energia- ja ainesrakenteiksi, niiden

negentropioiksi, samalla kuitenkin tuottaen biosfääriä tuhoavaa jätelämpöä ja rakenteellista jätettä, *entropiaa*.

Ihmiskunnan ja meidän itse kunkin sisäisen, inhimillisen luontomme ja sisäisen maailmamme yhä pitemmälle edistyvä tiedollinen, taidollinen ja kokemuksellinen jäsentyminen, eriytyminen ja siten rikastunut ja moninainen käsityksemme maailman sisäisyydestä on ratkaisevalla tavalla riippuvainen siitä, kuinka tekemämme työ on organisoitu - siten myös se, mitä aiomme ja pystymme tekemään elämämme ehdottoman edellytyksen, ulkoisen luonnon pelastamiseksi.

Työ vapaana, tietoisena yhteisötyönä sitoo yhteen sisäisen maailman ja maailman sisäisyyden, siis sisäisen ja ulkoisen luonnon yhteisen vapaan kehityksen; kehityksen, jossa jokaisen vapaa kehitys on kaikkien vapaan kehityksen ehto. Siten, Stefan Meretziä myötäillen (Meretz 2013):

- Inhimilliset tarpeiden merkityksellisyys ja tyydyttämisen tapa ja taso on arvioitava etukäteen eikä jälkikäteen markkinamenestyksen pohjalta.
- Ristiriitaiset tavoitteet on ratkaistava yhteisellä sovittelulla eikä ulkoistaa niitä markkinoiden ratkaistavaksi.
- Tuotannon on perustuttava yhdessä asetettuihin tavoitteisiin eikä jättää päätöksentekoa ulkopuolisille omistajille.
- Tuotannollisen toiminnan tavoitteiden tulee olla moninaisia ja monipuolisia eikä yksisilmäisesti vain voiton tekeminen.
- Ajan käyttö ja sen käytön tapa on elämänlaadun perustekijä. Ajan säästäminen saa olla ulkoinen pakottava voima.
- Lähtökohtana on yhteistyön eikä kilpailun logiikka.
- Toiminnan lähtökohta on konkreettinen, itse kunkin erityinen yksilöllisyys ja läpinäkyvä, ymmärrettävä oikeudenmukaisuus - ei talousihmisen, *homo economicuksen* tyhjä tasa-arvo ja muodollinen oikeus.
- Lähtökohtana on yhteisöllisyyden rakenteellinen kehittäminen, ei meitä itse kutakin toisista irtaannuttava ja etäännyttävä yksilöllistyminen.
- On estettävä mahdollisuus rakenteelliseen vastuuttomuuteen ja turvattava rakenteellinen kyvykkyys vastuullisuuteen.
- Funktionaalisen tuotannon ja hoivatalouden erottamisen sijaan niiden toimiva kokonaisuus.
- Funktionaalisen tuotannon tulee palvella hoivataloutta eikä hoivatalouden tuotantoa.
- Meidän jokaisen oma vapaa kehitys on kaikkien vapaan kehityksen ehto; vapaa kehityksemme ei voi eikä saa tapahtua toisten kustannuksella.

Tuleepä mieleeni *Georg Lukacsin* (1885 – 1971) kuuluisa Romaanin teorian – teoksen alkulause vuodelta 1914: ”Autuaita ovat ne ajat, joille tähtitaivas on kuljettavien ja kuljettavissa olevien teiden kartta ja joita tähtien valo kirkastaa. Kaikki on uutta ja kuitenkin tuttua, seikkailullista ja silti omaa. Maailma on laaja ja kuitenkin kuin oma koti, sillä sielussa palava tuli on samaa olemuksenlajia kuin tähdet; jyrkästi eroavat toisistaan maailma ja minä, valo ja tuli, eivät koskaan silti jää toisilleen vieraiksi; sillä tuli on jokaisen valon sielu, ja valoon pukeutuu jokainen tuli ... ”

Trump ja Kärkkäinen – samalla asialla?

- 2017-10-23 20:46

YLE uutisten mukaan (ma 23. 10.) Yhdysvallan presidentti *Donald Trump* on valitsemassa US:n keskuspankin FEDin uutta pääjohtajaa. Kysymys kuuluu: jatketaanko nykylinjaa nykyisen pääjohtajan *Janet Yellenin* johdolla vai tarvitaanko ”rohkeampaa korkopolitiikkaa”? - kuten Yle asian ilmaisee.

Yhdysvaltain keskuspankki ilmoittikin joku päivä sitten, että heidän rahoituspoliittinen komitea on sisäisesti erimielinen siitä mitä nyt pitäisi rahoituksen suhteen tehdä. Esillä oli kaksi eri linjaa: nykyistä ultrakeveää rahoituspolitiikkaa tulisi kärsivällisesti ja tosi hitaasti, jos ollenkaan tiukentaa, kunnes inflaatio on noussut tavoitetasolle, pariin prosenttiin.

Toiset puolestaan olivat jo huolissaan, että inflaatio saattaa ryöstäytyä käsistä, kun työllisyys on jo parantunut ja siksi olisi jo aika vetää rivakasti rahaa pois markkinoilta ja edistää korkojen nousua ”normaalille tasolle”, ts. löytää taloudellisen kasvun, täystyöllisyyden ja matalan inflaation tasapaino.

Kaksi eri teoriaa ja kaksi eri näkemystä, ”luonnollinen korkotaso” vs. ”efektiivinen kysyntä” (*Wicksell vs. Keynes/Phillips*). Molemmat kuitenkin ontuvat. Keskuspankki on jo aikaa sitten alittanut ”luonnollisen tason”, työttömyyden ja inflaation keskinäisriippuvuus on suurelta osin purkautunut.

Muutkin tahot ovat huolissaan. Kiinan keskuspankin kuvernööri *Zhou Xiaochuan* varoitteli kommunistisen puolueen kokouksessa ylikuumenemisestä (‘Minsky Moment’), johon on varauduttava: ”kun taloudessa on liian monia suhdannevaihdetta ennakoivia tekijöitä, suhdannevaihtelut voimistivat. Jos olemme liian optimistisia kun asiat edistyvät tasaisesti, kasaantuu jännitteitä, jotka saattavat johtaa jyrkkiin korjausliikkeisiin.”

Myös kansainvälinen valuuttarahasto, IMF, maalaa tilannetta tummin sävyin viime raportissaan (*Global Financial Stability Report October 2017*): ”Liian nopea rahoituksen normalisointi saattaa

aiheuttaa ei-toivottuja turbulensseja rahoitusmarkkinoilla ja kansainvälisiä heijastusvaikutuksia ... Rahapolitiikan asteittainen normalisointi on herkkä tasapainotustoimenpide. Normalisoinnin tahti ei voi olla liian nopea tai se ei tue kestävästä elvytystä ".

"Vaikka velan kertyminen ei sinänsä välttämättä ole ongelma, yksi oppitunti maailmanlaajuisesta talouskriisistä on se, että liiallinen, velanhoidossa ongelmia tuottava velkaantuminen voi johtaa rahoituksen vaikeuksiin. Toinen oppitunti on, että bruttovelloilla on merkitystä. Rahoitustilanteen tiukentuessa on epätodennäköistä, että koko rahoitusvarallisuus voidaan myydä nykyisillä markkina-arvoilla - ja osa omaisuuseristä voi olla myyntikelvottomia epälikvideissä tilanteissa. "

"Velkaantumisten jatkuvasta kasvusta ja omaisuuden arvostusten liiallisesta noususta voi olla vakavia maailmanlaajuisia taloudellisia seurauksia. ... riskien uudelleenhinnoittelu voi johtaa nousuun luottoriskeissä ja hintojen laskuun pääoma- ja asuntomarkkinoilla, talouden elpymisen putoamiseen raiteilta ja heikentää talouden vakautta."

IMF:n mukaan vaarana on, että talousjärjestelmämme "taustalla olevat haavoittuvuudet aukeavat (*exposed*) ja maailmanlaajuinen elpyminen keskeytyy." Suomelle IFM ennustaa noin 1.8 – 2.3 % tuotannon menetystä – juuri kun olemme vasta pääsemässä taantumasta.

"Taustalla olevat haavoittuvuudet" - siis mitä? Tietoisesti ylläpidetyt matalat korot ja lupausrahan pumppaaminen markkinoille ovat mahdollistaneet kotitalouksien, julkisen talouksien ja monien yritysten raskaan velkaantumisen. Jos korkotaso lähtee nousuun, niin rahaa palaa lainojen ja korkojen maksuun entistä enemmän ja se pois taloudellisesta kasvusta, joka on puolestaan välttämätöntä työllisyyden ylläpitämiseksi. Jos taas velkaantuminen jatkuu, niin jatkossa on yhä vaikeampaa selviytyä lainojen maksuista ja koroista koska ne syövät kysyntää yhä enemmän.

Mistä on siis kyse: keynesiläisestä 'efektiivisen kysynnän' puutteesta, wickselliläisestä poikkeamasta 'luonnollisista koroista' vai varautumisesta minskiläiseen ylikuumenemiseen.... vai jostakin aivan muusta?

Vaihtoehtoinen analyysi

Marxilainen taloustieteilijä *Guglielmo Carchedi* luonnehtii tilannetta *Antonio Gramscin* (1891-1937) tunnettuun tiivistykseen viitaten, että "vanha on kuolemassa mutta uusi ei voi syntyä" – vielä?

Laajan empirisen aineiston pohjalta Guglielmo tekee seuraavat johtopäätökset:

- (1) Maailmanlaajuinen yritysten voittoaste on pysyvästi ja peruuttamatonta jatkanut laskuaan huolimatta ajoittaisista vastatendenssien ravisteluista.
- (2) Tuotantovälineiden osuus tuotannon kokonaisarvosta nousee, ei halpene.

(3) Uuden arvon tuottaminen on suhteellisesti laskenut kokonaisarvosta toisen maailmansodan jälkeisen ajan.

(4) Työntekijöiden riistoasteen nousu lisää voiton määrää, mutta tämä kasvu on "doupattua", koska se ei merkitse tuotetun lisäarvon kasvua suhteessa pääomainvestointeihin vaan piilottaa sen laskun.

(5) Fiktiivisen pääoman eksponentiaalinen kasvu ja fiktiiviset voitot kiihdyttävät spekulatiivista kuplaa ja aiheuttavat sen puhkeamisen, yhä lisäten finanssikriisien ankaruutta.

Carchedi lisää vielä, että seuraavat suhdannetekijät ovat edessä olevan voittokriisin kiihdyttäjiä:

(1) kaupallisten sodat, joista meillä on ensimmäiset merkit jo olemassa. Ne vähentäisivät kansainvälistä kauppaa, ensin arvon realisointia ja sitten arvon ja ylijäämän tuottamista,

(2) kansainvälisen velan jatkuva kasvu ja spekulatiivisen kuplan inflaatio;

(3) paikalliset sodat - etenkin öljypitoisissa maissa tai niiden asukkaiden päiden yli - jotka voivat helposti levitä sodaksi suurvaltojen kesken. Tässä tapauksessa aseiden tuottajat (hallitsevissa imperialistisissa maissa) lisäävät voittojaan, mutta kerrannaisvaikutuksen (marxist *multiplier*) vuoksi keskimääräinen voittojen taso näissäkin maissa laskisi; sotanäyttämöllä arvot ja vauraus tuhottaisiin.

(4) oikeistolaisten, ultranationalististen, rasististen ja fasististen puolueiden ja liikkeiden kasvu. Niitä vahvistetaan myös julkisten palveluiden leikkauksilla. Liikkeet muodostavat myötämielisen kulttuurisen kasvupohjan militaristisille seikkailuille.

Carchedi toteaa analyysinsä lopuksi: kyllä, "vanha on kuolemassa, mutta mitä uusi tulee olemaan?" Siinäpä pulmamme!

Kansallisen porvariston ongelma

Hesarin mukaan (HS 22. 10.) "halpahallipatruuna" *Juha Kärkkäinen* oli USA:n matkallaan omaksunut uuden rasistisen maailmankatsomuksen ja että häntä mietityttää "Suomeen suuntautuvan maahanmuuton ja uhattuna olevan "suomalaisuuden" lisäksi esimerkiksi kansainvälisten jättipankkien ja Yhdysvaltojen hallituksen ylivalta".

HESARI:n mukaan Kärkkäinen kirjoitti 50 -vuotishaastattelussaan: "suuret pankit käyttävät kiristyskeinonaan sitä, että kansainvälinen talousjärjestelmä perustuu pankkiirien luomaan velkaraahan, ei todelliseen kierrossa olevaan valuuttaan. Korollisen velan avulla suurpankit ottavat valtioilta, yrityksiltä ja kansoilta vallan"

Kuulostaako tutulta?

Kulttuuri- ja talousliberaali, monikulttuurisuuden vankkumattoman kannattaja, entinen pääministeri *Alexander Stubb* tviittasi tässä taannoin (01. 8. 2015): ”Voisiko joku kertoa mikä on Euroopan äärioikeiston ja -vasemmiston ero nykyään? En oikeasti tiedä. Kertokaa please”.

En ole mestari tiivistämään sanomaani, kuten olette jo varmaan huomanneet, en ainakaan 140 merkkiin. Vaikka tämä *ääri*- keskustelu on minusta aivan laidatonta, päädyin kuitenkin tviittamaan Alexille vastauksen: ”Molemmat ovat kauhuissaan kansainvälisen finanssikapitalismin tuhoista; toinen tuomitsee kapitalismin, toinen kansanryhmän”.

Kansallinen kauppa- ja teollisuusporvaristo niin Suomessa kuin muissakin kansallisvaltioissa on varmaankin aivan kauhuissaan kansainvälisen finanssiporvariston nousun ja talouden kiihkeän keskittymisen edessä. Kun porvaristo ei halua kieltää itseään - ts. että kysymyksessä on ihmisten välinen yhteiskunnallinen valtasuhde - selitys kaikelle pahalle on löydettävä toisaalta, muista, pahoista ihmisistä.

Minusta tuntuu, että Trump on pohjattoman kyyninen vallankäyttäjä ajaen kaltaistensa etuja lietsoen pelkoja ja uhkia pahoista ihmisistä nurkan takana. Kärkkäinen puolestaan siirtää omat pelkonsa toisiin ihmisiin pelastaakseen itsensä, sielunsa ja ruumiinsa.

Tämä kirjoitelma perustuu viimeistä jaksoa lukuunottamatta *Michael Roberts'in* kahteen blogiin ja niissä mainittuihin lähteisiin (käännökset alustavia). Ne löytyvät täältä:

<https://thenextrecession.wordpress.com/2017/10/13/the-monetary-dilemma/>

<https://thenextrecession.wordpress.com/2017/10/20/the-global-debt-mountain-a-minsky-moment-or-carchedi-crunch/>

2017 - 11

Koskela vai Rokka?

- 2017-11-02 11:51

Kävin katsomassa uuden Tuntemattoman sotilaan.

Kyllä, ohjaaja Aku Louhimies tekee teknisen päivityksen: nyt päästään lähemmäksi ihoa, lähemmäksi sammuvaa silmää ja kuolon korinaa, sodan yksilökohtaista mielettömyyttä ja totaalisuutta.

Kyllä, Aku nostaa esiin Saksan ja Suomen yhteisrintaman ja repii kappaleiksi suomalaisen armeijan ylistetyn oikeamielisyyden, uljuuden ja ryhdikkyuden. Suomen armeija ei ole poikkeus, sota murtaa ruumiin ja mielen, aina ja kaikkialla.

Mutta, Aku pyrkii myös ihon alle, veden alle, elämän ytimiin, tuntoihin, siihen miltä lapsena tuntui joessa uudessa, ensi, ja viimeistä kertaa. Onko elämän joki kylmä ja vieras vai oma ja rakas?

Mitä kertovat Akun ajatuksista esimerkiksi seuraavat siirtymät verrattuna Edvin Laineen tulkintaan: koostava, yhteen liittävä, katsojaa kuljettava hahmo ei ole vänrikki Koskela vaan alikersantti Rokka, jonka koti ja pientila perheineen tulevat meille tutuiksi.

Kärtyisä luutnantti Lammio jää sivuun, nuoren kirkasotsaisen Kariluodon varjoon. Lehto ja Riitaoja kuolevat kuten muutkin, ohimennen.

Everstiluutnantti Karjula tapatetaan elävältä telaketjujen alle hetki sen jälkeen, kun hän oli teloittanut sotamies Viirilän.

Lopussa, rauhan ääni soi alakuloisesti.

Katsojan hämmästykseksi, aivan elokuvan lopussa, Rokka palaa kotiin kuin uudelleensyntyneenä, hyvissä voimin, vaikka hän näytti jo menehtyneen kylmää jokea ylitettäessä.

Rokka onkin syntynyt uudelleen. Mutta miten? Se jäi minulle arvoitukseksi. Oma perhe, oma pientila luonnon voimien armoilla, oma toimeentulo, oma elämä, oma elämänvirta – siinäkö kaikki?

Koskelan viesti oli toinen: sovitetaan yhteen, mutta ei menetä omaa itseä. Onko tämä uudelle Rokalle sopuilla, jonka aika on jo ohi?

Suomen 100- ja 101 -vuotisjuhlakunniaksi olisin itse tehnyt uuden version Seitsemästä veljeksestä, esimerkiksi tähän malliin: Kontulassa asuva tunnettu veljesten rähinäremmi sai raivarin kun mamuja alkoi jo olla joka nurkalla, jopa omassa kulmapubissa.

Olikin lähdepiiloon isovanhempien jo ränsistyneelle maatilalle Ilomansiin. Siellä paikallinen lopetusuhan alla olevan kyläkoulun avarakatseinen opettaja ilahtui uusista oppilaista ja otti tehtäväkseen saattaa veljesten keskenjääneet opinnot loppuun. Erinäisten seikkailujen jälkeen veljekset kuin koskelot päättävät palata rintamaille avoimin sydämin ja mielin.

Kuka omistaa rahan tuotantovälineet?

- 2017-11-10 09:57

Raha kasvaa sittenkin puussa?

Tässä joku päivä sitten arvostettu englantilainen sanomalehti *The Independent* kertoi modernin rahateorian mullistavasta tieteellisestä löydöksestä: Raha todellakin kasvaa puussa (Actually the magic money tree does exist, according to modern monetary theory, *The Independent*, 5. 11.)

Youssef El-Gingihy esittelee lehden artikkelissa *William Mitchellin* ja *Thomas Fazin* juuri ilmestyneen kirjan *Valtio takaisin: edistyksellinen visio suvereniteetista jälki-uusliberaalissa maailmassa* (Reclaiming the State: A Progressive Vision of Sovereignty for a Post-Neoliberal World, Pluto Books, 2017).

Muutama päivä myöhemmin aktiivinen talousblokkaja *Bill Mitchell*, modernin rahateorian vankkumaton kannattaja irvailee, että nämä modernin rahateorian fanaatikot levittävät sosialistista syöpää ja salattua kommunistista piiloviestiä (British mainstream media spreading dangerous MMT ideas, 8. 11., <http://bilbo.economicoutlook.net/blog/?p=37320>)

Mistä raha sitten oikein tulee ja kuka omistaa välineet sen tuottamiseen?

Rahan nykyisestä suurtuotannosta

Rahaa voidaan tuottaa ja haalia omaan kasaan kovin monella eri tavalla. Viime päivinä on ollut esillä yksityisten tulojen piilottaminen, rahanpesu ja verokierto veroparatiisien avustuksella.

Tämän lisäksi voidaan pistää pystyyn mitä erilaisimpia yritysryppäitä ja -piirejä, joissa tehdään mitä erilaisempaa vaihtokauppaa ilman että vaihtotapahtumat mitataan rahassa, tai jos mitataan, niin sitä varten kehitetään oma pienen piirin vaihtoraha. Tätä varten on kehitetty mitä moninaisimpia tuotantoalustoja ja toiminta on laajenemassa. Meillä on myös lukematon määrä erilaisia paikallisia rahoja ympäri maailmaa ja erilaisia seteleitä rajattuun tuotevaihtoon (SOTE!).

Uusi lohkoketju teknologia avaa lähes loputtomat mahdollisuudet rakentaa maailmanlaajuisia älykkäitä transaktioverkostoja, jotka ovat kansantalouksien ulottumattomissa. Onpa hankkeissa perustaa kansakunta – tai oikeastaan kansalaiskunta – joka ei perustu maatiETEELLISIIN rajoihin vaan yhteisesti sovittuun ajatukseen kanssalaisuuden perustasta, yksilön oikeuksista, velvollisuuksista ja demokratiasta – perustuslaki ja muut lait olisivat kaikkien hyväksyttävissä, nähtävissä ja todennettavissa yhteisessä sopimuskirjassa verkossa. Sitten vain hakemaan kanssalaisuutta!

Pääosa nykyisestä rahan suurtuotannosta tapahtuu kuitenkin pankeissa ja keskuspankeissa. Yksityisissä pankeissa tuotetaan rahaa tyhjästä jokaisen lainanannon yhteydessä. Tämä lupausraha tulkitaan normaaliksi valuutaksi: sillä voi ostaa mitä haluaa ja maksaa veroja. Toinen keskeinen rahatuote on keskuspankkien *fiat*- raha (*fiat* (lat.) > tehtäköön, vr. *fiat lux* – tulkoon valkeus). Näihin rahatuotannon lähes tähtitieteellisiin mittasuhteisiin en tällä kertaa paneudu.

Kun minä tai sinä otamme lainaa pankista, pankki kirjaa tilillemme – ei siis siirrä muualta – lainasumman ja taseisiinsa vastaavan vastuun ja odotettavissa olevan koron otetusta vastuunkannosta, jotka olemme siis luvanneet maksaa takaisin jossakin aikataulussa.

Tämä lupausraha muuttuu reaalisesti vain ja jos vain pystymme tavalla taikka toisella – yleensä työllä – tuottamaan lupausrahalle reaalisuutta, siis todellista arvoa – ellei meillä satu olemaan omaisuutta, jonka voimme hädässämme myydä.

Entäpä kun kansakunta lainaa keskuspankilta fiat -rahaa; rahaa, jolla lähtökohtaisesti ei myöskään ole minkäänlaista arvoa? Se on myös lupausrahaa; lainaajan, kansakunnan lupaus tuottaa pitkässä juoksussa, tavalla taikka toisella, luvatut arvot. Fiat -rahan arvo on sen (diskontatusta) arvolupauksessa, jonka lainaaja tekee lainan ottaessaan. Fiat -raha on kansalaistalouden rahoitustyökalu, ilmoitus siitä mitä haluamme kansakuntana saada aikaiseksi. Parhaimmillaan fiat -raha voisi siis olla yhteisörahaa (*money of commons/commoning money*).

Ongelma on siinä, että tämä julkisesti tuotettu ja vastuullistettu raha ei siirry julkiseen talouteen - kuin pieniltä osin ja mutkan kautta koron saattamana - vaan yksityisiin pankkeihin vaikka pankeilla on jo oma tuottoisa rahan tuotantokoneisto käytettävissään.

Onko keskuspankin lupausrahan määrällä jotain äärtä tai laitaa? Yleensä rajaksi on asetettu – kuten myös Mitchell ja Fazi kirjassaan asettavat - inflaatio, ts. rajana on se, että kaikki tuotantoresurssit saadaan kaikilta osin käyttöön, siis lupausraha säilyttää arvonsa ja kansakunta pitää lupauksensa. Olisiko valtion suvereniteetti siis ratkaistavissa keskuspankin ja kansallisen valuutan haltuunotolla?

Velka-zombie valtiot

Uudessa kirjassaan *Voimmeko välttää jälleen uuden finanssikriisin?* (Can we avoid another financial crisis? Polity press, 2017) Steve Keen arvioi tilanteen toisin. Hän oli yksi niistä harvoista taloustieteilijöistä, joka osasi ennustaa vuoden 2008 finanssiromahduksen.

”(T)ulevaisuuden "velka-zombiet" ovat maita, joissa yksityiset velkatasot ovat korkeat ja joissa se kasvaa edelleen paljon nopeammin kuin nimellinen BKT. Nämä maat ovat erittäin riippuvaisia luotosta nykyisen kysynnän ja tulojen ylläpitämiseksi, ja kun luotto laskee, kotimaan kysyntä laskee ja taloutensa siirtyvät taantumaan” (Keen 2017,94).

Keen mukaan kaksi mittaria – yksityisen velan suhde BKT:een ja keskimääräinen velkataso suhteessa BKT:een viimeisten viiden vuoden ajalta – riittävät määrittämään tulevat velka-zombie maat. Erityisesti vaarassa ovat Irlanti, Hong Kong ja Kiina. Perässä tulevat Australia, Belgia, Kanada, Etelä-Korea, Norja ja Ruotsi. Rajatapauksia ovat Hollanti, Sveitsi, Suomi, Ranska ja Uusi Seelanti (velka yli 175% ja luottopohjainen kasvu noin 5% suhteessa BKT:een), perässä tulevat Malesia, Singapore ja Thaimaa.

”Tulevat velka-zombie -kriisit ovat väistämättömiä vuoteen 2020 mennessä, ja luottopohjaisen kysynnän heikentyminen näissä maissa vie sen vähäisenkin myötätuulen, joka nousee maailmanlaajuisen kaupan purjeista.” (Keen, 2017, 128).

Mitä siis nykyiset rahan tuotantojärjestelmät tuottavat?

Rahan tuotantojärjestelmät tuottavat katteettomia lupauksia tulevaisuudelle. Lupauksia jotka ilmentävät yksityisiä spekulatioita, joista tehdään julkisia tavoitteita: ”tekninen innovaatio voi olla dynaaminen vain jos se rahoitetaan spekulatiivisesti, haastaen tuntematon tulevaisuus. Abstraktit, kaikista irtireväistyt lupaukset *maksamisesta* tekevät rahoituksesta mahdollisen. Tämä toteutetaan erityisen yhteiskuntaluokan avulla, joka on määritelty velallisenä olemisen statuksensa pohjalta -yrittäjien” (Ingham, 2004, 201).

Rahatuotantomme tuottaa lupauksia joita on yhä vaikeampi realisoida. Meidän tulisi säästää, myös luontoa, yhä enemmän nykyisyydessä voidaksemme lunastaa lupauksemme tulevaisuudelle, mutta silloin emme voi tuottaa niitä arvoja, joilla voisimme lunastaa tulevan, eli meidän on luvattava yhä enemmän tänään, niin itse kunkin kuin kansakunnankin. Velkaannumme siis, itsellemme. Valtio keskuspankit takaavat yksityiset vastuut ja yrittäjistäkin tulee velallisia. Yksityinen kutoutuu yhteisölliseen, mutta ei valtiolliseen. Valtiollinen ohenee kansainvälisen rahoitustuotannon viimekätiseksi maksajaksi.

(välihuomautus: entrepreneur < entreprendre (ranska) < lupaaaja. Suomen kielen yrittäjä < yrkittää <vaatia kiihkeästi, yrkia (ruotsi), wurkian (saksa), work < wyrkan (englanti) < tehdä työtä).

Nämä yksityiset ja yksittäiset lupaaajat ja kiihkeästi vaativat yrittäjät eivät perusta spekulatiotaan reaaliin tulevaisuuteen, sen haasteisiin, siis kestävän kehityksen 17 tavoitteisiin, jotka YK on määritellyt seuraavasti:

- Poistaa köyhyys sen kaikissa muodoissa kaikkialta.
- Poistaa nälkä, saavuttaa ruokaturva, parantaa ravitsemusta ja edistää kestävästä maataloutta.
- Taata terveellinen elämä ja hyvinvointi kaiken ikäisille.
- Taata kaikille avoin, tasa-arvoinen ja laadukas koulutus sekä elinikäiset oppimismahdollisuudet.
- Saavuttaa sukupuolten välinen tasa-arvo sekä vahvistaa naisten ja tyttöjen oikeuksia ja mahdollisuuksia.
- Varmistaa veden saanti ja kestävä käyttö sekä sanitaatio kaikille.
- Varmistaa edullinen, luotettava, kestävä ja uudenaikainen energia kaikille.
- Edistää kaikkia koskevaa kestävästä talouskasvusta, täyttä ja tuottavaa työllisyyttä sekä säällisiä työpaikkoja.
- Rakentaa kestävästä infrastruktuurista sekä edistää kestävästä teollisuudesta ja innovaatioita.

- Vähentää eriarvoisuutta maiden sisällä ja niiden välillä.
- Taata turvalliset ja kestävät kaupungit sekä asuinyhdyskunnat.
- Varmistaa kulutus- ja tuotantotapojen kestävyys.
- Toimia kiireellisesti ilmastonmuutosta ja sen vaikutuksia vastaan.
- Säilyttää meret ja merten tarjoamat luonnonvarat sekä edistää niiden kestäväää käyttöä.
- Suojella maaekosysteemejä, palauttaa niitä ennalleen ja edistää niiden kestäväää käyttöä; edistää metsien kestäväää käyttöä; taistella aavikoitumista vastaan; pysäyttää maaperän köyhtyminen ja luonnon monimuotoisuuden häviäminen.
- Edistää rauhanomaisia yhteiskuntia ja taata kaikille pääsy oikeuspalveluiden pariin; rakentaa tehokkaita ja vastuullisia instituutioita kaikilla tasoilla.
- Tukea vahvemmin kestävään kehityksen toimeenpanoa ja globaalia kumppanuutta.

Kun *William Bill Mitchell* irvii omassa blogissaan omaa kirjaansa sosialistiseksi tai jopa kommunistiseksi hälventääkseen pelkoja modernia rahateoriaa kohtaan ja lisätäkseen uskoamme suvereenin valtion rahapoliittiseen voimaan, hän ei siis luota siihen Marxin ajatukseen, että maailmanmarkkinoita rakentaessaan kapitalismi kaivaa omaan hautaansa. Tavoittemme tietysti on, että siitä ei tule meidän kaikkien yhteinen hauta vaan uusi alku ... mitenkä se nyt kuuluikaan, ai niin: luokaton, valtioton ja rahaton yhteiskunta! ;) ... mutta se vaatii jo uuden tarinan.

Viite: Ingham, G. 2004. *The Nature of Money*, Cambridge: Polity Press.

Joko se meni ohi – se nousukausi?

- 2017-11-19 11:40

Helsingin pörssi on alamaissa: laskuvirettä on ollut aina lokakuun 23. päivästä lähtien. OMX Helsinki - indeksi on tullut alas viime perjantaihin mennessä yli 450 pistettä.

Tunnettu takinkääntäjämme *Juhana Vartiainen* kommentaa hallitusta puskemaan nousukautta pitemmäksi työmarkkinoiden joustavuutta lisäämällä, siis työttömiä lisää patistamalla - nyt kun hänen mukaansa työvoimapula on taas kerran uhkaamassa, eritoten kun hän samaan hengenvetoon leimaa noin 230 000 työtöntä kelvottomiksi palamaan työelämään. (HS 18.11.)

ETLA:n tutkimusjohtaja, professori *Mika Maliranta* puolestaan twiittaa, että ”Suomen työmarkkinoiden

joustavuus työntekijöiden liikkuvuudella mitattuna on ollut mainettaan suurempaa” (@Maliranta 16.11.16.48 Helsinki) Työvoiman liikkuvuus työpaikkojen välillä onkin Suomessa suurinta heti Tanskan ja Norjan jälkeen.

Keskellä kiivainta nousukautta työttömyysluvut ovat pysyneet korkealla, yli 10%:ssa (syyskuu). Avoimista, noin 34 300 työpaikasta (2017/III), on noin 70% on osa-aikaisia tai vaikeasti täytettäviä.

Missä nyt oikein mennään?

Nykyisen buustaus tulevaisuuden lupauksilla

Kuten hyvin tiedämme tämä nykyinen nousukausi – jos sellaisesta voidaan puhua – on buustattu keskuspankkien lupausrahalla, lainaten massamitalalla pelkän lupauksen varassa olevasta tulevasta kysynnästä lisäämään tämän päivän alimittaista kysyntää.

Tiedossa on myös se, että nämä rahat ovat menneet suurelta osin yritysten omien osakkeiden ostamiseen (*buybacks*), niiden arvon ylläpitämiseksi. Tavoitteena on yritysjohdon tulojen ja osakkeenomistajien voittojen turvaaminen. Otettua lupausvelkaa ei siis ole käytetty tuottaviin investointeihin vaan finanssioperaatioihin (*financial engineering*). Tilanne on nyt se, että yhden tosidadollarin tuottamiseksi kansantuotteeseen tarvitaan nyt noin 7 lupausdollaria (Sten Druckenmiller, 2016, *The Endgame*).

Eikä tässä kaikki. Lainarahalla/osakkeilla käytävissä, määrältään massiivisissa finanssioperaatioissa pidetään riskimittarina myös osakemarkkinoiden hintojen vaihtelua (*short volatility trading*). Siten hintojen vaihtelu vaikuttaa sekä riskinottoon että ylimääräisiin voittoihin ilman mitään suhdetta arvoihin. Käärme syö omaa häntäänsä.

Mitkä ovat vaihtoehdot?

Ensimmäisenä vaihtoehtona on, että annetut suunnattoman suuret lupaukset tulevasta kysynnästä ja sen realisoimisesta pystytään toteuttamaan. Tämä edellyttäisi aivan uskomattoman suurta tuottavuuden kasvua, uuden tuotantoteknologisen aallon läpimurtoa muutamassa vuodessa. Se merkitsisi myös huikaa lisärasitusta luonnolle, niin ulkoiselle kuin sisäisellekin, eikä se sinänsä ratkaisisi ylituotannon/työttömyyden ongelmaa vaan pahentaisi sitä ja siirtäisi sen jälleen uuden taantuman ja kuplan taakse. Jos tämä ei onnistu, edessä on uusi, mahdollisesti ennennäkemättömän syvä ja pitkä lama.

Toinen vaihtoehto on, että kysyntää ja siten työllisyyttä ajetaan ylös kansallisvaltioiden toimin, siis tukeutumalla yhä laajemmin sotilasteolliseen kompleksiin, myös täällä Euroopassa. Tästähän meillä on jo vahvat näytöt täällä kotosuomessakin kahden Niinistön yhteispelillä: toinen buustaa Euroopassa, toinen kotimaassa. Tämä vaihtoehto avaa tietä omaisuusarvojen massamittaiselle tuhoamiselle, siis sodalle, ja sitä kautta uuden alun voittojen turvaamiselle, johonka tämä meille niin rakas talousjärjestelmämme, kapitalismi, ensisijaisesti pyrkii.

Kolmas vaihtoehto? Kaiken yhteiskunnallisen ja tuotannollisteknisen kehityksen ajuriksi ja lähtökohdaksi otetaan YK:n määrittelemää 17 globaalia kehitystavoitetta. Keskuspankkien julkinen rahoitusjärjestelmä suunnataan näiden tavoitteiden saavuttamiseen yhteisellä globaalilla massiivisella rahoitusohjelmalla. Yksityisen rahoituksen tehtäväksi jää nyt jo kasaantuneiden suunnattomien riskien uudelleen ajoitus, uusjako ja suurimittainen anteeksianto niiden osalta, joilta on jo kaikki viety. Noin, aluksi.

Yrittäjiä vai tuottajia - kansalaisia vai kanssalaisia?

- 2017-11-29 12:46

Kaikki varmaan muistanevat, että aikoinaan kouluissamme oli oppisisältö, jota kutsuttiin kansalaiskasvatukseksi, siis lasten ja nuorten kasvattamista kansakunnan täysivaltaisiksi jäseniksi, kansalaisiksi. Nyt sitä ei enää ole. Nyt keskitytään yrittäjäkasvatukseen. Ajatus on, että oikeastaan vain yrittäjät ovat täysivoimaisia kansalaisia. Itse kunkin olisikin siis syytä pyrkiä yrittäjäksi. Tämä on yksi läpikäyvä motiivi myös nyt toteutumassa olevassa ammatillisen koulutuksen uudistuksessa.

Uudistuksen läpiviemiseksi koulutetaan myös uudistusta käytännössä toteuttavia opettajia, hallinto- ja luottamusihmisiä niin OKM:n ja kuin edunvalvontajärjestön AMKE ry:nkin toimesta.

Näihin, yleensä parin päivän seminaareihin on mahdutettu vähintään yksi puheenvuoro, joka ravistelee osallistujia irti arjen välittömistä pakoista ja välttämättömyyksistä. Näitä edustivat OKM:n tilaisuudessa tähtitieteilijä (!) **Esko Valtaoja** ja AMKE:n tilaisuudessa tulevaisuustutkija, yritysvalmentaja ja toimitusjohtaja **Ilkka Halava**. Molemmat valoivat uskoa tulevaisuuteen, mutta kovin eri tavoin.

Tähtitieteilijän linnunrata

Esko Valtaoja, joka on tottunut puhumaan vuosimiljardeista ja -miljoonista, pudotti tarkasteluskaalansa tuhansiin ja satoihin vuosiin ja sai kaikki käyrät sojottamaan ylöspäin: elintaso ja hyvinvointi on dramaattisesti lisääntynyt viime vuosisatoina, vieläpä yhä vähemmällä työnteolla. ”Maailma tänään = Suomi 50 -vuotta sitten” Valtaoja tiivistä ja ennusti: ”Maailman 50 -vuoden kuluttua = Suomi tänään”

Valtaojan mukaan käynnissä on ”neljäs teollinen vallankumous” (*Klaus Schwab*): fyysinen, digitaalinen ja biologinen yhdentyvät. ”Tiedon kasvulle ei ole rajoja, siksi ei myöskään talouden kasvulle” Valtaoja totesi *Sixten Korkmanian* siteeraten, ja jatkoi että työ muuttuu ”elämäntapa- eli hupityöksi”, siis ”toiminnaksi, joka liittyy tyypillisesti yksilön omien taikka hänen lähipiirinsä henkisten tai sosiaalisten tarpeiden tyydyttämiseen”.

Yhteenvedoksi Valtaoja pamautti eteemme slaidin, jossa herttaisesti hymyilevä, voiton merkkiä heilutteleva *Karl Marx* toteaa tulevasta: edessä on ”valtioton ja luokaton yhteiskunta, joka perustuu automaatioon ja runsauteen” ... ja tämä kaikki ilman proletaarien diktatuuria, Valtaoja täsmensi.

Yrittäjän märkä uni

Toimitusjohtaja Ilkka Halava jätti meille luettavaksi kirjoituksensa ”Kohti mosaiikkimaista kokoaikatyötä” (Halava 2017). Muutama katkelma artikkelista:

”Digimurros irrottaa tuottavuuden seinistä, työtunnit tuottavuudesta ja ennen pitkää työn toimeentulosta. Ihmisen kannalta käynnissä oleva aikakausi on hieno, mutta lineaariseen maailmaan tottuneille organisaatioille se on järkytys. Uusi aika kaipaa uusia tapoja järjestää yhteiskunnan toimintoja.”

”Aikoinaan SDP:n Forssan ohjelmassa vuonna 1903 asetettiin tavoitteeksi kahdeksan tunnin työpäivä, 36 tunnin yhtämittäinen lepoaika ja 14 vuoden alaikäraja. Tavoitteet edustivat realistista haaveilua paremmasta. Työaika väheni, työviikko muuttui kuusipäiväisestä viisipäiväiseksi ja lopulta päädyimme nykyiseen noin 37,5 tunnin työviikkoon. Miksi tuo taso vaikutti siinä määrin riittävältä, etteivät työntekijöitä edustavat organisaatiot ole asettaneet tavoitteeksi vaikkapa 30-tuntista työviikkoa?”

”Työ jatkoi vähenemistään, mutta eri tavalla kuin aiemmin. Nykyisen työpäivän tehtäväsällöistä vain pieni osa täyttää aiempien vuosikymmenien työn kriteerit. Palaverit, kokoukset, oppiminen, työhyvinvoinnin ylläpito – mikään näistä ei aikanaan kuulunut ’työ’ piiriin.”

”Kun kolmen D:n työt (*Dull, Dirty & Dangerous*) ovat nyt seuraavan kymmenen vuoden kuluessa häviämässä työsuoritteiden sisällöistä ihmisen tekemänä kokonaan, koittaa aika, jolloin työstä häviää kokonaan rangaistuksen maku. 1920- luvun työntekijän silmin työ näyttää niin hyvältä, ettei sitä voisi todeksi uskoa.”

”Jos kuitenkin haluamme ymmärtää alustatalouden (esim. Uber, AirBnB, Netflix, AliBaba) pitkän ajan vaikutuksia, niin alustat tekevät ennen pitkää pienet yritykset tarpeettomiksi.”

”Osakeyhtiön minimipääoma asetettiin aikoinaan siksi, että sillä voidaan kattaa tavaroiden valmistamiseen tarvittavien koneiden hankintakustannus. Kun tällaisia tuotantokoneita tarvitaan enää harvoin, osakeyhtiömallin tarve häviää.”

”Tulevissa yrittäjäyysmalleissa kaiken hallinnon hoitaa alustayhtiö ja riskin ottaminen perustuu valintaan, se ei ole välttämätöntä. ... Nähtäväksi jää, hävittääkö alustatalous aikanaan myös työnantajat käytännössä kokonaan.”

”Peruslähtökohtana tulisi varmastikin pitää jonkinlaista vastuiden ja vapauksien tasapainoa. Miksi jokainen työntekijä ei voisi olla osakas kuten vaikkapa *Smartlyssa*, jossa on sata työntekijää ja yhtä monta osakasta? Oikeastaan palkkatyö on outo yhdistelmä lojaliteettia ja vierautta sekä omistajaintressiä ja täydellistä välinpitämättömyyttä.”

... ”Miksi oletamme, että jotkut ikään kuin luonnonvalintana ryhtyvät työnantajiksi ja vain heillä on velvollisuus investoida? Miksi riskinoton ajatellaan kuuluvan vain pienelle ihmisryhmälle, kun muut

saavat rauhassa maksimoida turvallisuuttaan epävarmoilla markkinoilla? Miksi palkansaaja usein investoi aikaansa innostuneesti järjestöissä ja yhdistyksissä, mutta ei omalla työpaikallaan?”

Kansan kapitalismi?

Sekä Valtaoja että Halava jättivät vähemmälle huomiolle ympäristökysymykset ja heidän näkökulmansa olikin ensisijaisesti uskon ja toivon vahvistaminen teknologiseen kehitykseen.

Kun Valtaoja ennakoivat valtiotonta ja luokatonta yhteiskuntaa, niin Hallavan mielessä tuntui kuvastelevan jonkin sortin kansankapitalismi (*Peoples' capitalism*). Sen ”lopullinen tavoite olisi saada kaikki kapitalistiksi siten, että jokainen kasvattaisi tuotantovälineiden omistukseen oikeuttavaa sijoitussalkkuaan. Ajan myötä jokainen saisi huomattavia tuloja, jotka perustuvat pääomavarojen omistukseen. Lopulta, pääoman omistaminen tulisi kaikkien tulojen ensisijaiseksi lähteeksi” (Albus, J. S. 2007).

Todettakoon ohimennen, että on tehtävä ero *People's capitalism* – ilmaisuun, joka oli kylmänsodan aikaista ideologista vyörytystä, jolla kuitenkin tuntuu vieläkin olevan käyttöä täällä meillä kotisuomessa.

*Kansan sosialismi vuodelta 1875**

Ajatuksellisesti voimme hahmotella neljä vaihtoehtoa: **valtiokapitalismi** (edesmennyt Neuvostoliitto), **valtiososialismi** (hajonnut Jugoslavia), edellä mainittu **kansan kapitalismi** (*Peoples' capitalism*) ja **kansan sosialismi**.

Kansan sosialismi on valtioton ja luokaton yhteiskunta, joka on monien assosioituneiden tuottajayhteisöjen yhteenliittymä, jossa työ on välittömästi yhteiskunnallista. Se ei siis ole välillisesti ja jälkikäteisesti joko näkymättömän (markkinoiden) tai näkyvän (valtio) käden pakottavassa määräysvallassa. Sekä valtio- että markkinavoimat ovat nyt yhteiskunnan ja työyhteisöjen määritettävissä. Tällöin, viime kädessä:

- yksilön orjuuttavasta alistamisesta yksipuoliseen työnjakoon ja henkisen ja ruumiillisen työn vastakohtaisuudesta on tehty loppu,

- työ ei ole enää vain toimeentulokeino, vaan siitä on tullut ensimmäinen elämäntarve,

- rinnan yksilöiden kaikinpuolisen kehityksen kanssa myös tuotantovoimat ovat vahvistuneet ja yhteiskunnallisen (*genossenschaftlichen*) rikkauden kaikki lähteet pulppuavat täydellä voimallaan,

- astutaan lopullisesti ahtaan porvarillisen oikeuspiirin ulkopuolelle ja yhteiskunta (*Gesellschaft*) kirjoittaa lippuunsa: Jokainen kykynsä mukaan, jokaiselle tarpeittensa mukaan!

Kun ”oikeus ei voi koskaan olla yhteiskunnan taloudellista tilaa ja sen edellyttämää kulttuurikehitystä

ylempänä”, niin edellä lueteltujen pyrkimysten edellytyksenä on myös tuotetun yhteiskunnallisen varallisuuden jakamisen perusteiden muuttaminen.

Valtioton ja luokaton yhteiskunta (*Genossenschaft*) olisi myös rahaton, tai tarkemmin sanoen - kuten valtiolla ja markkinoillakin - myös rahalla olisi aivan toinen merkitys ja rooli kuin nykyään.

Työstä saatava korvaus voisi kyllä olla jokin kuitti (*Schein, token*), mutta sen merkitys ei olisi riippuvainen markkinoiden määrittelevästä keskimäärisestä tuottavuudesta (*value*) vaan työntekijän tekemästä työajan pituuden suhteesta tuottajien kaikenpuolisen kehityksen vaatiman kokonaistyöaikaan, joka puolestaan määräytyy etukäteen sovitusta, yhdessä asetetuista tavoitteista, joista esimerkkinä voisi olla tätä nykyä YK:n 17 kehitystavoitetta.

Yhteiskunnallisesta kokonaistuotteesta (*gesellschaftliche Gesamtprodukt*) tulisi vähentää ensiksi seuraavat erät:

- se, mikä on välttämätöntä kulutettujen tuotantovälineiden korvaamiseen,
- tuotannon laajentamiseen menevä lisäosa,
- vara- tai vakuusvaranto (*-fonds*) onnettomuustapausten, luonnonmullistuksista aiheutuvien häiriöiden yms. varalta.

Jäljelle jäisi kokonaistuotteen toinen osa, se, mikä on tarkoitettu kulutukseen, josta vähennetään edelleen:

- tuotantoon kuulumattomat yleiset hallintokustannukset. Tämä osa tulee alun alkaen hyvin huomattavasti supistumaan nykyisestään ja pienenee sitä mukaa kuin uusi yhteiskunta kehittyy,
- osa, joka on tarkoitettu yhteisesti tyydytettäviin tarpeisiin, kuten koululaitokseen,

terveydenhuoltoon jne. Tämä osa tulee alun alkaen hyvin huomattavasti suurenemaan nykyisestään ja kasvaa sitä mukaa kuin uusi yhteiskunta kehittyy,

- varannot (*Fonds*) työkyvyttömiä ym. varten, sanalla sanoen se, mikä nykyisin kuuluu ns. julkiseen köyhäinhuoltoon.

”Tämän mukaisesti kukin erillinen tuottaja saa yhteiskunnalta — näiden vähennysten jälkeen — takaisin täsmälleen niin paljon, kuin hän sille antaa. Se, minkä hän on sille antanut, muodostaa hänen yksilöllisen työosuutensa. Esimerkiksi yhteiskunnallinen työpäivä on yksilöiden työtuntien summa; kunkin tuottajan yksilöllinen työaika on hänen suorittamansa osa yhteiskunnallisesta työpäivästä, hänen osuutensa siihen.”

"Hän saa yhteiskunnalta todisteen (*Schein, token*) siitä, että hän on suorittanut niin ja niin paljon työtä (sen jälkeen, kun hänen työstään on vähennetty yhteiskunnalliseen varantoon (*gemeinschaftlichen Fond*) menevä osa), ja esittämällä tämän todisteen hän saa yhteiskunnan tarjonnasta (*Vorrat*) kulutushyödykkeitä aivan yhtä suuren työmäärän arvosta. Sen työmäärän, jonka hän on tietyssä muodossa antanut yhteiskunnalle, hän saa takaisin toisessa muodossa".

Tämä *yhtäläinen oikeus* jäisi tällöin kuitenkin vielä yhä perinteiseksi tasajako-oikeudeksi. "Tuottajien oikeudet ovat suhteelliset verrattuna heidän työsuorituksiinsa; yhtäläisyys on siinä, että mittaaminen tapahtuu käyttämällä samaa mittapuuta, nimittäin työtä."

"Tämä yhtäläinen oikeus on erilaista oikeutta erilaiseen työhön. Se ei tunnusta mitään luokkaeroja, koska kukin on vain työläinen niin kuin toisetkin, mutta erilaisen yksilöllisen lahjakkuuden ja siis erilaisen toimintakyvynkin se tunnustaa vaiteliaasti luonnon antamiksi etuoikeuksiksi. Siis sisällöltään se on - kuten kaikki oikeus - eriarvoisuus-oikeutta."

"Luonnostaan oikeus voi olla vain saman mittapuun soveltamista, mutta eriarvoisiin yksilöihin (eivätkä nämä yksilöt olisi erilaisia, elleivät he olisi eriarvoisia) voidaan soveltaa samaa mittapuuta vain mikäli heitä tarkastellaan samasta näkökulmasta, käsitellään vain yhdeltä määrättyltä puolelta, kuten esim. kyseisessä tapauksessa heitä tarkastellaan vain työläisinä näkemättä heissä mitään muuta, ottamatta huomioon mitään muuta."

Kun siis tarkastellaan ihmisen kaikinpuolisen, yksilöllisen kehityksen turvaamista ja edistämistä oikeuden tuleekin olla erilainen eikä yhtäläinen: "Jokainen kykynsä mukaan, jokaiselle tarpeittensa mukaan".

Kansalaisuudesta kanssalaisuuteen

Marxin hahmottelema kansan sosialismi näyttäytyy monelta osin hyvinvointiyhteiskunnan mallina, jopa niin että olemme jo hyväksyneet oikeuden erimittaisuuden sekä koulutuksessa (positiivinen diskriminaatio) että sosiaali- ja terveydenhuollossa: tarpeita arvioidaan yksilökohtaisesti, ei tasajakoa ajatellen. Mittavia varantoja on kerätty vakuutusperiaatteella työttömyysturvaksi, terveyttä varten, sosiaalisiin menoihin ja eläkkeisiin. Siten riskinotto on monilta osin yhteiskunnallistettu ja jaettu kaikkien kesken. Sitä ei kuitenkaan ole vielä tehty – kuin rajatussa määrin – tuotannollisen toiminnan osalta.

Kansan kapitalismissa yrittäjäriskit ovat yksityisiä ja joskus jopa henkilökohtaisia, vaikka viimekäteisenä maksajana on ollut, erityisesti viime aikoina julkiset takaajat, keskuspankit, jotka ovat vaadittaessa jakaneet laenneet riskit kaikkien maksettavaksi.

Yrittäjä uskoo, että ottaessaan henkilökohtaista riskiä ja siinä onnistuessaan, niin juuri tämän riskin otto tuottaa uutta arvoa (*value*) saadessaan aikaiseksi tuotantoprosessin, joka on markkinoilla keskimääräistä tehokkaampi ja tuottavampi. Arvo mitataan siis jälkikäteen markkinoilla, joiden viime kätisenä suojelijana, organisoijana ja maksajana on valtiovalta.

Hän myös ajattelee, että rahan tuottaminen rahalla on yhtä todellista tuotantoa kuin rahan investointi reaalityönteeseen. Takana on usko, että tyhjistä luodulle lupausrahalle löytyy joskus ja jostakin lunastaja ja maksaja.

Yrittäjälle kansallisuus ja kansalaisuus ovat toissijaisia ja ulkoisia tukirakenteita, jotka mahdollistavat omakohtaisen riskin ottamisen ja mahdollisen voiton kotiuttamisen. Heille kansalaisyhteiskunta merkitsee työn ja tuotannon ulkopuolisia, poliittisia tai kulttuurillisia rientoja (*bürgerliche Gesellschaft*).

Tuottajalle työ on yleistä, mutta konkreettista. Se ei ole eriytyneitä (yksityistä) ja irtireväistyä kaikista sisällöistä (abstraktia). Tuottaja on yhteiskunnallinen persoona, jolla on hallussaan sekä tuotantovoimia että -suhteita; ei siis abstraktisti, siis vain omistuksessaan, vaan yleisesti ja konkreettisesti siten, että hän voi työssään realisoida käytössään olevia tuotantovoimia ja yhteisösuhteitaan integroimalla resursseja yhteisesti sovitulla tavalla.

Hänen suhteensa toisiin tuottajiin ei ole myyttiin perustuvan lahjatalouden kaltainen alkuhistoriallinen suhde (*Gemeinschaft*), mutta se ei ole myöskään rahan ja markkinoiden välittämä toisilleen ulkoisten toimijoiden voiton tavoitteluiden saalistuskenttä, vaan se on yhteisö (*Genossenschaft, Assoziation*), ”jossa jokaisen vapaa kehitys on kaikkien vapaan kehityksen ehto” (*Marx*).

Tuottajapersoona on moninaisempi ja rikkaampi kuin kansalaispersoona: Hän ei elä edustuksellisen demokratian kuplassa kyeten vain välillisesti ja ulkoisesti vaikuttamaan oman elämänsä ehtoihin. Demokratia alueellisen hallinnon ja tavoitekonfliktien sovittelun edustuksellisenä järjestelmänä on saanut rinnalleen toisen, luontosuhteeseemme ankkuroituvan välittömän demokratiakentän, jossa päätetään mitä, miksi, milloin, miten ja missä tuotteita ja palveluksia tuotetaan ja kuinka tuotetut lisäresurssit integroidaan uusien resurssien tuottamiseksi. Hänestä on siis tullut kanssalainen.

Tuottaja edustaa siis tulevaa, yrittäjä jo mennyttä maailmaa.

*) Referoin tässä Karl Marxin Gothan ohjelman arvostelua vuodelta 1875. Suomentaja: Tuntematon, Lähde: Marx–Engels. Valitut teokset (6 osaa), 5. osa, s. 525–551. Kustannusliike Edistys, Moskova (1979). Käännöstä tarkistettu.

Viitteet:

Albus, J. S. 2007. Peoples' capitalism a plan for prosperity and economic justice. *Global Business and Economics Anthology*, Vol. I, Dec 2007.

Halava, I. 2017. Kohti mosaiikkimaista kokoaikatyötä. STTK/Mikonkadulla Kylässä - blogikirjoitus 19. 5. 2017. <https://www.sttk.fi/2017/05/19/kohti-mosaiikkimaista-kokoaikatyota/>

Volanen, M. V. 2015. Työn vapauttamisesta. Teoksessa Marxin Pääoman ajankohtaisuus (toim. Hakanen, Y.), ss190-204. Helsinki: TA-tieto.

2017 - 12

Onko John Galt vapaa?

- 2017-12-28 17:13

"Ayn Randin peruskysymys kuuluu: Onko ihminen vapaa? Tähän kysymykseen vain yksi järjestelmä vastaa päättäväisesti "kyllä" - kapitalismi. Kapitalismi perustana on aina vapaaehtoisuus. Ihmiset ovat tekemisissä toistensa kanssa ja käyvät kauppaa vapaaehtoisesti, tai sitten eivät. Taloudellinen vaihdanta perustuu yksilölliseen harkintaan ja sopimuksiin, eikä yksilön oikeuksia voi ilman väkivaltaa rajoittaa."
- Matti Apunen EVA (HS 7.5.2012)

Kuka on John Galt?

Tätä kysytään yli kolmekymmentä kertaa juuri suomennetussa Ayn Randin tiiliskiviromaanissa Kun maailma järkkyy (Atlas Shrugged, 1957, suom. Jyrki Iivonen, Minerva 2017). Vastamiseen käytetään lähes 1500 sivua.

Niin, kuka sitten oli John Galt? Hän oli - romaanihenkilönä siis - lahjakas insinööri ja korkeakoulutettu, joka yksin keksi huiman teknisen ratkaisun energiaongelmiimme työskennellessään Twentieth Century Motor Company:ssa. Yhtiön uudet johtajat ottivat kuitenkin johtamisperiaatteen "jokaiselta kykyjen mukaan, jokaiselle tarpeiden mukaan", ts. ansioiden määräytymisessä ihmisten tarpeet olisivat ratkaisevaisempia kuin kyvyt. John kimpaantui tästä, otti hatkat ja julisti järki-ihmisten lakon ja ryhtyi keräämään lakkolaisia - menestyneitä teollisuusmiehiä - etäisten laaksojen Atlas -sointulaan miettimään miten yhteisöjä tulisi rakentaa.

Johnin mukaan näiden teollisuusyrittäjien menestys perustui tuottavaan järkeen (nous poetikos/oikos), ts. taidolla lisätä kaikkien varallisuutta rahaa tekemällä. Raha ja oma varallisuus on heille vain sivutuote, ei itse pääasia. Kysymys ei siis ole poliittisesta järjestä (nous praktikos/polis), siis turhasta ja loputtomasta väittelystä mitä hyvä elämä on, sillä hyvä on objektiivinen asia.

Eikä ole kysymys myöskään puhtaasta järjestä (nous theoretikos/skhole), ei siis jumalallillisesta ilmoituksesta ja sen selville saamisesta, ei olevaisen olemassaolon loputtomasta epäilystä, sillä maailma on niin kuin se on. Silmämme, korvamme ja tuntomme eivät meille valehtele: maailma on riippumatta siitä mitä me siitä tiedämme tai ajattelemme. Meidän on vain tuottavalla järjellämme löydettävä, se mikä on elämälle eduksi, siis hyvää.

John kehittää vielä neljännen järjen muodon (nous chrematestiki), dealmaking, diilauksen. Keskeinen ja oikeastaan ainut aito sosiaalisen kanssakäymisen muoto on sopimusten, diilien tekeminen. Kun teen diilin jonkun toisen kanssa tiedossani tulisi olla se, että vaihtamamme tavarat tai palvelut ovat tarkalleen saman arvoisia. Emme lahjoita kellekään mitään, emmekä ota armopaloja. Arvo ei ole subjektiivinen arvostus vaan perustuu objektiivisuuteen niin kuin itse kunkin olemme sen tykönämme

päätelleet. Jos olen päätellyt väärin, syntyvä tappio on minun ja ainoastaan minun, eikä ole paikkaa tai instituutiota jolleka voisin asiasta valittaa, ja kääntäen: jos ajatukseeni tukeutuen pistän pystyyn tuotannollisen prosessin, saamani voitot ovat minun ja ainoastaan minun.

Siksi Johnin mukaan meidän tulee olla äärimmäisen tarkkoja ja tiukkoja sen suhteen, että jokainen saa juuri sen minkä on kyvyillään tuottanut. On ehdottomasti kieltäydyttävä kaikenlaisesta empatiasta, uhrautuvuudesta, solidaarisuudesta, lahjojen antamisesta. Atlas -sointulassa sana lahja on kielletty. Diilaajien vala kuuluukin: "Minä vannon - elämäni ja sitä kohtaan tuntemani rakkauden kautta - että minä en tule koskaan elämään jonkun toisen ihmisen takia enkä pyydä toista ihmistä elämään minun elämäni takia" (Rand, 1957).

Yksilön (luonnon)lahjoineen tulee siis keskittyä ajattelemaan kuinka edistää elämää. Tämä elämän kannalta olemassa oleva hyvä on jo olemassa kunhan vain sen pystymme kukin omalla järjellämme käsitteellistämään ja sitä rohkeasti puolustamaan. Tässä ei saa eikä voi tukeutua kirkollisiin tai hengellisiin höpötyksiin eikä valtioiden yrityksiin määrittää ihmisten tarpeita, siis ihmisoikeuksiin. Omistusoikeus kulkee ennen ihmisoikeuksia.

Omistusoikeus kuuluu vain ja yksinomaan niille, joilla on ajatus siitä kuinka tuotanto organisoidaan siten että se tuottaa rahaa, siis voittoa - sillä jos ei ole tuottavaa ajatusta, ei ole tuotantoa, ei työtä, eikä vauraus kartu.

Omistusoikeus puolestaan perustuu kykyyn käyttää luontoa ja sen syy ja seuraus -suhteita vaurauden tuottamiseen. Hyvä on siis luonnon ominaisuus, jota meidän tulee hyödyntää elämän ylläpitämiseksi. Oikeus toimia oikein, siis hyvin, perustuu siis luontoon, se ei ole ihmisten keskinäinen sopimus. Ne yksilöt, jotka tähän pystyvät, saavat palkkionsa ja kantavat riskin, jos luonto markkinoiden välityksellä ei annakaan takaisin mitä siltä odotettiin. Sekä "sinulle, minulle" - kaverikapitalismi että valtion sekaantuminen diilaamiseen on jyrkästi tuomittavaa. Yksilö seisoo omilla jaloillaan, vaurastuu tai tuhoutuu.

Mistä John aloittaa yhteisön rakentamisen?

John on teollisuus- ja kauppamies sydänjuuriin saakka: ajatukset ovat tärkeintä omaisuutta, diili mikä diili, siihen ei saa muut puuttua. Valtion ainut tehtävä on turvata se, että diilit voidaan tehdä ilman uhkaa ja painostusta. Valtio on siis vain (t)yövärtiossa. Raha puhuu, eivät aseet. Yhteisölliset suhteen muotoutuvat tuotantoyksiköissä kyvykkyydellä perustellun omistusoikeuden pohjalta, siihen ei ihmisoikeuksia tarvita. Tuotantoyksiköiden väliset suhteet perustuvat puolestaan objektiivisten diilien tekemiseen. Muuta ei tarvita. Kaikki järjestyy. Unohtakaa kirkko, uskonto ja isänmaa sekä valtiovalta, ne ovat kaikki huijausta.

John siis ei todellakaan ole valtiomies. Jos valtiomies samalla innolla ja omaa näkökulmastaan tiukasti kiinni pitäen organisoisi yhteisöjä, tulos olisi aivan toinen. Lähtökohtana ei olisi talous, ei tiede, ei taide, ei markkinat vaan vallan (alue)raja ja monopoli väkivaltaan, siis valta määrittää me ja he, ne viholliset. Tuotannon, tieteen ja taiteen, ja markkinoiden tulisi palvella valtion ja kansakunnan olemassaoloa. Tässä valtiokapitalismissa kansakunta samaistuisi yhteen ja yhtenäiseen kansalaisyhteiskuntaan vailla

intressiristiriitoja.

John ei myöskään ole kirkonmies eikä puhtaan tieteen mies. Yhteisö ei muodostu ylistyksestä, keskinäisestä uhrautumisesta, anteeksiannosta ja pelastuksen toivosta, eikä yhteisen kirjan kirjoittamisesta siitä epävarmuudesta, miten maailma on.

Teollisuusmieskin hän on hyvin erikoisella tavalla. Jostain sieluunsa syvyydestä hän yksin kehii esiin kumouksellisen keksinnön ja siten omistaa sen viimeistä piirtoa myöten. Työnjako innovaattoreiden, ajattelijoiden ja muiden välillä on jyrkkä - kuvastaen 1950 - luvun alun teollisen tuotannon työnjakoa. Ainoa kyky joka tarvitaan on sisäisen (ajattelu) ja ulkoisen (tuotanto) luonnon alistaminen ja hallinta, siis omistus: ainoa ihmisoikeus, joka tarvitaan, on omistusoikeus.

Omistusoikeus perustellaan luonnolla, ei taloudella eikä kulttuurilla. Omistusoikeus on luontosuhteeseen perustuva hallintasuhde, ei ihmisten kesken kehitetty ja kehittyvä määrittelysuhde. Luonnollinen on hyvää ja hyvä on luonnollista: politiikkaa - keskustelua hyvästä - ei siis tarvita. Luonto ja elämä on jo perustaltaan järkevää, rationaalista. Elämä on omaksi ottamista, omistamista.

Onko ihmisen teollinen toiminta kuitenkin pelkästään luonnollista? Vaikka se perustuu luonnonlakeihin, siis siihen miten luonto näyttäytyy meille, on vaikea kuvitella, että luonto olisi omillaan osannut rakentaa autoja tai ydinvoimaloita. Luonnon kannalta ne ovat täysin järjettömiä, mutta ihmisten kannalta - ainakin johonkin mittaan - järjellisiä.

John ei aseta eikä voi asettaa kyseenalaiseksi omia silmälasejaan - siis käyttämiään käsitteitä - joilla hän katselee maailmaa: ajattelun kieli vastaa yksi yhteen maailmaa siten kun se on. Hänelle luonto vastaa markkinoiden kautta onko hän itse hyvä vai ei.

Onko John vapaa?

Johnille valtion turvaama (!) omistusoikeus on ainoa tarvittava ihmisoikeus. Hän on juuri niin vapaa kuin hänellä markkinoiden puristuksessa on kykyjä ja omaisuutta tehdä tuottavia diilejä. Hän uskoo vakaasti, että diilit voidaan silti tehdä tasa-arvoisesti kaikissa tilanteissa, on vain oltava riittävän rohkea puolustamaan omaa näkemystä. Epäonnistumisen riskit ovat aina henkilökohtaisia.

Hän kutsui koolle kolleegoitaan Atlas -sointulaan haikailemaan jo mennyttä maailmaa, *Belle Époque* 'ta (Euroopassa 1870-1917), ts. pienimuotoista ja paikallista markkinataloutta, joka kuitenkin on Johnin oivalluksesta ratkaissut energiaongelmasa 2050 -luvun teknologialla. Hän on siis konservatiivi ja romantikko, niin kuin vain romaanihenkilölle on mahdollista. Hän on siis vapaa vain omassa kuplassaan, puolijumalten kaukaisissa laaksoissa kaltaistensa kanssa, irti tästä maailmasta.

Vapaus ja yhteisö

John tuntuu ajattelevan, että luonto on rajannut ihmisen vapauden määrän ja se realisoidaan diilien ja markkinoiden välityksellä. Yhteiskunnallisessa kilvoittelussa keskeistä on vapauden, siis omaisuuden, jakautuminen. Kun riskit ovat henkilökohtaisia kysymys on niiden jakamisen nollasummamelistä

markkinoiden välityksellä, jossa yhden voitto on toisen tappio. Hänelle toinen ihminen on oman vapauden uhka. On kuitenkin sallittava toisille edes jossain määrin vapautta, jotta hekin sallisivat sitä muille. Kysymys on siis voimasuhteista. Vapaus mahdollisuuksien jakotaisteluna ja tasa-arvo mahdollisuuksien uudelleenjakona ovat toistensa peilikuvia.

Entäpä jos vapauden määrä ei olekaan jumalilta saatu tai luonnon ehdottomasti rajaamaa. Jospa sen määrä onkin keskeisesti kiinni sen tuottajista, ihmisistä. Kaksi tai kolme ihmistä pystyvät tuottamaan siis jotain sellaista mitä yksi ei koskaan kykene luomaan. Toinen ihminen onkin yksi vapauteni lähteistä eikä sen esteistä. Eikö tasa-arvo merkitse silloin täysipainoista mahdollisuutta osallistua - omien voimien mukaan - tuohon vapauden luomiseen? Yksilöllinen moninaisuutemme ja rikkautemme on siten keskeisellä tavalla riippuvainen siitä, miten erimuotoisten toimintojen kautta olemme tekemisissä erilaisten ihmisten kanssa. Kaikki toimenpiteet, jotka avaavat mahdollisuuksia yhteiseen toimintaan ja opiskeluun, avaavat mahdollisuuksia monipuolisempaan yksilöllistymiseen ja siten kaikkien vapauden lisääntymiseen. Vapaus siis luodaan, totuus tuotetaan ja tasa-arvo oletetaan.

Luonto ei ole demokraattinen, järkevä tai järjetön. Luonto on vain - luonnollinen. Ulkoinen luoto ei ole tietoinen omasta koodikielestään kuten ihminen sisäisine luontoineen on tietoinen omasta, itse kehittämästään kielestä. Nämä kaksi kieliryhmää eroavat perustavanlaatuisesti toisistaan. Luonnon koodikielen ja ihmisen kehittämien kielten kehitys ja logiikka ovat täysin erilaisia.

Ihminen herättää omalla vapaalla, tietoisella toiminnallaan, vapaalla työllään, luonnon inhimilliseksi. Työ, kun se on vapaata, on luonnon itsevälitystä - sisäisen ja ulkoisen luonnon inhimillistävää vuorovaikutusta. "Ihmiskunnan tuotannollinen historia on ihmisen psykologisen kehityksen avoin kirja".

Tavoitteena on kehittää yhteisöjä, joissa "jokaisen vapaa kehitys on kaikkien vapaan kehityksen ehto." Itse kullakin on oma rajallinen elämänsä, ei vain omana vaan eletävänä elämänä, omakohtaisesti totena, hyvänä ja kauniina elämänä. Vain omakohtaisesti eletty elämä *on* elämä. Tässä ihmis- ja omistusoikeus käyvät yksiin.

Maaailma ei vain *ole* vaan meidän on otettava se vastaan ja hallintaan itse kunkin, tavalla taikka toisella, sellaisena kun sen edelliset sukupolvet on meille rakentaneet, niin hyvässä ja pahassa, kauniissa ja rumassa, kuin todessa ja valheessakin.

Siten kyvyt on suhteuttava tarpeisiin, yhteisöllisesti: on kehitettävä yksilöllisiä ja yhteisöllisiä kykyjä, jotka ovat kaikkien yhteisen elämän ja tarpeiden kannalta keskeisiä. Siten omistusoikeus on suhteuttava ihmisoikeuksiin, eikä päinvastoin.

Vapaus kapitalismissa?

"Kapitalismi perustana on aina vapaaehtoisuus. Ihmiset ovat tekemisissä toistensa kanssa ja käyvät kauppaa vapaaehtoisesti, tai sitten eivät. Taloudellinen vaihdanta perustuu yksilölliseen harkintaan ja sopimukseen, eikä yksilön oikeuksia voi ilman väkivaltaa rajoittaa" Apunen kirjoittaa.

Eihän kapitalismia keskeisesti määrittelevä piirre ole vapaaehtoisuus ja taloudellisen vaihdannan harkintapohjaisuus ja sopimukset. Nehän perustuvat demokratiaan ja tasa-arvoon. Kapitalismin perustavin piirre on juuri se, että näitä perusteita *ei* noudatetaan silloin kun yhdessä tuotetaan vaurautta. Ja tällöin juuri väkivalloin - siis valtion valtuuttamana - rajoitetaan yksilön oikeuksia hallita, siis omistaa oman työnsä tulokset ja siten oma elämäänsä.

Vapaus kuten omaisuuskin on kapitalismissa äärimmäisen epätasaisesti jaettu, eikä tämän jaon jyrkentymiselle ole näillä näkymin loppua. *Belle Époque*'n kaipaaminen *Googlen* ja *Facebookin* algoritmien ohjaamassa yhteisöjen kaupallisen tuottamisen maailmassa on tietysti pään pistämistä ekologiseen giljotiiniin.

Samoin vetoaminen *ajattelun* oikeuttamaan omistusoikeuteen on finanssiporvariston itsetunnon ja toiminnan oikeutuksen ideologinen, jo kaatunut tukipuu aikana, jolloin tuotanto on kaikin osin erittäin syvästi yhteiskunnallistunut ja jolloin keskuspankit ovat yhteiskunnallistaneet riskit.

Minusta YK:n määrittelemät 17 kehitystavoitetta määrittelevät uuden edessä olevan *Vraie, Bonne et Belle Époque*'n, toden, hyvän ja kauniin aikakauden lähtökohdat.

2018

2018 - 01

Koskenlaskua puu- ja sukellusveneellä

- 2018-01-02 13:14

Kuten kaikki minun sukupolveni edustajat muistavat, Suomen toiseen maailman sotaan johtanutta ulkopoliittikkaa seliteltiin sodan jälkeen kovalla kohtalolla: selvisimme sodan koskien kuohuista kuin onnekas *ajopuu*, saimme kolhuja, mutta olimme onnekkaita, kaikkivaltiaan suojelukin saatettiin mainita onnekkuumme lähteenä.

Historian tutkimuksen osoitettua, että kysymys ei ollut ajopuusta vaan tietoisesta sotapolitiikasta alusta loppuun saakka, onkin ajatus kohtalon ajamasta ajopuusta unohdettu ja ryhdytty laskemaan *koskiveneellä* kansojen historian kuohuvaa koskea: taitava perämies on soutajiaan enemmän ja vähemmän komentaen ohjannut Suomen milloin mistäkin koskesta pikku suvantoon valmistautumaan uuteen koskeen, joka odottaa joen seuraavan mutkan takana. (Jukka Tarkka, *Koskenlaskun lyhyt historia*; Matti Pesu, *Koskiveneellä kohti valtavirtaa*, Puolustusministeriö, 2017).

Asia ei kuitenkaan ollut eikä ole näin yksinkertainen. Kuten tiedämme *Urho Kalevi Kekkonen* oli kaukaa viisas ja ovela mies ja ohjasi vähintäänkin kahta venettä: luottamuksen ja yhteistyön lippulaivalla hän valitsi joenuoman, joka oli riittävän syvä ja laakea, jotta hän pystyi ohjaamaan toista venettä, sukellusvenettä, jolla ruopattiin väylään Suomen taloudelliselle integroitumiselle länteen. Siis: ulkopoliitikassa rohkeita, rakenteellisia aloitteita joenuoman uudelleen suuntaamiseksi, talouspolitiikassa valmistavaa ruoppausta jo etukäteen. Puolustuspolitiikka oli tiukasti kansallista.

Entä nyt? Pieni paikallinen suvanto, mutta koskia on tiedossa: ”Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittinen tilanne on vakaa, mutta maailmalla myllertää. Yhä selkeämmin näkyy, että Kiina, Venäjä ja Yhdysvallat, vaihtelevin kokoonpanoin, istuvat niissä pöydissä, joissa maailman menoa säädellään. On sinänsä hyvä asia, että suurilla on keskusteluyhteys. Meidän kannaltamme ongelmana ovat ne puuttuvat tuolit: EU on jäänyt sivuosaan ja YK:n rooli tuntuu kutistuvan.” (Niinistö 1.1.2018)

Lippuveneen liputus on kuitenkin kovin pientä ja vaatimatonta, jopa pelokasta: ”Suurten välissä on onneksi aina tilaa myös pienille. Suomi tarjoaa mielellään hyviä palveluksia kun niille on kysyntää. Suomi toimiiikin aktiivisesti vakautta ja vuoropuhelua tukien niin Itämerellä, arktisilla alueilla kuin maailmanlaajuisesti.” (Niinistö 1.1.2018).

Entäpä se ruoppaava sukellusvene? Kun lippuvene on kevyt puuvene, niin sen sijaan sukellusvene kyntää tätä nykyä syvällä ja suurella voimalla, puuvenettä mukanaan vetäen. *Puolustuspolitiikasta on tullut kansainvälisen yhteistyön kärki*. Pienen maan kuten Suomen puolustuspolitiikka on pakosta jo

olemassa olevaan joenuomaan, siis omaan kohtaloon, uppotukkiin, takertumista. Tasavallan presidentistä onkin tullut ensisijaisesti puolustusvoimien ylipäällikkö ja vasta toissijaisesti tasavallan presidentti, joka johtaa ”Suomen ulkopoliittikkaa (... tauko ...) yhteistoiminnassa valtioneuvoston kanssa.”

Tämä kehitys alkoi tietysti jo hyvän aikaa sitten. Yksi käännösvaiheista oli *Hornet* -hävittäjien hankinta 1990-luvun alussa. Hankintapäätös tehtiin todella pienen piirin ”rumana temppuna” (ministeri Rehn, Pesun mukaan 2017, 30): ”Konevalinnan sotilaallisesti keskeisistä ominaisuuksista kuitenkin vaiettiin. *Hornetia* sanottiin korostetun huolellisesti torjuntahävittäjäksi, mutta tiedossa oli, että lisävarustelulla se oli muunnettavissa maakohteita vastaan toimivaksi monitoimihävittäjäksi. Tämä lisävarustelu alkoi kuitenkin vasta 2000-luvulla koneiden elinkaaripäivitysten myötä. Yhdysvaltain-suhteissa alkoikin lämmin vaihe. Komentaja Hägglund oli jopa sitä mieltä, että *Hornet*-kauppa avasi Suomelle enemmän ovia lännessä kuin mikään diplomaattinen aloite.” (Pesu 2017, 30).

Niinpä Suomella oli jo vuonna 2002 NATO:n kanssa jo 62 kumppanuustavoitetta ja lisää on tullut vuosi vuodelta yhä pitemmälle vietyjä, mitä erilaisimpia sotaharjoituksia, ja mikä tärkeintä kahdenkeskisiä aiesopimuksia (*Statement of Intent*) tai yhteisymmärryspöytäkirjoja (*Memorandum of Understanding*) mm. USA, Englannin ja NATO:n kanssa. Näiden täydentämiseksi on sitten säädetty Suomeen lainsäädäntö kansainvälisen avun antamisen ja pyytämisen päätöksenteosta. (Laki 428/2017, kesäkuu 2017). Missä siis mennään?

On siis sementoitu puolustusvoimain ylipäällikön valitseman joenuoman suurpato, joka – tarvittaessa, erikseen niin päätettäessä, ei automaattisesti – voidaan avata parilla nuijan kopautuksella ja avaimen käänöllä, valitellen jälleen sitä, että Suomi on ajautunut ajopuuksi kansakuntien kosken syövereihin kun eurooppalainen sotilaallinen konflikti joudutaan kohtalon oikusta ratkaisemaan taktisin ydinasein Suomen maaperällä.

Eikö pitäisi pikemminkin tehdä ulkopoliitikassa rohkeita, rakenteellisia aloitteita joenuoman uudelleen suuntaamiseksi, rakentaa määrätietoisesti kansainvälisiä taloudellisia instituutioita laaja-alaisen turvallisuuden vahvistamiseksi. Rauta rajajoen rannoilla ei ole koskaan taannut rauhaa. Yhdessä rakennettu joki on rauhanjoki.

Kuluttava tuotanto vai tuottava kulutus?

- 2018-01-15 16:46

Saatteeksi: Vasemmistoliitto hävisi viime eduskuntavaaleissa kahdesta syystä: selkeä linja puuttui sekä ulko- että talouspolitiikassa. Vasemmistoliitto hyväksyi syksyllä yksimielisesti uuden turvallisuuspoliittisen ohjelman. Tässä puheenvuorossani esitän joitakin lähtökohtia ja tausta-ajatuksia siitä, miltä pohjalta talouspoliittisia tavoitteita tulisi kehittää. Kuten huomaatte lähden kaukaa liikkeelle, mutta se on välttämätöntä konkreettisten ja kestävien tavoitteiden määrittämiseksi.

Yhteisövoimat?

Olen aiemmissa kirjoituksissani maininnut ainakin neljä arkielämäämme muotoilevien voimien ilmenemismuotoa: luonnon-, markkina-, elin- ja yhteisövoimat. Luonnonvoimat jylläävät ikuisella voimallaan kuitenkin niin, että oppiessamme niiden syy- ja seuraussuhteita, voimme valjastaa ne palvelemaan omia tavoitteitamme. Olemmekin olleet tässä niin menestyksellisiä, että luonnonvoimien massiivinen käyttö on kääntynyt niiden omaehtoisen kehityksen uhkaksi ja tuhoksi.

Markkinavoimat ovat ihmisen itsensä virittämiä kilpailuvoimia, jotka on ulkoistettu toimimaan omillaan, ”luonnonvoimaisesti” uskoen, että ne ihmisen asettamien ehtojen puitteissa toteuttavat ”automaattisesti” asettamiamme tavoitteitamme, ts. tasapainon tarjonnan ja kysynnän välillä.

Keskustelu elinvoimasta puolestaan yrittää määritellä niitä yhteisesti asettamiamme ehtoja, joiden puitteissa markkinavoimien tulisi jyllätä.

Entäpä yhteisövoimat, mitä ne voisivat olla? Arkielämämme perustuu monin osin juuri niiden hyödyntämiseen: annamme lapsellemme tehtäviä, joista uskomme heidän kykenevän selviytymään samalla kun huolehdimme heidän tarpeistaan omien kykyjemme ja mahdollisuuksiemme mukaan. Samalla uskomme, heidän kehittyvän yhä itsenäisemmiksi samalla kun itsekin kehitymme heidän mukanaan arjessa yhdessä, vaikka kaikki ei aina menekään kuten trömsöössä. Siis: jokaiselta kykyjen mukaan, kaikille tarpeiden mukaan siten, että kukin kehittyy omilleen samalla meitä kaikkia muita kehittäen. Elämälle kiitos!

Sama pitää paikkaansa *yleistyneenä vastavuoroisuutena* nykyisessä hyvinvointiyhteiskunnassa. Verojen ja vakuutusmaksujen kautta varaudumme saamaan itsellemme ja lapsillemme mitä erilaisimpia palveluita, oikeastaan tietämättä tarvitsemmeko niitä välttämättä koskaan. Emme ole kovin huolissamme siitä jos joku saa tarpeidensa mukaan palautusta enemmän kuin minä tai oma perheemme, jos voimme olla suhteellisen varmoja siitä, että jos tarve kohdalleni sattuu, niin siihen vastataan kohtuullisessa mitassa. Samoin ajattelemme, että itse kunkin kykyjä ja osaamista voidaan ja tulee kehittää ja että se vaatii resursseja eri mitassa riippuen mitä moninaisimmista seikoista.

Tuntuma on varmaan pääosin se, että olemme vähintäänkin *kiitollisuuden velassa* kaikille niille, jotka ovat oman osansa verotuksen ja vakuutusmaksujen kautta rahoittaneet – omaksi turvakseen ja ilokseen, toivottavasti. Tässäkin pätee siis yleisesti, vastavuoroisesti ja suurin piirtein lausuma: jokaiselta kykyjen mukaan, jokaiselle tarpeiden mukaan, itse kunkin kehityksen turvaamiseksi ja meidän kaikkien vapaan kehityksen takaamiseksi.

Tällä kiitollisuuden velalla on pitkä ja moninainen historia. Oikeastaan se liittyy yhteisöllisyyden

muodostumisen vuosituhantiseen syntyhistoriaan. Tunnistamme kiitollisuusvelan vieläkin aivan lähipiiristämme. Jos ystävämme tai tuttavamme tarjoaa meille hieman yllättäen juhlaillallisen, jää mieleemme usein ajatus tehdä vastapalvelus, ennemmin tai myöhemmin, joskus, tavalla tai toisella. Nämä pienet vastavuoroiset, pienemmät ja isommat lahjat ja velat, muodostavat mitä monimuotoisimpia ja mukavan lämpimiä yhteisöllisiä suhteitamme.

Mitä velka sitten oikein oli alun perin – entä nyt?

Suomen kielen sana *velka* liittyy syntiin ja velvollisuuteen (< vetää, raahata (?), vrt. esim. Isä meidän, 1758: Ja anna meille meidän welcamme andexi, nijncuin mekin andexi annamme meidän welwollistemme).

Englanninkielen sana *velka debt* (*de* -pois, *habere* -omistaa, indok. juuri **ghabh* antaa tai saada) merkitsi alun perin ”jonkin pitämistä joltakin pois”.

Kun akselijaalla (noin 800 eea - 600 jkr) perinteellisten yhteisöjen lahjojen kierrättäminen, lahjatalous, kääntyi rahan kierrättämiseksi, rahataloudeksi, kehittyivät vastareaktionä monet suuret uskonnot, jotka vieroksuivat markkinoita ja rahaa, ja perustivat omia hengellisiä yhteisöjä suojelemaan yhteisöllisyyttään. (Graeber 2011, 280-314)

Velka (*debt*) on toteutumaton lupaus. Velka ei ole kuitenkaan ajoitettu ja mitoitettu laina. Oikeastaan velka *lainana* on lupauksen paha vääristymä. ”Se on sekä mittaamisen että väkivallan pilaama *lupaus*. Jos vapaus, siis *todellinen* vapaus, on kyky *ystävyyttä*, niin se on – välttämättä - myös kyky tehdä todellisia lupauksia. Millaisia lupauksia aidosti vapaat miehet ja naiset sitten saattaisivat tehdä toisilleen? Nykytilanteessa emme osaa edes sitä arvata. Kysymys on enemmän siitä miten voimme ylittää päästä sellaiseen tilaan ja tilanteeseen, joka antaisi mahdollisuuden sen selvittämisen. Ja ensimmäinen askel tämän matkan aloittamiseen on sen hyväksyminen, että - viime kädessä ja kaiken kaikkiaan - samoin kuin kenelläkään ei ole oikeutta määrätä meille meidän todellisia arvojamme, ei kenelläkään ole oikeutta määrätä sitä, mitä *todella* olemme velkaa.” (Graeber 2011, 490).

Markkinavoimat purkavat yhteisöllisyyttä

Kun menemme torille tai kauppaan, olemme ensisijaisesti ostajia tai myyjiä ja toissijaisesti tasavertaisia kansalaisia, yleensä emme lainkaan ystäviä. Kun teemme kaupat, emme yleensä jää velkaa, emme edes kiitollisuuden velkaan vaan oletamme että homma on sillä siisti eikä selvitetävää jää. Yhteisöllistä sidettä ei siis synny. Päinvastoin: kaupankäynnin edellytyksenä on, että puramme tai ainakin häivytämme näkyvistä kaiken meihin ja tavaroihin liittyvän yhteisöllisyyden yhteen lukuun: hintaan. Toisen voitto on tällöin toisen tappio, Win/Win -tilannetta ei synny, korkeintaan tasapeli.

Velka on siis se, mitä tapahtuu osapuolten välillä: velallisena kumpikaan osapuoli ei voi noin vain kävellä tilanteesta pois, koska he eivät ole vielä tasanneet keskinäisiä suhteitaan. Tasaus kuitenkin toteutetaan mahdolliseen tasa-arvoon uskoen. Tämä tasaamisen toteuttaminen kuitenkin tuhoaa juuri syyn muodostaa minkäänlaista keskinäistä suhdetta.

Siten mitä pitemmälle ja laajemmin käytämme markkinaehtoista vaihtoa yhteisten asioiden hoidossa ja toteuttamisessa julkisella sektorilla mm. elinvoimapolitiikan nimissä sitä enemmän puramme yhteisövoiman kautta syntyvää kumppanuutta, luottamusta, ystävyyttä, inhimillistä itseämme.

Työn yhteisöllisyyden väkivaltainen ty pistäminen

Suhteemme luontoon – siis työ – edellyttää välttämättä yhteistä toimintaa pienemmässä tai suuremmassa mitassa, tätä nykyä aivan valtavissa, globaaleissa mittasuhteissa. Otammepa melkein minkä tahansa tuotteen – tavaran tai palvelun – lähemmän tarkastelumme kohteeksi, löydämme siitä ja siihen liittyen ihmisten työtä ja aherrusta ylt' ympäri maapalloa.

Työn teko ja siten suhteemme luontoon, niin sisäiseen kuin ulkoiseenkin, on perustavanlaatuisesti ja peruuttamattomasti yhteisöllistä, inhimillistä toimintaa. Kukaan ei meistä mene työpaikalle alastomana Mattina tai Maijana, vaan *tuottajina*, kantaen mukanaan kaikkea sitä yhteisöllisyyttä, osaamista, tietämistä ja taitamista, jotka olemme itsellemme ja toisillemme eri yhteyksissä yhdessä tuottaneet ja hankkineet.

Työpaikalla meitä ei oteta kuitenkaan vastaan tuottajina, vaan *työvoimana*. Työntuoja siis ostaa ja me myymme *työvoimaamme* sillä ehdolla että 1) emme vaadi oikeutta olla mukana päättämässä tuotantoyhteisön – yrityksen – yhdessä aikaansaaman työn tuloksen käytöstä, 2) emme aseta kyseenalaiseksi työnantajan lakisääteistä työnjohto-oikeutta.

Tämä on siis kauppa, jossa ostetaan ja myydään työvoimaamme, ei työmme tuloksia. Työmme tulosten arvo on – niin uskotaan – suurempi kuin työvoimamme arvo. Se tosin selviää vasta jälkikäteen markkinoilla, jos silloinkaan kun yrityksen tuotannon rahoitus on sekin keskuspankkien toimesta yhteiskunnallistettu, tosin yksipuolisella tavalla: voitot jäävät yksittäisille ja yksityisille yrityksille, mutta tappiot siirretään ja hajautetaan meidän kaikkien maksettavaksi.

Miksi on perustavanlaatuinen yhteiskunnallinen ongelma, että meidät ty pistetään työpaikalla tuottajista työvoimaksi? Ensiksikin mahdollisuutemme perehtyä oman työmme yhteiskunnalliseen ja ihmiskunnallisiin mittoihin ja merkityksiin rajoittuvat tekniseen osaamiseemme tai tuotannosta irtireväistyihin, abstrakteihin keskusteluihin kansalaisina julkisilla foorumeilla. Meille ei siis kehity työssä tietoja ja taitoja, siis yleissivistystä, jolla voisimme harkita työtoimintamme yleistä, yhteiskunnallista merkitystä ja siten arvioida yhteiskunnallisia tarpeita suhteessa niiden aiheuttamaan luonnon, sisäisen ja ulkoisen, rasitukseen.

Toisaalta funktionaalinen tavara- ja palvelutuotanto eristyy sen tarvitseman työvoiman kasvattamisen taloudellisista, yhteiskunnallisista, sosiaalisista ja psykologisista edellytyksistä. Näitä kustannuksia ei pidetä välttämättöminä investointeina vaan kuluina. Funktionaalinen tuotanto saa käytännössä lähes ilmaiseksi käyttöönsä työvoimaan investoidun työn pääoman, jonka muodostamisesta on pääosin vastanneet työntekijät itse. Julkinen talous ja yhteisötalous näyttäytyy vain kuluttajana ja tuhlaajana, kun niiden työn tulosta – osaavaa tuottajaa – ei kirjata investoinnin palautuksena niiden omiin taseisiin vaan palautus kirjautuu ajan myötä yritysten taseisiin yksityisenä voittona.

Kuluttava tuotanto vai tuottava kulutus?

Mitä *investoiminen* oikein tarkoittaa? Sana *invest* viittasi aikoinaan virkapukuun pukeutumiseen (latinasta: *in* sisään – *vestire* pukeutua). Italian kielen samasta latinasta johtuvasta sanalla *investire* oli erityinen merkitys: ”antaa pääomalleen uusi muoto”.

Yleisesti ottaen investointi tarkoittaa tietoista resurssien sitomista asetetun tavoitteen saavuttamiseksi. Mikä on tavoite? Kapitalismissa se on yksiselitteisesti voitto, *profit*.

Mikä sitten on investointien ja voittojen keskinäissuhde? Katsokaamme muutamalla talouden makroyhtälöllä (ulkomaankauppa oletetaan tasapainoiseksi):

kansantulo = kansallinen kulutus.

Molemmat puolet yhtälössä voidaan jakaa kahtia:

voitot + palkat = investoinnit + kulutus.

Jos oletamme, että kaikki palkat käytetään kulutukseen niin:

voitot = investoinnit.

Tämän yhtälön voisi jopa kirjoittaa muotoon *voitot tuotannossa => investoinnit tuotantoon*. Voittohan oli se työntekijän itselleen haalima ero mikä oli tuottamiemme tavaroiden ja palvelusten arvon ja myymämme työvoiman arvon välillä. Tämän eron ylläpitäminen ja kasvattaminen kilpailuilla markkinoilla edellyttää tuotannon määrien jatkuvaa paisuttamista ja tuotannon tehostamista. Siten tuotannon motiivi – voitto – ohjaa tuotantoa luonnon voimien – niin ulkoisten kuin sisäistenkin – rajattomaan kuluttamiseen, kuluttavaan tuotantoon kun tavoitteena tulisi olla juuri päinvastoin tuottava kulutus.

Tuottava kulutus? Että mitä? Kulutusta ei tulisi lisätä vain siksi, että voisimme ylläpitää riittävää, efektiivistä kysyntää vaan että voisimme tehdä sosiaalisia investointeja. Kulutuksen yhteisöllinen kasvattaminen – koulutus, terveys, yhteisöt – lisää tuottavuutta ja siten laskee työn kustannuksia samalla kun se parantaa varallisuuden (*wealth*) realisoitumista (Perrotta, 2004, 242-243).

Sosiaaliset investoinnit ovat siis kannattavia kunhan niiden kautta toteutettu yhteisten resurssien tavoitteellisen sitomisen palautukset, yhteisövoimien rikastuminen, *todelliset* voitot, kirjataan niihin taseisiin ja yhteyksiin joissa investoinnit on tehty – kuntien ja valtion tilinpitoon.

Kirjallisuutta

Graeber, D. 2011. Debt: the first 5,000 years. New York: Melville house Publishing.

Perrotta, C. 2004. Consumption as an investment: I The fear of goods from Hesiod to Adam Smith. Routledge: New York.

Reamer, N., Downing, J. 2016. Investment A history. New York: Columbia University Press

Online etymology dictionary 2018. <https://www.etymonline.com>

Yleissivistys on nyt radikaalia humanismia

- 2018-01-21 17:21

*Saatteeksi - Aivan poikkeuksellisella ja ansiokkaalla tavalla akateemikko ja emeritusprofessori **Ilkka Niiniluoto** puuttui lukioiden kehittämiseen kriittisin äänenpainoin Vieraskynä kirjoituksessaan **Lukion on vatedeskin varjeltava yleissivistystä** (HS 13. 1.). Kirjoitinkin heti miten kommentin siihen valottaakseni sivistyskeskustelun tämän hetkistä tilannetta koulutuksen kehittämisessä. Helsingin sanomat kuitenkin kieltäytyi julkaisemasta sitä, joten laitan sen tähän alle. Alla on myös viite Ilkka Niiniluodon kirjoitukseen.*

Yleissivistys on nyt radikaalia humanismia

Akateemikko ja emeritusprofessori Ilkka Niiniluoto puolusti ansiokkaasti yleissivistyksen asemaa lukioissa (HS 13.1.).

Hän viittaa sekä keskiaikaiseen pappien ja munkkien että kansallisen virkamiehistön omissa toimissaan tarvitsemaan yleissivistykseen. Ne eivät meitä nyt pelasta.

Koko kysymys yleissivistyksestä - siis kasvatuksesta täysivaltaiseksi kansalaiseksi - on jo aikaa sitten kääntynyt yrittäjäkasvatukseksi niin peruskouluissa kuin lukioissakin. Yleissivistyksen perusteita ei siis haeta kansallisesta historiasta vaan siitä, mitä yleisiä taitoja itse kunkin on osattava työelämässä.

Maaailman talousfoorummin 10 -kärjessä lista näyttää tältä: monimutkaisten ongelmien ratkaisutaito, kriittinen ajattelutaito, luovuus, henkilöjohtaminen, keskinäinen yhteistyö, tunneälykyys, harkinta ja päätöksenteko, palvelusuuntautuneisuus, neuvottelutaito, älyllinen joustavuus.

Kuten huomaamme lista on teknisen intressin läpilyömä: työntekijää ei valtuuteta työpaikalla täysivaltaiseksi ihmis- eikä kansakunnan jäseneksi, jolla on tietoa, tahtoa ja taitoa asettaa, arvottaa ja ratkaista aikakauden keskeisiä ongelmia.

Yleissivistyksen vaatimus on nyt radikaalin humanistinen: toden, hyvän ja kauniin elämän vaatiminen siten kuin se asetetaan todeksi YK:n 17 kehitystavoitteessa.

Matti Vesa Volanen

emeritus koulutustutkija, PsT

Viite:

Niiniluoto, I. 2018. Lukion on vastedeskin varjeltava yleissivistystä. Vieraskynä. Helsingin Sanomat 13.1.2018 <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000005522667.html>

Yksi sadasta vie lähes kaiken*

- 2018-01-22 14:37

Saatteeksi - **Oxfam** on arvostettu 20 järjestön kansainvälinen yhteisö, joka on verkottunut yli 90 maahan osana maailmanlaajuisia muutosliikettä tavoitteena rakentaa tulevaisuus vapaaksi köyhyyden aiheuttamasta epäoikeudenmukaisuudesta (katso tarkemmin www.oxfam.org).

Talous meille 99 sadasta - ei vain sille yhdelle

Viime vuoden Oxfam -raportti (*Talous 99%:lle - on aika rakentaa inhimillinen talous, joka hyödyttää kaikkia, ei vain etuoikeutettuja harvoja*) tiivistää maailman taloustilannetta mm. seuraavasti:

1. Vuodesta 2015 lähtien rikkain 1 prosentti on omistanut enemmän vaurautta kuin kaikki muut maailmassa.
2. Kahdeksan miestä (korjattu 2018: 61) omistaa nyt saman varallisuuden kuin maailman köyhempi puolisko.
3. Köyhimmän 10%:n tulot kasvoivat alle 3 dollaria vuodessa vuosina 1988-2011, kun taas rikkaimman 1 prosentin tulot kasvoivat 182 kertaa enemmän.
4. Maailman talouksien rakenteet (*design*) ja toimintaperiaatteet ovat tuoneet meidät tähän äärimmäiseen, kestäättömään ja epäoikeudenmukainen tilanteeseen.

"Jätettyinä ratkaisematta, kasvava epätasa-arvo repii yhteiskuntiamme hajalleen. Se lisää rikollisuutta ja

turvattomuutta ja heikentää mahdollisuuksia torjua köyhyyttä. Se jättää enemmän ihmisiä, jotka pelkäävät ja toivovat vähemmän."

Reilu palkka työstä

Tämän vuoden raportti (*Palkitse työtä, älä rikkautta: Epätasa-arvokriisin lopettamiseksi meidän on rakennettava taloutta tavallisille työtätekeville, ei rikkaille ja voimakkaille*) puolestaan toteaa: "Rikkain 1 prosentti paketoi itselleen 82 prosenttia siitä varallisuudesta, joka luotiin vuonna 2017 - köyhimmät puolet ihmiskunnasta ei saanut mitään" Lisäksi:

o Miljardöörien vauraus on kasvanut vuosittain keskimäärin 13 prosenttia vuodesta 2010 - kuusi kertaa nopeammin kuin tavallisten työntekijöiden palkat, jotka ovat nousseet keskimäärin vain 2 prosentilla.

o Miljardöörien määrä kasvoi ennennäkemättömällä nopeudella, yksi joka toinen päivä maaliskuun 2016 ja maaliskuun 2017 välisenä aikana. Oxfam arvioi, että globaali 1,5% vero miljardöörien varallisuudelle mahdollistaisi jokaiselle maailman lapselle koulunkäynnin

o Kestää vain neljä päivää maailman viiden globaalin brändin kullekin toimitusjohtajalle ansaita se mitä vaatetyöläinen Bangladeshissä ansaitsee koko elämänsä aikana. Yhdysvalloissa toimitusjohtajalle kuluu hieman yli yhden työpäivän ansaita sen, mitä tavallisen työntekijä ansaitsee vuoden aikana.

o Maksaisi 2,2 miljardia dollaria vuosittain kaikkien 2,5 miljoonan vietnamilaisen vaateteollisuuden työntekijän palkan kasvattamiseksi kestäväälle tasolle (a living wage). Tämä on noin kolmannes siitä summasta, joka maksetaan viiden suurimman vaatetusalan yrityksen vauraille osakkeenomistajille vuonna 2016.

Mikä pielessä?

OXFAMin raporteissa luetellaan useita syytekijöitä kasvavaan epätasa-arvoon, mm.

1. Yritykset työskentelevät yhä enemmän rikkaita varten.
2. Työntekijöiden ja tuottajien lisääntyvä ahtaalle paneminen (squeezing).
3. Yritykset maksimoivat voittoja myös maksamalla mahdollisimman vähän veroa.
4. Ylikyllästetyssä osakkeenomistajakapitalismissa ... yrityksiä vedätetään yhä useammin yhdellä päämäärällä: maksimoikaa tuotot osakkeenomistajille.
5. Kaverikapitalismissa yritykset ... käyttävät valtavaa valtaa ja vaikutusvaltaa sen varmistamiseksi, että säännökset ja kansalliset ja kansainväliset politiikat muotoillaan tavalla, joka mahdollistaa jatkuvan kannattavuuden.

Raporteissa luetellaan myös niitä vääriä oletuksia, jotka edistävät 1%:n taloutta. Niihin kuuluvat mm.

seuraavat ajatukset: Markkinat ovat aina oikeassa ja hallitusten rooli on minimoitava. Yhtiöiden on maksettava voitot ja palautukset osakkeenomistajille kaikin keinoin. Äärimmäinen yksilöllinen vauraus on hyvänlaatuinen kasvain (*benign*) ja merkki menestyksestä eikä epätasa-arvolla ei ole merkitystä.

Lähtökohtia parempaan taloudenhoitoon

Paremmasta talouden suunnittelusta Oxfam raportit esittelevät mm. seuraavia ajatuksia:

- Kannustetaan liiketoimintamalleja, jotka asettavat etusijalle oikeudenmukaisemman tuoton, mukaan lukien osuuskunnat ja työntekijöiden osallistuminen yrityksen johtamiseen ja toimitusketjuihin.
- Veloitetaan kaikki monikansalliset yritykset tekemään pakollista laillisuusvalvontaa (*due diligence*) niiden koko toimitusketjun osalta varmistaakseen, että kaikille työntekijöille maksetaan elinkelpoinen palkka YK:n liiketoiminta- ja ihmisoikeusperiaatteita noudattaen.
- Rajoitetaan osakkeenomistajien voittoja (*returns*) ja rajoitetaan yritysten ylimpien johtajien palkkausta niin, että se on korkeintaan 20-kertainen heidän mediaani työntekijän palkkukseen nähden
- mieluummin vähemmän.
- Poistetaan sukupuolten väliset palkkaerot ja varmistetaan, että naistyöntekijöiden oikeudet toteutuvat koko taloudessa. Kumotaan kaikki lait, jotka syrjivät naisten taloudellista tasa-arvoa ja panevat täytäntöön naisten oikeuksia tukevaa lainsäädäntöä ja sääntelykehyksiä.
- Poistetaan orjatyö ja köyhyyttävä palkka (*poverty pay*). Siirrytään vähimmäispalkkatasosta kaikkien työntekijöiden käypään palkkaan (*living wage*) perustuen sekä näyttöön elinkustannuksista että ammattiliittojen ja muiden työmarkkinaosapuolten täysimääräiseen osallistumiseen päätöksentekoon.
- Edistetään työntekijöiden järjestäytymistä. Säädetään oikeudelliset normit työntekijöiden oikeuksien suojaamiseksi ammattijärjestöille ja lakoille, kumotaan kaikki lait, jotka ovat näiden oikeuksien vastaisia. Sallitaan ja tuetaan työehtosopimusneuvotteluja laajalla kattavuudella.
- Poistetaan epävarmat työt ja varmistetaan, että kaikki uudet työllisyysmuodot kunnioittavat työntekijöiden oikeuksia. Varmistetaan kotityöntekijöiden, siirtotyöläisten ja epävirallisten työntekijöiden oikeudet. Edistetään varjotalouden (*informal economy*) jäsentämistä kaikkien työntekijöiden suojelemiseksi ottaen nämä työntekijät mukaan päätöksentekoprosessiin.

* referoin kahta OXFAM raporttia jossain määrin epäsystemaattisesti.

Lähteitä

OXFAM. 2017. AN ECONOMY FOR THE 99% It's time to build a human economy that benefits everyone, not just the privileged few. OXFAM BRIEFING PAPER, JANUARY 2017.

OXFAM. 2018. *Reward work, not wealth* To end the inequality crisis, we must build an economy for ordinary working people, not the rich and powerful. OXFAM BRIEFING PAPER, JANUARY 2018.

2018 - 02

Dynamiittia ja dynamiikkaa

- 2018-02-15 16:17

Dynamiittia

Talouspoliittisessa keskustelussa törmää jatkuvasti ajatukseen dynamiikasta, ts. jos veroja lasketaan niin dynaamisten vaikutusten vuoksi verotulot tosiasiasa lisääntyvät; jos palkkoja lasketaan, niin työpaikat lisääntyvät tai jos palkkoja nostetaan, niin kysynnän nousun kautta tosiasiasa työtkin lisääntyvät. Siis jos joku menee johonkin, se tulee toista tietä takaisin ennemmin tai myöhemmin, suurempana tai pienempänä, tai sitten ei, jos investointi epäonnistuu.

On siis olemassa jonkinlaisia tasapainoja eri tekijöiden välillä: heilahdus tuolla aiheuttaa heilahduksen täällä ja päinvastoin, ja ne voidaan parittaa laskennallisiksi yhtälöiksi, sellaisiksi, joita opimme jo peruskoulussa: jos $A + 1 = B - 1$ niin $A = B - 2$ tai päinvastoin $B = A + 2$. Siten voidaan väittää esimerkiksi että palkat + voitot = kulutus + investoinnit.

Tämähän olisikin kätevää: mitoitamme palkat ja voitot siten että saamme mahamme täyteen ja vielä vähän jää huomisen varalle siemenviljaksi. Jos palkat ja kulutus menevät päikseen, niin voitot sattuvat yksiin investointien kanssa. Silloinhan voisimme ajatella, että jos investoinnit tuottavat voittoa, niin investointeja sääntelemällä tilanteen mukaan saisimme palkat ja kulutuksen paikalleen.

Saadakseen rahansa takaisin kilpailluilta rahavälitteisiltä markkinoilta yksittäisten yritysten on kuitenkin jatkuvasti tehostettava ja laajennettava tuotantoaan investoimalla tuotantokoneistoon ja pitämään raaka-aineiden ja työvoiman hinta (= palkat) alhaalla. Tämä johtaa ylituotantoon, kun ei ole riittävästi ostovoimaa valmistettuja tuotteita odottamassa.

Ongelmaa on yritetty hoidella kahdella eri tapaa. Ensinkin yksittäiset valtiot ovat omin keinoin suhdanneluonteisesti joko lisänneet tai rajoittaneet kokonaiskysyntää. Kun tämäkään ei ole riittänyt rahataloutta on vieroitettu reaalityaloudesta, ja avattu aivan uskomattoman laajat velkamarkkinat, joita viimekädessä keskuspankit rahoittavat.

Näin syntyneet hirvittävän mittavat yksityisen ja julkisen talouden alijäämat ovat velkoja, joiden viimekätisiä maksajia ei ole määritelty. Onpa herätelty ajatus, että kysymys on vain tilinpidollisesta

alijäämästä, josta ei tarvitse olla huolissaan, jos vain hinta- tai palkkainflaatio pysyy hallinnassa.

Kaiken tämän ylläpitämiseksi samanaikaisesti käytetään valtavasti aikaa ja vaivaa kahteen asiaan: mitä sellaista uutta ihmiset tarvitsevat, johon voidaan vastata voitollisen tuotantoprosessin kautta? Kuinka saadaan ihmisen haluamaan sitä, mitä on jo valmistettu mutta ei vielä myyty. Tämä on johtanut yhä pitemmälle ja syvemmälle meneviin vaihtosuhteisten sosiaalisten verkostojen asentamiseen, installointiin, perinteellisten kumppanuus- ja ystävyysuhteiden tilalle.

Syntyneen sosiaalisten suhteiden konstellaation (< tähtikuvio) yhteenvetävänä voimana on omaisuuksien arvostusten huima arvoton arvonnousu ja niiden keskittyminen yhä harvemmille toimijoille, niin opporikkaille yksityisille henkilöille kuin institutionaalisille toimijoillekin. Rahan arvo ja vakaus mittaa juuri tämän sosiaalisen konstellaation voimasuhteiden tasapainoa.

Ongelmana näissä tasapainomalleissa on se, että ne eivät ota lainkaan kantaa siihen, millaisia määriä resursseja liikutellaan paikasta toiseen, puolelta toiselle. Kysymys on vain eri tekijöiden suhteellisista muutoksista suhteessa toisiinsa. Se ei oikeastaan olekaan enää dynamiikkaa vaan dynamiittia: ei ole mitään taloudellista rajaa sille, kuinka paljon luonnosta - niin sisäisestä kuin ulkoisestakin - otetaan raaka-aineita ja kuinka paljon sinne kaadetaan jätettä takaisin. Loputon, kiihtyvä kasvu äärellisessä tilassa johtaa, kuten tiedämme, räjähdykseen.

Ongelma on vielä vaikeampi sen takia, että tämä dynamiitti perustuu vaihtosuhteeseen: jokin voidaan vaihtaa johonkin toiseen kun ne on arvioitu saman arvoisiksi, $A = B$. Kaikissa niissä tilanteissa missä me teemme - yksilöinä tai yhteisöinä - tämän vaihdon puramme keskinäiset suhteemme tyhjiksi ja selvitettyiksi ja menemme kukin omille tahoillemme. Me emme välitä toisistamme vaihdon välityksellä. Päinvastoin irrottaudumme toisistamme juuri siihen mittaun kuin vaihto ja sen väline, raha, astuu väliimme - usein teknologian avustamana. Mieltikäämme esimerkiksi naamakirjaa, joka on tehnyt ystävydestä vaihdon välityksellä tykkäämistä ja tunteistamme rahakoneen omistajilleen. Laajeneva, kaikkialle tunkeutuva tyhjeneminen aiheuttaa, kuten hyvin tiedämme, luhistumisen, räjähdysten sisäänpäin.

Dynamiitin sijaan dynamiikkaa

Entäpä, jos onkin toisin kuin alussa oletimme, että talouden moottorina eivät ole investoinnit, jotka tuottavat voittoja markkinoiden välityksellä vaan voitot, jotka usuttavat investointeihin? Voitot eivät siis synnykään markkinoilla, vaan siellä ne realisoidaan, uudelleen jaetaan ja siellä synnytetään vain spekulatiivisia voittoja? Jos siis arvo ja potentiaalinen voitto syntyy tuotannon piirissä, ratkaisevaksi muodostuu kuinka tuotanto on järjestetty suhteessa toisiin alan tuottajiin. Varmaankin suurimmat toimijat, kuten esimerkiksi Apple, pystyvät ylihinnottelemaan tuotteensa, mutta se ei muuta kokonaiskuvaa.

Vajaassa sadassa vuodessa kapitalistisen talouden dynamiikka - ja nykyinen dynamiitti - on pakottanut teollisen tuotannon täysin uuteen uskoon viemällä kansallisvaltioiden tuella ja myötävaikutuksella läpi "tieteellis-teknisen vallankumouksen", terästettynä it -teknologialla. Uusi teknologinen uudistusaalto on nyt kypsässä lähes kaikilla elämän ja tuotannon aloilla.

Ratkaisevaan asemaan on noussut osaaminen. Nyt myydään ja ostetaan osaamisen tuotoksia. Siten ihmisten, kansalaisten sisäinen luonto, ruumiin ja erityisesti mielen voimat oletetaan nyt rajattomaksi voiton lähteiksi, joita kansallisvaltioiden on työstettävä ja ylläpidettävä sosiaalisesti, ruumiillisesti ja psykologisesti kunnossa tuotantoa varten - edullisesti ja vielä mieluiten työntekijöiden omalla kustannuksella.

Mitä meiltä työntekijöiltä sitten odotetaan? Maailman talousfoorumin 10 -kärjessä osaamislista näyttää tältä: monimutkaisten ongelmien ratkaisutaito, kriittinen ajattelutaito, luovuus, henkilöjohtaminen, keskinäinen yhteistyö, tunneälykyys, harkinta ja päätöksenteko, palvelusuuntautuneisuus, neuvottelutaito, älyllinen joustavuus.

Kuten huomaamme lista on teknisen intressin läpilyövä: työntekijää ei valtuuteta työpaikalla täysivaltaiseksi ihmis- eikä kansakunnan jäseneksi, jolla on tietoa, tahtoa ja taitoa asettaa, arvottaa ja ratkaista aikakauden keskeisiä ongelmia. Tekninen intressi on voitonintressin kääntöpuoli: se juuri kieltää asettamasta kysymyksiä, arvottamaan ratkaisuja ja löytämään keinoja talousdynamiitin räjähtämistä vastaan.

Talousdynamiikan uusi perusta: sosiaaliset investoinnit

Meidän tulisikin vääntää voitointressi uuteen asentoon kolmella tavalla: laskennallisesti, sosiaalisesti ja humanistisesti. ... ja kuinka se voisi tapahtua?

Ensinnäkin. Suomen kansantaloutta olisi tarkasteltava *kansantaloutena* jo tilinpidollisestikin. Talouden laskentakoneistoon olisi viritettävä kansantalouden kokonaisuutena, kansankonsernina, jossa on mukana sekä yksityinen, julkinen että tällä hetkellä laskennan ulkopuolelle jäävät yhteisö- ja kotitalouksien tuotanto. Tavoitteena olisi saada näkyviin julkisen talouden kuten myös yhteisö- ja kotitalouksien mittavat investoinnit koulutukseen, terveyteen, kulttuuriin ja yhteisöihin tuottavana kulutuksena. Toisin sanoen niiden tuottamat palautukset, tuottavuuden nousu ja kustannusten säästöt kirjautuisivat näkyviin investoinnin tehneiden ja niitä hyödyntävien taseisiin.

Mukaan on myös otettava täysipainoisesti ympäristökirjanpito sekä raaka-aineiden ja energian käytön että jätekustannusten osalta.

Toiseksi. Kulutusta ei tulisi lisätä vain siksi, että voisimme ylläpitää riittävää, efektiivistä kysyntää sinänsä vaan että voisimme tehdä sosiaalisia investointeja. Kulutuksen yhteisöllinen kasvattaminen - koulutus, terveys, yhteisöt, kulttuuri - lisää tuottavuutta ja siten laskee työn kustannuksia samalla kun se parantaa varallisuuden realisoitumista. Sosiaaliset investoinnit ovat siis kannattavia kunhan niiden kautta toteutettu yhteisten resurssien tavoitteellisen sitomisen palautukset, yhteisövoimien rikastuminen, siis *todelliset* voitot, kirjataan niihin taseisiin ja yhteyksiin joissa investoinnit on tehty ja käytetty. Haluamme siis tuhoavan dynamiitin sijaan taloudellisesti perusteltua yhteisödynamiikkaa.

Kolmanneksi. Sivistys on tietoa, tahtoa ja taitoa asettaa, arvottaa ja ratkaista aikakauden keskeisiä ongelmia. Ongelmat ovat nyt ihmiskunnan, maapallon ja aikakauden mittaisia, yhteisiä haasteitamme.

Niiden ratkaisemiseen ei teknisen intressin mukainen kouluttautuminen riitä. Yleissivistyksen vaatimus onkin nyt radikaalin humanistinen: se tarkoittaa toden, hyvän ja kauniin elämän vaatimista siten kuin se asetetaan todeksi YK:n 17 kestävän kehityksen tavoitteessa. Tavoitteena on:

1. Poistaa köyhyys sen kaikissa muodoissa kaikkialta.
2. Poistaa nälkä, saavuttaa ruokaturva, parantaa ravitsemusta ja edistää kestävää maataloutta.
3. Taata terveellinen elämä ja hyvinvointi kaiken ikäisille.
4. Taata kaikille avoin, tasa-arvoinen ja laadukas koulutus sekä elinikäiset oppimismahdollisuudet.
5. Saavuttaa sukupuolten välinen tasa-arvo sekä vahvistaa naisten ja tyttöjen oikeuksia ja mahdollisuuksia.
6. Varmistaa veden saanti ja kestävä käyttö sekä sanitaatio kaikille.
7. Varmistaa edullinen, luotettava, kestävä ja uudenaikainen energia kaikille.
8. Edistää kaikkia koskevaa kestävää talouskasvua, täyttä ja tuottavaa työllisyyttä sekä säällisiä työpaikkoja.
9. Rakentaa kestävää infrastruktuuria sekä edistää kestävää teollisuutta ja innovaatioita.
10. Vähentää eriarvoisuutta maiden sisällä ja niiden välillä.
11. Taata turvalliset ja kestävät kaupungit sekä asuinyhdyskunnat.
12. Varmistaa kulutus- ja tuotantotapojen kestävyys.
13. Toimia kiireellisesti ilmastonmuutosta ja sen vaikutuksia vastaan.
14. Säilyttää meret ja merten tarjoamat luonnonvarat sekä edistää niiden kestävää käyttöä.
15. Suojella maaekosysteemejä, palauttaa niitä ennalleen ja edistää niiden kestävää käyttöä; edistää metsien kestävää käyttöä; taistella aavikoitumista vastaan; pysäyttää maaperän köyhtyminen ja luonnon monimuotoisuuden häviäminen.
16. Edistää rauhanomaisia yhteiskuntia ja taata kaikille pääsy oikeuspalveluiden pariin; rakentaa tehokkaita ja vastuullisia instituutioita kaikilla tasoilla.
17. Tukea vahvemmin kestävän kehityksen toimeenpanoa ja globaalia kumppanuutta.

2018 - 03

Elämänkaari ja taloudellinen kasvu

- 2018-03-29 14:38

”Liike-elämä ja myös muut merkittävät eturyhmät tarvitsevat uuden poliittisen päämäärän, joka on merkitykseltään kilpailevia etuja ylittävä ja yhdistävä kansallinen päämäärä, johon valtaosa suomalaisista voi yhtyä.”..... ”Edessä on uuden arvion laatimisen paikka, tienhaara – kuten 1940, 1968 ja 1992.”

- *Anders Blom*, 2018. Taloudelliset eturyhmät politiikan sisäpiirissä, s. 311, 312.

Taloudellinen kasvu

Taloudellisessa keskustelussa ei voi välttää ajatusta kasvusta: kun talous kasvaa, olemme optimistisella mielellä ja kaikki näyttää etenevän ja onnistuvan, tulevaisuus on valoisa. Teoria kasvusta ja sen ylläpitämisestä on talouskeskustelun ytimessä: hyvinvoinnin ylläpitämiseksi on välttämätöntä – niin sanotaan - pitää yllä noin 3-4% taloudellista kasvua.

Nyt ei kuitenkaan enää kelpaa mikä kasvu tahansa. Euroopan komissio asetti jo vuonna 2010 *Eurooppa 2020* -strategiassaan tavoitteeksi ”älykkään, kestävä ja osallistavan” kasvun:

- Älykäs kasvu (*smart growth*): osaamiseen ja innovointiin perustuvan talouden kehittäminen,
- Kestävä kasvu (*sustainable growth*): resurssitehokkaamman, vihreämmän ja kilpailukykyisemmän talouden edistäminen,
- Osallistava kasvu (*inclusive growth*): taloudellista, sosiaalista ja alueellista yhteenkuuluvuutta lisäävän korkean työllisyyden talouden edistäminen.

Jopa kansainvälinen valuuttarahasto IMF asetti vuoden 2017 yhdeksi tavoitteekseen ”osallistavan kasvun politiikan, puuttuen kasvavaan epätasa-arvoon, joka suurelta osin seurausta teknologisista muutoksista”.

Vaikka näissä kaikissa kasvumalleissa on toivorikasta pyrkimystä antaa taloudelliselle kasvulle jotain yhteiskunnallista sisältöä ja merkitystä, yksikään niistä ei puutu tai aseta kyseenalaiseksi niiden perustana olevaa kasvun perusdynamiiikkaa. Senhän on rahan tuottaminen rahasta, Raha – Tuotanto – Raha*, tai jopa vain Raha – Raha*. Nuori Marx (1844) kuvasi värikkäästi tätä dynamiikkaa seuraavasti:

”Kukin ihminen suunnittelee laskelmoiden *uuden* tarpeen luomista toiselle ihmiselle pakottaakseen hänet uudeksi uhriksi, pannakseen hänet uuteen riippuvuuteen ja houkutellessaan hänet uudenlaiseen *nautiskeluun* ja siten taloudelliseen tuhoon. Kukin yrittää luoda *vieraan* olemuksen voiman pitämään toista hallinnassa saavuttaakseen tyydytyksen omalle itsekkäälle tarpeelleen.

Näin ollen kasvaa esineiden määrän mukana ihmisen alistavan vieraan olemuksen alue, ja jokainen uusi tuote merkitsee molemminpuolisen petoksen ja molemminpuolisen ryöstämisen uutta *mahdollisuutta*. Ihminen tulee sitä köyhemmäksi ihmisenä, hän tarvitsee sitä enemmän *rahaa* hallitakseen vihamielistä olemusta ja hänen *rahansa* mahti laskee täsmälleen käänteisessä suhteessa tuotannon määrän kasvuun nähden, toisin sanoen hänen tarpeenalaisuutensa kasvaa rahan *mahdin* lisääntyessä... rahan tarve on nykyisen talousjärjestelmän tuottama tosi tarve ja ainoa tarve, jonka se tuottaa.

Rahan *määrä* tulee yhä enemmän sen ainoaksi *tehoavaksi*, *merkitseväksi* ominaisuudeksi; samoin kuin raha pelkistää kaiken olemuksen abstraktiokseen, siten se pelkistyy omassa liikkeessään *määrälliseksi* olemukseksi. *Ylenmääräisyydestä* ja *liiallisuudesta* tulee rahan tosi mitta”.

Voisiko tämä dynamiikka kääntyä nurinpäin, kuten nuori Marx uskoi ja toivoi, siten että ”*inhimillisten*

tarpeiden rikkauksella ja ... uudella tuotantotavalla ... tuotannon uusi kohde olisikin *inhimillisen* olemuksen voiman vahvistaminen ja *inhimillisen* olemuksen rikastuminen”:

Tällöin siis ”kansantaloustieteen esittämän *rikkauden* ja *kurjuuden* tilalle tulee *rikas ihminen* ja *rikas inhimillinen tarve*. Rikas ihminen on samalla ihminen, joka on inhimillisen elämänilmauksen kokonaisuuden *tarpeessa*. Hän on tällainen ihminen, koska hänen oma toteutumisensa on olemassa sisäisenä välttämättömyytenä, *tarpeena*. Paitsi *rikkauksella* myös ihmisen *köyhyydellä* on samoin inhimillinen ja näin ollen yhteiskunnallinen merkitys. Köyhyys on passiivinen side, joka panee ihmisen tuntemaan suurimman rikkauden, *toisen* ihmisen, *tarpeena*.”

Katsokaamme tätä käännettä, ajatuksellisesti, kansantalouden kokonaisuudessa. Aloittakaamme hieman epäortodoksisesti seuraavalla verrannolla ja sen käänöksellä (1*):

Kansallinen tulo = kansallinen kulutus (1)

Kansallinen kokonaistulo = kansallinen kokonaisresurssi (1*)

Ne voimme, kuten tapana on, hajottaa esimerkiksi seuraavasti:

Voitot+ palkat = investoinnit + kulutus (2)

Tuotettu lisäresurssi + uusintamisresurssi (palkka ja sosiaalinen palkka) = investoinnit + käyttöresurssi (2*)

Jos kaikki palkat/uusintamisresurssit kulutetaan/muunnetaan käyttöresursseiksi niin

Voitot = investoinnit (3)

Tuotettu lisäresurssi= investoinnit (3*)

Tätä nykyä voitot toimivat investointien ajurina (ei siis päinvastoin). Käännettyssä muodossa siis tuotettu lisäresurssi avaisi tien investoinneille ja kääntäen, investoinnit lisäresursseille.

Kuten tiedämme markkinoiden tehtävä on jälkikäteen ja ulkopuolisena tuomarina tuhota ne yksityistuotannossa tuotetut käyttöarvot, jotka eivät täytä kilpailullisia ehtoja, eivätkä siten mahdollista voittoja ($R - T - R^*$). Markkinat toimivat jälkikäteen ja sisällöistä irrallaan tukeutuen vaihdon kautta mitattuun (vaihto)arvoon.

Sen sijaan yhteistuotannossa siihen osallistuvien kansalaisten, tuottajien, oppimisen ja inhimillisen kehityksen perustana on kokeneisuuden karttuminen tuotantovoimien ja -suhteiden käytössä. Lähtökohta on nyt sisällöllinen, elämää rakentava, ihmiskunnan kannalta eksistentiaalinen arvo (*value-in context, value-in-use*). Tällöin dynamiikan tekijöinä ovat kansalaiset ”yhteiskunnallisissa

suhteissaan”, siis ”yksilöt keskinäisissä suhteissaan, jotka he sekä uusintavat että tuottavat. Se on heidän oman alituisen liikkeensä prosessia, jossa he uudistavat yhtä lailla itseään kuin luomaansa rikkauden maailmaa” (Marx 1858).

Kuitenkin tämän nykyisen, ihmisen tahdosta riippumattoman itseliikkujan - R-T-R* - olemme historian saatossa rakentaneet myös ihan itse, se ei siis ole luontoperäinen; tosin emme ilmeisesti aina ole itse ymmärtäneet sitä, mitä on ollut tehtyä. Ja mikä pahinta, tämä ”kasvu” ei toimi luonnollisen ja inhimillisen kasvun ehdoilla vaan juuri päinvastoin, niitä juuri rikki syövyttämällä.

Nykyinen taloudellinen ”kasvumme”, ulkoisen ja sisäisen luonnon aineksemme uuteen muotoon pano, *in-form*, palvelee *lisäämisen*, ei kasvamisen logiikkaa. Lisäämisen logiikassa sekä ulkoinen ja sisäinen luontomme ovat loputtomia resursseja, joidenka tehtävänä on olla mukana käyttöaineena ja -energiaa ”automaattisen toimijan” (Marx) itselisyprosessissa, siinä kuinka rahasta tehdään lisää rahaa. MATRIX -elokuva on tältä osin oikeilla jälillä.

Tällöin toiminnan lähtökohtana on, että tavaroiden ja rahan liike osapuolelta toiselle - luonnosta ihmisille, ihmiseltä ihmiselle, ihmiseltä takaisin luontoon - ei muodosta yhteisöä tai elämää rakentavia suhteita: vaihtoaktin jälkeen kukin poistuu omille tahoilleen ja jää omilleen. Tällöin ei siis muodostu ekologista taskua tai yhteisöä – yhteistä kokemusta, tietoa ja taitoa - niistä ehdoista, joilla nuo tavarat on saatu liikkeelle.

Tämä kaksi eri kasvun mallia tuntuu meidän jokapäiväisessä arjessa ristivetona kahteen lähes täysin eri suuntiin: toisaalla väijyy pakko arvottaa itsensä työ- ja tavaramarkkinoilla, olla joustava ja rationaalinen, rakentaa yrittäjämintää – tavoitteena on siis oman itsen hyväksikäyttö (*Selbstverwertung*).

Toisaalta tunnistamme itsessämme pyrkimyksen itsenäisen toimintakyvyn kehittämiseen, itsemme todeksi tekemiseen, sosiaalisen tunnustuksen antamiseen ja saamiseen, autonomiaan, tuottajuuteen ja yhteistyön (*Kooperation*) ja yhteisömmä ylläpitämiseen ja uudistamiseen – tunnistamme siis tarpeen oman itsemme kaikinpuoliseen kehittämiseen (*Selbstentfaltung*). (Sutterlütli - Meretz, 2018, soveltaen).

Niinpä edellä mainitut Euroopan komission ja IMF määrittelemät kasvun mallit oireilevat välttämättömyydestä löytää jokin uusi taloudellisen kasvun malli, kuitenkin vain niin, että perusdynamikan - R - T - R* - seurauksia yritetään tavalla ja toisella pehmittää pitäen kiinni tämän dynamiikan keskeisistä instituutioista, markkinoista ja nykymuotoisesta valtiovallasta.

Välihuomautus elämästä

Viime kädessä, elämän ylläpito on elämää tukevan järjestyksen tuottamista ja ylläpitoa. Sitä luonto tekee itse ja omavoimaisesti, ja on tehnyt sitä jo satoja miljoonia vuosia, eriytyen ja moninaistuen mitä ihmeellisimpiin elämän muotoihin joka puolelle sinistä planeettamme. Elämää palveleva *arvo* on *in-form*, luonnon kuolleen aineksen elävään muotoon saattamista, bioinformaatiota.

Elämän järjestyksen tuottaminen ja ylläpito vaatii tolkkottoman paljon energiaa ja tuottaa sivutuotteena yhtä tolkkottomasti ja enemmänkin elämän kannalta käyttökeltotonta, arvotonta lämpöä, jota elämä ei

pysty hyödyntämään ja joka maapallolle kiertämään jäädessään uhkaa elämän omia edellytyksiä.

Talouden kaksinaisuus

Tehdäänpä kaksi ajatuksellista jakoa: meillä on toisaalta yksityinen ja yhä kansainvälisempi, pitkien tuotantoketjujen alakohtainen tavara- ja palvelutuotanto, *produktio*, ja toisaalta sen julkinen, yhteisöllisten edellytysten ylläpito- ja uusintamistalous, *reproduktio*, *care economy*, huolenpitotalous. Molemmat nämä tahot ovat ratkaisevalla tavalla riippuvaisia kansainvälisistä, hyvin keskittyneistä rahoitusinstituutioista, niin markkinaehtoisista yksityisistä kuin julkisista keskuspankeistakin.

Toinen jako voidaan tehdä sisäisen ja ulkoisen luonnon välille, ei niin että ne olisivat lähtökohtaisesti vieraita toisilleen vaan että niiden kohtalonyhteys on juuri se, mikä on purkautunut taloudellisen ”kasvun” – lisäämisen – pakossa.

Saamme näin hahmotettua neljä toimintakenttää: 1) *sosiaalinen ympäristö*: julkisen tahon huolehtima ympäristö kaikessa moninaisuudessaan (kuten luonnonsuojelu, maankäyttö, infrastruktuurin rakentaminen), 2) *huolenpito*: julkisen tahon hoitama huolenpitotalous kokonaisuudessaan (koulutus, terveys, yhteisöt, sosiaalisuus, kulttuuri), 3) *tuotanto*: sektorikohtaisen talouden ulkoisen luonnon muokkaus tuotteiksi ja palveluiksi, 4) *markkinointi*: sektoritalouden talouden harjoittama mainos-, markkinointi, PR- toiminta meidän itse kunkin sisäisen luonnon muokkaamiseksi myönteiseksi jo tehtyjen investointien tuotosten ostamiselle ja siten voittojen realisoinnille. Ja kaiken tämän takana on rahoitusjärjestelmä, joka on mahdollistanut lisäajan saamisen kierrätykselle välttämättömien voittojen jatkuvasti huvetessa.

Voimme heti havaita muutaman keskeisen ongelman: huolenpito, uusintaminen ja tuotanto ovat ulkoisessa riippuvuussuhteessa toisiinsa. Kumpikaan ei ymmärrä toinen toisensa tarpeita. Tuotantoprosessilla ei ole käsitystä siitä millaisia resursseja ja kuinka paljon niitä tarvitaan, jotta sillä olisi käytettävissä oikeaan aikaan oikeassa paikassa oikealla tavalla osaavaa ja motivoitunutta työvoimaa. Toisaalta huolenpitotalouden on lähes mahdotonta seurata ja pysyä ajan tasalla niistä kaikista eri osaamisvaatimuksista mitä tuotantoprosessin moninaisuudessa ja teknologian kehityksessä syntyy ja kehittyy.

Lisäksi huolenpitotalous ja markkinointi lyövät toisiaan korville kaiken aikaa. Kun huolenpitotalous pyrkii rakentamaan kehittyvää ja turvallista elämänkaarta kansalaisen ja kansakunnan näkökulmasta, niin markkinointi keskittyy massamittaiseen ja jokapäiväiseen painostukseen vedoten välittömään kokemuksellisuuteen, nautintoon ja hyvään oloon. Painostus ei pitäydy vain jatkuvaan ja toistuvaan koukuttavaan tiedottamiseen vaan keskittyy myös yhteisöjen sosiaalisten suhteiden muokkaamiseen sellaiseen muotoon, että ne palvelevat rahan kiertoa, käyttäen eturintamassa hyväksi viimeisimpiä teknologian suomia mahdollisuuksia ja siten syövyttäen yhteisöllisyyden perusteita.

Samalla kun tuotannon puolella odotukset työvoiman osaamisesta ovat nousseet yhä vaativimmiksi, moninaisimmiksi ja yleisvalmiuksia korostavaksi, ne ovat kuitenkin rajautuneet vastaamaan erityisesti knowhow -kysymyksiin: miten, missä ja milloin, palvelen siten pelkkää teknistä intressiä. Alati esiin nostettu vaatimus luovuudesta (*creativity* < synnyttää tyhjistä) merkitsee taitoa realisoida voitto. Sen

sijaan kysymykset mitä ja miksi rajataan tuotantoprosessin ulkopuolelle, lähinnä rahoituspäätösten yhteyteen.

Mitä ja miksi -päätökset

Voimme listata nykytalouden keskeiset päätökset esimerkiksi seuraavalla tavalla (Adler-Karlsson, 1967, mukaillen):

- Päätökset siitä, kuinka olemassa olevaa kiinteää pääomaa hyödynnetään
- Investointipäätökset
- Päätökset siitä, kuinka työvoimaa hyödynnetään
- Palkkaukseen liittyvät päätökset
- Päätökset voittojen jakamisesta
- Päätökset uusintamisresurssien kohdentamisesta
- Taloudellisten suhdanteinen hallinta
- Taloudellisen vallan keskittymisen sääntely
- Taloudellisten ja ei-taloudellisten arvojen tasapainottaminen

Tiedämmekö kuka mistäkin päättää: mistä siis työntekijät, yritysjohto, yrityksen hallitukset, paikallinen päätöksenteko, sektoriministeriöt, valtiovalta, EU, yksityiset/julkiset rahoitusinstituutiot tai keskuspankit? Vain pieneltä osin.

Juuri valmistuneessa väitöskirjassaan HS:n entiseksi ”superlobbariksi” nimeämä *Anders Blom* toteaaakin:

”Liike-elämällä on oletettua suurempi rooli suomalaisessa poliittisessa päätöksenteossa. EU- ja EMU-ratkaisuissa liike-elämän vaikutus oli ratkaiseva.” ”Korporatismiin Suomessa liittyy ajattelutapa, että sisäpiirin poliittiset suhteet eli työmarkkinasuhteet ovat osa päätöksentekojärjestelmää, eivät lobbausta. Suomalainen käsitys lobbaamisesta on perustunut ajatukseen, että lobbaus olisi vain toimintaa, jolla pyritään korporaatioiden ulkopuolelta vaikuttamaan poliittiseen päätöksentekoon. (s. 3)

Toimeksiantaja -lobbarit ”edustavat kaverikapitalismia – sisäpiiriä, jolla on yritysten, järjestöjen ja valtiovallan sisäpiiritietoa enemmän kuin lainsäätäjillä. Koska politiikasta Suomesta puuttuvat sisäpiirisäännöt, kaverikapitalismilla on suuri vaikutus myös poliittiseen päätöksentekoon. Esimerkiksi kaverikapitalismi on integroinut palkansaaajajärjestöt osaksi korporatiivista omistajapolitiikkaa.” (s. 3)

”Taloudellinen eliitti otti vähitellen korporatiivisen kolmikantaisen rakenteen tuottaman sisäpiiritiedon avulla vallan poliittisessa päätöksenteossa.” (s. 310)

Kuitenkin nyt ”liike-elämä ja myös muut merkittävät eturyhmät tarvitsevat uuden poliittisen päämäärän, joka on merkitykseltään kilpailevia etuja ylittävä ja yhdistävä kansallinen päämäärä, johon valtaosa suomalaisista voi yhtyä.” ”Edessä on uuden arvion laatimisen paikka, tienhaara – kuten 1940, 1968 ja 1992.” (s. 311, 312)

On tietysti ensiarvoisen tärkeää *tietää* kuka tekee päätöksen siitä mitä, miksi, missä, milloin ja miten jotakin tavaraa tai palvelua tuotetaan, mutta yhtä tärkeää on *päättää* siitä kuka nuo päätökset saa tehdä ja millä valtuuksilla.

Voimme varmaan yhtyä *Anders Blomin* lopputulemaan että ... ”edessä on uuden arvion laatimisen paikka, tienhaara”. Kuitenkin vuosien 1940, 1968, 1992 ja miksei myös 2008 tienhaarat olivat pienten kyläpolkujen valintoja siihen nähden mitä meillä on nyt edessä ihmiskuntana teknologisen kehityksen ja uhkaavan ympäristökatastrofin esiin puskeman maapallon yhteisen valtatie tienhaarassa: elää vai tuhoutua.

Lähteitä

Adler-Karsson, G. 1967. Functional socialism A swedish theory for democratic socialization. Bokförlaget Prisma. Oskarshamn: AB Primo.

Blom, A. 2018. Taloudelliset eturyhmät politiikan sisäpiirissä - Tutkimus liike-elämän poliittisesta vaikuttamisesta kolmikantaisessa Suomessa 1968–2011. Turun yliopiston julkaisuja, Sarja - ser. C osa - tom. 454. Tiivistelmä. Turku: Painosalama Oy.

Euroopan komissio. 2010. Eurooppa 2020 - Älykkään, kestävä ja osallistavan kasvun strategia. Bryssel 3.3.2010 KOM(2010) 2020 lopullinen.

International Monetary Fund, IMF. 2017. Annual Report 2017 - Promoting Inclusive Growth.

Marx, K. 1844. suom. ei painovuotta. Taloudellis-filosofiset käsikirjoitukset 1844. Suomentanut Antero Tiusanen, käännöstä osin tarkistettu. Moskova: Edistys.

Marx, K. 1858, suom. 1986. Vuosien 1857-1858 taloudelliset käsikirjoitukset (”Grundrisse”). Suomentanut Antero Tiusanen, käännöstä osin tarkistettu. Moskova: Progress.

Sutterlütti, S., Meretz, S. 2018. Kapitalismus aufheben - Eine Einladung. (painossa, ilmestyy keväällä). Berlin: VSA-Verlag.

2018 - 04

Vapaus, oikeus ja laki

- 2018-04-24 10:01

Vapaussota - sittenkin?

Historioitsija *Teemu Keskisarja* piti Tampereella museokeskus Vapriikissa luennon vuoden 1918 tapahtumista. Kuuntelijana oli myös tasavallanpresidentti Sauli Niinistö (04. 04., luento löytyy netistä kokonaisuudessaan, ks. alla Keskisarja 2018).

Monen muun ajatuksia herättävän väitteen ohella Keskisarja sanoi tulleen siihen tulokseen, että Suomessa käytiin vuonna 1918 todellakin vapaussotaa – kahta sellaista: porvaristo ja työväestö kävi kumpikin omaansa. Toinen kansallista, toinen kansallista ja yhteiskunnallista.

Kansakunta, talous ja valtio

Ajatus kansakunnasta on kuviteltu ja sosiaalisesti rakennettu yhteisö, joka kulttuurisesti ja sittemmin valtiollisesti ilmaisee historiallisesti muotoutuneet, enemmän tai vähemmän alueellisesti rajautuneet yhteisön eliitin määrittelemät taloudelliset intressit.

Tietoisesti luotu ja tuotettu kansallinen kulttuuri välittää ja sitoo yhteen taloudelliset intressit ja sitä tukemaan rakennetun kokemuksen kansakunnasta, *meistä ja niistä toisista*: Siten ensin tehtiin Suomi ja sitten ajatus suomalaisista, sitten suomalaiset, ja aikaa myöten kansallisvaltio, *Suomi – Finland*.

Vapaus on aina jonkun vapautta. Kansallisvaltio perustuu kuvitelmaan suvereniteetista, autonomiasta ja itsemääräytyvyydestä. Sen se voi saada, tosin vain hyvin rajoitetusti, vain ja jos vain *ne toiset* tunnustavat kansakunnan olemassaolon. Taloudellisesti ja kulttuurisesti yksikään kansallisvaltio ei ole itsemääräytyvä vaan pakollisessa ja välttämättömässä vuorovaikutuksessa *kehittyvä* - jos se osaa asettaa omat intressinsä siten, että ne asettuvat myötävaikuttamaan ihmiskunnan yhteisten intressien muotoutumista ja toteuttamista.

Kansallisvaltion itselleen varaama vapaus on rajan asettamista - sekä fyysisesti että kulttuurisesti - suhteessa *niihin toisiin*. Samalla se on vapauden rakenteistamista, institutionalistamista yhteisön sisällä. Kansakunta saa valtiollisen ja lailliseksi ymmärretyn muodon kansallisvaltiona.

Näin muotoutunut laillisuus ei aina käy yksiin oikeuden ja koetun oikeudenmukaisuuden kanssa. ”Oikeus ei voi koskaan olla yhteiskunnan (*Gesellschaft*) taloudellista tilaa ja sen edellyttämää kulttuurikehitystä ylempänä” (Marx, 1875), mutta se voi jäädä jälkeen - ja on nyt jäänyt - taloudellisen ja kulttuurisen kehityksen avaamista mahdollisuuksista oikeudenmukaisuuden edistämisessä.

Kansakunta on lähtökohdiltaan kuviteltu mutta todellinen kansalaiskunta. Kansallisvaltio on perustuslaissa sovittu (valtio)kansalaisten yhteisömuoto, joka määrittelee vapaudet - siten oikeudet ja velvollisuudet - kansalaisten kesken.

Kansakunnan ja siten kansallisvaltion perusta, olemassaolon lähde ja perusta on kuitenkin toisaalla – luonnossa. Jokaisen yhteisön on ratkaistava tavalla taikka toisella suhteensa luontoon, ts. kuinka pysyä hengissä ja jopa saavuttaa – ainakin hetkittäin – onnea ja onnellisuutta elämän aurinkoisina päivinä.

Määritellesään vapauksia, oikeuksia ja velvollisuuksia kansalaisten kesken, perustuslaki tulee määritelleeksi myös kansalaisten ja kansallisvaltion suhteen luontoon, ja siten työhön ja tuotantoon yleensäkin. Yksityisessä työssä ja tuotannossa tuotettujen tuotteiden arvo ja merkitys mitataan jälkikäteen markkinoilla. Tämä viimekädessä rajaa ja säätelee nykyisen kansallisvaltion toimintamahdollisuudet. Arvolla on siis yhteiskunnallinen muoto, jonka kautta se realisoituu.

Luontosuhteemme kehitys on kuitenkin kulkenut ja kulkee aivan eri teitä ja eri tahtia kuin kansallisvaltioiden kehitys, joka on verrattain nuori ilmiö. Tätä nykyä - vuosituhantisen historiallisen kehityksen tuloksena - luontosuhteemme on aivan valtava, hyvin intensiivinen ja impulsiivinen, globaalien tuotantoketjujen ja -verkostojen kokonaisuus, joka on vain yhdeltä nurkaltaan kiinni kansallisvaltioissa.

Kansallisvaltioiden tehtävänä on – tosin yhä rajoitetummin – huolehtia uusintamisesta, *reproduktiosta* sanan laajassa mielessä. ts. huolehtia osaavan ja terveen työvoiman saatavuudesta, paikallisyhteisöjen- ja markkinoiden infrastruktuureista ja turvallisuudesta. Valtiovalta ei todella ole vain yövärtiossa (*night watch*) vaan päivätuntumassa (*day touch*), ainakin täällä Pohjoismaissa.

Kansalaisina emme ole päättämässä mitä, miksi, miten, missä ja milloin (M⁵- päätökset) meille tarkoitettuja tuotteita ja palveluksia tuotetaan kuin korkeintaan jälkikäteen, voimaperäisesti taivuteltuina, markkinoilla. Olemme kyllä toimijoita työssä, mutta meille ei muodostu käsitystä ja kokemusta, siis omakohtaista suhdetta taloudellisesti ja yhteiskunnallisesti hyödyntämäämme luontoon eikä sen muihin hyödyntäjiin - *niihin toisiin*.

Jakaudumme siis kahteen porukkaa: niihin, joilla on omaisuus lähtöisiä tuloja (M⁵-päättäjät) ja niihin, joiden tulot perustuvat palkkatyöhön. Omakohtaista ja erityistä oikeutta olemassaoloon ei voida meille kenellekään taloudellisesti taata koska työmme arvolle annettu markkinavälitteinen muoto, mikä vähät välittää meidän itse kunkin työstä tai sen arvosta. Vastaavasti, ne, jotka pelaavat omaisuudella hankkiakseen lisää omaisuutta, ovat yhtä epävarmalla perustalla: kaiken voi menettää hetkessä.

Taloudellinen järjestelmä, jota kutsumme kapitalismiksi, ei pysty siis uusintamaan itseään vaan pitää sisällään sovittamattoman vastakohtaisuuden. Tämä vastakohtaisuus on ratkaistu jakamalla kilpailullinen yhteisö (*society*) valtioon ja (kansalais)yhteiskuntaan. Tämä erottelu kokonaisuuden sisällä (*separation-in-unity*) johtaa pakolliseen vaihto- ja käyttöarvojen rinnakkaiseloon ja keskinäiseen taisteluun resurssien kohdentamisessa ja päätöksenteossa. (Reuten, Williams 1989, 291-294).

Koettu oikeudenmukaisuus, *legimitaatio*, asettuu vastakkain nykyisen, markkinavälitteisen

arvomuodon kanssa: oikeudenmukaista olisi kohdella meitä kansalaisia kansalaisina, siis erilaisina ja yksilökohtaisesti todellisessa luontosuhteissamme, ei samana ja samanlaisena, alistettuna *työvoimana*.

Kaappaus ja kumous

Palatkaamme vielä hetkeksi vuoteen 1918. Yhteiskunta oli tuolloin jakautunut jyrkästi kahtia järjestyksenpidonkin osalta. Se oli paikallisesti organisoitu hyvin eri tavoin, yleensä joko suojelukuntien tai työväenkaartien voimin. Marraskuussa vuonna 1917 pidettiin Mäntyharjulla kokous, joka päätti ehdottaa, että eduskunta perustaisi kansanmiliisin ja lakkauttaisi sekä suojelukunnat että työväenkaartit, koska ne herättivät väestön keskuudessa vain ”kiukkua ja kiihtymystä”. Ylioppilaat Helsingissä puolestaan vaativat suojeluskuntien ja järjestyskaartien aseistariisumista. (Manninen, 1992, 361).

Näin ei kuitenkaan käynyt vaan maan laillinen, valtiollinen oikeistohallitus valitsi ”kovan järjestyksen” toteuttamisen työkalukseksi yhteiskunnan toisen osapuolen, suojelukunnat - tehden siten ”eräänlaisen vallankaappauksen” (Alapuro 2017, 196).

Jo syksyllä 1917 työväenlehdet kirjoittivat, että ”Sosialidemokratia tahtoo laillisuutta, mutta se ei anna laillisuuden tappaa itseään” (Eteenpäin, 18. 10. 1917). Tammikuussa 1918 tilanne avautui näin:

”Nälkäiselle ja näännytetylle työväestölle puhuvat nämä viimeaikaiset tapaukset riittävän selvää kieltä. Työväenluokka anoo vallassa olevilta lievitystä puutteisiinsa, pyytää leipää nälkäänsä. Kuuluuko vallassa olevan luokan korviin näännyksissä olevan kansanluokan hätähuudot? Kuuluu. Vastataanko? Vastataan. Mutta miten vastataan! Määräämättömiä summia myönnetään aseiden hankintaan, asejoukkojen kuntoonpanoon ja ylläpitämiseen. Ja ne lähetetään luomaan ’lujaa yhteiskuntajärjestystä’. Lyijymakkaraansa syöttämään kansalle.” (Työmies 23. 1. 1918)

... ja Sosialisti (29.1.2018):

”Toiselta puolen on siis nykyinen taistelu köyhälistön taistelua ihmisoikeuksiensa puolesta, kun toiselta puolen taas porvariston hyökkäys köyhälistöliikettä vastaan on epäoikeutetun luokan asemansa säilyttämiseksi ja vieläpä vahvistamiseksi.”

Porvaristo haki kansallista vapautusta Venäjältä mutta samalla puolusti laillisuutta ja olemassa olevaa järjestystä yhteiskunnassa. Työväki puolestaan haki myös kansallista vapautusta ja sen lisäksi oikeudenmukaisuutta yhteiskuntaan – siis mm. parlamentarismista toteuttamista, kunnallislakien säätämistä, maanvuokralakia, työväensuojelulakia, vanhuus- ja sairauseläkkeitä, oppivelvollisuuden toteuttamista, uskonnonvapautta ja kieltolakia.

Olisi ollut oikeudenmukaista ja laillista lakkauttaa tai yhdistää yhdeksi valtion järjestysvoimaksi

suojelukunnat ja työväenkaartit. Se oli mahdotonta jo senkin vuoksi, että jo vuosikausia oli käyty psykologista sodankäyntiä, jossa molemmin puolin toista osapuolta haukuttiin ja paneteltiin mitä hirveimmillä nimityksillä ja huhuilla. Perussyö oli kuitenkin se, että porvaristo ei halunnut myöntää työväelle täysivaltaista kansalaisuutta yhteiskunnan luontosuhteiden hallinnassa, siis työssä.

Oikeus ei voittanut vaan tavoiteltu yhteiskunnallinen vapautus jäi laillistetun ja kaapatun väkivallan uhriksi. Vailinainen kompromissi syntyi vasta kun toinen armeija oli tuhottu, 30 000 ihmistä kuollut ja 80 000 vangin kohtalo selvitetty.

Lopputulema

Jos ja kun oikeuden toteutuminen on sidoksissa taloudellisiin ja kulttuurisiin edellytyksiinsä, on meillä vapaus ja jopa velvollisuus haastaa laillisuus niiden kehityksen myötä, säännöllisesti. Oikeus ja siten totuus ovat poliittisia ja siten vapautta itsessään, mutta vain siinä määrin kun ne halutaan ja uskalletaan siksi avata.

Kirjallisuutta

Alapuro, R. 2017. Valtio ja vallankumous Suomessa (State and revolution in Finland, 1988, kääntäjä M. Alapuro). Tampere: Vastapaino.

Haapala, P. 1995. Kun yhteiskunta hajosi : Suomi 1914-1920. Helsinki: Painatuskeskus.

Keskisarja, T. 2018. Luento 4.4., Museokeskus Vapriikki.

https://www.aamulehti.fi/uutiset/tunnettu-historioitsija-pamautti-niiniston-edessa-tama-oli-vuoden-1918-pahin-rikos-peruste-tohria-mannerheim-patsas-ja-virtsata-svinhufvudin-haudalle-200856752/?ref=rns_fb

Kiiskilä, O-M. 2010. PUNAINEN MYRSKY Suomen työväenlehdistön taistelu vallankumousvuosina 1917 – 1918. Suomen historian pro-gradu, Heinäkuu 2010. Historian ja etnologian laitos, Jyväskylän yliopisto.

Manninen, O. (toim.) 1992. Itsenäistymisen vuodet 1917-1920 : 1, Irti Venäjältä. Helsinki: VAPK-kustannus/Valtionarkisto.

Marx, K. 1875, suom. 2005. Kritik des Gothaer Programms (Gothan ohjelman arvostelua) Sosialismi.net

Matikainen, J. 2018. Parlamentarismien kannattajasta vallankumouksen äänitorveksi Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen lehdistö 1917-1918. *J y v ä s k y l ä s t u d i e s i n h u m a n i t i e s* 338. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopisto.

Reuten, G., Williams, M. 1989. Value-Form and the State The tendencies of accumulation and the determination of economic policy in capitalist society. New York: Routledge.

2018 - 05

Rauhanoppositio - nyt ja heti!

- 2018-05-24 19:51

Saatteeksi: Tämä kirjoitus on julkaistu Keski-suomalaisessa 24.5.2018 (Mielipidekirjoitukset). Helsingin Sanomat ei katsonut voitavansa julkaista sitä. Otsikko on toimituksen tekemä. Oma ehdotukseni oli Rauhanoppositio - nyt ja heti!. Laitan sen blogini otsikoksi.

Rauhan polku pitää rakentaa

Miksi Yhdysvallat haluaa päästä – Suomea ja Ruotsia hyväksikäyttäen – pistimen piston päähän, ihan iholle, Venäjältä? Juuri tästähän niin aiemmin sovittu isäntämaasopimus, käynnissä oleva Arrow 18 -sotaharjoitus, ehdotettu laajennettu pääsotaharjoitus kuin äskettäin allekirjoitettu Suomen, Ruotsin ja Yhdysvaltojen aiesopimus kielivät.

Aiesopimuksen mukaan Ruotsi ja Suomi ovat Yhdysvaltojen kyvykkäimpiä ja samanhenkisimpiä kumppaneita (*most capable and likeminded partners*).

Äkkiseltään Yhdysvaltojen intoon voi löytää kolme, neljä syytä: Arktisen alueen taloudellinen hyödyntämisen käynnistymisessä Venäjällä on geopoliittinen etulyöntiasema. Kun etelässä Krimillä ja Ukrainassa asiat eivät menneet suunnitelmien mukaan, klassisen pihtiliikkeen avulla avataan tilannetta täällä pohjoisella rintamalla. Yhdysvallat rajaa pelotteensa Baltiassa ensisijassa lentoaseisiin ja tarvitsee siihen pohjoista ilmakäytävää. Yhdysvallat on pannut merkille äärinationalististen voimien heräämisen Saksassa sekä ristiriidat Euroopan kanssa ja haluaa turvata itsenäiset operaatiomahdollisuutensa Itämeren alueella ohittamalla Naton.

Kuten kaikki suurvallat, Yhdysvallat ajaa vain omia intressejään ja kookuttaa pienempiä kansakuntia operaatioalustakseen. Historia on meille ja monelle muulle pienelle kansakunnalle katkerasti osoittanut, että näihin suurvaltojen kookkuihin ei tule tarttua.

Aikoinaan rauhanoppositio pyrki irrottamaan Suomen maailmansodasta, nyt sen on tehtävänä katkaista Yhdysvaltojen kaavailema sotapolku avoimeen yhteenottoon pohjoisessa Euroopassa. Rauhaa ei vain puolusteta, se rakennetaan. Rauha ei ole tila, vaan se on polku, jonka jokainen sukupolvi joutuu itse

itselleen rakentamaan, nyt erityisesti sovittaen kansalliset intressit yhteen ihmiskunnan yhteisten etujen kanssa.

Suomen tulisikin ryhtyä Etykin hengessä valmistamaan maailman turvallisuus- ja yhteistyön kokouksia (Mtyk) tavoitteina liennytyksen edistäminen, ympäristökatastrofien estäminen ja YK:n 17 kehitystavoitteen toteuttaminen.

Viite:

<https://www.ksml.fi/mielipide/mielipidekirjoitus/Rauhan-polku-pitää-rakentaa/1202792>

Sosiaaliturvan uudistamishanke menossa täysin hakoteille!

- 2018-05-28 11:07

Valtiokoneistossa, tarkemmin sanoen valtioneuvoston kanslian alaisuudessa valmistellaan *Paula Lehtomäen* johdolla seuraavan eduskunnan suurhanketta, sosiaaliturvan uudistamista. Tämä TOIMI-hanke on muutama päivää sitten julkaissut ehdotuksen ”Sosiaaliturva 2030 – vaihtoehtokartta perusvalintojen ja linjausten tueksi”.

Kartassa on kaksi muuttujaa: universaali - syyperusteinen ja vastikkeeton – vastikkeellinen. Siten ääritapaukset ovat: vastikkeeton, poikkeuksetta kaikille annettava sosiaaliturva ja toisaalta vastikkeellinen, syyperusteinen tarkasti kohdennettu sosiaaliturva.

Siis joko kaikille taattu jonkin tasoinen jatkuva vastikkeeton tulo ajasta, paikasta, tilanteesta tai henkilöstä riippumatta tai tiukasti aikaan, paikkaan, henkilöön ja tilanteeseen sidottu määrämittainen tuki, joka annetaan vain tuen saajan tekemien suoritteiden perusteella. Olisit siis joko pienine rahoinesi markkinoiden viettävänä tai valtion velvoitepalkollinen.

Näiden kahden ääripään – ”vapaa valinta” ja ”miniturva” – asettuisivat ”laaja osallistuminen”, ”osaamisen kasvu”, ”yksinkertainen järjestelmä”, ”työn tukeminen” ja ”minimiturva”.

Ajatus on, että sosiaaliturvan uudistuksessa on nyt kysymys vain siitä mikä näistä vaihtoehtoista tai niiden yhdistelmästä valitaan! Kysymys olisi vain siitä millainen valtiokoneisto rakennetaan toteuttamaan sosiaaliturvaa – joka härillä kyntää, se häristä puhuu: valtiokoneisto koneistaa itseään!

Onko siis kyseessä vain byrokraattinen uudistus (yksinkertainen järjestelmä), työvoimapolitiikka (työn tukeminen), koulutusreformi (osaamisen kasvu), hyvinvointivaltion alasajo (minimiturva) vai uusliberalismin tekohengitys (vapaa valinta)?

Taistelu sosiaaliturvasta - ennen ja nyt

Vuosituhansien ajan ulkoinen luonto on ollut kaiken elämän, myös ihmisen elämän perusta mutta samalla myös suurin uhka ja vaara, jonka oikkuihin on ollut pakko sopeutua. Nyt tilanne on lähes päinvastainen: ihminen omine ajatuksineen ja toimineen – sisäisine, muokattuine luontoineen - on suurin uhka ulkoiselle luonnolle ja sitä kautta itselleen.

Elämämme arkipäivän soljuvaa, huoletonta, aurinkoista kulkua tuntuvat rikkovan ja uhkaavan perustavan laatuinen turvattomuus ja epävarmuus, jotka näyttäytyvät - tai oikeastaan, jotka meille vieläkin niin kuvataan - ennalta arvaamattomina luonnonoikkuina tai luonnonmukaisina shokkeina, joihin meidän on yhä vieläkin pakko sopeutua.

Näissä ei kuitenkaan ole kysymys äiti luonnon ärtymyksestä vaan sitä kuinka järjestämme itse oman elämme, erityisesti talonpitoimme, siis talouden. Nykyään puhumme riskeistä (*risk* < vedenalainen näkymätön kari), niiden hallinnasta ja hallinnan kustannuksista.

Tällöin asettuu peräti kuusi kysymystä:

1) Onko taloudellisen toiminnan ydin teollisuustuotanto, *vai* palvelutuotanto, *vai* teollisuus- ja palvelutuotannon yhdistävä osaamistalous,

2) Elämmekö perustavanlaatuisesti epävarmassa mutta osin yhteisvastuullisessa maailmassa,

vai voimmeko itse kukin tehdä rationaalisia valintoja ja olla niistä myös henkilökohtaisesti vastuussa,

vai voimmeko sosiaalisin investoinnein olennaisesti vähentää epävarmuutta ja jakaa riskejä järkevällä tavalla yksilön ja eri yhteisöjen kesken?

3) Onko työttömyyden välttämiseksi keskeisintä huolehtia - tarvittaessa valtion toimin -efektiivisestä kokonaiskysynnästä ja täystyöllisyydestä,

vai onko niin, että tarjonta luo aina oman kysyntänsä, jolloin kysyntä ja tarjonta tasapainottuvat automaattisesti markkinoiden hintamekanismin kautta, kunhan valtio ei sitä häiritse,

vai muodostuuko ihmisen elämänkaari monien elämämpiirien ja -vaiheiden kokonaisuudesta, jossa siirtymät tilanteesta toiseen tulee olla turvattu ja vaivattomia sekä meidän itse kunkin ennakoitavissa ja suunniteltavissa olevia?

4) Onko rahalla ja julkisella rahan määrän sääntelyllä tärkeä aktiivinen rooli efektiivisen

kokonaiskysynnän ja siten täystyöllisyyden saavuttamisessa,

vai onko raha vain voimaton, neutraali väline markkinamekanismin toteutumisessa,

vai onko niin, että rahoitus resurssien siirtana ajassa ja paikassa sekä riskien hajauttajana muodostaa kokonaisvaltaisen sosiaalisen toiminta-alustan (*comprehensive social activity grund(plat)form*)?

5) Onko nykyinen työnjako kansainvälisen, yksityisen funktionaalisen tavara- ja palvelutuotannon ja kansallisen, julkisen työvoiman uusintamisen (koulutus, terveys, infrastruktuuri) välillä käypä,

vai onko julkista työvoiman uusintamista pyrittävä yksityistämään ja markkinaehtoistamaan aina kun se on voitollista,

vai onko niin, että nykytilanteessa ympäristökatastrofin uhatessa myös tuotanto, *production*, olisi käännettävä myös uusintamiseksi, *reproduction*, siis ulkoisen luonnon uusintamiseksi, ts. ulkoista luontoa saa käyttää hyväksi juuri siinä määrin kun se pystyy uusintamaan itsensä – monin osin tosin ihmisen avustuksella. Siten sisäisen luonnon uusintaminen (koulutus, osaamisen laajennus) ja ulkoisen luonnon uusintaminen tapahtuisivat käsi kädessä, toinen toistaan opastaen?

6) Onko meidän pidettävä selkeä ero palkkatyöläisen, kuluttajan ja kansalaisen roolin välillä,

vai onko parempi, että keskitymme yrittäjäkasvatukseen ja kuluttajien rationaalisen valinnan korostamiseen sekä yksilö- ja perhekohtaisten investointien (koulutus, terveys, eläke) ja rahataloudellisen sijoittamisen ja siten yksilökohtaisen kaikinpuolisen taloudellisen vastuun korostamiseen,

vai olemmeko sanan laajassa mielessä kaikki oman elämämme, merkitysten (*Beings*), päätösten (*Doings*) ja tuotteiden (*Makings*) tuottajia, *producers*? Kulttuuri (*Beings*) on siis teoriamme elämästä, jota testaamme suhteessa toisiimme (*Doings*) ja ulkoiseen luontoon (*Makings*) ja siten yksilöllistymme yhteisöömme rakentaen.

Jos valitsemme ensimmäiset vaihtoehdot olemme lähellä keynesiläistä toisen maailmansodan jälkeisten vuosikymmenten aikana rakennettua teollista tuotantoa ja sen tueksi rakennettua reaktiivista, vastasyklistä julkista korjauspolitiikkaa jota täydennetty vakuutusperiaatteella toimivalla hyvinvointivaltion sosiaaliturvalla.

Jos valitsemme keskimmäiset vaihtoehdot olemme puolestaan lähellä 1970 -lopulla esiin nousseen ja nyt voimissaan olevan kilpailuhenkisen uusliberalismin kannalla,

Jos taas valitsemme kolmannet vaihtoehdot, olemme lähellä 1990 -luvulla keskusteluihin noussutta *sosiaalisia investointeja* korostanutta näkemystä. Monet kansainväliset järjestöt (esim. EU, OECD)

kääntyivät hetkeksi tälle kannalle, mutta käänsivät kelkkaansa vuonna 2008 alkaneen finanssi- ja pakolaiskriisin myötä perinteisemmille linjoille vedoten nyt erityisesti perinteellisiin oikeusvaltion periaatteisiin.

Miksi sosiaalisia investointeja korostanut näkemys ei kestänyt finanssi- ja pakolaiskriisiä? Sillä ei ollut valtavirtaista talouspoliittista tukijaa eikä omaa talouspoliittista näkemystä. Se ei siis käynyt yksiin keynesiläisen eikä uusliberaalin talousbrandin kanssa.

Sosiaalisia investointeja korostavan näkemyksen taustalla on saksalaisen *Ullrich Beckin* ja englantilaisen *Anthony Giddensin* ajatuksia yhteiskunnan rakenteiden ja toimijuuden välisistä suhteista. Keskeisessä asemassa on myös intialaisen talousnobelisti *Amartya Senin* ajatukset ihmisen kehityksestä osaamisen laajenemisena (*development as capability expansion*). Kysymys ei siis olisikaan vain niistä toisista, onnettomista, elämän kolhimista vaan meistä kaikista: kuinka kehitymme ja viemme maailmaa eteenpäin hyvin soljuvan elämän eri vaiheissa ja käännteissä. Kysymyksessä ei siis ole vain puutteesta vapautumisesta (*freedom from want*) vaan toimintamme vapauttamisesta (*freedom to activity*).

Kaikille heille - tosin kovin eri painoituksin – on yhteistä ajatus siitä, että meistä itse kukin, tavalla taikka toisella, on oman elämänsä herra (*agent*). He kaikki jäävät kuitenkin Aristoteleen pauloihin; *Sen* lukee Marxiakin kapean Aristoteleen tulkinnan kautta korostaen tuottajuudessa merkitysten (*Beings*) ja päätösten (*Doings*) asemaa, jättäen tuotteet (*Makings*) ja siten ulkoisen luonnon sivummalle.

Siis mitä ...

Sosiaaliturvan uudistamisessa joudumme purkamaan mielikuvamme valtiosta koneistona, kansalaisyhteiskunnasta orgaanisena ja kulttuurista kielellisenä ilmiönä, samoin kuin joudumme hahmottamaan uudelleen kansainvälisen funktionaalisen tavara- ja palvelutuotannon, kansallisen työvoiman uusintamisen, rahoituksen ja kansallisen/kansainvälisen kulttuurin keskinäissuhteet.

On siis hahmotettava sulavasti soljuvan arjen toimintaresurssit (*stocks*), kulku (*flow*), puskurit (*buffers*) ja osallisuus (*deeds*) siten, että ne muodostavat kokonaisvaltaisen sosiaalisen toiminta-alustan (*comprehensive social activity grund(plat)form*).

2018 - 06

Takuu elämälle – sosiaaliturva 2030

- 2018-06-13 20:57

Ensimmäinen osa: <https://blogit.kansanuutiset.fi/volanen-vasemmalta/sosiaaliturvan-uudistamishanke-menossa-taysin-hakoteille-osa-i/>

Oikeus, tunnustus, omistus vai kehitys?

Sosiaaliturvan lähtökohtana on pidetty oikeudenmukaisuutta (*John Rawls*), ihmisarvon tunnustamista (*Alex Honneth*), omistusoikeutta (*Ayn Rand*) tai itse kunkin ja yhteisön kehitystä tai sivistymistä (*Amartya Sen, Martha Nussbaum, J. V. Snellman, Karl Marx* ja moni muu).

Olenainen jakokohta on se, miten suhtaudutaan itse kunkin kykyihin, tietoihin ja taitoihin: ovatko ne syvästi ja peruuttamattomasti jokaisen itse itselleen, vain itseensä tukeutuen hankkimia ja siis yksityisomia, *vai* ovatko ne tulosta yhteisistä ponnistuksista eri elämänaloilla ja siten myös niiden avulla synnytetty vauraus on yhteisesti todennettavissa ja sen käytöstä yhdessä sovittavissa.

Toinen jakolinja kulkee siinä kuinka reaalista, tosiasiallisialista, ylisukupolvisia elämänkaarua rakentavaa sosiaaliturvan tulisi olla. Onko se siis ihmis- tai kansalaisoikeus vain periaatteessa, siis vain periaatteellinen tunnustus hyvän elämän oikeutukselle ilman taloudellisia tai sosiaalisia velvoitteita tai sidoksia *vai* rakentuuko sosiaaliturva yhteisen, reaalisen, itse kunkin arkipäivän eri käänteissä ja elämä eri vaiheissa tekemien tekojen (*deeds*) mukaan osaksi yhteistä elämäämme.

Tuki, turva, vai takuu?

Kolmas jakolinjaan on syynä oikeastaan sosiaaliturvan historiallinen tausta tai jopa taakka: missä määrin sosiaaliturvan tulee rajautua ratkaisemaan sitä ongelmaa, että ihmisillä ei ole keinoja – aineellisia tai henkisiä – päästä (*access*) hallinnoimaan voimavaroja (*assets*), joilla voisivat hankkia elantonsa. Onko sosiaaliturvan päätehtävä korjata työttömyyden aiheuttamaa taloudellista ahdinkoa *vai* tulisiko sosiaaliturvan olla mukana rakentamassa noita voimavaroja – niin henkisiä kuin aineellisiakin ”tuotantovälineitä” - laajalla rintamalla?

Onko sosiaaliturva luonteeltaan siis tuki, turva vai takuu?

Tähän viattomaan kysymykseen sisältyy erinomaisen vaikea ja kova haaste: sosiaaliturva vaatii välttämättä perustakseen taloudellisen näkemyksen, siis talousteorian. *Tukipolitiikka* on juuriltaan uusliberalismia, *turvapolitiikka* taas jonkin sortin keyneläisyyttä, ehkä täydennettynä seniläisillä kehityksen ajatuksilla. *Takuupolitiikka* astuu askeleen pitemmälle: se ottaa keskusteluun mukaan kestävän kehityksen - siis ulkoisen ja sisäisen luontomme keskinäissuhteen uudelleenrakentamisen.

Yleistakuu ja globaali talonpito

Suhteessa ulkoiseen luontoon kestävä taloudellinen kehitys on määritettävä *luonnosta luontoon aineiden läpikulun määrällä (throughput)* siten, että se vastaa luonnon uusintamis- ja vastaanottokykyä. Taloudenpito on siis luonnon uusintamista (*reproduction*), luonnon ehdoilla, ihmisen tukemana.

Sen sijaan sisäisen luonnon kehitys on kasvattamista ja kasvamista tuottamalla (*pro-duction*): Jokainen sukupolvi ottaa vastaan aiempien sukupolvien kulttuurisen perinnön, teorian elämästä ja vie sitä eteenpäin, sitä uusiksi muotoillen (*inform*).

Siten nykyinen funktionaalinen tavara- ja palvelutuotanto rajautuu ja tukeutuu ulkoisen luonnon uusintamisen ehdoille ja työvoiman uusintaminen, *re-production*, puolestaan kääntyy hallitsevaksi (itse)tuotannoksi (*production*) ulkoisen luonnon uusintamisen opastamana (*in-formed by nature*).

Laajasti ottaen, tällöin meillä on käytettävissä seuraavat varannot (*assets*, Rammelt, Boes, 2013):

- *Ekologiset varannot*: Kivennäisaineet, maaperä, kasvit, eläimistö, fossiiliset polttoaineet ja muu energia ja luonnosta uutettu aine.
- *Teknologiset varannot*: kotitaloustuotteet, kulutustavarat, julkiset hyödykkeet, teollisuus, rakennukset ja muut keinotekoiset tekniikat.
- *Organisaatiovarannot*: Perheet, verkostot, osuuskunnat, yritykset, hallitukset ja muut institutionaaliset järjestelyt.
- *Ihmiseen liittyvät varannot (human assets)*: yksilölliset ja yhteiset kyvyt, lihakset, energia, motivaatio, luovuus, tietämys ja taidot.
- *Prosessivarannot*: Tavat, normit ja säännöt, jotka voivat olla oikeudellisia, taloudellisia, teknisiä, poliittisia, kulttuurisia, sosiaalisia, uskonnollisia ja hengellisiä.

Varannot voivat olla avoimia, yhteisöllisiä, julkisia tai yksityisiä. Varantojen saavutettavuuden ja käytettävyyden kannalta on meille itse kullekin ja eri yhteisöillemme keskeistä pystyä hankkimaan *välineet* – niin henkiset kuin aineellisetkin – niiden hyödyntämiseksi.

Tätä varten meidän on määrittävä *kaikille, meille jokaiselle* avoimet *perusvarannot (Universal Basic Assets)*, kaikille suunnatut *peruspalvelut (Universal Basic Services)* perusvarantojen saavuttamiseksi ja hyödyntämiseksi; ja meille kaikille taattu *perustulo (Universal Basic Income)* yksilökohtaisiin ratkaisuihin. Perusvarannot, -palvelut ja -tulo eivät siis ole toisiaan poissulkevia vaan päinvastoin toisiaan tukevia ja täydentäviä.

On siis hahmotettava sulavasti soljuvan arjen toimintaresurssit (*stocks of assets*), kulku (*flow of services*), välittömät lähipuskurit (*buffers for everyday life*) ja osallisuus päätöksentekoon (*deeds*) siten, että ne muodostavat kokonaisvaltaisen sosiaalisen toiminta-alustan (*comprehensive social activity grund(plat)form*).

Yleistakuu: perusvarantojen, -palveluiden ja -tulon kokonaisuus

Kun tarkastelemme sosiaaliturvaa yleistakuun näkökulmasta on meidän määriteltävä kaikkien saavutettavissa olevat perusvarannot, kaikkien käytettävissä olevat peruspalvelut ja kaikille taattu perustulo – ja hahmotettava niiden kokonaisuus.

On kulttuurin ja yhteiskunnan kehitystason kysymys, millaiseksi yleistakuun kokonaisuus muodostuu: mitkä varannot katsotaan kaikille saatavilla oleviksi perusvarannoiksi, mitä peruspalveluita ja millä ehdoin kaikille taataan ja minkä tasoinen perustulo kaikille pystytään varmistamaan.

Perusvarannot määrittävät paikkoja ja tiloja ja hallinnan välineitä. Perusvarannot voivat olla – kuten todettiin – avoimia (esim. wikipedia), yhteisöllisiä (esim. työosuuskunta), julkisia (esim. julkinen infrastruktuuri), yksityisiä (esim. rahoitus, tuotantokoneisto). Mitkä yllä mainituista varannoista (ekologiset, teknologiset, organisaatio, ihmiseen liittyvät, prosessivarannot) ja millä ehdoin ovat myös perusvarantoja on tällä hetkellä aktiivisen keskustelun alla (ks. esim. IFTF 2017, UCL 2017, Suomessa DEMOS/Helsinki 2018).

Rajankäyntiä joudutaan käymään juuri niistä ehdoista, joilla itse kukin saa eri varannot käyttöönsä (*access*), ts. ovatko ne avoimia, yhteisöllisiä, julkisia vai yksityisiä ja millä ehdoin. Tätä rajankäyntiä kiihdyttää käynnissä oleva siirtyminen tavaralogistiikasta palvelulogistiikkaan (ts. esim. auton omistamisesta kuljetuspalvelun saamiseen) ja toisaalta palveluiden hyvin nopea ja matalakustanteinen skaalautuvuus, monesti aina maailmanmittaan saakka.

Peruspalvelut puolestaan takaavat kehitykselliset siirtymät paikoista, tiloista ja tilanteista toisiin, turvaavat yllättävät poikkeamat ja takaavat eri perusvarantojen saavutettavuuden.

Peruspalveluja ovat tätä nykyä terveydenhuolto, sosiaaliturva, koulutus, laki ja demokratia, asunto, ruoka, liikenne, informaatio ja julkiseen infrastruktuuriin liittyvät monet palvelut. Kaikkiin näihin peruspalveluihin tulee olla kaikilla sovitun mukainen käytettävyys. Niiden tulee muodostaa yhteen sovitettu kokonaisuus elämän polun eri vaiheisiin jotta ne avittaisivat itse kunkin päätösten (*deeds*) mukaista kaikinpuolista kehitystä – tai niin kuin myös voidaan sanoa - kaikinpuolista sivistymistä. Myös peruspalveluiden osalta joudutaan käymään rajankäyntiä niiden avoimuuden, yhteisöllisyyden, julkisuuden ja yksityisen luonteen määrittämiseksi.

Perustulo puolestaan mahdollistaa peruspalveluiden ja henkilökohtaisten tilanteiden ja tavoitteiden yhteensovittamisen mitä moninaisemmalla tavalla. Sen määrä ja taso on sovitettava yhteen ”sosiaalisen palkan”, siis peruspalveluiden ja perusvarantojen saavutettavuuden kanssa.

Mihin rahat riittävät?

Sinänsä raha tai rahoitus ei ole ongelma. Tällä hetkellähän kapitalismia yritetään pelastaa lisäämällä efektiivistä julkista kysyntää ostamalla ”turvallisuuspalveluita” paisuttaen aseteollisuutta. Sen onnistumiseksi tarvitaan uhkan ilmapiiri. Tähän menee tuhansia miljardeja vuosittain.

Keskuspankkirahoituksella on pumpattu viime vuosina tuhansia miljardeja spekulatiiviseen kaupankäyntiin. Funktionaalinen tulonjako, ts. ensitulonjako työntajien ja työntekijöiden välillä, on

sitten 1970 -luvun lopun yleismaailmallisesti kääntynyt työntajien eduksi: työn tuottavuuden nousua ei ole tilitetty työntekijöille.

Lisäksi edessä on – niin uskon – teknologisen kehityksen uusi nousuaalto, joka tulee muuttamaan monen muun lisäksi maailman rahoitusjärjestelmää, mm. älykkäiden lohkoketjusovellusten kautta. Tämä on johtamassa koko valuutta- ja kirjanpitojärjestelmän jonkinasteiseen uusiutumiseen jo 2020 -luvulla (ks. esim. Brammertz et. al. 2009). Nythän yrityksen arvo lasketaan yhä useammin ennakoitavissa olevasta kassavirrasta (*cash flow*), jolloin arvo ei enää viittaa itsensä ulkopuolelle vaan vain tulo- ja menorahavirran suhteeseen.

Vakavampi kysymys ja haaste onkin kysymys arvomuodon (*value-form*) vakaudesta. Kansalaisina emme ole päättämässä mitä, miksi, miten, missä ja milloin meille tarkoitettuja tuotteita ja palveluksia tuotetaan kuin korkeintaan jälkikäteen, voimaperäisesti taivuteltuina, markkinoilla. Olemme kyllä toimijoita mutta emme tuottajia työssä. Siten meille ei muodostu käsitystä ja kokemusta, siis omakohtaista suhdetta taloudellisesti ja yhteiskunnallisesti hyödyntämäämme luontoon eikä sen muihin hyödyntäjiin.

Me jakaudumme kahteen porukkaa: niihin, joilla on omaisuus lähtöisiä tuloja ja niihin, joiden tulot perustuvat palkkatyöhön. Omakohtaista ja erityistä oikeutta olemassaoloon ei voida kummallekaan porukalle taloudellisesti taata. Työmme arvolle on annettu markkinavälitteinen muoto, joka vähät välittää meidän itse kunkin työstä tai sen arvosta. Vastaavasti, ne, jotka pelaavat omaisuudella hankkiakseen lisää omaisuutta, ovat yhtä epävarmalla perustalla: kaiken voi menettää hetkessä.

Arvomuoto pitää siis sisällään syvän olemassaoloon liittyvän vastakkaisuuden. Tämä vastakohtaisuus on ratkaistu jakamalla kilpailullinen yhteisö (*society*) valtioon ja (kansalais)yhteiskuntaan. Tämä erottelu kokonaisuuden sisällä (*separation-in-unity*) johtaa pakolliseen vaihto- ja käyttöarvojen rinnakkaiseloon ja keskinäiseen taisteluun resurssien kohdentamisessa ja päätöksenteossa. (Reuten, Williams 1989, 291-294).

Koettu oikeudenmukaisuus, *legimitaatio*, asettuu vastakkain nykyisen, markkinavälitteisen arvomuodon kanssa: oikeudenmukaista olisi kohdella meitä kansalaisia kanssalaisina, siis erilaisina ja yksilökohtaisesti todellisissa luontosuhteissamme, siis tuottajina työssä, ei samana ja samanlaisena, alistettuna *työvoimana*. Juuri tästä on kysymys kun mietimme sosiaaliturvan kehittämistä horisonttinamme vuosi 2030.

Lähteitä

Brammertz, W., Akkizidis, I., Breymann, W., Entin, R., Rüstmann, M. 2009. Unified Financial Analysis The Missing Links of Finance Chichester: John Wiley & Sons Ltd.

DEMOS/Helsinki 2018. Universalism in the Next Era: Towards Universal Basic Assets. Viittaus: Antti Hautamäki blogi "Uusi universalismi: Assets for All" anthauta.blogspot.com 06.06.2018.

Eskelinen, T., Pennanen, J. 2018. Miksi perusturvaa tarvitaan? Filosofinen jäsenitys perusturvan roolista ja oikeutuksesta. Suomen sosiaali ja terveys ry:n SOSTE:n julkaisuja 1/2018. Helsinki: Soste.

Hemerijck, A. 2018. Social investment as a policy paradigm, *Journal of European Public Policy*, 25:6, 810-827.

Hemerijck, A. (Ed.) 2017. *The uses of Social Investment*. Oxford: Oxford University Press.

Institute for the Future (IFF) 2017. *A manifesto for Universal Basic Assets*. www.iff.org

Institute for Global Prosperity (IGP) 2017. *Social prosperity for the future: A proposal for Universal Basic Services*. Social prosperity network report. An IGP Knowledge Network. www.igpspn.org

Rammelt, C. F., Boes, J. 2013. Galtung meets Daly: A framework for addressing inequity in ecological economics. *Ecological Economics* 93 (2013) 269–277.

Reuten, G., Williams, M. 1989. *Value-Form and the State The tendencies of accumulation and the determination of economic policy in capitalist society*. New York: Routledge.

2018 - 07

Amerikka ensin... Venäjä ensin... Kiina ensin... Suomi ensin ...

- 2018-07-18 16:11

Globaalisti vai paikallisesti?

Joskus 1970 -lopulla kaikui ympäristöliikkeen huuto kaikkialle: Ajattele globaalisti, toimi paikallisesti.

Presidentti Trumpin demagogian kärki ”Amerikka ensin” kääntää tämän huudon päinvastaiseksi: ”Ajattele paikallisesti, toimi globaalisti” (Zizek, 2017).

Minun sukupolvelle oli jo 1960 -luvulla päivänselvää, että USA toimi maailman poliisina toisen maailmansodan jälkeen, ainakin vuosituhannen vaihteeseen saakka vaikka USA kääri intressinsä liberaalidemokraattiseen retoriikkaan.

”Amerikka ensin” vaatimus paljastaa sen, että tämä USA:n rooli on nyt kiistetty. USA vetoisen, globaalin, uusliberalistisen talouspolitiikan toteuttaminen - käyttäen liberaalidemokraattista ja kulttuuriliberaalia puheenpartta sanansaattajana - ei enää onnistu.

Nyt tarvitaan järeämpiä otteita: USA ei ole enää yksin kukkona tunkiolla, vaan merten toisella puolen etenee Kiina samalla politiikalla - Kiina ensin. Ja kuinka ollakaan, Venäjä yrittää päästä takaisin samaan

sarjaan ja samalla politiikalla: Venäjä ensin.

”Joko pelin sääntöjen muutos tai peli ilman sääntöjä” totesivat venäläiset jo joku vuosi sitten. USA ei suostunut sääntöjen muutokseen, siis maailman monenkeskeiseen hallintoon. Venäjän peli omine sääntöineen ja Kiinan nouseminen uusien sääntöjen laatijaksi siirsi USA:n pelikentän reunalle miettimään uudelleenarviota tilanteesta.

Ratkaisu oli selvä: nyt laiva – siis talous – on asetettu (valtio)lippujen edelle ilman ideologista peitetarinaa: kansainväliset, kahdenkeskiset diilit tehdään ensisijaisesti välittömien taloudellisten intressien pohjalta turvallisuuteen liittyviä uhkakuvia hyväksikäyttäen.

Siten tuotetaan uhka, jolla voidaan perustella verovarojen käyttämistä yhä laajemmin kansallisen sotilasteollisen tuotannon laajentamiseen - pelastamaan kansantaloutta ja työpaikkoja. Valtiolippu siirtyy laivan kokosta perään muistuttamaan maksavista veronmaksajista.

Yhdysvaltojen taloudellisen kehityksen keskittyminen rannikkojen suurkaupunkeihin ja ”ruostevyöhykkeen” taantuminen loivat tälle joukkopohjan:

”Kaikki ovat sitä mieltä, että rotu ei ole ainoa sosiaalinen hierarkia. Epäkunnioittavat mielikuvat valkoisista työväenluokan edustajista ovat osa sitä kulttuurista epäkunnioitusta, joka tasoitti Trumpin demagogisen polun. Minunlaisilta jää usein huomaamatta, että Trumpin kummallinen käyttäytyminen tekee hänestä houkuttelevamman monille hänen kannattajistaan. He ovat luopuneet politiikasta, koska amerikkalainen haave murskautui niin demokraattisten kuin republikaanistenkin hallintojen toimesta: Lähes kaikki amerikkalaiset, jotka syntyivät 1940-luvulla, ansaitsivat enemmän kuin heidän vanhempansa, nykyään se on alle puolet. Ruostevyöhykkeen kapina, joka toi sekä Brexitin että Trumpin, heijastaa mätäneviä tehtaita, kuolevia kaupunkeja ja viidenkymmenen vuoden tyhjiä lupauksia. Jälkeen jätetyt ovat hyvin, hyvin vihaisia. Trump on heidän keskisormi. Mitä enemmän hän raivoaa rannikon suurkaupunkien eliitille, sitä enemmän hänen seuraajansa riemuitsevat siitä, että he voittivat poliittisen kentän. Lopultakin, heidät huomataan.” (Joan C. Williams, 2018).

Kuten ehkä vielä muistamme (?) vasemmisto vastusti Clintonin hallinnon liberaalidemokratialla ja kulttuuriliberalismilla ryödytettyjä vapaakauppasopimuksia.

Pitäisikö meidän nyt ilahtua siitä kun Trump pistää ne jäihin ja alkaa rakentamaan kahdenkeskisiä sopimuksia?

Ei tietenkään. Vaihtoehtona tulisi olla uusien, erilaisten kansainvälisten sopimusten kansainvälinen suurhanke. Näillä sopimuksilla toteutettaisiin maailmanmittaisesti esimerkiksi pankkien julkinen valvonta, ekologiset normit, työntekijöiden perusoikeudet, yleinen terveydenhuolto, seksuaalisten ja etnisten vähemmistöjen suojelu sekä edistettäisiin liennytyistä ja aseriisuntau. Yksikään kansallisvaltio ei pysty ratkaisemaan näitä haasteita yksin, siihen tarvitaan kansainvälistä yhteistyötä ja kansalaisliike.

Entä se paljon etsitty juurisyy?

Eikös varsinainen juurisyy – kuten nykyään sanotaan - ole jossakin aivan muualla?

Mitkä ovat ne pelisäännöt, joilla taloudellinen globalisaatio on edennyt? Onko ohuelle ja vajavaiselle, voittoperusteiselle ja taloudellis-tekniselle globalisoitumiselle (*globalization*) kehitettävissä, synnyttävissä maailmaa muokkaavaa (*world-forming*) vaihtoehto (*mondialisation*)? (Nancy, 2007).

((Välihuomautus: suomenkielen sana maailma viittaa maahan ja ilmaan. Englanninkielen sana world puolestaan viittaa ihmisen olemassaoloon, elämään kaikkienensa (*affairs of life*), pitkään ajanjaksoon, ihmiskuntaan (*human race, mankind, humanity*), ihmisen ikään. Siten *world-forming* viittaa muodon antamiseen ihmisen elämälle, elämän itsetuottamiseen, sen omakohtaiseen ja yhteiseen synnyttämiseen.

Toinen välihuomautus: yhtä vähän kuin meillä on ainetta ilman muotoa (*in-formed*) tai muotoa ilman ainetta, yhtä vähän meillä on inhimillistä olemista ilman merkitystä tai merkitystä ilman inhimillistä olemista. *Olla* tarkoittaa että olen olemassa, elossa, elän, mutta myös että minulla on jotain omanani, yksilöllistä omaa, joka poikkeaa yksityisestä (*privat*), julkisesta (*public*) ja yhteisöllisestä (*common*) omasta. Näin inhimillinen oleminen ei voi olla mitään muuta kuin olemista toinen toisen kanssa, kanssalaaisuutta (*being-with-one-another*), kanssalaisuuden ja yksilöllisen moninaisuuden yhteisyyttä (*coexistence*) (Nancy, 1991)).

Marx ja Engels mietiskelivät vuosien 1845-1846 vaihteessa maailman menoa ja kirjoittivat yhdessä esseen ”Saksalainen Ideologia”. He uskoivat tuolloin, että taloudellisen ”toiminnan laajetessa maailmanhistorialliseksi, erilliset yksilöt joutuvat yhä enemmän heille vieraan mahdin orjuuteen ... mahdin, joka paisumistaan paisuu ja osoittautuu viime kädessä *maailmanmarkkinoiksi*. ...

Kuitenkin ... ”yksilön todellinen henkinen rikkaus riippuu kokonaan hänen todellisten suhteittensa rikkaudesta” ... vasta sitten kun ”erilliset yksilöt vapautuvat erilaisista kansallisista ja paikallisista karsinoista” ja ”käytännöllisesti kytkeytyvät koko maailman tuotantoon (myös henkiseen)”, he ”pystyvät *nauttimaan* (kurs. mvv) tästä koko maapallon kaikinpuolisesta tuotannosta (ihmisen luomuksista).”

Tällöin ”tämä *kaikinpuolinen* riippuvuus, tämä yksilöiden *yleismaailmallisen* yhteistoiminnan luonnonvoimainen” pakko on jo kääntynyt ”niiden voimien harjoittamaksi valvonnaksi ja tietoiseksi hallinnaksi, jotka ihmisten vuorovaikutuksen synnyttämänä ovat siihen asti tuntuneet heistä kerrassaan vierailta voimilta ja hallinneet heitä.” (Marx, Engels 1846).

Palkkatyö olisi siis jo kääntynyt vapaaksi työksi, jolloin jokainen tuottaa itse itsensä yhteisesti toisten kanssa (*as a subject with others*) ja kanssalaisena (*as a subject of being-with-one-another*). Ihmiset siis luovat työllään maailman, joka tuottaa ihmisen, joka on asettanut itsensä absoluuttiseksi arvoksi ja saa nautintoa [*jouissance*] tästä arvosta. (Nancy, 1991).

Kansalaisesta kanssalaiseksi?

Liberaalidemokraattisen, modernin politiikan käsitys (valtio)kansalaisuudesta ei edellytä vain sitä, että kukin meistä kuuluu yhteisöön vaan myös että meillä itse kullakin on kansalaisoikeuksia, joiden

ulkopuolelle ketään ei voida laillisesti sulkea, oli pa hänen elämänsä kulku millainen tahansa.

Toisaalta moderni aikamme harrastaa enemmän kuin ehkä koskaan ihmisten luokittelua juuri ihmisten erojen pohjalta, ei ensisijaisesti muodostaakseen hierarkioita vaan jäsentääkseen ihmisten toimintamahdollisuuksia omaehtoista toimintaa varten; mahdollisuuksia, joista itse kunkin on "valittava" itselleen sopivat. Ne kuitenkin edustavat eroja vallassa, arvostuksessa ja edellytetyissä kyvyissä.

Kun ihmisoikeudet ja kansalaisoikeudet ovat yhteneväiset oikeudellisesti ("*by right*") niin keltään ei voida kieltää kansalaisuutta ilman että häneltä kielletään samalla ihmisyyttä. Kieltäminen tarkoittaisi, että hyväksyisimme, että meitä on luokiteltiin tavalla taikka toisella – anteeksi karkea ilmaisu - ali-ihmisiksi tai viallisiksi ihmisiksi. (Balibar, 2017).

Tämä natsien käyttämä puhtaan sisäisyyden/ulkoistamisen (*pure immanence/extermination*), veren ja maan perintö ihmisarvon määrittelyssä on opettanut vähintäänkin sen, että ihmisyyden määrittelyssä on siirrytty ihmisyyttä ylläpitävien sosiaalisten suhteiden ulkoisuuteen ja sisäisyyteen, ts. itse kunkin hyvin- tai pahoinvointiin suhteessa kaikkiin toisiin.

Mutta riittääkö tämä? Suurin osa näistä suhteista on tavalla taikka välitettyjä: kuten työkalujen, koneiden, kokonaisten tuotantojärjestelmien, kielen, organisaatioiden, työnjaon ja rahan kautta.

Miten siis edellä mainittu omakohtainen tuottajuus, siis vapaa työ, ja yhteinen kansalaisuus voitaisiin toteuttaa? Siinäpä kysymys. Palaan asiaan.

Kirjallisuutta

Balibar, É. 2017. *Citizen Subject - Foundations for Philosophical Anthropology*. New York: Fordham University Press.

Marx, K., Engels, F. 1846. *Saksalainen ideologia (Die deutsche Ideologie)*
<https://www.marxists.org/suomi/marx-engels/1846/saksalainen-ideologia/ch02.htm>
 Haettu 17.08.2018

Nancy, J-L 1991. *The Inoperative Community. Theory and History of Literature*, Vol. 76. Minneapolis and Oxford: University of Minnesota Press.

Nancy, J-L 2007. *The creation of the world or Globalization*. Albany: State University of New York Press.

Williams, J. 2018. *With Roseanne Barr gone, will the US working-class be erased from TV?* The Guardian, 02.06. <https://www.theguardian.com/profile/joan-c-williams> Haettu 15.07.2018.

Zizek, S. 2017. *We Must Rise from the Ashes of Liberal Democracy*. These Times 3. 3. 2017

<http://www.inthesetimes.com> Haettu 15.07.2018

#mekansa: käytännöllisen humanismin ohjelma

- 2018-07-31 12:03

Saatteeksi: viime päivinä on ollut esillä 50 -vuotismuisteluja vuodesta 1968 ja sen jälkeisistä vuosista. Itse en osallistunut Vanhan valtauksen. Pääsin ylioppilaaksi vuonna 1966, aloitin psykologian opiskeluni Jyväskylässä, menin armeijaan alkuvuodesta 1967. Siirryin opiskelemaan Helsingin yliopistossa vasta syksyllä 1969. Menin hetimiten mukaan ainejärjestön toimintaan ja jonkun aikaa myöhemmin liityin myös ASS:in jäseneksi. Olin/olen siis taistolainen. Oman poliittisen ohjelmani ytimen rakensin Marxin nuoruuden ajan taloudellis-filosofista käsikirjoituksista (1844), lyhyesti sanoen: käytännöllinen humanismi.

Minun sukupolvelle – siis jo 1940 -luvulla syntyneille – ei kotona eikä koulussa juuri kerrottu mistä lapset tulevat, puhumattakaan siitä miten lapsia tehdään. Minulle tämä elämän perusasia kerrottiin Jyväskylän hämärässä aulassa kauhistuttavana pimeyden viekoituksena. Ensimmäinen kysymykseni oli: ”tekeekö presidenttikin jotain sellaista?”

Yksilöllisen elämän moninaisuus avautui minulle kaikessa rikkaudessaan vasta opiskeluaikoinani psykologian opiskelijajärjestön Kompleksin lukemattomissa miitingeissä, *sensitivity training*’eissä ja bileissä, joita pidettiin harva se ilta Åbo Nationin pyörösalissa Uuden ylioppilastalon ylimmässä kerroksessa, Helsingin kattojen yläpuolella.

Mutta vasta vuosikymmenten kuluessa, askel askeleelta alkoivat paljastumaan ne moninaiset rakenteellisen väkivallan piilomekanismit, jotka liittyvät yksilöllisen erityisyyden kieltämiseen ja eristämiseen, ja joiden esiin nostamista *#metoo*-liike on nyt viimeksi vienyt eteenpäin.

Samoin oli politiikan kanssa. Suomen menneistä lähivuosista – siis kahdesta sodasta ja jälkimmäisen voittajasta, Neuvostoliitosta – ei juuri puhuttu, ei kotona eikä koulussa. Kun veljeni kysyi isältäni ”kuka se semmoinen mies kuin Karl Marx oli?, isä tovin mietittyään totesi: ”Hän oli tiedemies.”

Opiskeluaikoinani, 1960 -1970 lukujen vaihteessa, vasemmistohenkisiä psykologianopiskelijoita innosti *käytännöllinen humanismi*, voisiko nyt sanoa *#mekansa*-liike: ensin olisi saatava aikaiseksi yhteisö, jossa ”jokaisen yksilön vapaa kehitys on kaikkien vapaan kehityksen ehto”, ja jonka lippuun voidaan kirjoittaa: ”jokaiselta kykyjen mukaan ja jokaiselle tarpeiden mukaan” ... vasta sitten tosi rauha ja rakkaus on mahdollista, kuten aikakauden klassikkokin *Kenen joukossa seisot*-laulu asian tiivistää.

Ajattelimme siis, että ihmisenä olemisen oikeudet ovat historiallisesti määrittäneet ja että riippuu yhteisön kehitystasosta ja -vaiheesta missä määrin ja miten nämä itse itsellemme asettamat, itse kullekin kuuluvat oikeudet pystytään reaalisesti toteuttamaan. Ihmisarvo on siis kiistämätön tavoite myös käytännössä, ei vain teoreettisena ideaalina.

Olisi siis kaksi kokonaisuutta, jotka olisi ratkaistava uudella tavalla: keskinäiset suhteemme (vapaus) ja luontosuhteemme (kyvyt ja tarpeet) ... ja mikä tärkeintä: ratkaisut olisi tehtävä niin, että ne tukevat toinen toistaan: että me kaikki, kanssalaisina, eläisimme yhdessä vapaana ja sovussa luonnon kanssa.

Silloin uskoimme, poiketen monista Keski-Euroopan opiskelijaliikkeistä, julkisen ja erityisesti valtionvallan yhteisöllisyyden voimaan *#mekanssa*-asiassamme. Pettymys oli suuri: sitä mukaan kuin valtiovallan ja julkisen vallan voimattomuus ja yhteisöllisyyden rajat tulivat näkyviin, sitä hatarammaksi ja sekavammaksi liikkeemme kävi.

Lapualaisoopperan pasifistinen irtiotto laajeni PeteQ:n, Kuningas Ubu:n, Marat/Sade:n ja *Affen* jengin monien töiden kautta henkilökohtaisen vapauden ja itse kunkin oman elämänpolun ehtojen etsimiseen. Valtiovalta alkoikin olla osa ongelmaa eikä sen ratkaisua.

Saman aikaisesti kun liikkeemme sokeapiste – suhteemme sisäiseen luontoon – otettiin kulttuuriliberaalien muokattavaksi, kriisiytyi myös suhteemme ulkoiseen luontoon: Rooman klubin ensimmäiset raportit globaalista ympäristökatastrofista (1972) ja öljykriisi (1973) säilyttivät meidät kaikki, tai ainakin minut: kasvun rajat on saavutettu, hiljainen kevät teki tuloaan.

Olimme ylpeitä ETYK:stä (1975) ja Kekkosesta sen junailijana, mutta emme vielääkään ymmärtäneet kolmoskorin (ihmisoikeudet) merkitystä valtiovallan haastajana. Sen sijaan odotimme paljon taloudelliselta yhteistyöltä (toinen kori), joka jäi pitkälti kuolleeksi kirjaimeksi Jimmy Carterin (1977-1981) nostettua ihmisoikeusretoriikan USA:n talousliberalismia korostavan ulkopoliittikan ideologiseksi kärjeksi.

Korpilammen seminaarin konsensusuhengen mukaisesti (1977) Suomikin irtautui sotien jälkeisestä keynesiläisestä elvytyspolitiikasta ja siirtyi konsensuspolitiikkaan elvyttämään elinkeinoelämää: valtion tuella ja ay -liikkeen hiljaisella siunauksella vientiteollisuus määräsi nyt pelin säännöt avautuvilla tavara- ja rahamarkkinoilla; valtiovalta puolestaan huolehti työvoiman saatavuudesta, kohtuullisesta hinnasta, ylläpidosta ja koulutuksesta sekä tavara- ja palvelutuotannon vaatimasta infrastruktuurista. Toistuvien devalvaatioiden sijalle tulivat suhdannemyrskyt ja lamat.

Huoli luonnosta - sisäisestä ja ulkoisesta - sai kovin kaupunkilaisen ja keskiluokkaisen ratkaisun: sisäinen luonto näyttäytyi kulttuurisena purkamistehtävänä ja ulkoinen luonto luonnonkauniin tavoitteluna, siis kahtena erillisenä, välittömänä, kokemuksellisenä haasteena, ei ulkoisen ja sisäisen luonnon keskinäissuhteena ja yhteiskunnallisesti tuotettuna arvona.

Sittemmin kulttuuriliberalismi ja vihreydellä höystetty talousliberalismi löivät kättä päälle ja perustivat poliittisen liikkeen ja puolueen. Niinpä ongelma oli koteloitu kulttuuriliberaaliksi, urbaaniksi, luonnonkauneutta - kaukaa - ihailevaksi elämänmuodoksi.

Mikä jäi ratkaisematta? Ihmisen käytännöllinen ja reaalinen suhde sekä sisäiseen että ulkoiseen luontoon. Ihmisen ja luonnon suhde kyllä levisi abstraktin teorian ja esittävän taiteen kentiltä poliittisen käytännön (*praxis*) piiriin ilmaisten (valtio)kansalaisten intressejä, mutta kolmas elementti, työ ja teollinen tuotanto (*poiesis*), joka on luontosuhteemme kannalta ratkaisevin, jäi ulkoisen sääntelyn

varaan: sen sisäisiin valtarakenteisiin ei puututtu, ts. työn kautta rakentuva reaalinen ulkoisen luonnon tuntemus ja siten sisäisen luonnon kehitys eivät rakentuneet yhteen palkkatyö/kuluttaja -suhteen sisällöllisen rajallisuuden, jopa tyhjyyden vuoksi.

Miksi tämä on tärkeää? Kun siirrymme abstraktista humanismista - oli se sitten uskonto- tai oikeusperusteisesta - käytännölliseen humanismiin, niin se merkitsee sitä, että ihmiset itse ihmiskuntana – tällä hetkellä esim. YK:n Agenda 2030 ja 17 kehitystavoitetta – määrittelee ehdottoman ihmisarvon itselleen. Se ei siis tule taivaasta eikä löydy luonnosta vaan ihmisen historiallisesti kehittyvästä kyvystä järkeillä ja perustella omat aikomuksensa yhdessä ja yhteisöllisesti.

Toisin kuin abstrakti humanismi olettaa tämän olevan mahdollista irrottautumalla kaikesta, luonnosta ja historiasta ja verhon takana päättää tästä ehdottomasta yhteisestä ihmisten keskinäissuhteiden arvosta, käytännöllinen humanismi lähtee siitä, että ”ihmiskunnan tuotannollinen historia on ihmisen psykologian avoin kirja” (*Marx*). Siten ainoa ihmisen asettama ehdoton arvo voi olla – jos olemme elämän kannalla - ihmisen ja luonnon *keskinäissuhteen* elämää ylläpitävä yhteisömuoto. Siten ihmisen ja luonnon suhde on rakennettava niin, että organisoituu sisäisen ja ulkoisen ”luonnon henkiinherättäminen ihmisen vapaan, tietoisin toiminnan”, *vapaan työn* kautta, sillä ”vapaa työ ... on luonnon itsevälitystä” (*Marx*).

Tällöin:

1. Kestävä taloudellinen kehitys on määritettävä *luonnosta luontoon aineiden läpikulun määrällä (throughput)* siten, että se vastaa luonnon uusintamis- ja vastaanottokykyä. Taloudenpito on siis luonnon uusintamista (*reproduction*), luonnon ehdoilla, ihmisen tukemana.

2. Sisäisen luontomme kehitys on kasvattamista ja kasvamista tuottamalla (*pro-duction*): Jokainen sukupolvi ottaa vastaan aiempien sukupolvien kulttuurisen perinnön, *teorian elämästä* ja vie sitä eteenpäin, sitä uusiksi muotoillen.

Siten nykyinen funktionaalinen tavara- ja palvelutuotanto rajautuu ja tukeutuu ulkoisen luonnon uusintamisen ehdoille ja työvoiman uusintaminen, *re-production*, puolestaan kääntyy hallitsevaksi (itse)tuotannoksi (*production*) ulkoisen luonnon uusintamisen opastamana (*in-formed by nature*).

Onko olemassa yhteisöä, jossa tämä voisi toteutua? ... millainen sen tulisi olla?

2018 - 08

Liberalismin äpärä ja toivottu lapsi - vapaus!

- 2018-08-14 20:17

Yhden professorin huoli vapaudesta ja kahden syvä pettymys

Professori *Jari Ojala* Jyväskylän yliopistosta julisti tiistaina Helsingin sanomissa (HS 14. 8.), että ”vapaus synnytti modernin talouskasvun”, mutta että tuo ”kasvu on tuotettu maapallon rajallisilla resursseilla”. Hän jatkaa:

”Monet nykyisten yhteiskuntien suurimmat ongelmat johtuvat siitä, ettei vapaus ole toteutunut kaikkialla eivätkä kaikki pääse nauttimaan talouden kasvusta. Maailman väestöstä rikkain prosentti sai vuosina 1980–2016 puolet enemmän maailman yhteenlasketusta tulojen kasvusta kuin köyhin 50 prosenttia. Tuloerot ovat kasvaneet etenkin Intiassa, Venäjällä, Kiinassa ja Yhdysvalloissa.”

Vain muutamaa päivää aikaisemmin kaksi keskeistä suomalaista talousvaikuttajaa ja professoria *Markku Kuisma* (HS 29. 7.) ja *Sixten Korkman* (HS 9. 8.) ilmaisi syvän pettymyksensä markkinatalouteen ja uusliberalismiin. He vaativat markkinavoimien palauttamista rengin asemaan. Yritysvallasta ei saa muodostua ”rahastuskoneistoa”, joka päästetään valtiovallan ”aivan ytimeen”. Eikä kansallisella populismilla selvitä, vaan tarvitaan ”järkevää” populismia: nyt ”isänmaa on menossa hunningolle”.

Ovien ja ikkunoiden sulkeminen maailman menolta ei professoreiden mukaan auta. Jotain muuta olisi tehtävä. Mutta mitä? Sitä ei Ojala, Kuisma eikä Korkman tohtinut meille kertoa. Heille mennyt maailma, vahvoine kansallisvaltioineen, on se *Belle Époque*, jota on syytä kaihoisasti kaivata.

Liberalismin äpärä

Vapaan markkinatalouden tavoitteet ovat voitto ja hyöty, ilman rajoitteita. Sen ajatus vapaudesta perustuu kaikkien ”ruosteisten” esteiden murtamiseen, ovat ne sitten ulkoisen tai sisäisen luontomme tai kulttuurimme meille asettamia.

Tämän kaikkea hajottavan pääomien kasautumisprosessin taloudelliset, yhteiskunnalliset ja luontoon liittyvät rajat ovat tulleet vastaamme jo kauan aikaa sitten. Ylituotanto-ongelmaa on ratkottu vähintäänkin kolme viime vuosikymmentä massiivisella rahanpainamisella ja velkataloudella.

Viimeisin vaihe tässä kysynnän pelastusyrityksessä on, että jälleen veronmaksajien rahoilla militarisoidaan kansantaloudet. Tavoitteena on yksinapaisen maailmanjärjestyksen pönkittämisen ja efektiivisen kysynnän paikkaamisen lisäksi monen muun ohella yrittää uudelleen saada Venäjän runsaat luonnonvarat osaksi avointa kansainvälistä pörssikauppaa - siis kolme kärpistä yhdellä iskulla!

Juuri talousliberalismi on estänyt valtiovallan mahdollisuudet ratkaista niitä ongelmia, joista nyt ”järjetön” populismi saa käyttövoimansa. Kansallisten talouksien globaalille markkinoille alistamisen ja kansallisista lakisidoksista irrottautumisen kääntöpuolena on työteon pirstoutuminen, työttömyys, turvattomuus ja käsittämättömän ulkoisen uhan kokemus: globaalit markkinat vaativat sitä että tätä.

Jyrkkä kansallismielisyys on taloudellisen liberalismin ei-toivuttu lapsi, äpärä. Toivuttu lapsi – vapaus - jäi palkkatyö/työntäjä -suhteen aborttoimaksi: jokaisen vapauden ehtona on toisten vapauden rajoittaminen.

Siten palkkatyöläiselle/kuluttajalle ei asetu reaalisia *vapauttavia* (työ)tehtäviä, ei työssä eikä

markkinoilla; siis tehtäviä, jotka vaativat asettamaan, arvottamaan ja ratkaisemaan asioita toden, hyvän ja kauniin kannalta, siis tiedollisesti, eettisesti ja esteettisesti. Juuri tämä on ehto ja vaatimus sille, että taloudellinen liberalismi ei jälleen valahda fasismiin: työn vapauttaminen.

Toivottu lapsi - vapaus

Siten me emme voi tyytyä kulttuuriliberalismiin ja sen saavutuksiin. Eikä riitä se, että yritämme siirtää #metoo -tulemia sellaisenaan työelämän piiriin.

Olemme pakotettuja tunnustamaan luonnon resurssien käytön rajat. Tällöin tavara- ja palvelutuotannon ja valtiollisen työvoiman uusintamisen keskinäissuhde kääntyy jaloilleen: nyt on rakennettava ulkoisen ja sisäisen luonnon suhde siten, että ne kehittyvät toinen toistaan tukien. Nyt ihminen tuottaa itse itsensä ulkoista luontoa uusintaen, vapauttavaa työtä tehden.

”Vapaus edellyttää myös vastuuta” muistuttaa Jari Ojala ja jatkaa ”vastuu on valitettavan usein unohtunut yksilön, yrittämisen ja valtioiden vapauden korostuessa. Vastuu on erityisen hukassa juuri nyt, kun sitä tarvittaisiin globaalien, yhteisten ongelmien ratkaisemiseksi.”

Ojalalle kysymys on siis meidän huonosta moraalista ja vastuuttomuudesta – ei yhteiskunnallisista suhteista.

Eikö ensin olisi jaettava vapautta ”työvoimalle” eikä vangita meitä vastuuttomana vastuun liekaan?

2018 - 10

Verot, lait ja laittomuus

- 2018-10-04 09:05

Saateeksi: Julkaisin tämän kirjoituksen Keski-suomalaisessa kommentoidakseni kunnissa yleisessä käytössä olevaa kehysmenetelmää talousarvioiden valmistelussa. Jyväskylässä ja varmaan muuallakin siitä on tullut viranhaltioiden politiikan tekemisen väline.

Mielipidekirjoitus 02.10.2018 03:00 Keski-suomalainen

Verot, lait ja laittomuus

Jyväskylän taloudenpidossa on jouduttu keskellä nousukauden huippua ja suurimittaisten Hippoksen,

Kukkulan ja Kankaan kehityshankkeiden toimeenpanoa täysin kestävämpään tilanteeseen.

Kaupungin elintärkeille toimialoille, sivistys -ja perusturvalautakunnille, annettiin viime keväänä vuoden 2019 talousarvion suunnittelun pohjaksi talouskehys, joka ei mahdollista edes lakisääteisten tehtävien hoitamista ja pakollisten indeksikorotusten toteuttamista.

KEHYS SIIS yllytti lautakuntia laillisten velvoitteiden laiminlyöntiin. Kehyksen alimitoitus oli vähintäänkin noin 10 miljoonaa euroa. Lautakunnat ovatkin nyt syksyllä tehneet TA2019 -ehdotukset, joissa kehystä ylitetään noin 14 miljoonalla eurolla.

Tilanne ei ole yhtään parempi pienemmillä toimialoilla, puhumattakaan Keski-Suomen sairaanhoitopiirin laskutuksesta.

Mistä on kysymys? Maan hallituksen kuntiin kohdistuneista leikkauksista, jotka ovat kohdelleen myös Jyväskylää kaltoin: ennakoitu (14. 9.) valtionosuusmaksatus laskee kuluva vuodesta lähes 6 miljoonalla eurolla, vaikka sekä lasten ja vanhusten määrä on lisääntynyt olennaisesti.

Kehystä asetettaessa on mahdottomissakin tilanteissa aina lähdettävä vähintäänkin siitä, että aiemmat päätökset, lakisääteiset tehtävät ja pakolliset indeksikorotukset mahtuvat suunnittelukehykseen. Samalla on myös todettava selkeästi niistä aiheutuva mahdollinen paine kunnallisverotukseen kuten nyt selvästi on asian laita.

Valtuusto tekee veropäätökset, ei kehyksen asetteliija.

Matti Vesa Volanen

puheenjohtaja

Jyväskylän Vasemmiston kunnallisjärjestö ry

<https://www.ksml.fi/mielipide/mielipidekirjoitus/Verot-lait-ja-laittomuus/1264459>

Sauli Niinistölläkin pallo hukassa: ”Se on niin vaikea kysymys, että minä en edes yritä vastata siihen”

- 2018-10-14 11:54

Taloustoimittajien 70 -juhlavuoden lounastilaisuudessa viime perjantaina tiukkana kamreerina ja talousmiehenä tunnettu tasavallan presidenttimme Sauli Niinistö avautui poikkeuksellisella tavalla ja kertoi rahahuolistaan, ei kuitenkaan omistaan vaan koko maailman: rahaa ja velkaa – yhtä aikaa – on maailmassa suunnattomasti ja lähes käsittämättömän paljon. Miten se on mahdollista?

Niinistön mukaan valtiot, yritykset ja kotitaloudet ovat velkaantuneet korviaan myöten vaikka keskuspankeilla on lupa ja kyky luoda uutta rahaa ja sitä ne ovat kylväneet valtaisan määrän rahaa talousjärjestelmään, erityisesti finanssikriisin jälkeen.

Jäiköhän Niinistöltä mainitsematta, että yksityiset pankit ovat harrastaneet tätä samaa jo vuosikymmenten ajan ja paljon suuremmassa mittakaavassa?

Vaikka rahaa on laitettu talouteen kiertämään tuhansia ja tuhansia miljardeja, velkaa on yhä vaan enemmän.

”Rahaa on nyt maailmassa enemmän kuin koskaan voitiin kuvitellakaan” Niinistö hämmästeli. Onko rahan valtava määrä muuttanut rahan olemusta ja eriyttänyt eri yhteisöjen käsitystä rahasta, Niinistö pohdiskeli ja kysyi: mikä on rahan merkitys?

– ”Se on niin vaikea kysymys, että minä en edes yritä vastata siihen” (Iltasanomat 12. 10.)

Rahan tekeminen tekemällä rahaa

Äkkiseltään tulee tietysti mieleen, että jos rahaa on ylen määrin ja sitä voidaan tuosta vaan luoda lisää tyhjästä, niin miksi sitten velkoja ei makseta hetimiten pois?

Se ei käy päinsä sillä nykykirjanpidossa raha on ensisijaisesti velkaa eikä varallisuutta. Jos kaikki velat maksettaisiin pois, ei olisi enää rahaakaan. Raha sitoo ja rajaa nyt tulevaisuutta eikä kerro enää paljonkaan menneisyydestä.

Pankeille ja rahoittajille me tavalliset kadun tallaajat olemme arvokkaita vain silloin kun meidän ja aiempien sukupolvien työn voidaan olettaa tuottavan *uutta* arvoa tulevaisuudessa. Rahalla, siis velalla, meidät pannaan se tekemään.

Kun pankki luo tyhjästä parilla napin painalluksella lainatilillemme rahaa, pankki vaatii meiltä lupauksen: maksamme rahan takaisin korkojen kanssa tiettyyn päivään mennessä.

Kun raha ja velka ovat toistensa vastineita, tulee ongelmaksi mistä otetaan ne rahat, joilla maksetaan korot. Niinpä velkojen maksu edellyttää lisävelan, siis rahan luomista, jotta selvittäisiin koroista. Siten raha- ja velkamäärät ovat pikemminkin kasvamassa kuin vähenemässä.

Valtiovalta on tehnyt yksityisten pankkien kanssa diilin, että tämä tyhjästä luotu raha on käytöltään aivan samaa rahaa kuin mitä valtio itse painaa omissa rahapajoissaan. Valtioiden painamat seteli/kolikkorahat muodostavat tätä nykyä vain muutaman prosentin rahan kokonaismäärästä. Yksityiset rahoitustahot ovatkin saaneet rahan tekemiselleen huomattavan lisäedun, noin 1% BKT:sta, uusi muotoisena ”setelitulona” (*seigniorage*), joka aiemmin meni valtiolle (Macfarlane, L. et al, 2017).

Raha – siis mitä?

Kun rahan toiminnallisena ideana on ”että mikä tahansa voidaan vaihtaa mihin tahansa” (Hornborg 2017, 161), niin sillä on taipumuksena ottaa etäisyyttä kaikesta siitä, mitä vaihdetaan, siis maasta, työstä,

energiasta ja materiaaleista. Kultainen vesihana ja puhdas vesi, Coca-Cola ja sademetsät ovat vaihdettavissa keskenään, jos vain hinnoista sovitaan.

Tämä taipumus tyhjäntyy sisällöstä ja asettua itseensä viittaavaksi kirjanpidolliseksi numeroksi ei tietenkään ole rahan sisäinen ominaisuus vaan sen käyttäjien intressien ja keskinäisten valtasuhteiden lopputulema.

Mitä enemmän rahan ymmärtämisessä ja siten käytössä sitoudutaan käyttäjien olemassa oleviin sosiaalisiin, valtiollisiin tai kaupallisiin *vaihtosuhteisiin*, sitä vähemmän raha viittaa siihen reaaliseen, jota vaihdetaan, siis maahan, työhön, energiaan tai luonnon materiaaleihin. Ja sitä enemmän voimme siirtää laskun viimekätiselle maksajalle, luonnolle.

Kun meidän on tätä nykyä pakko hyväksyä ajatus, että luonnonvarat ovat meille rajalliset, on meidän myös hyväksyttävä ajatus siitä, että jollekin annettu on toiselta pois. Raha ja teknologia ovat keinoja jakaa uudelleen reaalisia resursseja, siis maata, työtä, energiaa ja luonnon materiaaleja.

Voittojen laskudendenssin paineessa pääoman kasautumiselle energian - maasta tai ihmistyöstä - käyttöönotto (*appropriation*) yhä voimaperäisemmällä teknologialla on ratkaisevan tärkeää: teknologia avaa tien energian saamiseen, energian hankkiminen puolestaan edellyttää rahaa ja paljon.

Siten teknologian kehitys ei ole neutraalia vaan se palvelee sekä energian hankkimista että sen yhä tehostuvaa käyttöä, tilanteessa, jossa palkkojen kehitys - ja siten kokonaisuus - ei ole seurannut tuottavuuden nousua.

Viime kädessä siis kysymys on energian ja rahan välisestä suhteesta. Energia on kykyä tehdä työtä. Rahan tulisi olla voittointressin sijaan ”sosiaalinen vaihdon strategia”, joka ”vahvistaa yhteisöä ja identiteettiä ja samalla vähentää haavoittuvuutta ja ympäristön pilaantumista.” (Hornborg, 2016, 162).

Siten kestävä taloudellinen kehitys on määritettävissä *luonnosta luontoon aineiden läpikulun määrällä (throughput)* siten, että se vastaa luonnon uusintamis- ja vastaanottokykyä. Taloudenpito on siis luonnon uusintamista (*reproduction*), luonnon ehdoilla, ihmisen tukemana.

Silloin nykyinen funktionaalinen tavara- ja palvelutuotanto rajautuu ja tukeutuu ulkoisen luonnon uusintamisen ehdoille ja työvoiman uusintaminen, *re-production*, puolestaan kääntyy hallitsevaksi (itse)tuotannoksi (*production*) ulkoisen luonnon uusintamisen opastamana.

”Mutta en oikein usko, että tällainen kehitys voi loputtomiin jatkua”

Tästä olen Sauli Niinistön kanssa täysin yhtä mieltä. Näin ei voi jatkua. Alf Hornborg kuvaa tilannetta näin:

”Haluaisin lisätä joitain pohdintoja siitä, miten maailmantalous nähdään pelinä. Sitä tavanomaisesti pidetään ”vapaina” globaaleina markkinoina, mutta kuten kaikissa peleissä, markkinoiden ”vapaus”

tarkoittaa vapautta noudattaa sääntöjä, ei enempää eikä vähemmän.

Kuitenkin verrattuna shakkiin tai muihin suosittuihin lautapeleihin, tällä pelillä on joitakin ominaisuuksia ja epäsymmetriaa, joita shakin pelaaja tuskin suvaitsi.

Ensinnäkin pelin säännöt ovat olleet ja ovat tuntemattomia enemmistölle pelaajista lähes koko pelin koko historian ajan. Toiseksi vähemmistö, joka tuntee säännöt, on varannut itselleen oikeuden muuttaa niitä pelin aikana. Kolmanneksi, kenelläkään ei ole mahdollista luopua pelistä. Ja neljäs, tässä pelissä voit menettää kaiken. Se on kirjaimellisesti elämän ja kuoleman peli.” (Hornborg, 2016, 163).

Lähteitä

Hornborg, A. 2016. Global Magic Technologies of Appropriation from Ancient Rome to Wall Street, New York: Palgrave Macmillan.

Iltalehti 12.10.2018. Presidentti Niinistö huolissaan rahan määrän valtaista paisumisesta maailmassa - ”Kehitys ei voi jatkua loputtomiin” https://www.iltalehti.fi/talous/67c535df-c824-4732-8a78-cbb53c86cc2a_ta.shtml Luettu 13.10.2018

Macfarlane, L., Ryan-Collins, J., Bjerg, O., Nielsen, R., McCann, D. 2016. Making money from making money Seigniorage in the modern economy. New Economics Foundation, Copenhagen business school, CBS.

Sosialismi – sittenkin?

- 2018-10-19 11:31

Historian uusliberalistista loppua aiemmin ennakoanut **Fransis Fukuyama** on tullut uusiin ajatuksiin (New Statesman 17. 10. 2018/G. Eaton):

.... liberaalit demokratiat eivät edes yritä määritellä, mikä hyvä elämä on, se on jätetty yksilöille, jotka tuntevat itsensä vieraantuneiksi, ilman elämän tarkoitusta, ja siksi liittyminen ... identiteettiryhmiin antaa heille jonkinlaista tuntumaa yhteisöllisyydestä (*some sense of community*)”

Yhteisöllisyyttä ? Sosialismiko siis takaisin?

”Kaikki riippuu siitä, mitä tarkoitat sosialismilla. Tuotantovälineiden omistus - paitsi alueilla, missä se on selvästi tarpeen, kuten julkisissa hyödykkeissä (*utilities*) - en usko, että tämä toimii. Jos tarkoitat uudelleenjako-ohjelmia (*redistributive programmes*), jotka yrittävät korjata ... suuren epätasapainon sekä tulojen että varallisuuden osalta, ... niin kyllä, luulen, että ei vain voi tulla takaisin, sen pitäisi palata.”

Yhteisöllisyys on siis välttämätön osa ihmisen elämää ... mutta auttaako sen puutteeseen varallisuuden ja tulojen julkistaloudellinen uudelleenjakoa? Saattaahan se helpottaa hetkeksi, mutta samalla tekisi yhä vaikeammaksi ratkaista aikakautemme vaikeinta ongelmaa: reaalisten resurssien, siis maanpinnan, työn, energian, luonnonainesten ensisijaisen, tasavertaisen käyttöönoton ja jaon kansakuntien ja eri väestöryhmien välillä.

Yhteisöllisyys siis mitä?

Suomen kieli on kovin köyhä yrittäessään ilmaista yhteisöllisyyden eri muotoja. Lähtökohtana on useimmiten sana yksi ja sen johdannaiset (kuten yhteiskunta, yhteisö, yhdyskunta, kuitenkin poikkeus seura-kunta).

Yhteisöllisyyden teoreettisessa hahmottamisessa on englanninkielessä keskeisessä asemassa kaksi sanajuurta *socius* ja *common*. Saksan kielen rikas yhteisöilmäisujen kirjo on oma juttunsa, enkä mene niihin tässä yhteydessä.

Muistamme varmaan **Sigmund Freudin** kolme kulttuurista kieltoa: älä tapa isääsi, älä nai äitiäsi, älä syö ystävääsi. Murhan ja insestin kielto ovat luonteeltaan erilaisia kuin tämä kolmas, kannibalismin kielto. Se asettuu meille kaikille yhteiseksi ja omakohtaiseksi kovin tutussa tilanteessa, syödessämme vaikkapa illallista. Se avaa – poiketen Freudin korostamasta kulttuuristen kieltojen aiheuttamasta ahdistavuudesta – positiivisen lähtökohdan yhteisölle: kun myönnämme kumppanillemme ihmisarvon, jopa ystävyyden, voimme iloita toisistamme – tosin tällöin ensisijaisesti ruokapöydän ääressä, kuluttaessamme yhdessä tai erikseen hankkimiamme luonnon antimia (ks. esim. Schmidt, 1993).

Sen sijaan sanan ”*common*” käsittehistoria vie meidät toisaalle. Lyhyesti tässä yhteydessä voisi todeta, että se viittaa yhteen tulemiseen ja luonnon niukkojen varantojen, veden ja ruuan jakamiseen, yhteisesti. Sitä käytetään eritoten tätä nykyä myös verbinä ”*commoning*” viittaamaan yhteisten resurssien yhdessä tuottamiseen. Tämä käyttö kyllä selvästi yrittää ylittää sanan historian ja juuren, ja se johtaa usein käsitteellisiin ongelmiin.

Kolmas paljon käytetty ilmaisu ja Marxinkin suosikki monissa yhteyksissä on *association*. Siinä on latinan *sociare* -sanaan (siis *socius*: liitto, kumppanuus) on lisätty *ad*- liittoutua, jolloin jo 1650 -luvulla merkitykseksi muotoutui ihmisten (*persons*) yhteistä tavoitetta toteuttamaan organisoitunut ryhmittymä (*body*).

Tällöin yhteisö ei muodostu ruokapöydän tai tulosten jakamisen ympärille vaan tuottamisen ja työn piiriin – siis siihen piiriin, jossa kohtaamme välittömästi tai välillisesti sen mikä on meidän keskeinen haasteemme tässä ja nyt: yhteiselämämme luonnon kanssa. Kuinka siis rakennamme kestävän sillan, suhteen sisäisen ja ulkoisen luontomme välille kulttuurisesti kestäväällä tavalla?

... mutta millainen?

Minulle tämä on yhteisöllisyyttä, joka on rakennettava ensisijaisesti yhteisöihin, siis työyhteisöihin – ei siis toissijaisesti, tätä nykyä tuotannon ulkopuoliseen julkisen hallinnon piiriin. Tällöin nykyinen työn tekemisen muoto – palkkatyö/kuluttaja - käy ahtaaksi ja riittämättömäksi. Siten Fransis Fukuyaman tarjoilema heikko, ”julkishallinnollinen uudelleenjakoa” -sosialismi ei ole ratkaisu hänen kaipaamaansa

yhteisöllisyyteen. Tarvitsemme aivan muuta, yhteisöllisyyttä.

Lähteet

Eaton G. 17.10. 2018. Francis Fukuyama interview: “Socialism ought to come back”
The End of History author on what Karl Marx got right, the rivals to liberal democracy and why he fears
a US-China war. New Statesman
<https://www.newstatesman.com/culture/observations/2018/10/francis-fukuyama-interview-socialism-ought-come-back> Luettu 19.10.2018.

Online Etymology Dictionary. 2018. <https://www.etymonline.com> Haettu 19.10.2018

Schmidt, L-H. 1993. Der Mensch is(s)t nicht was er ist – on the impossibility of social cannibalism.
Arbejsspapir 10-93 Center for Kulturforskning, Århus: Aarhus Universitet.

2018 - 11

Takuu elämälle – sosiaaliturva 2030

- 2018-11-27 12:33

Saatteeksi: Kun Vasemmistoliittokin julkaisi sosiaaliturvaohjelmansa, laitan tähän vähän pitemmän koosteen ja yhteenvedon puheenvuoroistani ja blogeistani tästä aiheesta.

Sosiaaliturvan uudistamishanke valtiokoneistossa

Valtiokoneistossa, tarkemmin sanoen valtioneuvoston kanslian alaisuudessa valmistellaan Paula Lehtomäen johdolla seuraavan eduskunnan suurhanketta, sosiaaliturvan uudistamista. TOIMI -hanke julkaisi keväällä ehdotuksen ”Sosiaaliturva 2030 – vaihtoehtokartta perusvalintojen ja linjausten tueksi”.

Kartassa on kaksi muuttujaa: universaali – syyperusteinen ja vastikkeeton – vastikkeellinen.

Siten ääritapaukset ovat: vastikkeeton, poikkeuksetta kaikille annettava sosiaaliturva ja toisaalta vastikkeellinen, syyperusteinen tarkasti kohdennettu sosiaaliturva.

Siis joko kaikille taattu jonkin tasoinen jatkuva vastikkeeton tulo ajasta, paikasta, tilanteesta tai henkilöstä riippumatta tai tiukasti aikaan, paikkaan, henkilöön ja tilanteeseen sidottu määrämittainen tuki, joka annetaan vain tuen saajan tekemien suoritteiden perusteella. Olisit siis joko pienine rahoinesi markkinoiden viettävinä tai valtion velvoitepalkollinen.

Näiden kahden ääripään – ”vapaa valinta” ja ”miniturva” – asettuisivat ”laaja osallistuminen”, ”osaamisen kasvu”, ”yksinkertainen järjestelmä”, ”työn tukeminen” ja ”minimiturva”.

Ajatus on, että sosiaaliturvan uudistuksessa on nyt kysymys vain siitä mikä näistä vaihtoehtoista tai niiden yhdistelmästä valitaan! Kysymys olisi vain siitä millainen valtiokoneisto rakennetaan toteuttamaan sosiaaliturvaa joka härillä kyntää, se häristä puhuu: valtiokoneisto koneistaa itseään!

Onko siis kyseessä vain byrokraattinen uudistus (yksinkertainen järjestelmä), työvoimapolitiikka (työn tukeminen), koulutusreformi (osaamisen kasvu), hyvinvointivaltion alasajo (minimiturva) vai uusliberalismin tekohengitys (vapaa valinta)?

Taistelu sosiaaliturvasta – ennen ja nyt

Vuosituhansien ajan ulkoinen luonto on ollut kaiken elämän, myös ihmisen elämän perusta mutta samalla myös suurin uhka ja vaara, jonka oikkuihin on ollut pakko sopeutua. Nyt tilanne on lähes päinvastainen: ihminen omine ajatuksineen ja toimineen – sisäisine, muokattuine luontoineen – on suurin uhka ulkoiselle luonnolle ja sitä kautta itselleen.

Elämämme arkipäivän soljuvaa, huoletonta, aurinkoista kulkua tuntuvat rikkovan ja uhkaavan perustavan laatuinen turvattomuus ja epävarmuus, jotka näyttäytyvät – tai oikeastaan, jotka meille vieläkin niin kuvataan ennalta arvaamattomina luonnonoikkuina tai luonnonmukaisina shokkeina, joihin meidän on yhä vieläkin pakko sopeutua.

Näissä ei kuitenkaan ole kysymys äiti luonnon ärtymyksestä vaan sitä kuinka järjestämme itse oman elämme, erityisesti talonpitoimme, siis talouden. Nykyään puhumme riskeistä (*risk* < vedenalainen näkymätön kari), niiden hallinnasta ja hallinnan kustannuksista.

Tällöin asettuu peräti kuusi kysymystä:

1) Onko taloudellisen toiminnan ydin teollisuustuotanto, *vai* palvelutuotanto, *vai* teollisuus- ja palvelutuotannon yhdistävä osaamistalous,

2) Elämmekö perustavanlaatuisesti epävarmassa mutta osin yhteisvastuullisessa maailmassa,

vai voimmeko itse kukin tehdä rationaalisia valintoja ja olla niistä myös henkilökohtaisesti vastuussa,

vai voimmeko sosiaalisin investoinnein olennaisesti vähentää epävarmuutta ja jakaa riskejä järkevällä tavalla yksilön ja eri yhteisöjen kesken?

3) Onko työttömyyden välttämiseksi keskeisintä huolehtia – tarvittaessa valtion toimin -efektiivisestä kokonaiskysynnästä ja täystyöllisyydestä,

vai onko niin, että tarjonta luo aina oman kysyntänsä, jolloin kysyntä ja tarjonta tasapainottuvat automaattisesti markkinoiden hintamekanismin kautta, kunhan valtio ei sitä häiritse,

vai muodostuuko ihmisen elämänkaari monien elämänpiirien ja vaiheiden kokonaisuudesta, jossa siirtymät tilanteesta toiseen tulee olla turvattuja ja vaivattomia sekä meidän itse kunkin ennakoitavissa ja suunniteltavissa olevia?

4) Onko rahalla ja julkisella rahan määrän sääntelyllä tärkeä aktiivinen rooli efektiivisen kokonaiskysynnän ja siten täystyöllisyyden saavuttamisessa,

vai onko raha vain voimaton, neutraali väline markkinamekanismin toteutumisessa,

vai onko niin, että rahoitus resurssien siirtona ajassa ja paikassa sekä riskien hajauttajana muodostaa kokonaisvaltaisen sosiaalisen toimintaalustan (*comprehensive social activity grund(plat)form*)?

5) Onko nykyinen työnjako kansainvälisen, yksityisen funktionaalisen tavara- ja palvelutuotannon ja kansallisen, julkisen työvoiman uusintamisen (koulutus, terveys, infrastruktuuri) välillä käypä,

vai onko julkista työvoiman uusintamista pyrittävä yksityistämään ja markkinaehtoistamaan aina kun se on voitollista,

vai onko niin, että nykytilanteessa ympäristökatastrofin uhatessa myös tuotanto, *production*, olisi käännettävä myös uusintamiseksi, *reproduction*, siis ulkoisen luonnon uusintamiseksi, ts. ulkoista luontoa saa käyttää hyväksi juuri siinä määrin kun se pystyy uusintamaan itsensä monin osin tosin ihmisen avustuksella. Siten sisäisen luonnon uusintaminen (koulutus, osaamisen laajennus) ja ulkoisen luonnon uusintaminen tapahtuisivat käsi kädessä, toinen toistaan opastaen?

6) Onko meidän pidettävä selkeä ero palkkatyöläisen, kuluttajan ja kansalaisen roolin välillä,

vai onko parempi, että keskitymme yrittäjäkasvatukseen ja kuluttajien rationaalisen valinnan korostamiseen sekä yksilö- ja perhekohtaisten investointien (koulutus, terveys, eläke) ja rahataloudellisen sijoittamisen ja siten yksilökohtaisen kaikinpuolisen taloudellisen vastuun korostamiseen,

vai olemmeko sanan laajassa mielessä kaikki oman elämämme, merkitysten (*Beings*), päätösten (*Doings*) ja tuotteiden (*Makings*) tuottajia, *producers*? Kulttuuri (*Beings*) on siis teorianamme elämästä, jota testaamme suhteessa toisiimme (*Doings*) ja ulkoiseen luontoon (*Makings*) ja siten yksilöllistymme yhteisöämme rakentaen.

Jos valitsemme ensimmäiset vaihtoehdot olemme lähellä keynesiläistä toisen maailmansodan jälkeisten vuosikymmenten aikana rakennettua teollista tuotantoa ja sen tueksi rakennettua reaktiivista, vastasyklistä julkista korjauspolitiikkaa jota täydennetty vakuutusperiaatteella toimivalla hyvinvointivaltion sosiaaliturvalla.

Jos valitsemme keskimmäiset vaihtoehdot olemme puolestaan lähellä 1970 -lopulla esiin nousseen ja nyt

voimissaan olevan kilpailuhenkisen uusliberalismin kannalla,

Jos taas valitsemme kolmannet vaihtoehdot, olemme lähellä 1990 -luvulla keskusteluihin nousutta sosiaalisia investointeja korostanutta näkemystä. Monet kansainväliset järjestöt (esim. EU, OECD) kääntyivät hetkeksi tälle kannalle, mutta käänsivät kelkkaansa vuonna 2008 alkaneen finanssi- ja pakolaiskriisin myötä perinteisemmille linjoille vedoten nyt erityisesti perinteellisiin oikeusvaltion periaatteisiin.

Miksi sosiaalisia investointeja korostanut näkemys ei kestänyt finanssi- ja pakolaiskriisiä? Sillä ei ollut valtavirtaista talouspoliittista tukijaa eikä omaa talouspoliittista näkemystä. Se ei siis käynyt yksiin keynesiläisen eikä uusliberaalin talousbrandin kanssa.

Sosiaalisia investointeja korostavan näkemyksen taustalla on saksalaisen *Ulrich Beckin* ja englantilaisen *Anthony Giddensin* ajatuksia yhteiskunnan rakenteiden ja toimijuuden välisistä suhteista. Keskeisessä asemassa on myös intialaisen talousnobelisti *Amartya Senin* ajatukset ihmisen kehityksestä osaamisen laajenemisena (*development as capability expansion*). Kysymys ei siis olisikaan vain niistä toisista, onnettomista, elämän kolhimista vaan meistä kaikista: kuinka kehitymme ja viemme maailmaa eteenpäin hyvin soljuvan elämän eri vaiheissa ja käännteissä. Kysymyksessä ei siis ole vain puutteesta vapautumisesta (*freedom from want*) vaan toimintamme vapauttamisesta (*freedom to activity*).

Kaikille heille – tosin kovin eri painotuksin – on yhteistä ajatus siitä, että meistä itse kukin, tavalla taikka toisella, on oman elämänsä herra (*agent*). He kaikki jäävät kuitenkin Aristoteleen pauloihin; Sen lukee Marxiakin kapean Aristoteleen tulkinnan kautta korostaen tuottajuudessa merkitysten (*Beings*) ja päätösten (*Doings*) asemaa, jättäen tuotteet (*Makings*) ja siten ulkoisen luonnon sivummalle.

Sosiaaliturvan uudistamisessa joudumme purkamaan mielikuvamme valtiosta koneistona, kansalaisyhteiskunnasta organisaationa ja kulttuurista kielellisenä ilmiönä, samoin kuin joudumme hahmottamaan uudelleen kansainvälisen funktionaalisen tavara- ja palvelutuotannon, kansallisen työvoiman uusintamisen, rahoituksen ja kansallisen/kansainvälisen kulttuurin keskinäissuhteet.

On siis hahmotettava sulavasti soljuvan arjen toimintaresurssit (*stocks*), kulku (*flow*), puskurit (*buffers*) ja osallisuus (*deeds*) siten, että ne muodostavat kokonaisvaltaisen sosiaalisen toiminta-alustan (*comprehensive social activity grund(plat)form*).

Oikeus, tunnustus, omistus vai kehitys?

Sosiaaliturvan lähtökohtana on pidetty oikeudenmukaisuutta (*John Rawls*), ihmisarvon tunnustamista (*Alex Honneth*), omistusoikeutta (*Ayn Rand*) tai itse kunkin ja yhteisön kehitystä tai sivistymistä (*Amartya Sen, Martha Nussbaum, J. V. Snellman, Karl Marx* ja moni muu).

Olenainen jakokohta on se, miten suhtaudutaan itse kunkin kykyihin, tietoihin ja taitoihin: ovatko ne syvästi ja peruuttamattomasti jokaisen itse itselleen, vain itseensä tukeutuen hankkimia ja siis yksityisomia, vai ovatko ne tulosta yhteisistä ponnistuksista eri elämänoilla ja siten myös niiden avulla synnytetty vauraus on yhteisesti todennettavissa ja sen käytöstä yhdessä sovittavissa.

Toinen jakolinja kulkee siinä kuinka reaalista, tosiasiallista, ylisukupolvisia elämänkaarria rakentavaa sosiaaliturvan tulisi olla. Onko se siis ihmis- tai kansalaisoikeus vain periaatteessa, siis vain periaatteellinen tunnustus hyvän elämän oikeutukselle ilman taloudellisia tai sosiaalisia velvoitteita tai sidoksia vai rakentuuko sosiaaliturva yhteisen, reaalisen, itse kunkin arkipäivän eri käänteissä ja elämä eri vaiheissa tekemien tekojen (*deeds*) mukaan osaksi yhteistä elämäämme.

Tuki, turva, vai takuu?

Kolmas jakolinjaan on syynä oikeastaan sosiaaliturvan historiallinen tausta tai jopa taakka: missä määrin sosiaaliturvan tulee rajautua ratkaisemaan sitä ongelmaa, että ihmisillä ei ole keinoja – aineellisia tai henkisiä – päästä (*access*) hallinnoimaan voimavaroja (*assets*), joilla voisivat hankkia elantonsa. Onko sosiaaliturvan päätehtävä korjata työttömyyden aiheuttamaa taloudellista ahdinkoa vai tulisiko sosiaaliturvan olla mukana rakentamassa noita voimavaroja – niin henkisiä kuin aineellisiakin ”tuotantovälineitä” – laajalla rintamalla?

Onko sosiaaliturva luonteeltaan siis tuki, turva vai takuu?

Tähän viattomaan kysymykseen sisältyy erinomaisen vaikea ja kova haaste: sosiaaliturva vaatii välttämättä perustakseen taloudellisen näkemyksen, siis talousteorian. Tukipolitiikka on juuriltaan uusliberalismia, turvapolitiikka taas jonkin sortin keyneläisyyttä, ehkä täydennettynä seniläisillä kehityksen ajatuksilla. Takuupolitiikka astuu askeleen pitemmälle: se ottaa keskusteluun mukaan kestävän kehityksen siis ulkoisen ja sisäisen luontomme keskinäissuhteen uudelleenrakentamisen.

Yleistakuu ja globaali talonpito

Suhteessa ulkoiseen luontoon kestävä taloudellinen kehitys on määritettävä luonnosta luontoon aineiden läpikulun määrällä (*throughput*) siten, että se vastaa luonnon uusintamis- ja vastaanottokykyä. Taloudenpito on siis luonnon uusintamista (*reproduction*), luonnon ehdoilla, ihmisen tukemana.

Sen sijaan sisäisen luonnon kehitys on kasvattamista ja kasvamista tuottamalla (*pro-duction*): Jokainen sukupolvi ottaa vastaan aiempien sukupolvien kulttuurisen perinnön, teorian elämästä ja vie sitä eteenpäin, sitä uusiksi muotoillen (*inform*).

Siten nykyinen funktionaalinen tavara- ja palvelutuotanto rajautuu ja tukeutuu ulkoisen luonnon uusintamisen ehdoille ja työvoiman uusintamiseen, re-production, puolestaan kääntyy hallitsevaksi (itse)tuotannoksi (*production*) ulkoisen luonnon uusintamisen opastamana (*in-formed by nature*).

Laajasti ottaen, tällöin meillä on käytettävissä seuraavat varannot (*assets*, Rammelt, Boes, 2013):

Ekologiset varannot: Kivennäisaineet, maaperä, kasvit, eläimistö, fossiiliset polttoaineet ja muu energia ja luonnosta uutettu aine.

Teknologiset varannot: kotitaloustuotteet, kulutustavarat, julkiset hyödykkeet, teollisuus, rakennukset ja muut keinotekoiset tekniikat.

Organisaatiovarannot: Perheet, verkostot, osuuskunnat, yritykset, hallitukset ja muut institutionaaliset järjestelyt.

Ihmiseen liittyvät varannot (human assets): yksilölliset ja yhteiset kyvyt, lihakset, energia, motivaatio, luovuus, tietämys ja taidot.

Prosessivarannot: Tavat, normit ja säännöt, jotka voivat olla oikeudellisia, taloudellisia, teknisiä, poliittisia, kulttuurisia, sosiaalisia, uskonnollisia ja hengellisiä.

Varannot voivat olla avoimia, yhteisöllisiä, julkisia tai yksityisiä. Varantojen saavutettavuuden ja käytettävyyden kannalta on meille itse kullekin ja eri yhteisöillemme keskeistä pystyä hankkimaan välineet – niin henkiset kuin aineellisetkin – niiden hyödyntämiseksi.

Tätä varten meidän on määrittävä kaikille, meille jokaiselle avoimet **perusvarannot** (*Universal Basic Assets*), kaikille suunnatut **peruspalvelut** (*Universal Basic Services*) perusvarantojen saavuttamiseksi ja hyödyntämiseksi; ja meille kaikille taattu **perustulo** (*Universal Basic Income*) yksilökohtaisiin ratkaisuihin. Perusvarannot, -palvelut ja -tulo eivät siis ole toisiaan poissulkevia vaan päinvastoin toisiaan tukevia ja täydentäviä.

On siis hahmotettava sulavasti soljuvan arjen toimintaresurssit (*stocks of assets*), kulku (*flow of services*), välittömät lähipuskurit (*buffers for everyday life*) ja osallisuus päätöksentekoon (*deeds*) siten, että ne muodostavat kokonaisvaltaisen sosiaalisen toiminta-alustan (*comprehensive social activity grund(plat)form*).

Yleistakuu: perusvarantojen, -palveluiden ja -tulon kokonaisuus

Kun tarkastelemme sosiaaliturvaa yleistakuun näkökulmasta on meidän määriteltävä kaikkien saavutettavissa olevat perusvarannot, kaikkien käytettävissä olevat peruspalvelut ja kaikille taattu perustulo – ja hahmotettava niiden kokonaisuus.

On kulttuurin ja yhteiskunnan kehitystason kysymys, millaiseksi yleistakuun kokonaisuus muodostuu: mitkä varannot katsotaan kaikille saatavilla oleviksi perusvarannoiksi, mitä peruspalveluita ja millä ehdoin kaikille taataan ja minkä tasoinen perustulo kaikille pystytään varmistamaan.

Perusvarannot määrittävät paikkoja ja tiloja ja hallinnan välineitä. Perusvarannot voivat olla – kuten todettiin – avoimia (esim. wikipedia), yhteisöllisiä (esim. työosuuskunta), julkisia (esim. julkinen infrastruktuuri), yksityisiä (esim. rahoitus, tuotantokoneisto). Mitkä yllä mainituista varannoista (ekologiset, teknologiset, organisaatio, ihmiseen liittyvät, prosessivarannot) ja millä ehdoin ovat myös perusvarantoja on tällä hetkellä aktiivisen keskustelun alla (ks. esim. IFTF 2017, UCL 2017, Suomessa DEMOS/Helsinki 2018).

Rajankäyntiä joudutaan käymään juuri niistä ehdoista, joilla itse kukin saa eri varannot käyttöönsä (*access*), ts. ovatko ne avoimia, yhteisöllisiä, julkisia vai yksityisiä ja millä ehdoin. Tätä rajankäyntiä kiihdyttää käynnissä oleva siirtyminen tavaralogistiikasta palvelulogistiikkaan (ts. esim. auton omistamisesta kuljetuspalvelun saamiseen) ja toisaalta palveluiden hyvin nopea ja matalakustanteinen skaalautuvuus, monesti aina maailmanmittaan saakka.

Peruspalvelut puolestaan takaavat kehitykselliset siirtymät paikoista, tiloista ja tilanteista toisiin, turvaavat yllättävät poikkeamat ja takaavat eri perusvarantojen saavutettavuuden.

Peruspalveluja ovat tätä nykyä terveydenhuolto, sosiaaliturva, koulutus, laki ja demokratia, asunto, ruoka, liikenne, informaatio ja julkiseen infrastruktuuriin liittyvät monet palvelut. Kaikkiin näihin peruspalveluihin tulee olla kaikilla sovitun mukainen käytettävyys. Niiden tulee muodostaa yhteen sovitettu kokonaisuus elämän polun eri vaiheisiin jotta ne avittaisivat itse kunkin päätösten (*deeds*) mukaista kaikinpuolista kehitystä – tai niin kuin myös voidaan sanoa – kaikinpuolista sivistymistä. Myös peruspalveluiden osalta joudutaan käymään rajankäyntiä niiden avoimuuden, yhteisöllisyyden, julkisuuden ja yksityisen luonteen määrittämiseksi.

Perustulo puolestaan mahdollistaa peruspalveluiden ja henkilökohtaisten tilanteiden ja tavoitteiden yhteensovittamisen mitä moninaisemmalla tavalla. Sen määrä ja taso on sovitettava yhteen ”sosiaalisen palkan”, siis peruspalveluiden ja perusvarantojen saavutettavuuden kanssa.

Mihin rahat riittävät?

Sinänsä raha tai rahoitus ei ole ongelma. Tällä hetkellä kapitalismia yritetään pelastaa lisäämällä efektiivistä julkista kysyntää ostamalla ”turvallisuuspalveluita” paisuttaen aseteollisuutta. Sen onnistumiseksi tarvitaan uhkan ilmapiiri. Tähän menee tuhansia miljardeja vuosittain.

Keskuspankkirahoituksella on pumpattu viime vuosina tuhansia miljardeja spekulatiiviseen kaupankäyntiin. Funktionaalinen tulonjako, ts. ensitulonjako työntajien ja työntekijöiden välillä, on sitten 1970 -luvun lopun yleismaailmallisesti kääntynyt työntajien eduksi: työn tuottavuuden nousua ei ole tilitetty työntekijöille.

Lisäksi edessä on – niin uskon – teknologisen kehityksen uusi nousuaalto, joka tulee muuttamaan monen muun lisäksi maailman rahoitusjärjestelmää, mm. älykkäiden lohkoketjusuovellusten kautta. Tämä on johtamassa koko valuutta- ja kirjanpitojärjestelmän jonkinasteiseen uusiutumiseen jo 2020 -luvulla (ks. esim. Brammertz et. al. 2009). Nythän yrityksen arvo lasketaan yhä useammin ennakoitavissa olevasta kassavirrasta (*cash flow*), jolloin arvo ei enää viittaa itsensä ulkopuolelle vaan vain tulo- ja menorahavirran suhteeseen.

Vakavampi kysymys ja haaste onkin kysymys arvomuodon (*value-form*) vakaudesta. Kansalaisina emme ole päättämässä mitä, miksi, miten, missä ja milloin meille tarkoitettuja tuotteita ja palveluksia tuotetaan kuin korkeintaan jälkikäteen, voimaperäisesti taivuteltuina, markkinoilla. Olemme kyllä toimijoita mutta emme tuottajia työssä. Siten meille ei muodostu käsitystä ja kokemusta, siis omakohtaista suhdetta taloudellisesti ja yhteiskunnallisesti hyödyntämäämme luontoon eikä sen

muihin hyödyntäjiin.

Me jakaudumme kahteen porukkaa: niihin, joilla on omaisuus lähtöisiä tuloja ja niihin, joiden tulot perustuvat palkkatyöhön. Omakohtaista ja erityistä oikeutta olemassaoloon ei voida kummallekaan porukalle taloudellisesti taata. Työmme arvolle on annettu markkinavälitteinen muoto, joka vähät välittää meidän itse kunkin työstä tai sen arvosta. Vastaavasti, ne, jotka pelaavat omaisuudella hankkiakseen lisää omaisuutta, ovat yhtä epävarmalla perustalla: kaiken voi menettää hetkessä.

Arvomuoto pitää siis sisällään syvän olemassaoloon liittyvän vastakkaisuuden. Tämä vastakohtaisuus on ratkaistu jakamalla kilpailullinen yhteisö (*society*) valtioon ja (kansalais)yhteiskuntaan. Tämä erottelu kokonaisuuden sisällä (*separation-in-unity*) johtaa pakolliseen vaihto- ja käyttöarvojen rinnakkaiseloon ja keskinäiseen taisteluun resurssien kohdentamisessa ja päätöksenteossa. (Reuten, Williams 1989, 291-294).

Koettu oikeudenmukaisuus, legitimaatio, asettuu vastakkain nykyisen, markkinavälitteisen arvomuodon kanssa: oikeudenmukaista olisi kohdella meitä kansalaisia kanssalaisina, siis erilaisina ja yksilökohtaisesti todellisissa luontosuhteissamme, siis tuottajina työssä, ei samana ja samanlaisena, alistettuna työvoimana. Juuri tästä on kysymys kun mietimme sosiaaliturvan kehittämistä horisonttinamme vuosi 2030.

Eduskuntavaalit 2019 ja sosiaaliturva

Eduskuntapuolueet valmistelevat nyt kiihkeästi sosiaaliturvan uudistamista. Kokoomus on luvannut uudenlaista *yleistukea* ja SDP *yleisturvaa* vuoteen 2030 mennessä. Vasemmistoliitto rakentaa sosiaaliturvauudistuksella *vapaiden ihmisten luottamusyhteiskuntaa*.

Yritysten työvoimapulaa ei kokoomuksen mukaan ratkaista markkinavoimin paremmilla palkoilla vaan julkisella tukipolitiikalla. Puoluekokouksessa tänä vuonna hyväksytyssä *Tulevaisuuden sosiaaliturva* -kannanotossa todetaan: ”Nyky sosiaaliturvan jäykkä jaottelu työllisiin ja työttömiin ei vastaa muuttuvan työelämän tarpeita. Sosiaaliturvan tulisi toimia yhä vahvemmin työn ja turvan joustavana yhdistäjänä, joka kannustaa ihmisiä myös satunnaisiin ja matalammin palkattuihin töihin täyden työttömyyden sijaan.”

Kokoomus ajaa siis täyden työllisyyden sijaan julkisesti tuettua vajaatyöllisyyttä. Kannanotossa kirjoitetaan myös: ”Yleistuki yhdistäisi toimeentulotuen, työmarkkinatuen, peruspäivärahan sekä yleisen asumistuen. Yleistuki olisi vahvasti vastikkeellinen. ... Velvoitteiden laiminlyönti johtaisi tuen leikkaantumiseen. Leikkuri leikkaa tukea kuukaudeksi kerrallaan 20 prosentilla, ... voidaan tukea leikata hetkellisesti jopa 40 prosentilla.”

Sosialidemokraattien (SDP) kannattama sosiaaliturva toimii ”trampoliinina, joka ponnauttaa ihmisen takaisin jaloilleen ja antaa uuden mahdollisuuden silloin, kun elämän erilaiset riskit realisoituvat tai toimeentulon kannalta haavoittuva elämänvaihe koittaa. Näin voi tapahtua kenelle tahansa, milloin tahansa.” (SDP: *Yleisturva -yksinkertaisesti parempi*).

SDP:n ”yleisturva on sidottu kiinteästi palveluihin, koulutukseen ja työllistymiseen. Universaalit palvelut ovat pääsääntöisesti verorahoitteisia ja kattavat koko väestön. Universaaleja palveluja ovat yleiset sosiaali- ja terveystalvet ja pääosa koulutuspalveluista.”

Vaikka SDP:n yleisturva on vuosikymmeniä edellä kokoomuksen byrokraattista ja kapea-alaista perustukea, se ei kysy, kuinka nivoa yhteen vihreä ja punainen politiikka itse kunkin oman, vapaan toiminnan myötä, täysivaltaisena kansalaisena – myös työssä.

Vasemmistoliiton sosiaaliturvan ”*Kohti vapaiden ihmisten luottamusyhteiskuntaa*” -uudistus sitoutuu vastikkeettomuuteen, universaaliuteen ja kannustavuuteen. Perusturvajärjestelmä rakennetaan perustulon ympärille. Perustulo ymmärretään ”kansalliseksi osinnoksi”, osuudeksi yhteisvauraudesta:

”Nykyiset mittarit tunnistavat vain osan siitä vauraudesta, jotka yhteiskunnassa syntyy joka päivä. Ei ole mahdollista tai järkevää mitata kahden leikki-ikäisen lapsen ystävyttä, vaikka juuri siinä kehittyvät monet työelämän ydintaidot. Mihinkään eivät kirjaudu isoäitien paistamat piirakat ja metsistä noukkimat marjat, vaikka ne helpottaisivat merkittävästi ruuhkavuosia elävän perheen taloudenpitoa. Edelleen jää kirjaamatta se nuorten keskinäisessä kanssakäymisessä toteutettu kielen tuotekehittely, jolla mainostoimistot ovat tahkonneet miljoonia. Samalla tavoin tunnistamatta jää se ihmiskunnan historian aikana kasaantunut tieto, osaaminen ja teknologinen perintö, jolle esimerkiksi digitalisaatio ja muu tuotannon tehostuminen perustuu.

Poliittisessa keskustelussa vaurauden syntymistä kuvataan usein kakkuna, joka leivotaan yrityksissä ja jaetaan julkisella sektorilla palveluina tai tulonsiirtoina. Vertauskuva jättää huomiotta, että yritystoiminta tosiasiassa nojaa moniin julkisesti rahoitettuihin tekijöihin: koulutettuun terveeseen työvoimaan, vakaaseen oikeusjärjestelmään ja perustutkimukseen. Julkisen ja yksityisen sektorin välillä siis suinkaan ole kyse elättäjästä ja elätistä, vaan yhteistoiminnasta.

Meillä on siis paljon erilaista yhteisvaurautta, jonka taloudellinen merkitys on ilmeinen, vaikka sen hyödyntäjä ei siitä mitään maksaisi. Tästä syystä arvon synty on kollektiivinen ja hankalasti jäljitettävä prosessi, josta vain osa tapahtuu vaihtosuhteisena työnä.

Kun kaikkea arvoa ei ole mahdollista palauttaa sille, jonka työstä se on peräisin, on oikeudenmukaista jakaa osa siitä yhteisön jäsenten kesken tasan. Siten kaikille jaettava universaali tulonsiirto voidaan sosiaalietuuden ohella ymmärtää myös ”kansallisena osinkona”, osuutena yhteisvauraudesta.”

Takuu elämälle?

Hahmottelin alussa kuuden kysymyksen ja vastausvaihtoehtojen kautta kolme talouspoliittista perustaa sosiaaliturvalle: keynesiläinen, uusliberalistinen ja ajatus sosiaalisista investoinneista. Ne suhtautuvat kovin eri tavoin universaaleihin perusvarantoihin, peruspalveluihin ja perustuloon.

Meitä koettelee samanaikaisesti

- ekologisten varantojen raskas ylikäyttö (*overshoot*) ja akuutti, kriittinen sosiaalisten resurssien puute (*shortfall*) (ks. esim. Raworth, 2017),
- monien teknologisten, organisatoristen ja ihmiseen liittyvien varantojen moninaistuminen,
- monien prosessivarantojen vastakkainasettelu.

Sekä tieteen ja taiteen, tuotannon ja teknologian että kaupan ja vaihdon elämänpiirien raju kehitys asettavat kyseenalaiseksi ja tyhjentävät merkityksellisyyttä politiikan, erityisesti kansallisen demokratian piiristä.

Kun meidän on tätä nykyä pakko hyväksyä ajatus, että luonnonvarat ovat meille rajalliset, on meidän myös hyväksyttävä ajatus siitä, että jollekin annettu on toiselta pois.

Raha ja teknologia ovat keinoja jakaa uudelleen alueellisesti ja sosiaalisesti reaalisia resursseja, siis maata, työtä, energiaa ja luonnon materiaaleja. Raha ja teknologia eivät siis ole neutraaleja.

Rahan ja teknologisen kehityksen tulisi palvella voittointressin sijaan ”sosiaalinen vaihdon strategiaa”, joka ”vahvistaa yhteisöä ja identiteettiä ja samalla vähentää haavoittuvuutta ja ympäristön pilaantumista.” (Hornborg, 2016, 162).

Kun siis yhtä aikaa puskeamme rajusti alas ekologisten varantojen ylikäyttöä ja vähennämme voimaperäisesti ja määrätietoisesti sosiaalista hätää ja puutetta, joudumme väistämättä arvioimaan uudelleen ei vain perustulon vaan myös perusvarantojen ja peruspalveluiden universaaliuden ehdot, siis avoimuuden, saavutettavuuden, yhteisöllisyyden, julkisuuden ja yksityisyyden.

Lähteitä

Brammertz, W., Akkizidis, I., Breyman, W., Entin, R., Rüstmann, M. 2009. Unified Financial Analysis The Missing Links of Finance Chichester: John Wiley & Sons Ltd.

DEMOS/Helsinki 2018. Universalism in the Next Era: Towards Universal Basic Assets. Viittaus: Antti Hautamäki blogi ”Uusi universalismi: Assets for All” anthauta.blogspot.com 06.06.2018.

Eskelinen, T., Pennanen, J. 2018. Miksi perusturvaa tarvitaan? Filosofinen jäsenyys perusturvan roolista ja oikeutuksesta. Suomen sosiaali ja terveys ry:n SOSTE:n julkaisuja 1/2018. Helsinki: Soste.

Hemerijck, A. 2018. Social investment as a policy paradigm, *Journal of European Public Policy*, 25:6, 810-827.

Hemerijck, A. (Ed.) 2017. The uses of Social Investment. Oxford: Oxford University Press.

Hornborg, A. 2016. Global Magic Technologies of Appropriation from Ancient Rome to Wall Street, New York: Palgrave Macmillan.

Institute for the Future (IFTF) 2017. A manifesto for Universal Basic Assets. www.iftf.org

Institute for Global Prosperity (IGP) 2017. Social prosperity for the future: A proposal for Universal Basic Services. Social prosperity network report. An IGP Knowledge Network. www.igpspn.org

Raworth, K. 2017. Doughnut economics. London: Penguin Random House.

Rammelt, C. F., Boes, J. 2013. Galtung meets Daly: A framework for addressing inequity in ecological economics. *Ecological Economics* 93 (2013) 269–277.

Reuten, G., Williams, M. 1989. Value-Form and the State The tendencies of accumulation and the determination of economic policy in capitalist society. New York: Routledge.

Lisäksi Kokoomuksen, SDP:n ja Vasemmistoliiton puolueasiakirjoja, jotka löytyvät puolueiden sivuilta.

2018 - 12

Vasemmistoliiton uusi asento: tuultenhalkaisija

- 2018-12-02 19:19

Vasemmistoliitto on Oulun puoluekokouksen jälkeen työstänyt lukuisen määrän ohjelmia ja kannanottoja. Tässä lista merkittävimmistä:

- Oulun puoluekokouksen asettamat vasemmiston tavoitteet 2016–2019
- Vasemmiston sote-malli
- Vasemmiston varhaiskasvatusohjelma
- Suomen turvallisuus rakennetaan yhdessä
- Vaadimme Suomeen maailman puhtainta sisäilmaa
- Vasemmistoliiton taide- ja kulttuuripoliittinen ohjelma
- Alue- ja kaupunkipoliittinen ohjelma
- Vasemmistoliiton tulevaisuusohjelma inhimillisen Suomen puolesta
- Oikeus oppia niin paljon kuin haluat – Vasemmistoliiton suuntaviivat jatkuvan oppimisen yhteiskunnalle
- Vasemmistoliiton ilmasto-ohjelma: Ilmastonmuutos ratkaistaan yhdessä

- Vasemmistoliiton sosiaaliturvamalli – kohti vapaiden ihmisten luottamusyhteiskuntaa
- Koulutus- ja tiedepoliittinen poliittinen ohjelma: Jatkuva oppiminen ja koulutuksen tasa-arvo kärkitavoitteiksi.

Vasemmistoliiton perinteessä elää painokkaasti *Kalevi Kivistön* kristillis-sosiaalinen oikeudenmukaisuus ja *Claes Anderssonin* kulttuuriliberaalinen näkemys. *Suvi-Anne Siimes* hallitsi valtiontalouden, *Paavo Arhinmäki* byrokratian ja *Martti Korhonen* kunnallispolitiikan Kivistön ja Anderssonin asettamissa kehyksissä, ilman sen suurempia pyrkimyksiä.

Nyt on toisin. ”Inhimillinen Suomi”, ”Oikeus oppia niin paljon kuin haluat”, ”Kohti vapaiden ihmisten luottamusyhteiskuntaa”, ”Ilmastonmuutos ratkaistaan yhdessä” kertovat uuden alun itävän ajattelussa, ja myös toiminnassa, kuten ehdotuksissa vaaliohjelman laaja-alaisemmasta työstämisestä ja jäsenäänestyksestä koskien hallitukseen menoa.

Miten voisi luonnehtia tätä uutta asentoa? Minulle se aukeaa yrityksenä rakentaa *yhteisötaloudellinen* perusta oikeudenmukaisuudelle, tasa-arvolle ja kulttuuriselle liberalismille, vai mitä sanotte esimerkiksi tästä ”Kohti vapaiden ihmisten luottamusyhteiskuntaa” -ohjelman perustelusta perustulon toteuttamiseksi:

”Nykyiset mittarit tunnistavat vain osan siitä vauraudesta, jotka yhteiskunnassa syntyy joka päivä. Ei ole mahdollista tai järkevää mitata kahden leikki-ikäisen lapsen ystävyyttä, vaikka juuri siinä kehittyvät monet työelämän ydintaidot. Mihinkään eivät kirjaudu isoäitien paistamat piirakat ja metsistä noukkimat marjat, vaikka ne helpottaisivat merkittävästi ruuhkavuosia elävän perheen taloudenpitoa. Edelleen jää kirjaamatta se nuorten keskinäisessä kanssakäymisessä toteutettu kielen tuotekehittely, jolla mainostoimistot ovat tahkonneet miljoonia. Samalla tavoin tunnistamatta jää se ihmiskunnan historian aikana kasaantunut tieto, osaaminen ja teknologinen perintö, jolle esimerkiksi digitalisaatio ja muu tuotannon tehostuminen perustuu.

Poliittisessa keskustelussa vaurauden syntymistä kuvataan usein kakkuna, joka leivotaan yrityksissä ja jaetaan julkisella sektorilla palveluina tai tulonsiirtoina. Vertauskuva jättää huomiotta, että yritystoiminta tosiasiassa nojaa moniin julkisesti rahoitettuihin tekijöihin: koulutettuun terveeseen työvoimaan, vakaaseen oikeusjärjestelmään ja perustutkimukseen. Julkisen ja yksityisen sektorin välillä siis suinkaan ole kyse elättäjästä ja elätistä, vaan yhteistoiminnasta.

Meillä on siis paljon erilaista yhteisvaurautta, jonka taloudellinen merkitys on ilmeinen, vaikka sen hyödyntäjä ei siitä mitään maksaisi. Tästä syystä arvon synty on kollektiivinen ja hankalasti jäljitettävä prosessi, josta vain osa tapahtuu vaihtosuhteisena työnä.

Kun kaikkea arvoa ei ole mahdollista palauttaa sille, jonka työstä se on peräisin, on oikeudenmukaista jakaa osa siitä yhteisön jäsenten kesken tasan. Siten kaikille jaettava universaali tulonsiirto voidaan sosiaalietuuden ohella ymmärtää myös ”kansallisena osinkona”, osuutena yhteisvauraudesta.”

Tässä on kysymys sosiaalisista investoinneista. Ajatus kulkee jotensakin niin, että olemme kaikki ja alati tuottajia, vähintäänkin elämän ylläpitäjiä. Siten kaikki toimemme kotona, lähiyhteisöissä ja julkisista

talouksissa ovat tuottavia - eivät vain kuluttavia. Tuotamme siis arvoa, yhteisvaurautta, useimmiten vielä yhdessä toisten kanssa. Tätä kaikkea arvoa ei kuitenkaan kirjata julkiseen tilinpitoon kuin toiselta puolen, siis siltä osin kun sen tuottaminen on aiheuttanut kuluja.

Siten *yhteisövoima* on taloudellisesti tuottavaa ja vielä erityisellä tavalla: se ilmaisee julkisen, yhdessä julkisesti asetetun arvon, tavoitteen ja sen toteutumisen. Sen sijaan kaikkialla vilahtava *elinvoima* perustuu lähtökohtaisesti kilpailussa realisoituvaan vaihtoarvoon – tosin yhteisöllisesti ja julkisesti asetetussa ja maksetussa kehyksessä. Vaihtoarvolla ei ole mitään muuta tehtävää kuin turvata uuden arvon tuottaminen.

Tuulten halkaiseminen

Vasemmistoliitolla on nyt kaksi keskeistä haastetta. Ensinnäkin: rakentaa uskottava ja perusteltu talouspoliittinen näkemys siitä kuinka nyt työstetyt ohjelmat – siis julkisesti ja yhteisöllisesti asetetut arvot – perustuvat ja on toteutettavissa yhteisötalouden pohjalta.

Toiseksi: toiminnallistaa laaditut ohjelmat osaksi käytännön työtä, erityisesti osaksi edessä olevien monien vaalien kampanjoita. Opintopiireille olisi kysyntää!

Käännös koulutuspolitiikassa?

- 2018-12-06 10:14

Peruskoulureformi

”Peruskoulun tärkeä tehtävä on luoda jokaiselle oppilaalle hyvä perusta elinikäiseen oppimiseen. Sen pitää myös herättää nuori kiinnostumaan omasta tulevaisuudestaan. Koulutustakuusta onkin siirryttävä osaamistakuuseen. Jokaisella nuorella on oltava hyvä perustaidot, kun hän päättää peruskoulun. ...

Osaamistakuu edellyttää henkilökohtaista oppimisen ohjausta ja yksilöllistä tukea. Suomessa on jo käytössä joustavan perusopetuksen toimintamalli, jota kautta osaamistakuun rahoitus voidaan kohdentaa. Koulu saa itse päättää, kuinka se organisoii opetuksen ja ohjauksen osaamistakuun varmistamiseksi.

- Käynnistetään yläkoulu-uudistus, joka tukee oppilaiden perustaitojen ja motivaation vahvistamista ja siirtymistä jatko-opintoihin. Luodaan esim. 15 prosentille ikäluokasta mahdollisuudet henkilökohtaiseen, ohjattuun oppimispolkuun.
- Lisätään yhteistyötä perusasteen ja ammatillisen koulutuksen kesken.

Oppijan yksilöllinen koulupolku voi sisältää ammattiopintoja jo yläkoulussa. Vastaavasti peruskoulun ja lukion yhteistyössä voidaan tukea yksilöllistä opintojen etenemistä esimerkiksi matematiikan ja vieraiden kielten opiskelussa.”

Kuka näin kirjoittaa? Vasemmistoliitto? Demarit?

Ei vaan Elinkeinoelämän keskusliitto, EK!

EK:n koulutuspoliittiset tavoitteet ovat aivan toisenlaiset kuin Suomen Yrittäjien, joidenka tavoitteita Sipilän hallitus on toteuttanut koulutusleikkauksiin tukeutuen.

EK ottaa selvän irti-oton Kokoomuksen ajamasta mahdollisuuksien tasa-arvosta kohti osaamisen tasa-arvoa: kaikille - siis kaikille – on taattava sellainen osaaminen, että pystyy siirtymään toisen asteen koulutukseen. Erinomaista!

Tämä saavutettaisiin kuitenkin siten, että jaetaan oppilaat kahtia heti alakoulun jälkeen lukioon ja ammatilliseen koulutukseen meneviin. EK:n ehdottama yläkoulun reformi avaisi tämän mahdollisuuden.

EK on siis peruskoulun hajottamisen ja eriyttämisen kannalla. EK ehdottaa tätä varten tulevien neljän vuoden aikana yhteensä 400 miljoonan euron kohdennusta yläkoulun reformoimiseen.

Kuinka pitäisi edetä?

EK:n ehdottama malli on hyväksyttävissä vain jos samalla koostamme asteen toisen asteen koulutuksen toiminnallisesti yhteen kolmivuotiseksi *perusopistoksi*, jossa opiskelijoilla on mahdollisuus koostaa opinto-ohjelmansa sen mukaan, mitä aikovat tehdä toisen asteen koulutuksen jälkeen: menevätkö *yliopistoon*, jossa on perustutkimus ja käytäntöperusteisen tutkimuksen ohjelmat vai *työopistoon*, ts. työperusteisesti opiskelemaan läpi työelämän hyvin monimuotoisesti ja sopivasti jaksottuen työ- ja perhe-elämän ehtojen mukaisesti. Työpaikka on tätä nykyä opintopaikka.

Lähteet

Koulutustakuusta osaamistakuuseen Peruskoulu on kaiken oppimisen perusta. Ajatuksia perusopetuksen uudistamisesta. 2018. Helsinki: elinkeinoelämän keskusliitto. Haettu 6. 12. 2018.

https://ek.fi/wp-content/uploads/EK_Koulutustakuusta_osaamistakuu_final_3.12.2018_net.pdf

Marx ja modernin sovitus luonnon kanssa

- 2018-12-12 13:15

Luin tässä joutessani – eläkkeellä kun olen – lähes peräjälkeen kaksi kirjaa Marxista, kuinka ollakaan, näin Marxin syntymän 200 -vuotisjuhlien innoittamana.

Ensimmäinen kirja tulee maanmainion elokuva- ja kulttuurianalyytikon, provokatiivisen julkisfilosofin *Slavoj Zizekin* ja hänen kamujensa *Frank Rudan* ja *Agon Hamzan* kirjoittamana, otsikolla *Reading Marx*, Marxia lukiessa. Toinen puolestaan suoraan Suomesta: Vesa Oittisen kirjoituskokoelma nimellä *Marx ja moderni Jatkuvuuksia ja katkoksia Marx-kuvassa*.

Kuten Vesa Oittisen kirjan otsikko antaa jo ymmärtää kysymys on siitä pitääkö Marxin ote modernin maailman ilmiöihin saakka vai jääkö jotain olennaista saavuttamatta nykymaailmasta, jota olemme jo innostuneet nimittämään jälki-, myöhäis- tai jopa toiseksi moderniksi. Ja todellakin, Oittinen hakee apuja Immanuel Kantilta ja Zizek kavereineen erityisesti Hegeliltä ja Platonilta mutta myös monelta muulta.

Vesa Oittisen mukaan Marxin moraalioppi kaipaa terästyttä Kantilta ja Agon Hamza puolestaan etsii tukea Hegeliltä pystyäkseen määrittämään työn perusluonnetta. Frank Ruda palaa aina Platonin häilyvien varjojen luolaan etsimään Marxia. Tapansa mukaan Slavoj Zizek haalii ajatuksensa tueksi ajatuslankoja sieltä sun täältä, tällä kertaa erityisesti *Deleuze - Guattari*- parivaljakon käsite *agencement* (yhteisöllisen toimijan, agentin, kehitty(ä)minen) saa paljon tilaa.

(Sivumennen sanoen: sen epäonnistunut käänös englanniksi *assemblage*, kokoelma, kokoontuminen, hävittää ajatuksen toimijasta, agentista).

Kuten tiedämme Kantilla ja Platonilla oli omat vaikeutensa asemoida käsitejärjestelmäänsä taide ja taiteilijat ja siten myös niiden alkujuuret, taito ja niiden taitajat, *demiurgit* (<julkinen käsityöläinen). Platon sijoitti myyttiseksi hahmoksi korotetun taitajan taivaaseen ja Aristoteles puolestaan luonnon syövereihin. Tällöin ihmisen elon ehdot, *human condition*, näyttäytyy pään ja sydämen, teorian ja praksiksen, taiteen ja esittäminen, tiedon ja arvojen, logiikan ja historian, omistuksen ja oikeuden välisinä taisteluina, jossa ulkopuolisena, onnettomana ja hylättynä etsii paikkaansa työ, kädet, tuottaminen (*pro-duction*), tuotanto ja ulkoisen maailman työstämisen taidot.

Aristoteleelle ihminen oli jo luonnostaan kaupunkilainen, joka kehittyi vapaiden miesten vapaassa keskustelussa. Marx puolestaan asetti ihmisen ja luonnon keskinäissuhteeseen, työn ja työkalun välittämänä: sekä ihmisen sisäisen luonnon että ulkoisen luonnon ”henkistyminen” tässä vuorovaikutuksessa, välitetyssä suhteessa toisiinsa, riippuu siitä kuinka tällöin on organisoitu ihmisten keskinäiset suhteet ja millaiset historiallisesti kehitetyt työvälineet/tuotantovälineet on käytettävissä. Ensin oli siis suo, sitten Jussi ja vasta sitten tuli kuokka, josta on sittemmin kehittynyt nykyinen tietointensiivinen globaali tuotantojärjestelmä.

Marxille työ – siis *Werk, work, ei arbeit, labour*– on runoutta tulevaisuudesta, *poeta faber*, joka asettaa reaalisessa luontosuhteessa, työssä – siis ihmisen sisäisen luonnon ja ulkoisen luonnon välitetyssä suhteessa – peräti kolme kysymystä: kuinka asiat ovat, kuinka ne ovat kun ne ovat hyvin, kuinka ne saadaan kauniisti tuotettua – siis epistiikan, etiikan ja estetiikan peruskysymykset suhteessa toisiinsa, käytännöllisinä haasteina, työnä, pään, sydämen ja käsien yhteistyönä.

Tavoitteena ei siis ole työstä vapautuminen vaan työn vapauttaminen kaikista niistä yhteisöllisistä esteistä ja rajoitteista, jotka vaikeuttavat tai tekevät mahdottomaksi osana reaalista luontosuhdettamme asettaa, arvottaa ja ratkaista kaikki nuo kolme kysymystä yhdessä ja yhteistyössä, rakentaen siis tämän myötä meille näkemystä, teoriaa omasta elämästämme, siis kulttuuriamme.

Tällöin jokainen ammattilainen (*Beruf*< kutsu, kutsumus) on vallankumouksellinen: meidän perimmäisenä tavoitteena on tehdä sovinto luonnon kanssa purkaen ja uudelleen rakentaen tämän sovinnon yhteisöllisiä esteitä – ja siten rakentaa kulttuuriamme.

Tähän ei Kantin eikä Platonin käsitteet, siis käsittäminen, kädet yltä. Kantin filosofisena perusongelmana on tietysti '*Die Dinge an sich selbst*': "Teoreettinen järki ei voi niitä tavoittaa ja moraalisen on postuloitava ne, jotta moraali olisi mahdollinen. Aistillis-yliaistillinen taideteos näyttää aina ongelman jo 'ratkaistuksi', mutta niin tiedon kuin moraalin tuolla puolen." (Mehtonen 1992, 223–231.)

Kantin yritys sitoa yhteen tosi, hyvä ja kaunis tapahtuu ei-järjellisenä, ei-moraalisena itseensä viittavana mahdollisuutena, mielikuvituksen ja järjen, ymmärryksen ja intuition "hervittävästä taisteluna", "ristisointuisena sointuna", "kaikkien kykyjen sääntelemättömänä harjoittamisena ... (se) määrittäisi tulevaisuuden runouden" (Deleuze 1984, xii–xiii). Käynnissä on siis teorian ja praksiksen, pään ja sydämen, taistelu.

Missä ovat Kantin kädet? Taskussa? Nostamassa viinilasia? Jos asiat, esineet (*Dinge*) tuotetaan, ne eivät voi olla "*an sich*", ne ovat edessämme kanssamme (*Gegenstand*). Silloin omaksumme (*Aneignung*), otamme ne omaksemme molemminpuolisesti; kumpikin antaa ja ottaa, tunnistaa ja tunnustaa (*Anerkennung*) toisensa ja avaa mahdollisuuden kehitykseen (*Entwicklung*).

Kant nosti, kuten tiedetään, "ajan pois saranoiltaan". Kun aika oli saranoillaan aika oli alistettu liikkeelle. Kuun ja päivän kierto, tiimalasin tyhjeneminen mittasi aikaa. Kun aika putosi saranoiltaan, liike alistettiin ajalle: aika ei enää seuraa ympyrää tai spiraalia vaan suoraa, ikuista näkymätöntä viivaa. Aika ei enää liiku vaan on liikkumaton. "Aikaa ei ole enää suhteutettu liikkeeseen, joka sitä mittaa, vaan liike on suhteutettu aikaan, joka ehdollistaa sen." (Deleuze 1984, vii).

Kantin suorittaman pudotuksen jälkeen omaksi ottaminen, omaksuminen ei ole tuottavaa työtä. Klassinen roomalainen laki määritti omistajuuden vielä tahtona omistaa ja antoi siten tahdotuille esineille ja niiden omistajille subjektiviteetin. Tällöin ei ollut epäilyksen häivääkään omaksumisen, ja siis omaksi ottamisen, rationaalisuudesta. Sääntöjä tarvittiin, kun kaksi tällaista tahtoa kohtasi samassa esineessä tai kohteessa – tarvittiin sopimusoikeutta ja takuumieheksi luoja ja jumaluutta selittämään ja perustelemaan vahvemman oikeutta luontoon ja maahan.

Kantilla kysymys ei enää ollut luonnon- tai jumaloikeudesta vaan ihmisoikeudesta, sopimuksesta ihmisten kesken. Kun Kant määrittelee kansalaisen "omaksi herrakseen" (*sui iuris*), niin hänellä tulee olla jotain "omaisuutta (mihin voidaan lukea myös mikä tahansa taito, ammatti, kaunotaide tai tiede)

elättääkseen itsensä”. Kant myöntää, että on vaikea määritellä tekijöitä, jotka määrittävät oman itsensä herran, persoonan. Miksi? Koska rajankäynti työntekijöiden (*operarii*) ja käsityöläisten välillä (*artifaces*) on vaikeaa. (Kant 1992, 27.)

Kant asettaa omaisuuden suhteen Locken työnarvoteorian sijaan puolustusteorian ja käytännöllisen järjen: omaisuutta on pystyttävä puolustamaan (Lenk & Maring 2001). Jonkin myöntäminen jonkun omaisuudeksi on neuvottelun tulos, eikä se, että olet työstänyt jotakin luonnonesitettä, kuten maata, takaa vielä omistusoikeutta. Tai: jos olet omaksunut ammattitutkinnon tiedot ja taidot, se ei vielä takaa, että saat niitä käyttä. Toisten – esimerkiksi työntäjän – on vielä tunnustettava omistuksesi, ennen kuin siitä tulee käytettävissä olevaa omaisuuttasi.

Kantilta kysymys tuottamisesta jää käytännöllisen järjen varjoon, joka puolestaan nostaa esiin omaisuuden sopimusluonteen. Käytännöllisen järjen lähtökohta on vapaus. Tämän seurauksena kysymys minästä avautuu kysymyksenä vapaudesta. Minä on vapaa asettamaan itsensä. Minä voi varmasti ottaa omaksi vain itsensä: minän on asetettava itsensä, jotta se voisi olla vapaa. Ja minän asettamisesta muodostuukin yksi saksalaisen filosofian peruskysymys ja perusvaikeus: jos minä asettaa itse minän, niin kuka asettaa tämän asettavan minän. Kun ”minä olen minä”, niin kuka oikeastaan on tuo ensimmäinen minä? Tunne minästä (*Gefühl/Gemüt*)? Tässä kutsummekin jo Marxin, Nietzschen ja Freudin paikalle: tuon asettavan tunteen takana oleva sisäinen luonto, ruumiillisuus, ilmeni Freudille viettinä, Nietzscheille vallan tahtona ja Marxille työnä (Eagleton 1990).

(Olen käyttänyt tähän blogiini osia artikkelistani ”*Tämäpä meni todella, hyvin ja kauniisti – kysymyksiä tuottamisen estetiikasta*” (Volanen 2006, 87-100), jossa käsittelen laajemminkin näitä kysymyksiä)

Viitteet

Eagleton, T. 1990. *The ideology of the aesthetic*. Oxford: Basil Blackwell.

Deleuze, G. 1984. *Kant's critical philosophy. The Doctrine of the Faculties*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Kant, I. 1992. *Über den Gemeinspruch: Das mag in der Theorie richtig sein, taugt aber für die Praxis*. Hamburg: Felix Meiner.

Lenk, H. & Maring, M. 2001. Nichtverfügbare Gemeingüter. *Kriterion* 3–18.

Mehtonen, L. 1992. Kant taidosta ja taiteesta. Alustavia huomioita. Teoksessa I. Halonen, T. Airaksinen & I. Niiniluoto (toim.) *Taito*. Suomen Filosofinen yhdistys. Helsinki: Yliopistopaino.

Oittinen, V. 2018. *Marx ja moderni*. Jatkuvuuksia ja katkoksia Marx-kuvassa. Tampere: niin & näin.

Volanen M. V. 2006. Filoteknia ja kysymys sivistävästä työstä. Jyväskylän Yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylä: yliopistopaino.

Zizek, S., Ruda, F., Hamza, A. 2018. Reading Marx. 1. ed. Cambridge: Polity press.

2019

2019 - 01

Suomen UTVA -laivasto tarvitsee perusteellisen remontin

- 2019-01-03 11:43

Presidenttimme uudenvuodenpuhe toi jälleen kerran esiin ulko- ja turvallisuuspolitiikkamme monimielisyyden. UTVA -aluksemme kyntävät eri suuntiin ja eri tahtiin.

Suurin ja mahtavin on atomikäyttöinen sukellusvene, joka pysyttelee eduskunnalta ja julkiselta sanalta piilossa rakentamassa käskykaapeleita ja aseiden toimituskanavia ympäri maailmaa. Tämän uurastuksen loppuväittämät saatetaan meille tiedoksi teknisluontoisina tiedonantoina, *letters of interest*. Niitä onkin jo koko joukko.

Niinpä näimme viime syksynä massiivisen, yli 50 000 sotilaan Nato -maiden, Ruotsin ja Suomen yhteisen sotaharjoituksen, *Trident Juncture 18*. Tämäkään ei vielä riittänyt sukelluslaivamme kenraaleille vaan tänä keväänä – niin uskomattomalta ja jopa maanpetokselliselta kun se kuulostaakin – Suomessa toteutetaan parin kuukauden mittainen sotaharjoitus *Bold Quest*, jota johtaa ulkopuolinen suurvalta, USA, ja joka on suunnattu Venäjää vastaan.

Sukellusveneemme kenraalikunta omaksui 1990 -luvulla ajatuksen, että Venäjä on matkalla Kiinan liittolaiseksi Clintonin NATO -vyörytyksen ajamana. Suomesta on siis rakennettava Kiina (Venäjä) vs. USA (Eurooppa) yhteenoton rajamaa ja etuvarustus lisäämällä rautaa rajalle, ja paljon: lentokoneita ja laivastoa, miinoja ja pitkäkantoista tykistöä. Uhkakuvat on jo luotu, nyt on aseiden hankinnan vuoro.

Toinen UTVA-laivamme on rakenteilla oleva emälaiva, jonka tavoitteena on nostaa Eurooppa niiden pöytien ääreen joissa päätökset tehdään, siis USA:n ja Kiinan rinnalle. Tämä tarkoittaa Euroopan talouden yhä pitemmälle menevää militarisoimista ja erityisesti Ranskan talouden elvyttämistä: investoinnit on saatava liikkeelle, jos ei muuten niin veronmaksajien kustantamana. Ja tätä varten on tietysti rakennettava uhka- ja mahtikuvat – kun muutkin asettuvat ”me ensin” asentoon, niin miksei myös Eurooppa.

Emälaivamme kippari Macron ja matruusi Niinistö uskovat että meidän yhteiset eurooppalaiset arvot on säilytettävissä vain jos meillä on omat aseet joilla niitä puolustetaan. Euroopan tulisi siis demokratian, vapauden ja tasa-arvon nimissä olla myös sotilasmahti. Vielä tiedetä ampuuko USA tämän emälaivahankkeen pohjaan kovilla vai riittääkö muutama paha sana Euroopan suuntaan.

Kolmas UTVA:n alus on piskuinen purjevene, jossa Suomen lippu on korkealla ja presidentti peräsimestä. Tämä vene julistaa avoimuutta ja etsii navikoitavissa olevia yhteistuulia tukeutumalla johtajien yhteisiin bileisiin tyyneissä lahdenpoukamissa. Se on kuitenkin kuin ”Ydinaseeton pohjola”

-hanke aikoinaan: puhutaan paljon, mutta ei tehdä juuri mitään.

Minkälaisen laivaston sitten tarvitsisimme, siis todella?

Ensiksikin seitsenmastoisen purjelaivan – nehän ovat tulossa taas käyttöömme – rakentamaan rauhaa ja valmistelemaan ETYKin hengessä maailman turvallisuus- ja yhteistyökongressia, jossa YK:n 17 kehitystavoitteen, *Agenda 2030*, pohjalta asetetaan talous- ja ympäristövelvoitteet toteuttavaksi.

Emälaivan rakennussuunnitelma tulisi muuttaa risteilyalukseksi: Meidän tulisi yhdessä rakentaa niitä vaikeasti hahmotettavissa olevia ja yhteisöllisesti erittäin haastavia etenemispolkuja, joiden kautta saamme yhteisen haasteemme, ekologisen tuhon, minimoitua ilman että kansantaloudet ajetaan tukeutumaan fasismiin koko hankkeen kaatamiseksi kuten Brasilia on nyt tekemässä.

Atomisukellusveneemme joutaisi oikeastaan romuttamoon. Emme voi määrittää suurvaltojen geopoliittisia intressejä, mutta voimme olla mukana rakentamassa asetelmia, joissa suurvaltojen intressejä sovitellaan yhteen. On kiistämätön kansallinen etu, että Venäjä ja Eurooppa rakentavat keskinäistä yhteistyötä. Siis mieluummin rauhaa rannoille kuin rautaa rajalle.

Ihmiskunnan kannalta kuitenkin USA:n ja Kiinan intressien yhteensovitus on ratkaiseva. Suomi kannattaa moninkeskeistä ja sääntöpohjaista kansainvälistä järjestystä. Tämä pitäisi ymmärtää myös sukellusveneemme komentokeskuksessa.

Työtakuu Suomeen? – joitakin kommentteja Jouko Kajanojalle

- 2019-01-13 23:55

Jouko Kajanoja nosti ansiokkaasti esiin KU:n horisontissa (28. 12. 2018) kysymyksen työtakuusta ja viittasi sekä ”Lex Leppäseen” (1988-1992) että Vasemmistoliiton tulevaisuusohjelmaan, jonka mukaan ”kaikille yli 24 kuukautta työttömänä olleilla tulee olla subjektiivinen oikeus palkkatuettuun työhön”.

Kajanoja oli mukana tutkimassa ja edistämässä Paltamon kunnan täystyöllisyyskokeilua vuosina 2009–2013. ”Toimeenpanijana oli kuntavetoinen yhdistys ja kokeilu rahoitettiin valtion budjetista. Paltamon kaikille työhaluisille ja työkykyisille työttömille osoitettiin työpaikka, josta maksettiin työehtosopimuksen mukainen palkka.”

”Paltamon työttömyys väheni kahdessa vuodessa 18 prosentista 4 prosenttiin. Suurin ongelma oli tuottavien työtehtävien löytäminen – seudulla on suhteellisen vähän vireää elinkeinoelämää. Suurin osa työllistetyistä työskenteli työpajaluonteisessa ”työvoimatalossa” ”.

Kajanoja vetoaa puheenvuorossaan kahteen otteeseen ”jälkikeynesiläisen taloustieteilijä” *William*

Mitchellin ehdotukseen työtakuusta, jossa ”etsitään työtehtäviä, jotka ovat yhteiskunnallisesti hyödyllisiä mutta jotka eivät toteudu nykyisillä työmarkkinoilla.”

”Tuleeko työtakuu yhteiskunnalle kalliiksi?” Kajanoja kysyy lopuksi ja myöntää että ei tiedä, mutta ”William Mitchell sanoo, että työtakuun toteuttamatta jättäminen tulee kalliiksi.”

Millaista taloudenpitoa työtakuun toteuttaminen sitten vaatisi?

William Mitchell

William Mitchell on australialainen taloustieteilijä ja yksi tunnetuimpia uuden rahateorian (Modern Monetary Theory, MMT) edustajia ja aktiivinen blokkari. Hän on myös Täystyöllisyys ja Oikeudenmukaisuus -keskuksen (*The Centre of Full Employment and Equity, CoffEE*) johtaja Newcastleen yliopistossa.

Hänen ja *Thomas Fazi*'n yhteisen, toissavuonna julkaistun kirjan otsikko sanoo jo paljon *Mitchellin* ajatuksista: Valtion palauttaminen – edistyksellinen visio itsenäisyydestä jälkiuusliberalistista maailmaa varten (*Reclaiming the State A Progressive Vision of Sovereignty for a Post-Neoliberal World, 2017, Pluto Press*).

Mitchell kannattaa Brexiä ja suhtautuu erittäin varauksellisesti perustuloon ja tarjoaa vaihtoehdoksi työtakuuta (*Job guarantee*).

Kysymys on rahasta

Rahan *nykyisen* käytön yksi perustavoite on se, että mikä tahansa resurssi voidaan vaihtaa mihin tahansa toiseen resurssiin: sademetsä coca-colaan tai kultainen vesihana puhtaaseen veteen - kysymys on vain ja vain vaihtosuhteista, ei siis moraalista vaan kannattavien diilien tekemisestä. Diilien, jotka ovat yksityisoikeudellisia ja joihin ulkopuolisilla ei ole paljontaan sanomista.

Tämä koskee myös resurssia ”työvoima”: ajatuksen mukaan työttömyys on seurausta siitä, että työvoiman hinta ei asetu sille tasolle joka vaadittaisiin, jotta muut resurssit saataisiin käyttöön tuottavasti. Vapailla markkinoilla kaikkien eri resurssien käyttö asettuu tasapainoon ja tämä tasapaino ilmaisee kunkin hetken saavutettavissa olevan tuotantokapasiteetin, jonka tason määrää käypään hintaan saatavilla olevat resurssit. Käyttämättömänä olevat resurssit on siis väärin hinnoiteltu, eikä valtiovallan siten tulisi missään tapauksessa sotkeentua resurssien hinnoitteluun.

Tavoitteena ei kuitenkaan ole kaikkien resurssien tuotantoon saaminen. Välineestä, rahasta, on tullut päämäärä, ts. *tavara - raha – tavara* -prosessi on kääntynyt nurinpäin *raha - tuotanto – raha* -prosessiksi, jopa niin että alkuperäinen tavoite, tuotanto, putoaa kuviosta kokonaan pois ja prosessi kuihtuu muotoon *raha - raha*. Kaikkien muiden varantojen – kuten organisaatio-, prosessivarantojen ja ihmiseen liittyvien varantojen on muotouduttava palvelemaan tämän rahoituksellisia voimavaroja

kasaavan kiertokulun ylläpitämistä.

Kun raha - tuotanto – raha' -prosessi on kiinnostunut työ(voima)varannon käyttöönottoon vain silloin kuin sen ehdot asettuvat yhteen muiden resurssien hyödyntämisen kanssa, jää – erityisesti kun tuottavuus on korkea – avoimeksi kuinka rahoitetaan tuotteiden loppukäyttöönotto. Investointien realisoituminen kulutuksena, oikeastaan tuottavana kulutuksena, ei voi täysimittaisesti toteutua kun työntekijälle ei makseta takaisin kaikilta osin sitä lainaa, jonka hän on antanut työntajalle työpanoksenaan.

Sen sijaan Mitchellin käsityksen mukaan itsenäisen kansallisvaltion yksi keskeisimmistä talouden työvälineistä on *fiat* -raha (lat. *fiat* <käskyn avaus: tapahtukoon niin ... myös *fiat lux*, anna valoa). Kysymyksessä on siis raha, jonka kansallisvaltio synnyttää tyhjästä ja jota se laittaa harkintansa mukaan liikkeelle: ”rahallisesti itsenäiset tai valuttaa liikkeelle laittavat (*currency-issuing*) hallitukset ... eivät ole koskaan rajoitettuja tulojensa suhteen (*revenue-constrained*) koska ne laittavat liikkeelle omaa valuuttaansa laillisuusperusteisesti (*by legislative fiat*) ja omaavat siten halutessaan *aina* keinot saavuttaa ja ylläpitää täystyöllisyyttä ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta.” (Mitchell & Thomas Fazi 2017, 14). Tällainen valtio ei siis voi koskaan joutua maksukyvyttömäksi eikä siltä voi koskaan loppua rahat kesken.

Tällainen raha olisi siis itsenäisen valtion oiva väline saada kaikki olemassa olevat voimavarat – siis myös työttömät – mukaan tuottavaan työhön. Rahan saattamista liikkeelle laittavaksi voimaksi rajoittaa vain käytettävissä olevien voimavarojen tuotantokyky. Raha olisi siis jonkin sortin katalyytti: se auttaisi löytämään reitin käytettävissä olevien resurssien tavoitteelliseen yhteensovitukseen, ilman että se itse sotkeentuisi prosessiin. Katalyytti mahdollistaa uuden toimintareitin, uuden tavan liittää olemassa olevia resursseja yhteen asetetun tavoitetilan saavuttamiseksi.

Katalyyttistä rahaa voi periaatteessa olla kahdenlaista: ensiksikin sellaista, jonka strukturoi käytettävissä olevien reaalisten resurssien yhteensovituksen periaatteella ”kaikki on vaihdettavissa kaikkeen” ts. kysymyksessä on vaihtoperusteinen autokalyytti, $R - R'$. Tällöin kaikkien reaalisten resurssien käyttö ja kombinoinnin tapa on toissijaista.

Tämä on nykyistä pankkien ja keskuspankkien lähes loputtomasti tuottamaa fiat-rahaa. Se onkin aiheuttanut uskomattoman suuren omaisuusarvojen inflaation, ts. arvottoman hintojen nousun ja samalla ylläpitänyt kulutuskysyntää velkaannuttamalla kotitaloudet, kansantaloudet ja suuren joukon yrityksiä koska palkat eivät ole seuranneet tuottavuuden kasvua enää pitkään aikaan.

Toinen katalyyttinen prosessi puolestaan on tavoitteellinen suhteessa käytössä oleviin resursseihin, ts. ”kaikkea ei voi vaihtaa kaikkeen” vaan kysymyksessä on käytettävissä olevien voimavarojen integrointi (ei vaihto) siten, että asetettu arvo realisoituu.

Katalyyttisen rahan laskennallisen määrän tasolla sinänsä ei ole olennaista merkitystä. Olennaista keskeistä on sen kyky aktivoida ja sitoa toiminnallisesti yhteen olemassa olevia resursseja.

Siten itsenäisellä valtiolla ei ole mitään syytä ottaa luomaansa rahaa vasten velkaa. Valtio voi osoittaa rahan suoraan ”yhteiskunnallisesti tärkeisiin tehtäviin”, joiden toteuttaminen markkinoiden kautta ei onnistu – siis esimerkiksi koulutukseen, terveyden- ja sosiaalihuoltoon ja mitä moninaisimpiin infrastruktuurin rakentamiseen ja ylläpitoon liittyviin tehtäviin.

Raha ei siis viittaisi johonkin jo tehtyyn työhön tai olemassa olevaan arvoon vaan johonkin tulevaan, joka pitäisi saada aikaiseksi. Raha on siis valtion määrittämä vastuutus (*liability*) ja luottamusta työntekijälle (”palkkaa”) saada liikkeelle olemassa olevat voimavarat (*assets*) tuottamaan yhteisöllisesti määriteltyä uutta ja arvokasta lisäarvoa.

Valtio toimisi siten kuten nykyiset pankit lainatessaan meille rahaa, kuitenkin sillä erotuksella, että valtiovalta haluaa määritellä etukäteen sen mitä toimintaa se pitää hyödyllisenä ja tuottavana. Tämä raha ei siis ole kohdennettu kulutukseen, jonka ajatellaan sitä kautta lisäävän tuotantoa ja työtä, vaan omien voimavarojen ylläpitämiseen ja kehittämiseen uuden tuotannon mahdollistamiseksi.

Kun pankit luovat ”rahaa” tyhjästä ja lainaavat sitä meille, niin ne ottavat meiltä tietysti sitoumuksen takaisin maksusta korkojen kanssa, ts. tavalla taikka toisella tuotamme arvoa, jolla maksamme velkamme (ellemme ota uutta velkaa). Pankkiraha on keino synnyttää yksityistä velkaa eikä yhteiskunnallisia vastuiden (*liabilities*) kautta yhteiskunnallista varallisuutta.

Valtiovalta haluaisi varmaan myös kirjata ylös kirjanpitoonsa sen, että sen antama rahoitus johtaa/on johtanut reaalisten arvojen tuottamiseen. Kysymys ei tällöin ole yksityisestä voitosta vaan etukäteen yhdessä sovitun arvon tuottamisesta (*public value*) ja sen realisoiduttua, sen kirjaamisesta taseisiin myös lisääntyneenä voimavaroina (*assets*), ei vain kustannuksena.

Olennaista on huomata, että tällöin tuotettu, lisääntynyt voimavara, julkinen lisäarvo (*public added value*) on käytettävissä uudelle kierrokselle yhdessä hyväksytyjen arvojen tuottamiseksi. Näiden yhteisöllisten investointien kierto, siis $Y_i - \text{tuotanto} - Y_i^*$ ($Y_i^* > Y_i$), on sekä luonnon- että kulttuurisen kehityksen välttämättömyydestä usein pitkäaikainen ja palautus on ensisijassa sekä yhteisöllisen että yksilöllisen *tuottajuuden* edistymistä ja luonnosta - luontoon -materiaalivirtojen minimoitumista, siis yhden voimavaran – yksilöllistyvän yhteisöllisyyden - rikastamista ja toisen, rajallisen voimavaran kulutuksen rajoittamista.

Siten työvoimaei olisi enää yksi voimavara muiden joukossa, joka pakotetaan muuntumaan ja sopeutumaan muiden voimavarojen käyttöönoton ehtoihin vaan sekä yksilöllinen että yhteisöllinen tuottajuuden kehittäminen määrittää muiden tuotantoresurssien käyttöönoton ehdot ja rajat.

Työttömän työvoiman saattaminen tuottavaksi vaatii mitä moninaisimpien eri varantojen määrälliseen ja laadulliseen yhteensovittamiseen: mm. ekologia, teknologia, organisaatio-, ihmis- ja prosessivarantoja. Syntyypä mihin tahansa tähän moniulotteiseen toimintamatriisiin viivästyksiä, kapeikkoja, katkoksia, kasautumia, tukoksia tai toimintahäiriöitä, se aiheuttaa painetta fiat-raham inflalaitumiseen, koska sillä ei ole arvoa sinänsä, siis arvoa, joka olisi sidottu esim. kultaan. Sen ainoa arvo on eri osapuolten luottamus siihen, että tehdyt sitoumukset/lupaukset (*liabilities*) realisoituvat luvatussa ajassa käyttöön otetuilla/annetuilla resursseilla.

Kysymys on siis investoinnista (*invest* < lat. *investire, in* (johonkin sisään) + *vestire* (pukea), pukeutua virkapukuun, sittemmin kaupallisessa käytössä: antaa pääomalle uusi muoto), siis voimavarojen sitouttamista tuotantoon tavoitteena saada voimavarat uuteen käyttökelpoisempaa ja hyödyllisempään muotoon. Tähän tarvitaan sekä paikassa että ajassa liikuteltavissa olevaa sisällöistä irrotettua resurssia, johon sen vikkelyydestä huolimatta voidaan luottaa: raha on luottamusta. Ja luottamus rakennetaan ja työstetään yhteisöllisesti demokratian keinoin.

Sivumennen sanoen toistakin tietä hahmotellaan kryptovaluuttojen avulla, jolloin luottamus on muutettu julkiseksi algoritmiksi verkkoon.

Työtakuu siis?

Jos siis haluaisimme toteuttaa työtakuun Suomessa William Mitchell'in ajatusten pohjalta, meidän olisi ainakin:

- ryhdyttävä valmistelevaan Fexit'iä, siis eroamista eurosta, jotta saisimme riittävän rahapoliittisen liikkumavaran, jopa itsellisyyden,
- ryhdyttävä rakentamaan massiivista kansallista investointiohjelmaa sosiaalisesti ja ekologisesti kestävä talouden toteuttamiseksi,
- ryhdyttävä uudistamaan perusteellisesti kirjanpitojärjestelmää, jotta saisimme kirjattua kaiken itse kunkin tuottaman arvon työssä ja sen ulkopuolella sekä julkisen sektorin arvonmuodostuksen palautuksen julkisiin taseisiin.

Eteen nousee ainakin yksi vakava ja vaikeasti hahmotettavissa oleva ongelma: kuinka tällöin säilyttää Suomen markan arvo? Viime kädessä kysymys on tuonnista ja viennistä ja niiden keskinäisestä suhteesta. Sinänsä vienti on aina menetys kansantaloudelle: täällä tehty viedään muiden hyödyksi ja iloksi. Vastaavasti, tuonti on kansantaloudellemme plussaksi ja eduksi. "Kaupan alijäämä on merkki siitä että kaupan reaali ehdot (*real terms of trade*) toimivat alijäämäisen kansakunnan eduksi (*working in favour*). Tämä on uuden rahateorian (MMT) lähtökohta (*standard*) ja mielestäni kiistämätöntä" (Mittchell, 2019).

Jos joku tuo enemmän kuin vie, niin joku toinen puolestaan vie enemmän kuin tuo. Raha ja teknologia ovat keinoja jakaa uudelleen reaalisia resursseja, siis maata, työtä, energiaa ja luonnon materiaaleja. Kun meidän on tätä nykyä pakko hyväksyä ajatus, että luonnonvarat ovat meille rajalliset, on meidän myös hyväksyttävä ajatus siitä, että jollekin annettu on toiselta pois.

Voisimmeko ajatella että uusimuotoinen raha ja yhteisöllisesti ja ekologisesti kestävä teknologia saataisiin toimimaan toiseen suuntaan, ts. sekä vähentämään luonnonvarojen kulutusta että sosiaalista hätää ja puutetta? Raha ei siis voisi olla autotalyyttinen $R - R'$, vaan jonkin sortin kolmivaihekatalyyysi Yhteisö – tuotanto – Yhteisö'

Viitteet

Kajanoja, J. 2018. Mitä on työtakuu? Horisontti Kansan Uutiset 28. 12. 2018.

Mitchell, B. 2019. There is no internal MMT rift on trade or development, blogikirjoitus 10. 01. 2019. <http://bilbo.economicoutlook.net/blog/?p=41327> Luettu 13.01.2019.

Mitchell, W., Fazi, T. 2017. Reclaiming the State: A Progressive Vision of Sovereignty for a Post-Neoliberal World. Pluto Press. Kindle Edition.

Valvontakapitalismi – modernismin kolmas yritys selvittää itsetuhoisuudestaan

- 2019-01-28 12:35

Saatteeksi: Olen monissa eri kirjoituksissani ja blogeissanikin mietiskellyt ja arvuutellut modernin syntyjä syviä, syitä ja seurauksia, ja eritoten ensimmäisen, teollisen kapitalismin ja myöhäis-/jälki-/toisen modernin suhteita. Ilmeisesti olen yhden kierroksen jäljessä: pystyssä on jo kolmas muoto modernia: valvontakapitalismi jos Shoshana Zuboffiin on uskominen.

Yhteisöjemme ja käyttäytymisemme massamittainen ja tietoinen muokkaaminen

Kun aloitin psykologian opintoni 1960 -luvun loppupuolella Jyväskylän yliopistossa, yksi keskeisin peruskurssin kirja oli *Holland – Skinner: Käyttäytymisen analyysi – Ohjelmoitu itseopiskeluun (The Analysis of Behavior: A Program for Self-Instruction Edition, 1961)*.

Tämä radikaalin käyttäytymispsykologian oppikirja perustui erityisesti kyyhkysillä tehtyihin oppimiskokeisiin. Niissä, kontrolloidussa olosuhteissa, kyyhkysille annettiin palkintoja (syötävää) tai rangaistuksia (sähköiskuja) riippuen siitä, miten ne oppivat reagoimaan kokeentekijöiden antamiin ärsykkeisiin. Siis ärsyke (esim. valolamppu) – reaktio (esim. pyörähdys) – palkinto tai rangaistus, jos ei onnistunut. Ja kyllähän pulut oppivat, yhtä ja toista.

Tämä palautui mieleeni, kun luin *Shoshana Zuboffin* uutta kirjaa Valvontakapitalismin aika: taistelu ihmisen tulevaisuuden puolesta vallan uudella rintamalla (*The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power, 2019*).

Eikä ihme, vai mitä sanotte tästä Facebookin vetäjän *Mark Zuckerbergin* ylpeilyn aiheesta: ”Facebook tietää jokaisen kirjan, elokuvan ja kappaleen, jonka henkilö oli koskaan käyttänyt, ja että sen ennustemallit kertoisivat, mihin baariin sinun pitäisi mennä, kun tulet outoon kaupunkiin, jotta

baarimikolla olisi suosikkijuomasi odottamassa” (p. 497).

Tai mitä Googlen *Eric Schmidt* toteamuksesta jo vuonna 2010: ”Annat meille enemmän tietoa sinusta, ystävästäsi, ja voimme parantaa hakujen laatua. Meidän puolesta sinun ei tarvitse kirjoittaa mitään. Tiedämme, missä olet. Tiedämme, missä olet ollut. Voimme tietää enemmän tai vähemmän, mitä ajattelet.” (p. 498)

Facebookilla ja Googlella on siis heidän itse rakentamansa kontrolloidut koelaboratorio-olosuhteet ja välineet kirjata kaikki mitä tuossa tilassa tapahtuu itse kullekin koe-eläimelle, sinulle ja minulle, ja tehdä yksilökohtaista, mutta massamittaista tietojen yhdistämis- ja vertailuanalyysiä ... ja mikä on tulos:

”Hämmästyttävämpää on kuitenkin se, että valvontapääoma on peräisin inhimillisen kokemuksen luovuttamisesta, kokemuksen, joka on aktivoitu valvontapääoman läpituokeisiin ja kaiken kattaviin luovutusohjelmiin: elämämme kaavitaan ja myydään valvontapääoman vapauden ja meidän alistamisen rahoittamiseksi, heidän tietonsa ja meidän tietämättömyytemme siitä, mitä he tietävät. (p 498).

Niinpä valvontakapitalismi on Zuboffin määrittelyn mukaan (p. 2):

- Uusi taloudellinen järjestys, jossa väitetään, että ihmisen kokemus on vapaata raaka-ainetta piilotetuille kaupallisille toiminnoille, jotka koskevat riistämistä, ennustamista ja myyntiä;
- Loismainen taloudellinen logiikka, jossa tavaroiden ja palvelujen tuotanto on alistainen uudelle maailmanlaajuiselle käyttäytymisen muokkaamisen arkkitehtuurille;
- Kapitalismin myrkyllinen mutaatio, jolle on tunnusomaista ihmisen historiassa ennennäkemättömän vaurauden, tiedon ja voiman keskittyminen;
- Valvontatalouden peruskehys;
- Merkittävä uhka ihmisen sisäiselle luonnolle 21. vuosisadalla, kuten teollinen kapitalismi oli ulkoiselle luonnolle 19. ja 20. vuosisadalla;
- Uuden välineellisen voiman alkuperä, joka vaatii määräävää asemaa yhteiskunnassa ja esittelee hämmästyttäviä haasteita markkinademokratialle;
- Liike, jonka tavoitteena on asettaa uusi kollektiivinen järjestys, joka perustuu täydelliseen varmuuteen;
- Perustavanlaatuisen ihmisoikeuksien pakkolunastaminen, joka ymmärretään parhaiten vallankaappausena ylhäältä alas, tavoitteena ihmisten suvereniteetin murtaminen.

Zuboffin käsityksen mukaan käynnissä on vallankaappaus ylhäältä alas, sydänjuuriimme ja ajatuksiimme saakka. Vallankaappaus, joka perustuu vapauden välineellistämiseen tiedon avulla,

sosiaalisten vuorovaikutussuhteiden murskaamiseen radikaalin, vaihto/voittoperusteisen välinpitämättömyyden synnyttämiseksi. Tämä uusi välineellinen voima on ”kerännyt voimansa ihmiskunnan, ja myös demokratian ulkopuolella” (p. 516)

Siten meille 1980- luvun lopulla maahan tuotu kulttuuriliberalismi yksilö- ja kulutuskeskeisyydessään - joka toimi myös talousliberalismin viestintuojana – on kääntynyt tuon vapauden massamittaiseksi valvonnaksi – valtio ei olekaan keskeinen uhka vaan ne, jotka puhuvat globaalista, vapaasta yksityisestä sopimusoikeudesta koskapa he tietävät kuinka tuo toisten – palkkatyötä tekevien - vapaus voidaan organisoida tuottamaan voittoa.

Valvontapääoman massamittaisen tuotantovälineistön voima kohdistuu nyt siihen, mitä ennen pidettiin tuotannon ulkopuolisena: sosiaalisiin yhteisöihin, julkiseen, yhteisölliseen toimintaan, tiedon ja kokemuksen muodostukseen, kulttuuriin, teoriaamme elämästä. Sanalla sanoen: kun edessämme väikkyy toisaalla ulkoisen luonnon tuhoutuminen, niin toisaalla, toinen ”näkymätön käsi” pusertaa meistä viimeisenkin hiki, ei vaan kokemustipan palvelukseensa.

Palatakseni opintoihini ...

Kun 1970 -luvulla olimme nuoria ja radikaaleja – nyt vain radikaaleja – psykologian opiskelijoita, käänsimme katseemme kahtaalle oppiaksemme elämästä muutakin kuin ärsykeitä ja reaktioita: psykoanalyysiin ja minä erityisesti neuvostopsykologiaan, jota Suomessa ei silloin vielä paljonkaan tunnettu (A. N. Leontjev, A. R. Luria, S. L. Rubinstein, B. F. Lomov, L. S. Vykotski ja monet muut). Tällöin avainkäsitteeksi nousi sisällöllinen toiminta (Tätigkeit, Handlung, Tat), ja sitä kautta klassisen saksalaisen filosofian peruskäsitteet maailman ymmärtämiseen. Lopun arvaattekkin ...

Viitteet

Holland, J. G, Skinner, B. F. 1961. The Analysis of Behavior: A Program for Self-Instruction Edition, New York: Mcgraw-Hill College.

Zuboff, S. 2019. The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power. PublicAffairs. Kindle Edition.

Samoja teemoja olen itse käsitellyt mm.

Volanen, M. V. 2008. Sivistyksen koetinkivi. Teoksessa Nummela, P., Friman, M. Lampinen, O. Volanen, M. V. (toim.) Ammattikorkeakoulut ja sivistys, 128-133. Opetusministeriö: Helsinki. Löytyy täältä: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/78947/opm34.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Volanen, M. V. 2006. Tämähän meni todella, hyvin ja kauniisti - kysymyksiä tuottamisen estetiikasta. Teoksessa Volanen, Friman, Lampinen, Nummela (toim.) Ammattien kutsu Ammattikorkeakoulut ja

estetiikka, 156-165. Opetusministeriön julkaisuja 2006:18. Helsinki: Yliopistopaino.

Volanen, M. V. 2007. Tuottava järki, teoksessa Kotila, H., Mutanen, A., Volanen M. V. (toim.) Taidon tieto, Helsinki: Edita Oy

Volanen, M. V., 2006, Filoteknia ja kysymys sivistävästä työstä. Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylä: Yliopistopaino

2019 - 02

Luonto vihollisena ja ystävänä

- 2019-02-16 13:59

Olette varmaan huomanneet, että minua kiinnostaa sanojen syntyhistoria, *etymologia*. Niin nytkin, ystäväpäivänä.

Mihin viittaa suomen kielen sana *ystävä*, alunperin? Sitä ei varmuudella tiedetä. Yksi ehdotus on, että se on lähtöisin rintaa ja tai syliä merkitsevän sanan *yskä* johdoksista **yskätä*, syleillä. Toinen ehdotus on, että se on germaaninen laina sanasta **wunskja* (haluta, toivoa).

Viha -sana on puolestaan myrkkyyne ja tulehdukseen viittaava arjalainen laina (< **visa*). Myrkyne, sopen ja vihreän värin yhdessä esiintyminen on myös sanan *vihreä* taustalla. Siten hieman yllättäen, vihreällä ja vihalla on yhteistä merkityshistoriaa.

Sivumennen todettuna: punainen puolestaan viittaa sanaan *puna*, jonka takana on ihon karvoituksen punertavuus.

Englanninkielen sanan *friend* kantana on rakkaus (< **pri*). Kiinnostavasti vain yhden kirjaimen erolla *fiend* viitataan viholliseen (< **pe(i)*, satuttaa). Vihollinen, *enemy*, on lähtökohtaisesti ei-ystävä (< *inimicus*). Useissa kielissä – kuten kreikan, latinan ja venäjän kielissä – tehdään ero henkilökohtaisen vihollisen ja yhteisöllisen (sota)vihollisen välillä.

Entä sitten luonto, *nature* (< antaa elämä, siittää, synnyttää)? Kirkollisen tulkinnan mukaan luonto ei ole syntynyt luonnosta itsestään vaan niin totuus kuin todellisuuskin on tuotettu, mutta ei ihmisen vaan jumalan toimesta: ensin oli sana ja vasta sitten tuotettiin luonto.

Keskiaikaisen kirkollisen sivistysajatuksen mukaan jokaisen tulee antaa jumalalle mahdollisuus tulla esiin itsessään; maailman realiteeteista tulee totta, todellisuutta (*Wirklichkeit*) tämän myötä. Tämä ”tosi luonto”, luonne löydetään annettuna ja sen löytyminen antaa meille valaistuksen: maailman realiteetit eivät aina vastaakaan todellisuutta. Ja tämä havainto motivoi meidät toimintaan: luonto, niin kuin se meille itse kullekin ilmeneekin, on muokattava vastaamaan tosi luontoa, jumalan kuvaa. *Sana* siis

kurittaa ja pakottaa luonnon ”todelliseen” muotoonsa, alistaa sen – kuten tätä nykyä tiedämme, huonolla menestyksellä.

Modernismin myötä humanistit pudottivat jumalan kuvan pois kuvioista ja päättelivät että ihminen asettaa itse itsensä: minä olen minä *tai* valtiokansalaisena minä olen minä *tai* minä olen jumala.

Tämä kolmas valistuksellinen, luonnontieteellinen ja Ranskan suuren vallankumouksen idea siirsi luonnon – sisäisen ja ulkoisen - *Ihmisen* ulkopuolelle tutkittavaksi ja muokattavaksi, siis tutkimuksen ja sittemmin tuotannon kohteeksi. Vapaus, veljeys ja tasa-arvo eivät ole siis jumalan tai luonnon rajoittamia tai määrittämiä vaan ihmisten sovittavissa olevia tosiasioita (*Tatsache*, tekoasioita).

Vuosituhanne yksilökohtainen ja yhteisöllinen kamppailu luonnonvoimien kanssa kääntyi teollisen tuotannon, kapitalismin synnyn ja sitä palvelevan teknologisen kehityksen myötä mittasuhteiltaan sodaksi luontoa vastaan: ulkoinen luonto muuntui raaka-ainelähteeksi ja sittemmin kaatopaikaksi, sisäinen luontomme kalpeni työvoiman lähteeksi, ja sittemmin myös kulutusvoiman ylläpitäjäksi. Kunnioitetusta, pelätystäkin ystävästä – luonnosta - muotoutui nujerretuksi otaksuttu väline taloudellisen kierron ylläpitämiseen: raha -> tuotanto -> enemmän rahaa.

Kun monissa kielissä tehdään ero yksilökohtaisen ja yhteisöllisen vihollisen välillä, osaammeko tehdä eroa yksilökohtaisen ja yhteisöllisen ystävän välillä? Onko meillä sanaa yhteisölliselle ystävälemme? Mitä kuvia meidän tulisi kasvattaa ja helliä nyt mielessämme, itse kunkin ja yhteisönä?

Jos kansakunta (*nation* < *natus, nasci* olla syntynyt) määrittää itse itsensä vihollisen ja sodan kautta, se määrittelee itsensä pelon kautta (< *pelemikso?* panna vapisemaan). Säilyäkseen voimissaan kansakunnan on tällöin alati kehitettävä kuvia vihollisista – ei siis jumalista tai luonnosta – jotta voisi määritellä itsensä. Samalla kansakunta määrittelee itsensä viholliseksi jollekin toiselle ja itselleen.

Kun vihollisen kanssa käydään yksilökohtaista taistelua, jopa elämästä ja kuolemasta, tai yhteisömittaista sotaa, ystävän kanssa ollaan kumppaneita (*companion, com* (yhdessä) + *panis* (leipä)).

Tämän ystävän kanssa tehdään työtä, vapaata työtä: ”vapaa työ on luonnon itsevälitystä” (*Marx*), se on runoutta tulevasta, *poeta faber*. Tällöin jaamme yhdessä saman tilan, maapallon, olemme siis, tovereita, *comrades* (< *camarada*, hän, joka jakaa yhteisen huoneen) – meidän tulisi siis antaa tilaa (mieli)kuville kumppanuudesta, toveruudesta, työn runoudesta.

Kun välttämättömyyden pakosta - selvitäksemme itse *ihmisinä* – haluamme palauttaa luonnon rakkaaksi ystäväksemme, on meidän niin tehdäksemme rakennettava uusiksi ajatus kansakunnasta. Kansakunta ei voi määritellä itseään sodan ja vihollisuuden kautta vaan kulttuurinsa kautta, ts. *kestävällä* teoriolla elämästä ja sen ylläpitämisestä. Se ei ole kansojen välisyyttä (*international*) vaan kansojen yhteisyyttä (*intranational*), kanssalaisuutta.

Lähteitä

--- 2019. Online Etymology Dictionary. <https://www.etymonline.com> Haettu 15.02.2019.

Häkkinen, K. 2013. Nykysuomen etymologinen sanakirja. Helsinki: Sanoma Pro.

Meri, V. 2002. Sanojen synty - Suomen kielen historiaa esittävä hakuteos koko kansalle. Jyväskylä: Gummerus.

Ajatuskoe: Valtiovarainministeriö osuustoiminnallisena pankkina?

- 2019-02-21 12:43

Tutkijat käyvät tätä nykyä intensiivistä keskustelua rahan syntyperästä: onko se valtiovalta vai vaihdon piiri?

Jospa tässäkin tapauksessa olisi huomioitava molemmat vanhemmat, sekä isä että äiti. Valtio, vallan lähteenä, isänä, ja äiti, elämän antajana ja arvon kantajana vaihdon piirissä. Valtio määrää millä maksetaan, mikä on arvon mittayksikkö, mutta valtio ei pysty viimekädessä määrittämään mikä on rahan reaalin arvo kun tavaroita ja palveluita vaihdetaan.

Valtiovalta on kuitenkin antanut sekä yksityisille pankeille että keskuspankeille oikeuden luoda rahaa tyhjästä tai oikeastaan velkaa tyhjästä, joka valtiovallan siunauksella katsotaan käyväksi rahaksi: se antaa vaadeoikeuden maailmaan joiltakin osin, vaikka sen osoittamaa arvoa ei olisi vielä olemassakaan. Lainattu raha on siis vasta resurssi, mahdollisuus arvon tuottamiseen.

Valtiovalta, julkinen valta yleensäkin, kerää tulonsa veroina. Ajatus on, että verot kerätään jo saadusta tulosta jälkikäteen, *ex poste*, kuinkas muutenkaan. Verojen keräämishetken menot on kuitenkin jo maksettu ja siten veroilla varaudutaan maksamaan ennakoitavissa olevia, tulevia kuluja, *ex ante*, etukäteen.

Siten julkinen valta toimii kuin pankkiiri: sen keräämät varat ovat resursseja arvojen tuottamiseen eikä rahaa maksamaan tämän hetkisiä menoja, ne on jo maksettu.

Julkinen valta ei siis kerää rahaa julkisten kulujen maksamiseen vaan antaa lainaa julkiseen ja yksityiseen tuotantoon (opetus, terveys, liikenne, turvallisuus, infrastruktuuri ...) ja saa lainansa takaisin verojen kautta. Näillä lainoilla on siis mahdollistettu yhdessä sovittujen arvojen tuottaminen eikä siis vain kulutettu jotain muualla tuotettua. Verotuksen tasolla päätetään mikä on annetun lainan korko riippuen siitä mikä on rahoitustilanne, ts. onko korko positiivinen tai negatiivinen. Tarvittaessa voidaan kääntyä keskuspankin puoleen rahoituksen ohjauksen toteuttamiseksi.

Julkestalouden ja kotitalouksien tuotanto on yhteisöllisyyden ja yhteisövoiman lähde, jokapäiväisen arkielämän tuki ja turva, ihmisarvon perusta. Sitä yritykset hyödyntävät tuotannossaan – tosin maksaen vain *työvoimasta* ja saaden kaiken muun lähes luontaisena.

Voisimme vielä ajatella, että julkinen, valtiovarainministeriön hallinnoima pankki on osuustoiminnallinen pankki, jonka omistajina toimivat kansalaiset, valtuustona eduskunta ja hallituksena valtioneuvosto.

Mitäs sanotte?

Kohti uutta osaamisen aikaa ??

- 2019-02-24 11:46

Kaikessa hiljaisuudessa kansallinen ajatuspajamme SITRA on aivan äskettäin julkaissut kolmenkymmenen yhteiskunnallisen toimijan yhteisen tahtotilan elinikäisestä oppimisesta: *Kohti osaamisen aikaa* (Sitran selvityksiä 146, helmikuu 2019).

Tämän yhteisen tahtotilan ovat työstäneet esiin puheenjohtajat/päälliköt, jotka edustajat seuraavia yhteiskunnallisia toimijoita: SAK, Akava, TEM, OPH, VM, SAMOK, EK, KT, Keva, VNK, OKM, SYL, AMKE, OAJ, OSKU, Varma, SY, UNIFI, Sivistystyönantajat, STTK, Karvi, VTML, Ilmarinen, Keskuskauppakamari, TELA, STM, Suomen kuntaliitto, SAKKI, Arene, Vapaa Sivistystyö.

Mukana ovat siis kaikki Suomen keskeiset etujärjestöt ja laajasti valtiovallan korkeinta virkamiesjohtoa. Puuttuuko joukosta joku? Ainakin poliittiset päätöksentekijät. Kun vertailee selvitystä nyt pöydälläni oleviin eri puolueiden eduskuntavaaliohjelmiin, ei voi kuin todeta, että niissä liikutaan aivan eri vuosikymmenillä, ellei menneellä vuosisadalla.

Selvityksen lähdeluettelo on kovin lyhyt, joka viittaisi siihen, että tutkimuskaan ei ole ollut keskusteluissa mukana riittävällä painolla. Toinen kirja (!), joka löytyy lähdeluettelosta, on Klaus Schwab'in: *Neljäs teollinen vallankumous (The Fourth Industrial Revolution)* vuodelta 2016.

Kuinkas ollakaan, professori *Klaus Schwab* on Maailman talousfoorumin perustaja ja johtaja. Häneltä on tullut jo uudempikin kirja *Nicholas Davisin* kanssa: *Neljännän teollisen vallankumouksen tulevaisuuden muotoileminen – opas paremman maailman rakentamiseksi (Shaping the Future of the Fourth Industrial Revolution, A guide to building a better world, 2018)*. Kirjoittajat arvioivat teoksessaan neljännän teollisen vallankumouksen ehtoja ja seurauksia sekä sen hallinnoinnin vaikeuksia.

Mistä siis onkaan kysymys?

Kysymys on oppimisesta ja osaamisesta. Maailman talousfoorumin kyselyn mukaan (2018) työtä synnyttävien investointien lokalisoinnissa ensisijainen tekijä on lahjakkuuksien saatavuus (*talent availability*) ja vasta toissijaisesti työn kustannukset (*labour cost*) lähes kaikilla toimialoilla.

Mitä pitäisi siis osata? Tässä kymmenen kärjessä samasta raportista:

- Analyyttinen ajattelu ja innovaatiokyky
- Aktiivinen oppiminen ja oppimisstrategiat
- Luovuus, omaperäisyys ja aloitteellisuus
- Teknologinen suunnittelu ja ohjelmointi
- Kriittinen ajattelu ja analyysi
- Monimutkaisten ongelmien ratkaisu
- Johtajuus ja sosiaalinen vaikuttavuus
- Tunneäly
- Argumentointi, ongelmanratkaisu ja ideointi
- Systemianalyysi ja arviointi

Paikallinen selvityksemme muotoilee saman asian - siis mitä kaikkien pitäisi osata – seuraavasti, tosin vain alaviitteessä, mm. EU:n määrittelemiin elinikäisen oppimisen avaintaitoihin viitaten:

- 1) Viestintä äidinkielellä,
- 2) Viestintä vieraalla kielellä,
- 3) Matemaattinen sekä luonnontieteiden ja tekniikan alan osaaminen,
- 4) Digitaaliset taidot,
- 5) Oppimistaidot,
- 6) Sosiaaliset ja kansalaisuuteen liittyvät taidot,
- 7) Aloitekyky ja yrittäjäyys,
- 8) Kulttuurin tuntemus ja ilmaisumuodot.

Nämä eivät kuitenkaan tahtotilan muodostajille vielä riitä vaan niihin lisätään ”itsetuntemus, ajattelutaidot, yhteisötaidot, kyky huolehtia omasta toiminta- ja työkyvystä. Ajattelutaidot ovat laaja-alaista osaamista, jota oppilas tarvitsee tiedon hallintaan, käyttämiseen, soveltamiseen sekä uuden tiedon luomiseen, ongelmanratkaisuun, päättelyyn ja päätöksentekoon.” (s. 12, alaviite)

Eikös tämä kuulosta jo melkoiselta umpikujalta: osaamista pitäisi olla saatavilla aivan toisessa mitassa, eri sisällöissä kuin nyt ja vieläpä nopeasti – jos töitä halutaan tehdä! Eipä ihme, että johtavat virkamiehet ovat juuri esittäneet, että Suomessa tulisi vuoteen 2030 mennessä kouluttaa uudelleen miljoona ihmistä!

Systemivirhe

Suomessa koulutusjärjestelmän kehittäminen on yleensä aloitettu varhaiskasvatuksesta ja peruskoulusta, ja sitten on yritetty edetä toisen asteen koulutukseen ja korkeakoulutukseen enemmän tai vähemmän epäonnistuen, aikuiskoulutuksen uudistusten jäädessä aina pussinpohjimmaisiksi, seuraavaksi, joskus sitten myöhemmin toteutettavaksi.

Nyt asetelma on toinen: lähtökohtana on se, millaisen opinpolun itse kunkin olisi kuljettava ja itselleen rakennettava, jotta aikuisena, täysivaltaisena kansalaisena omaisi tiedot, tahdon ja taidot asettaa, arvottaa ja ratkaista eteen asettuvia, aikakaudelle ominaisia haasteita.

Tavoite on siis kokonaisvaltainen. Kysymys ei siis ole perinteellisen (palkka)työläisen tai yksittäisen kansakunnan jäsenen osaaminen vaan oman ja yhteisönsä elämän tuottajan ja kansojen yhteisön jäsenen, kanssalaisen sivistyksestä.

Tarvitaan systeemistä johtamista

Edellä mainitussa uudessa kirjassaan Schwab ja Davis vaativat siloistuneen, vaiheittaisen ja osakohtaisen johtamisen sijaan systeemistä johtamista. Tätä he luonnehtivat kirjassaan mm. seuraavasti:

”Systeeminen johtaminen ei pyri ylhäältä alaspäin suuntautuvan valvonnan vaatimiseen eikä valtaryhmittymien näkymättömään vaikuttamiseen, vaan pikemminkin se on toimintakehys, joka valtuuttaa kaikki kansalaiset ja organisaatiot tekemään innovaatioita ja investointeja sekä tuottamaan arvoa keskinäisen vastuun ja yhteistyön hengessä.” (221).

Systeemisen johtamisen kentät ovat teknologinen, hallinnollinen (*governance*) ja arvojohtaminen. Systeeminen johtaminen ”edellyttää kaikkien sidosryhmien - yksityishenkilöiden, yritysjohtajien, sosiaalisten vaikuttajien ja poliittisten päättäjien - toimia.” (221)

On arvioitava se, ”mitä normeja, standardeja tai määräyksiä saatetaan tarvita sen varmistamiseksi, että demokraattinen osallistuminen ja kansalaisten toimijuus säilyvät uusien teknologioiden ennustettavuutta ja vaikuttavuutta arvioitaessa. (226).

Teknologiset valinnat ovat aina poliittisia valintoja. Siksi jokaisella on perusteltu syy toimia poliittisesti, olla poliittinen. ”Kansalaisyhteiskunnan järjestöt auttavat varmistamaan sen, että ihmiset, joiden ääni muutoin voidaan jättää huomiotta tai syrjäyttää, tulevat huomioiduksi niiden piirissä, joilla on enemmän päätöksentekovaltaa - auttaen yrittäjiä, yrityksiä, sijoittajia ja insinöörejä ymmärtämään paremmin, miten niiden kehittämä teknologia vaikuttaa yhteiskuntaan kokonaisuudessaan. (237)

”Olipa meidän agendamme mikä tahansa, niin planeetan säilyttämisen merkitys tuleville sukupolville, ihmiselämän arvo, kansainväliset ihmisoikeusperiaatteet ja vilpittömät huolenaiheet globaaleista asioista voivat toimia lähtökohtana, jos ja kun tunnustetaan se, että teknologisen kehityksen viime kätiset tavoitteet ovat aina maapallo ja sen ihmiset. Yksinkertaisesti sanottuna neljännen teollisen vallankumouksen etenemisen on tapahduttava ihmiskeskeisen renessanssin kautta. (228)

Mistä nyt tuulee? Klaus Schwab perusti Maailman talousfoorumin vuonna 1971. Hänen kirjansa Nykyaikainen yritysjohtaminen konepajateollisuudessa (*Moderne Unternehmensführung im Maschinenbau*) ilmestyi samana vuonna. Hänen perusnäkemyksensä oli jo tuolloin, että nykyaikainen yritys ei voi palvella vain osakkeenomistajia (*shareholders*), vaan myös kaikkia sidosryhmiä (*die Interessenten, stakeholders*) pitkän aikavälin kasvun ja vaurauden saavuttamiseksi.

Tässä uudessa kirjassaan hän jatkaa rajankäyntiä valtiollisen ja yksityisen taloudellisen intressin välillä tuoden siihen mukaan kansalaisyhteiskunnan kolmanneksi osapuoleksi ja vedoten viimekädessä ihmisoikeuksiin. Systeeminen johtaminen sitoo teknologian kehittämisen ja hallinnonin

yhteiskunnallisiin arvoihin, poliittisen toiminnan turvaamiseen ja jopa sen välttämättömyyteen: ”Vahva sitoutuminen yhteiskunnallisiin arvoihin voi levitä läpi työorganisaation, ja antaa tarkoituksen työntekijöille, jotka haluavat vaikuttaa myönteisesti yhteiskuntaansa työnsä kautta, ja vaikuttaa organisaation maineeseen sekä sen sisä- että ulkopuolella. (229)

Tahtoa on, entäs tiedot ja taidot

SITRAn selvitys lataa esiin etujärjestöjen ja valtiovallan virkamiesjohdon vakaan tahdon tehdä jotain koulutusjärjestelmämme systeemivirheille. Jäämme odottamaan mikä on tietopohja ja mitkä ovat keinot tämän tahtotilan toteuttamiselle. Pari vinkkiä olisi ehkä paikallaan:

- Työ on organisoitava sivistäväksi *learning by making* -periaatteen mukaan. Sivistys on tietoa, tahtoa ja taitoa asettaa, arvottaa ja ratkaista aikakauden keskeisiä haasteita. Tällöin työyhteisö päättää yhdessä mitä, miksi, miten, milloin ja missä työt tehdään.
- Peruskoulun aine- ja luokanopettaja korosteiset pedagogiikat on koostettava yhteen siten, että perinteen siirtämistä korostava snellmannilainen ja käytännöllispraktista työtä korostava cygnaeuksellinen juonne rakentuvat yhteen toinen toisiaan tukien ja rikastaen. Siis osaamistakuu ja positiivinen diskriminointi mahdollisuuksien tasa-arvon sijaan.
- Toisen asteen koulutus on koostettava kaikille yhteiseksi kolmivuotiseksi perusopistoksi. Se on perusopetusta kaikille, mutta ei enää peruskoulu eikä vielä yliopisto. Perusopistossa tiedon tuottamisen taito ja taidon käytön tuottama tieto rakentuvat yhdeksi pedagogiseksi periaatteeksi, jossa tuottamalla oppimisella (*learning by making*) keskeinen asema.
- Rakentumassa oleva opintojen henkilökohtaistettu ja resurssoitu polkumalli on mahdollista toteuttaa vain, jos sen rakenteelliset esteet puretaan. Siten opiskelijoilla tulee olla mahdollisuus peruskoulusta valmistuttuaan rakentaa toisen asteen opinto-ohjelmansa sen mukaan, mitä aikovat tehdä tämän kouluttautumisen jälkeen: aikovatko mennä yliopistoon, jossa on perustutkimuksen ja käytäntöperusteisen tutkimuksen ohjelmat vai työopistoon, ts. työperusteisesti opiskelemaan läpi työelämän hyvin monimuotoisesti ja sopivasti jaksottuen työ- ja perhe-elämän ehtojen mukaisesti.
- Yliopistojen tavoite on tiedon ja tiedon muodostukseen ja tuottamiseen liittyvien taitojen avoin, yhteisöllinen ja julkinen kehittäminen ja levittäminen *globaalin kansalaisyhteiskunnan* muodostamassa ekologisessa toimintatilassa. Sivistyksellinen tieto, taito ja luonne olennoituvat maailmaa rakennettaessa, eivät vielä sitä kuvatessa.
- Työpaikka on opintopaikka. Työsopimuksessa on selkeästi määriteltävä opintojen aika, paikka, muodot ja opiskelun vaatimat resurssit.

Viitteet

SITRA. 2019. Kohti osaamisen aikaa 30 yhteiskunnallisen toimijan yhteinen tahtotila elinikäisestä oppimisesta. Sitran selvityksiä 146, helmikuu 2019.

Schwab, K. 2016. The Fourth Industrial Revolution. World Economic Forum. Kindle Edition.

Schwab, K., Davis, N. 2018. Shaping the Future of the Fourth Industrial Revolution. Penguin Books Ltd. Kindle Edition.

WEF 2018. The Future of Jobs Report. Centre for the New Economy and Society. Geneva: World Economic Forum.

2019 - 03

Kakun kasvattajat ja jakajat

- 2019-03-02 17:02

Kaksi haastattelua

Elinkeinoelämän puolestapuhuja *Talouselämä*-lehti on haastatellut äskettäin sekä suorasanaista historioitsijaamme **Teemu Keskisarjaa** (TE 3/2019) että aina niin kepeän arroganttia **Björn Wahlroosia** (TE 6/2019).

Minulle hieman yllättäen Wahlroos - tuttavallisesti, yhteinen Nallemme - viittaa myönteisesti Teemun haastatteluun: ”Ystäväni ovat sanoneet, että jos sinä Nalle olisit sanonut saman asian, sosiaalinen media olisi räjähtänyt. ... Akateemisella tutkijalla on ihan sama syvä huoli rahojen loppumisesta.”

Mitä Teemu tuli nyt sanoneeksi?

Tässäpä muutama sitaatti: ”Nykyinen elämän menomme perustuu kangastuksiin, maksajat loppuvat kesken”

”Yksityinen ihminen on taantunut kapaloivaiheeseen, jossa joku korkeampi voima paapoo ja huolehtii kaikista hänen tarpeistaan ja toiveistaan. Sen kun vain olla möllötät ja vaadit lisää. Yhteiskunta rakentaa sairaalan, urheilukentän, kirjaston ja koulun, mutta saa palkakseen vain syytöksiä eriarvoistamisesta.”

”Tämä malli ei voi kestää ikuisuuksia. Etenkin kun tiedämme, että joka ainoan roposen yhteisen hyvän eteen tuottaa loppujen lopuksi liike-elämä.

”Yritykset eivät kenties enää jaksakaan kantaa sitä taakkaa, joka niille on yksilöiden löysäilystä säilytetty. Jopa somessa vetelehtimisestä on tullut ihmisoikeus.”

”Kaikki tässä ympärillämme, Musiikkitalo, Oodi, jopa rautatieasema, on loppujen lopuksi rahoitettu liike-elämän pussista. Suomi on yhdeltä pohjavirtaukseltaan yrittäjien uskomaton menestystarina.”

... eipä ihme, että Nalle tykästy.

Nallen huolet

Nallen huolena puolestaan on, että yritykset eivät investoi Suomeen vaan ulkomaille, menestyksellisesti tosin. Ideoista ei siis ole puutetta. ”Halu ansaita entistä enemmän rahaa tuottaa investointeja” ... ”Investointien puute ei voi kertoa omistajien ahneudesta. Suomeen ei investoida, koska hirveän monesti maailmasta löytyy joku muu kolkka, jossa saman investoinnin voi tehdä paremmilla taloudellisilla edellytyksillä.”

Näitä edellytyksiä Suomessa parantaisi Nallen mukaan kakun uudelleenjako purkamalla työsopimusten yleissitovuus, yhteisöverosta luopumalla tai sen merkittävä laskemisella, henkilöverotuksen korkeimpien marginaaliveroasteiden laskemisella, omistajuutta tukevalla verouudistuksella: ”Omistaminen on häkellyttävän paljon edullisempaa Norjassa ja Ruotsissa kuin Suomessa.”

Vielä muutama vuosi sitten (2005) Nallemme oli sitä mieltä, että ”kotimaista omistajuutta ei tarvita mihinkään. Yritykset tarvitsevat vain riskiä ottavia sijoittajia, hyviä hallituksia ja toimitusjohtajia”.

Hän korjaa nyt tuota lausumaansa: ”Tuo oli globalisaation hurmosajan lausunto. Jos Suomi olisi pärjännyt globalisaatiossa hyvin, sanoisin noin uudestaan. Luulen kuitenkin, että tie takaisin kohti investointeja ja menestystä tulee edellyttämään sitä, että siinä on mukana sijoittajia ja kapitalisteja, joilla on myös muita kuin puhtaasti taloudellisia syitä investoida Suomeen.”

Isänmaallisia kapitalisteja siis - eikös se ole perusuomalaisten märkä uni?

Kakun kasvattajat ja jakajat

Talospoliittisessa keskustelussa meidät usein jaetaan kahteen porukkaan: kakun kasvattajiin ja kakun jakajiin. Investoijat, yritykset ja yrittäjät kasvattavat kakkua ja julkinen talous ja ay-liike puolestaan ovat vain jakamassa toisten aikaansaannoksia.

Ei kuitenkaan voi olla tuottamista ilman kuluttamista eikä kuluttamista ilman tuottamista. Ne liittyvät aina yhteen. Kaikki tuottaminen aiheuttaa kulutusta ja kaikki kulutus on samalla myös tuottamista.

Kuluttava tuotanto

Yritysten kilpailullinen pakko tuottavuuden lisäämiseen – ja siten arvokakun uudelleenjakoon yritysten kesken – merkitsee ihmistyön suhteellisen osuuden vähentämistä tuoteyksikköä kohden. Se taas merkitsee pakkoa tuottaa yhä useampia tuoteyksikköjä riittävän arvomäärän tuottamiseksi ja voiton takaamiseksi. Tämä tarkoittaa myös lisääntyvää luonnon raaka-aineiden käyttöön ottamista.

Yritysten tavoitteena ei ole ensisijaisesti kakun kasvattaminen, arvon tuottaminen, vaan voiton takaaminen. Tämä tapahtuu paradoksaalisesti siten, että pyrkiessään tuottavuuden parantamiseen ja oman markkinaosuuden kasvattamiseen/säilyttämiseen – joka on niille kilpailullinen välttämättömyys -

ne samalla pienentävät jaettavaa arvokakkua suhteessa käytettyihin resursseihin.

Yritykset kyllä lisäävät tuotantoaan mutta vähenevässä määrin tuottavat uutta taloudellista arvoa kutakin tuotantoyksikköä kohden ... ja kun ihmistyön määrä vähenee kussakin tuoteyksikössä, loppuvat ajan myötä ostajilta rahat – tai tarkemmin sanoen rahat, joilla on arvoa – ellei tuotettujen tuoteyksikköjen määrää jatkuvasti lisätä.

Jostakin olisi silti vielä löydettävä ostajia tuotteille. Ostajien etsimiseen ja taivutteluun käytetäänkin aivan tolkuton määrä aikaa, vaivaa ja energiaa mainostamisen ja markkinoinnin välinein, tätä nykyä myös rajusti muokkaamalla uusiksi yhteisöjemme toimintoja.

Tämä ongelma – rahan vähyys - on ratkaistu jo aikoja sitten etäännyttämällä yritysten ja enenevässä määrin nyt myös julkisen vallan kirjanpito jo tuotetuista tai luonnon arvoista tulkitsemalla raha velaksi, vaateeksi arvoille, joita ei ole vielä tuotettu: taseita voidaan kasvattaa kaksoiskirjanpidon periaatteiden myötä loputtomasti, jos usko säilyy, että jostakin joskus löytyy se viimekätinen ostaja ja maksaja. Tämä viimekätinen maksaja on luonto.

Tuottava kulutus

Julkisen valta voi laittaa verot maksuun vasta sitten kun tulot, joista verot maksetaan, on itse kukin jo saanut. Kuinkas muutenkaan. Veroja ei kuitenkaan kerätä jotta voitaisiin maksaa välittömiä menoja - nehän on jo maksettu. Veroilla varaudutaan niihin tuleviin kuluihin, joita julkishallinto ennakoi edessä olevan.

Julkishallinto toimi pitkään ikään kuin menneen ajan pankkiiri: se kerää varat, jotka se sitten lainaa mitä moninaisimpina menoina eri palveluiden tuottamiseen ja kerää lainansa takaisin veroina.

Nykyään kuitenkin keskuspankit ovat ottaneet saman roolin kuin yksityiset pankit luotonantajana: ne rahoittavat taloutta ns. fiat - rahalla, jolla ei sitä liikkeelle laskettaessa ole mitään arvoa, mutta joka sille muotoutuu, kun se esimerkiksi siirtyy yksityisten yritysten ja pankkien taseisiin omaisuusarvoiksi, ts. kun se sidotaan johonkin ulkopoliseen reaaliiseen omaisuuserään. Tämä arvo on tietysti arvotonta arvonnousua.

Julkishallinnon rahoitus – fiat -rahan mahdollisella tuella - tuottaa kuitenkin reaalista arvoa ja kasvattaa yhteisesti jaettavaa kakkua julkisena, yhteisöllisenä ja kotitaloustuotantona erityisesti siltä osin mikä rakentaa meidän arkielämämme arvoa ja moninaisuutta: kuten esim. sosiaali- terveydenhoito, koulutus, oikeus- ja demokratia, asuminen, ravinto, liikenne ja tiedonvälitys, infrastruktuurin rakentaminen ja ylläpito.

Kotitalouksien tuottama arvonlisäys (brutto) Suomessa oli vuonna 2016 noin 95MM€, josta vajaat 79MM€ jätetään kirjaamatta BKT:hen, joka oli tuolloin noin 216MM€, joka siis sisältää noin 16MM€ kotitaloustuotantoa.

Kotitaloustuotannon arvonlisäys (brutto) suhteessa BKT:n on siis noin 36,5%. Julkisyhteisöjen osuus

bruttoarvonlisäyksestä samana vuonna oli noin 19,6% eli noin 42MM€.

Kysymys ei ole enää vain yksittäisessä yrityksessä tuotetun arvon funktionaalisesta tulonjaosta palkansaajakorvausten ja omaisuus- ja yrittäjätulojen välillä. Todettakoon kuitenkin, että vuodesta 2012 vuoteen 2017 palkansaajakorvausten suhteellinen osuus kansantulosta laski Suomessa 4,5% ja omaisuus- ja yrittäjätulot vastaavasti kasvaneet. On siis toteutettu vuositasolla noin 10MM€ tulonsiirto viime mainituille.

Kysymys on pikemminkin siitä, että julkis/yhteisöjen ja kotitalouksien tuottamasta arvosta on tullut yhteiskunnallistunutta lisäarvoa, joka on välttämätön ehto yksityiselle, kuluttavalle tuotannolle, mutta josta se maksaa vain murto-osan sen tuotantokustannuksista. Palkansaajat maksavat siis palkkaa itselleen, *sosiaalisena palkkana*.

Kuluttava tuotanto ja tuottava kulutus ...

Meillä on käsissä *pääomasuhteen prosessuaalinen ristiriita* (Marx): yritykset ovat pakotettuja kilpailun paineessa vähentämään oman tulonsa lähdettä, elävää työtä, painaen samalla alas tuoteyksikkökohtaista keskimääräistä työmäärää – ja siten niiden yksikköarvoa. Yrittäessään haukata suuremman osan arvokakusta, ne samalla kutistavat kakun kokoa suhteessa käytettyihin luonnonresursseihin.

Karkeasti arvioiden tuottavuus on maailmantaloudessa kaksinkertaistunut viimeisten noin 30-40 vuoden kuluessa. Tämä merkitsee, että samassa ajassa tuotetaan kaksi kertaa enemmän tavaroita ja palveluita kuin 70 -luvulla. Tuottavuutta edelleen lisättäessä ja voittoja turvattaessa on tuotantoprosessin läpi virrattava yhä suurempia tavaramääriä ja niiden raaka-aineita, jotta saavutettaisiin uusi tuottavuustaso: tuottavuuden lisääntyessä tuotannon läpi kulkevien aineiden määrän on kasvettava nopeammin kuin lisäarvo. (Ortlieb, 2010).

Jos työllistäisimme puoletkin maailman saatavilla olevasta työvoimasta tuottavuustasolla, joka nyt on välttämätön pääoman kasaantumiselle nykyisen kaltaisessa määrälliseen luonnonvarojen ja aineellisten hyödykkeiden kulutuksen kasvuun perustuvassa taloudessa, johtaisi se maapallon ekosysteemin romahtamiseen. (Ortlieb, 2010, soveltaen).

Työnoijat työnojiksi myös jääköön?

Palatkaamme lopuksi Teemun ja Nallen ajatuksiin. Teemu kysyy: ”Kuka on keksinyt, että töissä pitää viihtyä? ja vastaa: ”Historioitsijana en voi ymmärtää työn käsitettä ilman uupumusta, sapetusta ja kiusaamista. Ja huojennusta, kun pääset himaan tilipussi taskussa saunomaan ja juopottelemaan tai ruokkimaan lapset.” ”inhimillisen kivun ja sapetuksen määrä on vakio. Eivät suomalaiset ole nyt onnellisempia kuin sodan ja nälän kriiseissä. Onnihan on suhteellista kuten köyhyyskin.”
...”Syrjäytyneellä ihmisroskalla on tänään paremmat ruuat ja lääkkeet kuin 1700-luvun aatelismiehellä. Mutta elämän kipupisteet muuttuvat ja toleranssi laskee.”

Teemun lähes uskomaton kyynisyys sanoo suorasukaisesti sen mitä on Nallen sympaattisen arroganssin

takana: Halu ansaita entistä enemmän rahaa investoinneilla - siis toisten työllä – on oikeuttua, historiallisesti ja inhimillisesti jopa välttämätöntä, pakollista ja lopullinen ratkaisu, onhan ”inhimillisen kivun ja sapetuksen määrä ... vakio”. Rahalla ja uudistuvalla tekniikalla vain jaetaan uudelleen se kuka ja missä kärsii ja missäkin määrin sapettuu. Historian alku ja loppu samassa paketissa!

Olen yhtä mieltä Teemun kanssa, että tämä meno ei voi jatkua. Mitäpä jos saisimme kaikki olla mukana päättämässä mitä, miksi, miten, missä ja milloin tuotteita ja palveluksia tuotetaan ja kuinka tulokset käytetään?

Olisimme pakotettuja itse kukin oppimaan ja opiskelemaan luonnon ja siten oman elämämme ehdot herättäessämme oman tietoisien toimintamme kautta luontoa henkiin omaksi iloksemme ja lastemme toivoksi. Syntyisi siis teoria elämästä, kulttuuri, jossa sisäinen maailmamme ja maailman sisäisyys rakentuisivat yhteen kestäväällä tavalla.

Viitteet

Ortlieb, C. P. 2010. *The Lost Innocence of Productivity*. <http://www.exit-online.org/druck.php?table=transnationales&posnr=168> (haettu 12.04.2015).

Talouselämä -lehti. 2019. Teemu Keskisarjan haastattelu, 3/2019.

Talouselämä -lehti. 2019. Björn Wahroosin haastattelu 6/2019.

SOTE kaatui - mutta miksi?

- 2019-03-11 13:25

Ketjut ja polut

SOTE kaatui, mutta miksi? Kahta perussyötä on ehdotettu: koko hanke oli liian suuri ja monimutkainen kokonaisuus ja toisaalta että siinä yritettiin liittää yhteen öljyä ja vettä, yksityistä ja julkista palvelutuotantoa. Ei onnistunut.

Alkuperäisessä SOTE -hankkeessa ajatuksena oli vähintäänkin kolmenlainen integrointi: *vertikaalinen* (siis perus- ja erikoishoito), *horizontaalinen* (siis terveydenhoidon eri sektorit ja sosiaalihuolto) ja *ajallinen* (siis se, että eri hoitotapahtumat muodostavat loogisen ja etenevän hoitoketjun).

Kaikista näistä olisi pitänyt muodostua meille itse kullekin ymmärrettävissä ja hallittavissa oleva osa

oman elämänpolkumme kokonaisuutta ilman kohtuutonta pelkoa omakohtaisesta tai lähimmäisen selviämisestä, tai huolta talouden romahtamisesta.

Kun vertikaalinen ja horisontaalinen integraatio muotoilee kunkin tapahtuman rajat, sen sisällöllisen laajuuden ja syvyyden, ajallinen integraatio puolestaan ilmaisee ajatuksemme hyvästä elämästä ja sen kulusta.

Siten SOTE -haaste on loogiselta rakenteeltaan hyvin samanlainen kuin meillä on edessä sekä perusturvan, koulutuksen että työsuhteiden uudistamisessa: on pystyttävä irrottautumaan teollisen yhteiskunnan massaratkaisuihin, joihin sisältyy ylitsepääsemätön vaikeus tunnistaa ja tunnustaa yksilökohtaisten tilanteiden lähes loputon monimuotoisuus.

Tällä hetkellä jokaiseen askeleen ottamiseen, siirtymiseen tapahtumasta/tilasta toiseen liittyy riski putoamisesta johonkin ennalta arvaamattomaan pimeään tai ahdistavaan loukkoon, jota hallinnointi (*governance*) ei tunnista eikä tunnusta, ei SOTE -hallinto mutta ei myöskään koulu- tai työvoimahallinto, puhumattakaan yksityisen sektorin vastentahtoisesta suhtautumisesta koko integraatio -ajatukseseen.

Kysymys ei siis ole vain SOTE:sta vaan laajemmista periaatteista kuinka ”systeemimme” toimii. Edessä ei ole helpompia, yksikertaisempia, helposti lohkottavia ja ajoitettavia haasteita vaan päinvastoin: kaikkien haasteiden systeeminen luonne – ts. että kaikki riippuu kaikesta – korostuu.

Meidän on löydettävä yhteistä, yhdessä tuotettua yhteiskunnallista aikaa, siis vapaata aikaa hallinnoidaksemme yhdessä ja kukin omaa elämänpolkua – ei siis vapaa-aikaa työn vastakohtana. Kuten tiedämme koulu, *schole*, oli alun perin juuri tähän tarkoitettua omaa aikaa.

Historiallisesti tarkasteltuna, teknologisen ja yhteiskunnallisen kehityksen myötä meistä itse kukin on saanut henkilökohtaiseen käyttöönsä ja ohjaukseensa ennen näkemättömän määrän yhdessä tuottamamme yhteisöllisiä resursseja. Niiden enemmän tai vähemmän vaivaton käyttö ja yhteensovittaminen arkipäivässämme ilmenee meidän itse kunkin yleisälynä, *general intelligence*; älynä toimia mitä erilaisimmissa tilanteissa. Yleisäly on omaisuuttamme, mutta se ei realisoitu yksityisenä omaisuutenamme, vaan henkilökohtaisina ominaisuuksinamme, yksilöllisenä mutta yhteisöllisesti tuotettuna älykkyytenä.

Käteismaksusuhte

Normaalissa kaupankäynnissä lähtökohtana on, että voimme vaihtaa melkeinpä minkä tahansa mihin tahansa. Vaihdon piirissä emme siis moralisoi. Vaihdon väline – raha – näyttäytyy vain neutraalina välineenä, jolla ilmaistaan vaihdon arvo. Tälle käteismaksusuhteelle, *cash-nexus*, on olennaista, että se ei jätä sidoksia vaihdon osapuolten välille, kun vaihto on tehty – kiitollisuuden velkaa/iloa ei synny, kaikki voivat lähteä omille teilleen.

Kuten tiedämme, olemme tätä nykyä käteismaksusuhteessa ihmisiin ympäri maailmaa: se, mitä minä tai sinä maksan/t yksittäisestä tuotteesta tai palvelusta vaikuttaa satojen ja tuhansien ihmisten kohtaloihin. Nuo kohtalot eivät tule meille tietoon kauppaa käydessämme - jos lainkaan.

Osake-yhtiöiden lakisääteisenä tehtävänä on tuottaa voittoa osakkeenomistajille, jotka eivät kuitenkaan ole henkilökohtaisesti vastuussa yhtiön velvoitteista. Osakkeenomistajien vastuu on laissa rajoitettu ainoastaan heidän yhtiöön sijoittamiin varoihin. Kuten sanonta sanoo: voitot yksityistetään ja tappiot sosialisoidaan, ts. jätetään julkisen vallan maksettavaksi, jos yhtiön rahat eivät riitä.

Käteismaksusuhteella saamme kyllä tavarat ja palvelut markkinoille myytäväksi ja ostettavaksi, mutta tämän vaihtoarvoihin perustuvan globaalien taloussystemien arvoihin ei sisälly biosfääriin – ihmisen tai ympäristön – elämän ylläpitäminen ja uusintaminen. Tämä systeemivirhe on tuhoamassa koko systeemin olemassaolon edellytykset, koska se on rakentanut sisäisen ja ulkoisen luonnon reaalisen suhteen – työn ja tuotannon – arvolle, joka viittaa vain itseensä, ts. sillä ei ole mitään muuta arvoa kuin lisätä itseään.

Systeemien johtaminen

Systeemien johtaminen *käytännöllisen humanismin* (Marx) pohjalta edellyttää uutta lähestymistapaa teknologiaan, hallintointiin ja arvoihin. Se merkitsee, että teknologia ja taloudelliset arvot, joita rahalla mitataan, eivät ole vain välineitä, neutraaleja keinoja tavoitteeseen pääsemiseksi vaan niiden valintaan, tuottamiseen ja käyttöön liittyy olennaisia, yhdessä sovittavia sisällöllisiä arvoja; kysymys ei siis ole vain vaihto-, käyttö- tai näyttöarvoista vaan myös yhteisöllisistä arvoista, *commonal values*.

Kuinka sitten yhteisöllinen älymme, *general intelligence*, ja siten talouden pitomme voisi rakentua yhteisöllisten arvojen, *commonal values*, pohjalta?

Uskokaa tai älkää, mutta tätä pohditaan intensiivisesti mitä moninaisimmissa tutkimus- ja kansalaisryhmissä ympäri maailmaa. Otan esimerkiksi vain yhden niistä. Sitä vetää suomalainen professori *Akseli Virtanen*. Tutkijaryhmän nimi tätä nykyä on *The Economic Space Agency*, ECSA. Nimi viittaa pyrkimykseen rakentaa uuden tyyppisiä taloudellisia toimijatiluja. ECSA etsii ja suunnittelee:

1. uutta hajautettua arvomuotoa: yhteisöllistä, organisatorista, relativisovissa olevaa arvomuotoa, joka hyödyntää kykyämme toimia yksilökohtaisesti yhdessä, yksilöitymällä rakennamme yhteisöämme.
2. uutta tapaa laskea arvoja, siis kehittää arvon mittaustapoja, jotka kattavat eettiset lähtökohdat, mukaan lukien esteettiset ja laadulliset arviot siitä, mitä ajatellaan arvokkaaksi.
3. arvon suhteellisuutta ja yhteiskunnallisuutta – siis tapaa, jolla tunnistaudumme ja toimimme yhdessä ja jolla voimme hyödyntää (*leverage*) yhdessä toimisemme kykyä, jota vanha taloudellinen kielioppi ei lainkaan ymmärrä.

ECSA on jo rakentunut toiminta-alustan (*stack*), jonka aktivoimiseksi on kehitetty uudenlainen kollektiivinen rahoitusväline (*ECSA cryptotoken*) ja melkoinen määrä ohjelmistoja, joilla rakennetaan taloudellista tilaa (*space*), joka mahdollistaa arvokeskustelun, -määrittelyn ja -mittauksen yhteisöarvojen pohjalta (*commonal values*).

ECSA pitää työseminaareja ympäri maailmaa. Nyt on juuri menossa *MoneyLab #6: Money*

Infrastructures Siegenin yliopistossa Saksassa.

SOTE siis ...

Näytelmä, jonka olemme nähneet SOTE:n ympärillä, kertoo siis paljon muustakin kuin perustuslaista ja kuinka tulkita yksityisen ja julkisen vastuun rajat. Kysymys on pitkälti siitä mihin ajatukseen valtiolta ja julkinen valta yleensäkin tukeutuu.

Sulkekaamme autoritäärinen, konservatiivinen, oligarkkitalouteen perustuva valtiomalli pois.

Valtiolta voi tukeutua ja siten uskoa markkinavoimiin taloudellisen tasapainon etsimisessä, jääden itse ”yövärtioon”. Valtiolta voi tukeutua ”elinvoimaan”, saksalaiseen ordoliberalismiin, joka nimensä mukaisesti yrittää pitää kurissa ja lain puitteissa, *ordo*, markkinavoimaisen kilpailun. SOTE -näytelmässä oli juuri kysymys tämän ajatusmallin tulkinnasta: kuinka paljon lakia ja ohjausta, kuinka paljon kilpailua.

Valtiolta voi myös tukeutua yhteisövoimien kehittämiseen esimerkiksi seuraavilla tavoilla (Meretz, 2013, soveltaen):

- tuotantotarpeet määritellään etu- eikä jälkikäteen markkinoilla,
- tavoite-erimielisyydet ratkaistaan yhteisön sisällä eikä ulkoisteta markkinoille,
- tuotanto palvelee yhdessä asetettuja eikä vieraita, ulkopuolisia tavoitteita,
- tavoitteet ovat monisuuntaisia ja moninaisia eivätkä yksiarvoisia (=voitto),
- ajankäyttö liittyy elämän laadun määrittelyyn eikä ajan säästämisen paktoon,
- tavoitteena myönteinen vuorovaikutus eikä erottelu ja poissulkeminen,
- tavoitteena on yhteistyön eikä kilpailun logiikka.

Jos julkinen valta ryhtyisi siis edistämään yhteisövoimia markkina- ja elinvoimien sijaan edessä olisi tuotannon ja uusintamisen (*production/reproduction*) keskinäinen paikanvaihto: sen sijaan että kun uusintaminen nyt on alistettu suorasukaisesti tuotantannolle, tuotanto siirtyisi palvelemaan sekä ihmisen että luonnon uusintamista – ja sehän on käytännöllisen humanismin vuosisatainen tavoite.

Viitteet

Meretz, S. 2013. Peer-Commonismus Veranstaltungsreihe »Marktwirtschaft, solidarische Ökonomie, Peer-Commonismus« des AStA der Uni Göttingen, 13.6.2013. <https://keimform.de>. (haettu 18.05.2015)

2019. MoneyLab #6: Money Infrastructures, INSTITUTE OF NETWORK CULTURES, University of Siegen, Siegen. Workshop materials. <http://networkcultures.org/moneylab/events/> (haettu 11.03.2019)

Työläisarmeijalle kertausharjoituksia!

- 2019-03-20 17:06

Saatteeksi: Tässä jälleen puheenvuoro, jota HS ei halunnut julkaista. Otsikko muutettu

Nokian hallituksen puheenjohtaja *Risto Siilasmaa* ja Ohjelmisto- ja e-business ry:n toimitusjohtaja *Rasmus Roiha* vaativat HESARissa, että ”Elinikäisestä oppimisesta pitää tehdä itsestänselvyys ... Pelkkä työssäoppiminen ei riitä. ... Tarvitaan koulutusvallankumous. Hyvin toimiva armeija tarvitsee kertausharjoituksia. Sama pätee kaikkeen koulutukseen.” (HS 16. 3.)

Kertausharjoitus? Armeija? Työläisarmeijat kertaamaan koulun penkille, kun kerran työssä ei opita riittävästi. Vallankumous siis vuosikymmenten takaa ja taakse.

Maailman talousfoorumi liittää käynnistymässä olevaan *neljänteen teolliseen vallankumoukseen* seuraavia osaamisvaateita: analyttinen ajattelu ja innovaatiokyky, aktiivinen oppiminen ja oppimisstrategiat, luovuus ja omaperäisyys, aloitteellisuus, teknologinen suunnittelu ja ohjelmointi, kriittinen ajattelu ja analyysi, monimutkaisten ongelmien ratkaisu, johtajuus ja sosiaalinen vaikuttavuus, tunneäly, argumentointi, ongelmanratkaisu ja ideointi, systeemanalyysi ja arviointi.

Tarvitaan siis *koulutusjärjestelmän neljäs vallankumous* tulevaisuutta varten: Työ on oppimista ja työn vaihtoehto on opiskelu, ei työttömyys. Kaikille tulee taata subjektiivinen oikeus opiskeluun läpi elämän, myös korkea-asteella. Työ on vapautettava runoudeksi tulevasta ja tulevaisuudesta, sivistäväksi työksi.

2019 - 04

Tarjonta synnyttää kysynnän - vai päinvastoin?

- 2019-04-01 13:24

Saatteeksi: Tämä blogini jatkaa paria aikaisempaa blogiani arvuutellen, josko Marxin pohjalta löytyisi kestävä ratkaisu modernin itsetuhoisuuteen. Aikaisemmat pohdinnat löytyvät:

<https://blogit.kansanuutiset.fi/volanen-vasemmalta/mekanssa-kaytannollisen-humanismin-ohjelma-osa-1/>

<https://blogit.kansanuutiset.fi/volanen-vasemmalta/marx-ja-modernin-sovitukset-luonnon-kanssa-osa-1/>

Valitettavasti en vieläkään päässyt perille, joten jatkoa tulee, jähka ajatus etenee. Kärsivällisyyttä siis, itsellenikin!

Jatkan tässä teemasta, jonka nostin esiin viimeksi: Marxin kantilainen tai hegeliläinen ”lukeminen” eivät avaa meille tietä modernin ylittämiseen kestäväällä tavalla.

Ajan palauttaminen saranoilleen Marxin tavoin

Aika ei kuitenkaan ole olio sinänsä, ”*Ding an sich*”, vaan me elämme ajassa, ajan kautta. Kun olemme elämän välttämättömyydestä pakotettuja tuottamaan itsestämme itsellemme itsemme - kuten Hegel voisi sanoa - aika asettuu saranoilleen, kun toiminnassamme todellistuva käsityksemme maailmasta ja toimintana käsitteellistetty maailmamme rakentuvat kestäväällä tavalla yhteen. Marx vielä lisäisi tähän, että tämä toiminta on sisällöllistä ja omaehtoista (*gegenständlich tätig sich verhalten*).

Kysymys ei siis ole vain käsitteistä, logiikan historiasta vaan historian logiikasta, siis reaalista sisäisen ja ulkoisen maailmamme suhteesta, siis työstä, luontosuhteestamme ja sen kehityksestä; tai tarkemmin sanoen siitä kuinka sisäisen maailmamme ja maailman sisäisyyden reaalisen (*real*) suhteen tulisi kehittyä myös todelliseksi (*Wirklich*), siis toinen toisensa tunnustavan (*Anerkennung*) kehityksen (*Entwicklung*) kautta tuotetuksi sovitukseksi (*Söhnung*)?

Luonto sinänsä ei, sisäinen eikä ulkoinen, tietenkään anna meille tunnustusta vaan me joudumme itse tunnustamaan ja tunnustamaan sisäisen ja ulkoisen luonnon rajallisuuden, erityisesti nyt, pitkän valistushengen täyttämän huumaavan omnipotenssiharhan jälkeen. Ironista kyllä, samaisen valistuksen myötä olemme kyenneet kehittämään itsellemme välineet ymmärtämään nuo ehdottomat rajamme ja – toivottavasti – myös keinot pysyä niiden rajojen sisällä.

Kun Hegel nosti toiminnan ja erityisesti työn, käsityöläistyön, keskeiseksi arvoa tuottavaksi liikevoimaksi, työ (*werk*) oli hänelle perustavasti (*konstitutiv*) vieraannuttavaa, luonnosta vapauttavaa, ja tämä omasta itsestä, sisäisestä luonnosta vapautuksen prosessi oli hänelle hengen kehityksen olemus. Sovitus tapahtuu siis reaalisen ja todellisen käsitteen (*Begriff*) välillä ... ”totuudessa on luonto hävinnyt ... käsite on tullut identtiseksi itsensä kanssa” (Hegel).

Marx puolestaan ei havitellut työstä – siis reaalista luontosuhteestamme - vapautumista vaan työn vapauttamista - siis reaalisen luontosuhteemme kehittämistä perustavaksi, todelliseksi; siis sellaiseksi, jossa sovitetaan yhteen sisäinen maailmamme ja maailman sisäisyys kestäväällä tavalla.

Mutta mistä löydämme, kuinka määrittelemme todellisen (*Wirklich*) käsityksen, käsitteen tästä suhteesta, jos sitä ei ole ilmoitettu taivaasta ja emmekä halua, emmekä voi sulkea luontoa –sisäistä emmekä ulkoista – tämän suhteen ulkopuolelle? Kysymys ei siis ole käsitteiden historiasta vaan historiallisista käsityksistä, teorioista siitä mitä elämä on – siis kulttuureista. Ja kulttuuri on -kuten hyvin tiedämme – viljelyä, hengen viljelyä luonnon ehdoin.

Missä sitten kulttuurimme näyttää nyt muotoutuvan ...

Kuten muistamme, klassisessa maailmassa oli vähintäänkin neljä elämänpiiriä: kotialous (*oikos*), politiikka (*polis*), tiede/taide (*skhole*) ja tori/kauppa (*agora*). Kulttuuri, tiede ja taide olivat talouden ja politiikan, siis velvoitteiden tuolla puolen (*skhole* < joutilaisuus, velvoitteista vapaa aika).

Pankit eriytyivät omaksi toimekseen kaupan piirissä jo Renessanssin aikana. Ensimmäisen teollisen kumouksen myötä tuotanto eriytyi kotitaloudesta/kulutuksesta. Samalla teollisesta työstä irrotettiin kysymykset kulttuurista, siis käsityöläistyölle ominaiset ydinkysymykset todesta, hyvästä ja kauniista, ja ne siirrettiin tieteelle, politiikalle ja kaunotaiteelle omistettujen kansallisten instituutioiden piiriin – työkalpeni voiman käytöksi ja (käsi/maa)työläiset pakkosiirrettiin työvoimaksi tehtaisiin. Sittemmin tuotannon piirissä on eriytynyt toisistaan varsinainen tavara/palvelutuotanto, suunnittelu/markkinointi ja omistus/rahoitus. Poliitiikan piirissä taas valtiosta on eriytynyt kansalaisyhteiskunta monine eri muotoineen.

Kulttuurista kamppailua käydään siitä, mikä näistä piireistä on voimakkain elämän peruskysymysten asettelijana ja ratkaisijana: alueellisesti organisoituneet kansallisvaltiot, funktionaalisesti eriytynyt globaali tavara- ja palvelutuotanto, globaali vaihto ja sitä tukeva rahoitusjärjestelmä vaiko kansojen väliset kansalaisyhteisöt.

Miltäs nyt näyttää ...

Kaksi seikkaa on tässä yhteydessä aluksi todettava. Ensinnäkin vain politiikan piiri - siis ensisijaisesti kansallisvaltiot – ovat organisoituneet alueellisella periaatteella. Kaikki muut edellä mainituista piireistä repivät auki kansallisia rajoja mitä moninaisimmilla tavoilla.

Toiseksi, suuret ja pienemmätkin kansainväliset yritykset ovat johtoasemassa uuden tiedon tuottamisessa omalla toimialallaan ja ovat hankkineet tuote-, palvelu- ja yhteisömuotoilun kautta sosiaalisen ja esteettisen ympäristön tuottamisessa keskeisen aseman. Siten ensimmäisen modernin ja sen myötä syntyneiden kansallisvaltioiden tiede-, taide- ja politiikkainstituutiot ovat kaikki heikossa hapessa ja tukevat suoraan tai välillisesti globalisoitumista

Tämä on merkinnyt myös yritysten jakautumista yhä selvemmin ”voittajiin, jotka vievät kaiken” omalla toimialallaan (Google, Apple, Facebook, Wallmart, Amazon ...). Näiden hallisevien yritysten toiminnallinen ja logistinen suunnittelukapasiteetti ja -kyky ylittää monesti julkisten toimijoiden mahdollisuudet. Lisäksi tiedossa on, että työntekijät joutuvat näissä yrityksissä äärimmäisen tiukan ja yksityiskohtaisen valvonnan ja ohjauksen kohteeksi. Yrityshierarkian jyrkentymisestä vahvoin ja perässä kulkijoihin seuraa myös se, että johtavien yritysten tietotaito ei leviä niiden ulkopuolelle ja siten kokonaistuottavuus ei kehity siinä mitassa kuin olisi periaatteessa mahdollista.

Johtavien yritysten tavoitteena ei ole vain todetun tai tiedostamattoman tarpeen tyydyttäminen tarpeeseen liittyvällä tarjonnalla vaan luoda uusia markkinoita - ja siis tarpeita - olemassa olevia käytänteitä tuhoavilla innovaatioilla ja tekniikoilla (*disruptive innovations/technologies; disruptive* < rikkoa palasiksi). Tämä ei koske vain tavaroita tai palveluksia vaan myös yhteisöjen rakentumisen periaatteiden ja välineiden puskemista osaksi meidän itse kunkin arkielämää. Tästä ilmeisin esimerkki

on tietysti Facebook ja sosiaalisten verkostojen uudelleenjäsenitys.

Tämä valvontakapitalismiksi (*Shoshana Zuboffi*) kutsuttu kolmannen modernin asettama kysymys ei siis enää ole se mitä me, kuluttajat (*consumers*), odotamme saavamme markkinoilta vaan se, mitä meidän tuottaa markkinoille tuottavina kuluttajina (*concummares*).

Hämärän rajamailla ...

Max Weber, kuten muistamme, oli - kaiken muun ohella - sitä mieltä, että markkinatalouden kehittymisen moraalisenä edellytyksenä oli perinteellisen oman porukan ja ”niiden toisten” jyrkän vastakkainasettelun purkaminen. Markkinat eivät toimi ilman jonkin sortin luottamusta myös vieraisiin – luottamusta, jota lait tukevat. Tämä matalan luottamuksen ja pienen harkinnan toimintamalli joutuu kuitenkin tietopohjaisessa taloudessa koetukselle, kun yritykset verkottuvat ja ketjuuntuvat keskenään ja julkisen vallan kanssa yhä moninaisemmin. Kilpailu muotoutuu yhä enemmän yhteistoiminnalliseksi, joka vaatii enemmän luottamusta ja siten enemmän harkinnan mahdollisuuksia.

Tämä näkyy myös omistus- ja sopimusoikeuden yhtenäisyyden murtumisena, erityisesti rahoituksen puolella. Esimerkiksi erilaiset finanssikaupan johdannaiset ovat johdannaisia myös lakiteknisessä mielessä. Sopimusoikeutta hämärtävät mm. monet erilaiset neuvottelumenettelyt, epätäydelliset sopimukset, joustavat ja suhteellistetut sopimukset. Julkisoikeudelliset- ja markkinaoikeudelliset periaatteet törmäivät toisiinsa rajusti ja aiheuttavat melkoisia kustannuksia ja hankkeiden viivästyksiä, jos ja kun sopimukset joutuvat markkina- tai julkisoikeuden arvioitavaksi. Kamppailut markkina-, elin-, julkis- ja yhteisövoimien kesken näyttää johtavan helposti täydelliseen, jopa perustuslailliseen umpikujaan kuten SOTE -uudistuksen kohtalo osoitti.

Umpikuja?

Useasti toistettu taloustieteilijä *Jean-Baptiste Sayn* (1767– 1832) ajatus, että ”tarjonta luo kysynnän” ei ole enää pitkään aikaan ollut uskottava. Niinpä kysyntää on toisaalta tuettu keynesiläisellä julkisen vallan, myös keskuspankkien, rahanpainamisella, tosin heikolla menestyksellä ja toisaalta yksityisten pankkien ja rahoituslaitosten lähes mittaamattomalla yksityisen sektorin, myös kotitalouksien, luototuksella (luotto=raha). Tästä on seurannut eri omaisuuserien aivan uskomaton (arvoton) arvonnousu, siis inflaatio ja taloudellisen eriarvoisuuden suunnaton lisääntyminen.

Määrällisen elvytyksen, QE:n purkaminen keskuspankkien taseista on viivästynyt kerta toisen jälkeen. Rahoituskoneeseen on upotettu sekä keskuspankkien että yksityisten pankkien ja rahoituslaitosten lähtökohtaisesti arvotonta rahaa lähes pohjaton määrä uskoen, että jostakin löytyy se viime kätinen maksaja, joka realisoi arvon ja neutralisoi velkarahan. Jos usko tähän loppuu, on edessä mittasuhteiltaan maailmanhistorian suurin talouskriisi.

Kaikesta tästä huolimatta julkisen vallan tuki työllisyyden ylläpitämiseen on silti kasvanut osa-aikatyön, vuokratyön, määräaikaisen työn, nollatuntisopimusten, provisiopalkatun työn, pakollisen yksinyrittäjyyden, oppisopimusten lisääntyessä. Palkkaköyhyyttä tuettiin riittämättömien ansiotulojen kompensointiin esimerkiksi Suomessa 2017 arviolta noin 500M€. Rikkaassa Saksassa matalapalkkasektori käsittää noin 24% työvoimasta ja Saksa käyttänyt vuosina 2001-2017

matalapalkkasektorin palkkatukeen yli 100MM€.

Tarjonnan sisäsyntyinen kiihdytin

Kilpailutilanteessa yritykset ovat pakotettuja suhteellisen lisäarvon lisäämiseksi nostamaan tuottavuutta ja siten vähentämään ihmistyön osuutta tuoteyksikkö kohden. Tämä arvon väheneminen tuotantoyksikköä kohden johtaa tuotantomäärien lisäämiseen voittojen varmistamiseksi. Kun palkkasummien kehitys ei ole seurannut tätä tuottavuuden parantumista, seurauksena on ollut ylituotanto. Sitä korjaamaan on kehitetty sekä yksityinen luototus kotitalouksille että keskuspankkiluototus kansantalouksille.

Siten tarjonnassa on vahva sisäsyntyinen kiihdytin, jolla ei ole välttämättä mitään tekemistä eksplisiittisten tai implisiittisten tarpeiden kanssa. Tästähän meillä on osoituksena uskomattoman laaja ja vaikutusvaltainen mainos- ja markkinointikoneisto, jonka tehtävänä on juuri muokata sisäistä maailmaamme ylläpitämään ja jopa edistämään kiihdytetyn tuotantokoneiston ja sen rahoitusjärjestelmän itse itselleen luomaa käsitystä maailman kalvakasta sisäisyydestä: Rahalla on luotava lisää rahaa.

Suhteellisen lisäarvon tuottamisen pakko korostaa myös teknologian ja teknologisen osaamisen keskeisyyttä. Työntekijöille asetetut osaamisvaatimukset ovat lähes saavuttamattomia. Maailman talousfoorumi liittää käynnistymässä olevaan *neljänteen teolliseen vallankumoukseen* seuraavia osaamisvaateita: analyttinen ajattelu ja innovaatiokyky, aktiivinen oppiminen ja oppimisstrategiat, luovuus ja omaperäisyys, aloitteellisuus, teknologinen suunnittelu ja ohjelmointi, kriittinen ajattelu ja analyysi, monimutkaisten ongelmien ratkaisu, johtajuus ja sosiaalinen vaikuttavuus, tunneäly, argumentointi, ongelmanratkaisu ja ideointi, systeemianalyysi ja arviointi.

Sisäisen luonnon oletetaan siis olevan yhtä ehtymätön osaavan (työ)voiman lähde kuin ulkoisen luonnonkin: kun puhutaan vain osaamisesta ja oppimisesta tai oppimisympäristöistä, häviää kokonaan kuvasta kysymys sisäisen luontomme kehityksestä ja kehityksen vaatimasta ajasta.

Kysyntä ja tarjonta

Asettamamme kysymys kestävästä taloudesta ei ole vain kysymys kysynnän ja tarjonnan tasapainosta vaan siitä tasosta, jolla se saavutetaan.

Emme voi siis lähteä siitä, että ”tarjonta synnyttää kysynnän” yhtä vähän kuin siitäkään, että ”kysyntää on lisättävä tarjonnan ylläpitämiseksi”. Molemmat aksioomat ovat ekologisesti kestävämmät. Vaikka kysynnän ja tarjonnan on oltava pitemmässä juoksussa tasapainossa, olennaisempaa on se taso, mille tasapaino asetetaan. Tarjonnan saattaminen harkinnan piiriin – siis saattaminen osaksi demokraattista prosessia – on aivan yhtä välttämätöntä kuin kysynnän toteuttamisen kohtuullistaminen ja tasapuolisuus.

Kun siis yhtä aikaa puskeamme rajusti alas ekologisten varantojen ylikäyttöä ja vähennämme voimaperäisesti ja määrätietoisesti sosiaalista hätää ja puutetta, joudumme väistämättä arvioimaan uudelleen yksilökohtaisen sosiaaliturvan – perustulon - lisäksi myös perusvarantojen ja peruspalveluiden universaaliuden ehdot, siis avoimuuden, saavutettavuuden, yhteisöllisyyden,

julkisuuden ja yksityisyyden. Siksi:

1. Kestävä taloudellinen kehitys on määritettävä luonnosta luontoon ainesten läpikulun määrällä (*throughput*) siten, että se vastaa luonnon uusintamis- ja vastaanottokykyä. Taloudenpito on siis luonnon uusintamista (*reproduction*), luonnon ehdoilla, ihmisen tukemana.

2. Sisäisen luontomme kehitys on kasvattamista ja kasvamista tuottamalla (*pro-duction*): Jokainen sukupolvi ottaa vastaan aiempien sukupolvien kulttuurisen perinnön, teorian elämästä ja vie sitä eteenpäin, sitä uusiksi muotoillen.

Siten nykyinen funktionaalinen tavara- ja palvelutuotanto rajautuu ja tukeutuu ulkoisen luonnon uusintamisen ehdoille ja työvoiman uusintaminen, re-production, puolestaan kääntyy hallitsevaksi (itse)tuotannoksi (*production*) ulkoisen luonnon uusintamisen opastamana (*in-formed by nature*).

2019 - 05

Valtiovarainministeriön saatanallisten säkeiden jumalattomuus

- 2019-05-18 09:01

Helsingin sanomien mukaan lähes täyden kympin innolla Suomea kehittämässä oleva puheenjohtajamme **Li Andersson** kommentoi hallitusohjelmaneuvoitteluita naamakirjassa torstaina (17.05. 11.29): ”Ilmeisesti päättäjillä ei ole Suomessa lupaa unelmoida paremmasta ja pohtia tulevaisuusinvestoinnit mahdollistavia malleja talousraamille, vaan heti alkuun pitäisi kuulla VM:n *saatanalliset säkeet* (kurs. mvv) ja sitten mukautua maailmaan, jossa mihinkään ei ikinä riitä rahaa.”

Saatanalliset säkeet?

Saatanalliset jakeet tai saatanalliset säkeet ovat Koraanissa Tähten suurassa olevat jakeita, joissa Jumalan rinnalle kelpuutetaan kolme jumalataria Lat, Uzza ja Manat. Myöhemmin Muhammad kuitenkin sai korjaavan ilmoituksen, jossa ilmoitettiin kyseisten jakeiden olevan saatanan työtä. Näin jakeita alettiin kutsua saatanallisiksi jakeiksi. Jos Muhammed ei kyennyt erottamaan Saatanan ääntä Jumalan äänestä, herää epäily, josko Koraanissa voisi olla muitakin jakeita, jotka Muhammed oletti tulevan Jumalalta, mutta todella tulivatkin Saatanalta. (Answering-islam, 2019).

VM:n saatanalliset säkeet: ehdotus hallitusohjelmatekstiksi

”Hallitus sitoutuu menosääntönä siihen, että kehityksen piiriin kuuluvat valtion menot ovat vuonna 2023 xx mrd. euroa pienemmät/suuremmat kuin 4.4.2019 päätetyssä valtiontalouden kehityksessä (vuoden 2020 hintatasossa).

Vaalikauden kehyksestä varataan vuosittain 300 milj. euroa lisätalousarvioita varten. Lisäksi kehyksestä varataan jakamattomaksi varaukseksi 250 milj. euroa vuodelle 2023. Vuosien 2020–2022 asteittain nousevasta jakamattomasta varauksesta päätetään vaalikauden ensimmäisessä valtiontalouden

kehyspäätöksessä.

Hallitus on linjannut tämän menosäännön kanssa yhdenmukaisista hallitusohjelman liitteen x kokonaisuuksista, joilla vähennetään/lisätään valtion vuotuisia menoja nettomääräisesti y - z milj. euroa vuosina 2020–2023.

Jos hävittäjien hankinnasta aiheutuu kehyskaudella vähemmän menoja kuin mihin kehyksessä on varauduttu, erotusta ei käytetä muiden menojen lisäämiseen vaan kehystasoa alennetaan vastaavasti.

Hallitus sitoutuu noudattamaan asettamaansa menosääntöä ja siihen perustuvaa vaalikauden ensimmäiseen julkisen talouden suunnitelmaan sisältyvää valtiontalouden kehyspäätöstä. Hallitusohjelman mukaisia ja muita toimenpiteitä toteutetaan siinä määrin, kuin se on kehyksen puitteissa mahdollista.

Menosäännön tarkoitus on rajoittaa veronmaksajan maksettavaksi koituvien menojen kokonaismäärää. Kun talousarviossa tehdään tämän näkökulman kannalta neutraaleja muutoksia, vaalikauden kehykseen voidaan tehdä niitä vastaavat tarkistukset.

Hallitus ei käytä verotukia, valtion varallisuuden luovutuksia, talousarvion ulkopuolisia rahastoja, takauksia tai muita keinoja kehyksen kiertämiseen.” (Ehdotus hallitusohjelmatekstiksi. VM 2019, 8).

Ovatko nämä VM:n säkeet jumalasta vai saatanasta – siis edustavatko ne ehdotonta taloustieteellistä totuutta vai puhdasta ideologista harhapuhetta?

Tilanteessa, jossa EK on alistanut kansallisen talouden kansainvälisille sektorikohtaisille markkinasuhdanteille ja sysännyt siten SAK:n katsomoon ja jossa SY keskittyy kansallisen (pien)porvariston yksittäisten, paikallisten etujen ajamiseen, VM on pukenut päälleen kansakunnan talouden pelastajan – jumalan/taloustieteen – kaavun laatien eduskunnalle – korkeimmalle valtioelimellemme – vaihtoehdottoman talouskehyksen.

Ja mikä on viesti eduskunnalle? Valtio ja verot ovat saatanasta, eivät jumalasta ja jumalattaret – siis huolenpito - on rajattava pois häiritsemästä jumalaa - markkinavoimia.

Maailma, jossa aina riittää rahaa olennaiseen

Tätä nykyä taloudenpitoa tarkastellaan kaksoiskirjapidollisesti taseina, varantoina ja vastuina. Tavallaan VM toimii kuten yksityiset pankit: se rahoittaa ex ante – etukäteen – julkiset menot ja kerää ex post – jälkikäteen – veroina nuo rahat takaisin suhdanteisiin sovitetussa määrin. Siten pitkäjänteinen, suunniteltu, ennakoitavissa oleva, jopa lisääntyvä julkisen talouden alijäämä tukee yksityisen sektorin kehitystä ja vähentää painetta sen velkaantumiseen.

Investointi tarkoittaa tavoitteellista toimintaa kehittää jokin voimavara muodosta toiseen. Tätä nykyä ei ole tavatonta rahoittaa investointeja 50 -vuoden ohjelmalla. Voimme siten tehdä pitkäjänteisiä

investointeja koulutukseen, terveyteen, sosiaalisiin yhteisöihin, infrastruktuuriin ja kirjata näiden investointien tuotot niiden tekijöiden – julkisen talouden – taseisiin.

Yksityiset pankit antavat/ottavat lainaa itselleen lisäämällä taseisiinsa vastuita ja varantoja. Samoin voi periaatteessa menetellä myös keskuspankki, jos valtiolla on käytössään oma valuutta.

Julkinen sektori on siis pitkässä juoksussa ensisijaisesti yhdessä sovitun varallisuuden tuottaja kun taas yksityinen, funktionaalinen tavaratuotanto on luonnonvaroja raskaasti kuluttava sektori.

Raha ja sen määrä ei ole ongelma vaan reaalisesti käytössämme olevien voimavarojen, viimekädessä luonnon – niin sisäisen kuin ulkoisenkin luonnon – kehittäminen kestäväälle perustalle.

Talousteoreettinen ajatus siitä, että tarjonta luo riittävästi kysyntää on osoittautunut virheelliseksi eikä kysyntää ole pystytty korjaamaan edes sen julkisella, vastasyklisellä nostamisella.

Tarjonnan sisäiset, suhteellisen lisäarvon hankkimiseen liittyvät tuotannolliset kiihdyttimet ja niiden vastineet kulutuskysynnän lisäämiseksi mainonnan, markkinoinnin ja sosiaalisten yhteisöjen alistamisella niiden käyttöön ei ole välttämättä mitään tekemistä kaiken sen kanssa, mitä YK:n 2030 -kehitysohjelman 17 tavoiteohjelmaa asettaa meille tehtäväksi.

Poeta faber

Me emme siis tarvitse saatanallisia emmekä jumalallisia säikeitä vaan säikeitä reaalista suhteestamme luontoon, siis työstä. Säikeiden ja runouden aika ei todellakaan ole ohi, päinvastoin. Runous on nyt liitettävä kaikkeen työhön. Työ, *poeta faber*, on runoutta tulevasta ja tulevaisuudesta.

Viitteitä ja kirjallisuutta

https://www.answering-islam.de/suomi/html/saatanalliset_sakeet.html. Luettu 18.05.2019

Parguez, A. 2002. A Monetary Theory of Public Finance Int'l. Journal of Political Economy, vol. 32, no. 3, 80–97.

Parguez, A. 2007. Introduction: Why the General Theory of The Monetary Circuit is the logical and empirical principle of MMT. Why it is the key to true full employment. <https://www.retemmt.it/wp-content/uploads/2015/10/24.pdf> Luettu 25.04.2019

Parguez, A. 2009. Beyond the veil of the financial crisis. The butterfly theorem or how to reconstruct out of a genuine New “New Deal” a stable long-run true growth. <http://www.neties.com/2009%20Dijon.pdf> Luettu 05.05. 2019.

Valtiovarainministeriö. 2019. Kehysjärjestelmän kehittäminen vaalikaudelle 2019-2023 Valtiovarainministeriön julkaisu – 2019:33.

Volanen, M. V. 2006. Filoteknia ja kysymys sivistävästä työstä. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylän yliopisto: yliopistopaino.

2019 - 06

Onko talous ihmistä vai yhteiskuntaa varten?

- 2019-06-06 16:52

Uuden hallituksemme ohjelman johdannossa todetaan päättäväisesti: ”Tavoitteenamme on luoda Suomesta sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä kehityksen yhteiskunta vuoteen 2030 mennessä. Pohjoismaisessa hyvinvointivaltiossa taloutta hoidetaan *ihmistä* (kurs. mvv) varten, ei päinvastoin”.

Vielä Ilta-Lehden vuotamassa lähes valmiissa ohjelmaversiossa oli ”*ihmistä varten*” -ilmaisun paikalla ”*yhteiskuntaa varten*”. Poliittista vääntöä ilmaisusta käytiin siis aivan loppumetreille saakka ja tulos on ilmeinen kompromissi. Mutta mistä?

Tuotanto ja työvoiman uusintaminen

Jakakaamme talous - analyysin vuoksi - kahteen osaan: 1) suurelta osin kansainväliseen, funktionaaliseen tavara- ja palvelutuotantoon (FTPT), 2) pääosin kansalliseen julkis-, yhteisö- ja kotitaloustuotantoon (JYKT), jonka keskeisenä tehtävänä on mitä moninaisemman kansallisen infrastruktuurin rakentaminen ja ylläpito sekä riittävän ja osaavan työvoiman takaaminen tavara- ja palvelutuotannolle.

Todettakoon aluksi, että olennainen osa yhteisö- ja kotitaloustuotannosta jää kirjaamatta tuotannoksi nykyisten kirjapitokäytänteiden vuoksi. Samoin julkistalouden tuotannon arvonlisäyksiä kirjataan vain osin julkistalouden omiin taseisiin.

Välitön oman ja läheisten elämän ylläpito, henkilökohtainen ja laajennettu uusintaminen (koulutus, sote) sekä vapaa(ehtoinen) työ eri yhteisöissä vie noin 90% meidän kokonaisaikaresurssistamme, palkkatyölle jää loput noin 10%. JYKT-tuotannon tulokset ovat tietysti oman ja läheistemme elämän perusta. Ne ovat myös aivan välttämätön edellytys palkkatyön kautta toteutetulle ja realisoidulle tuotannolle ... mutta entäpä päinvastoin?

Mikä ero näillä kahdella tuotannonhaaralla on?

Funktionaalinen tavara- ja palvelutuotannon ajurina on taloudellinen voitto, kuten klassisesti asia ilmaistaan: raha - tuotanto - enemmän rahaa ja sitten taas uusi kierros. Resurssien kohdentamisen

tuottavuus mitataan jälkikäteen markkinoilla. Yritysten raju kilpailu suhteellisesta lisäarvosta lisää kuolleen työn, teknologian, ja vähentää elävän työn tuoteyksikkökohtaista määrää. Voiton varmistaminen pakottaa yrityksiä lisäämään tuotettuja yksiköiden määrää.

Jotta tämä kiihdytetty tarjonta kyetään realisoimaan voittona, on kehitetty toinen, sitä tukeva erittäin voimakas ja vaikutusvaltainen kiihdytin, nimittäin mainos- ja markkinointikoneisto kaikkine eri muotoineen. Se muotoilee tätä nykyä myös sosiaalisten yhteisöjemme toimintaa mieleisekseen, kuten Facebook, Google, Alababa, Amazon ja monet muut osoittavat.

Talospoliittinen lähtökohta on, että tämä lisääntyvä, eriytyvä ja kaksoiskiihdytetty tarjonta synnyttää vastaavan kysynnän. Ostaja siis löytyy aina, tarjonta ja kysyntä pysyvät tasapainossa. Kun palkkasummat eivät kuitenkaan ole enää pitkään aikaan seuranneet tuottavuuden kehitystä, tarvittavaa efektiivistä kysyntää on jouduttu lisäämään joko valtion toimin tai yksityistä - yritysten että kotitalouksien - velkaa lisäämällä ... ja rajusti. Tämä tarjonnan ja kysynnän kilpajuoksu ei tunnista eikä tunnusta lainkaan ulkoista ehdotonta ehtoaan - luontoa, ts. sitä mitä luonnosta otetaan ja mitä sinne kaadetaan tuotannon ja käytön jälkeen.

Lainat luovat talletukset

Kun pankit luovat tyhjästä edellä mainittua "horisontaalista" velkarahaa luotonantoa laajentamalla, se tapahtuu pankkijärjestelmän sisällä. Se johtaa pankin talletuksen ja vastaavan vastuun syntymiseen omaisuutena. Asiakkaalle muodostuu omaisuus (talletus) ja vastaava vastuu (laina). Tämä nollaavat toisensa: luotu velkaraha nollautuu velan maksun myötä - tosin pankki saa korkojen myötä itselleen enemmän kuin antoi asiakkaalleen. Kun korkoon menevä raha on jostakin löydyttävä, se on pois kulutuksesta ja siten kokonaisvelan kasvu näyttäytyy luonnonvoimaisena välttämättömyytenä.

Kun valtiovalta pitää näin luotua pankkien velkarahaa ihan oikeana rahana, niin sen omistajalla on oikeus vaatia suurempi tai pienempi siivu maailmasta omaan käyttöönsä.

Tämän velkarahan, kuten "horisontaalisen" rahan yleensäkin, yksi perusoletus on, että markkinoilla kaikki voidaan ja tulee voida vaihtaa mihin muuhun tahansa ja että vaihtosuhde on itse kunkin itsenäisesti päätettävissä. Puhdas vesi ja kultainen vesihana ovat keskenään vaihdettavissa, kunhan vain vaihtosuhteesta sovitaan. Vaihtotapahtumaa rajoittaa vain siihen osallistuvien joko itse tai julkisen vallan asettamat itse vaihtotilanteeseen nähden ulkokohtaiset rajoitteet.

Horisontaalisen rahan historia on kiinni kaupassa ja kaksinkertaisessa kirjanpidossa (varannot/velvoitteet) lähtien siitä, että "kaiken saa vaihtaa kaikkeen ilman lupaa". Valtiollisen, "vertikaalisen rahan" historiallinen juuri on puolestaan valtiovallan oikeudessa määrätä millä verot maksetaan lähtien ajatuksesta "mitään ei saa vaihtaa mihinkään ilman (valtion) lupaa".

Luotto tuottaa verot

Aivan samoin kuin yksityisellä puolella luotot luovat talletuksia, eikä päinvastoin, talletukset luottoja, julkinen sektori rahoittaa vertikaalisen rahan luotolla oman tuotantonsa ja kerää kustannukset takaisin veroina. Jos julkinen sektori jää alijäämäiseksi – ts. menoja on ollut enemmän kuin mitä veroilla kerätään takaisin – tämä raha lisää yksityisen sektorin nettorahoitusta. Jos taas veroja kerätään

enemmän kuin julkiseen tuotantoon on rahaa kierto, on se pois yksityiseltä sektorilta. Näin julkinen sektori voi määrittellä oman luototuksensa koron plus- tai miinusmerkkiseksi.

Vertikaalisella rahoituksella toteutettu julkisen talouden alijäämä ja siten yksityisen sektorin rahoitusylijäämä ei kuitenkaan siirrä vastaavia vastuita pankkijärjestelmän sisälle vaan vastuu kantaa VM:ää luotottava keskuspankki, jonka vastuut puolestaan eivät ole velkoja – ne ovat vastuita sille itselleen. On tulkinnanvaraista, onko VM velkaa keskuspankille, vai onko kysymyksessä yhteisvastuullinen aviopari, jotka ei voi olla veloissa keskenään.

Tästä vertikaalisen rahan omalaatuisesta ”vastuuttomuudesta” seuraa se, että julkinen valta voi määrittää horisontaalisen rahan arvoa vain välillisesti säädellen sitä vero- ja korkopolitiikalla. Ja se on taas mahdollista vain maailmassa, jossa ei ole pulaa tuotannontekijöistä ja voidaan olettaa niiden täydellinen keskinäinen vaihdettavuus, ”kaikki on vaihdettavissa kaikkeen”. Sellaista maailmaa meillä ei ole. Olemme kyllä, valitettavasti, kuvitelleet sellaisen olevan meillä nyt käsillä, ehkä noin 30-40 vuoden ajan.

Siten vertikaaliseen rahoitukseen perustuva pyrkimys laimentaa horisontaalisen rahoituksen kuumeista itsetuhoisuutta vie meidät ojasta aallokkoon, jossa ankkuri ei yltä pohjaan.

Ihminen ja yhteiskunta

Kuten tiedätte, talous merkitsi alun perin talonpitoa, kotitaloutta (*oikos*). Nyt kotitaloutemme on ihmiskunnan taloutta. Maapallo on yhteinen kotimme. Ihmiskunta on ensimmäistä kertaa määrittänyt itse itselleen YK:n Agenda2030:ssa inhimilliselle elämälle, ihmiselämälle, ihmiselle oikeudenmukaisen elämän yhteiskunnalliset ehdot asettamalla 17 kehitystavoitetta toteutettavaksi. Ne eivät ole tulleet taivaasta vaan niissä yhdessä rakennamme teorian todesta, hyvästä ja kaunista elämästä, siis kestävästä kulttuurista. Talouden tulisi tietysti palvella tätä yhteiskuntaa ja tätä ihmistä.

Yhteiskunnallinen tuotanto – julkinen, yhteisöllinen ja kotitaloustuotanto – tarttuu ihmiseen ja yhteisöön ja niiden kehittämiseen, kaava on siis: *yhteisö – tuotanto – parempi yhteisö*. Kilpailun sijasta kysymys on pikemmin käytettävissä olevien resurssien, voimavarojen, tietojen ja taitojen integroimisesta yhdessä edeltä päätettyjen tavoitteiden saavuttamiseksi, ei arvojen vaihtamisesta ja niiden rahamuotoisesta mitoittamisesta.

Siten ei niin, että ”kaikki on vaihdettavissa kaikkeen ilman lupaa” kuten horisontaalinen raha lupaa; eikä asiaa ratkaise se, että vertikaalista rahaa ylettömästi venytetään tämän saman lupauksen viimekätiseksi takaajaksi.

Siten voisimme sanoa, että julkis-, yhteisö- ja kotitaloustuotanto on jo pitkään ollut hallitseva talouden momentti, jos sen kaikki aikaansaannokset kirjattaisiin taloudellisessa kirjanpidossa.

Nykyisen, yksityisen funktionaalisen tavara- ja palvelutuotannon elinehtona olevien rakenteellisten kiihdyttimien purkamisen, niin tuotannossa kuin markkinoillakin, avaisi mahdollisuuden rakentaa

horisontaalisen ja vertikaalisen rahan uusmuodostelma, joka sitoisi rahan yhteisölliseksi investointivälineeksi toteuttamaan kaiken sen mistä on yhdessä demokraattisesti sovittu.

2019 - 08

Kapitalismi – fossiilikäyttöinen, finanssiahdettu ja markkinakiihdytetty polttomoottori – korjataanko se vai vaihdetaanko parempaan?

- 2019-08-15 08:24

Kun viime viikolla julkaistua IPCC:n raporttia hieman kaivelee, löytyy sen ytimeistä vanha kunnan ranskalainen taloustieteilijä *Léon Warlas* (1834 - 1910) ja talousteorian yleinen tasapainomalli (*Climate Change and Land, Intergovernmental Panel on Climate Change, 2019*).

Raportissa käytettyä laskentamallia kutsutaan "*Integrated Assessment Model*". Allaolevasta kuvasta saa käsityksen laskentamallin kompleksisuudesta (esimerkkinä IMAGE 3.0). Tasapainomallia on lavennettu moneen eri suuntaan, mutta itse "talousmoottori" on entisellään.

Polttomoottori ...

Kuvitelkaamme hetken ajan talousjärjestelmämme yksityistä, funktionaalista tavara- ja palvelutuotantoa polttomoottoriksi, joka ottaa käyttöenergiansa maasta kaivetuista fossiilisista energialähteistä, luonnosta, auringosta, ja tietysti työntekijöistä, ja joka tällä energialla sieppaa luonnosta raaka-aineet omaan myllyynsä, pistää ne uuteen uskoon ja heittää ainekset takaisin luontoon - ennemmin tai myöhemmin, muodossa tai toisessa; - kas, kun aine ja energia ei mihinkään häviä, vaan muuttaa vain muotoaan.

Se onkin olennaista: ihmiselle ja luonnolle arvokas työkykyinen energia purkautuu tässä prosessissa toisaalta hyödyttömäksi ja vahingolliseksi lämmöksi ja jätteeksi, ja toisaalta se saa ihmisen myötävaikutuksella aikaiseksi mitä monimoninaisimpia uusia materiaalisia muotoja meidän kaikkien iloksi ja hyödyksi (*embodied energy*). Tämä muotoon laittaminen (*in-forming, information*) onkin ihmisen kannalta polttomoottorimme keskeisin aikaansaannos.

Luonteeltaan tämä moottori on suihkupolttomoottori: se ottaa kaiken sisään toisesta päästä ja heittää toiselta puolen kaiken ulos – tavalla taikka toisella, ennemmin tai myöhemmin. Eri ainekset kulkevat läpi koneiston hyvin eri nopeuksilla, kuten tiedämme: muovit muutamissa viikoissa, muotoon saatettu kiviaines kestää vuosituhansia ennen hajoamistaan kivipölyksi.

Suomalaisten luonnonainesten kokonaiskäyttö on Tilastokeskuksen mukaan noin 612 miljoonaa tonnia vuodessa, siis 111 tonnia yhtä suomalaista kohden (2017). Siitä oli kotimaista ainesta noin 191 miljoonaa

tonnia, vajaa 35 tonnia per suomalainen. Käytämme siis ulkomaisia luonnonaineksia kolme kertaa enemmän kuin kotimaisia.

Jätettä kirjattiin tilastoihimme vuodessa noin 117 miljoonaa tonnia, eli noin 21 tonnia henkilöä kohden. Valtaosa tästä jätteestä on kaivos- ja louhintateollisuuden jäljiltä, lähes 89 miljoonaa tonnia. Palveluiden ja kotitalouksien jätemäärä oli runsas 3 miljoonaa tonnia, eli runsas puoli tonnia asukasta kohden, mutta jokaista palveluiden ja kotitalouksien jättekiloa kohden tuli muuta jätettä vajaat 38 kiloa!

Ainesten ja rahan vaihto

Polttomoottorisamme on moninaisia vaihteistoja, joita kutsutaan markkinoiksi. Niissä vallitsee säännelty kaaos: tarjonnan ja kysynnän tasapainoa ei ohjata ainesten vaihtona (*Stoffwechsel*) luonnon kanssa vaan rahanvaihtona (*Austausch, exchange*) ihmisten kesken. Rahanvaihto ei tätä nykyä ole millään tavalla – periaatteessa - sidottu ainesten vaihtoon luonnon kanssa.

Stoffwechsel (Marx) merkitsee kyllä kirjaimellisesti ottaen vaihtoa, mutta Marxin aikoihin se määriteltiin seuraavasti: ainestenvaihto on ”kehon aineen muuntamista toisiin muotoihin ja uusien ja täsmälleen samanlaisten rakenteiden nopeaa tuotantoa toimittamalla jatkuvasti ravitsevia materiaaleja” (*Medical encyclopedia, 1844; Angus, 2019*).

Siten harrastaessaan ainesten vaihtoa luonnon kanssa, muokatessaan luontoa, ihminen oppii, kuinka ulkoinen luonto toimii ja muuttaa samalla omaa sisäistä luontoaan. Tällöin kehittyi kokemus ja siihen perustuva kokeneisuus, taito ja taidontieto suhteessa luontoihin, ja myös niiden välille. Työtaidon (*craft*) lähtökohtainen intressi oli alun perin ja tulisi vieläkin olla ylläpitää ainestenvaihtoa luontojen – sisäisen ja ulkoisen – välillä, ts. rakentaa yhteisöä ja siten ihmistä ja kulttuuria luonnon asettamin ehdoin.

Vapaan työn ja taidon intressi ”luonnon henkiin herättämiseksi” (Marx) luontojen aineksia vaihtamalla ei kuitenkaan ole ollut kaikkien jakama. Nykyisen porvaristomme – niin kauppias-, teollisuus- kuin finanssi- ja porvaristonkin – ensisijaisena intressinä ei ole ainesten vaihto luonnon kanssa vaan (kumulatiivinen) rahan vaihto ihmisten kesken. Rahan vaihdon periaatteet ovat kuitenkin jyrkässä tai jopa sovittamattomassa ristiriidassa ainesten vaihdon kanssa. Rahanvaihdon periaatteet murtavat ainesten vaihdon: vapaa työ luonnon itsevälityksenä, siis luonnon ja ihmisen keskinäinen metabolismi särkyy (*Bruch im Stoffwechsel der Erde, Marx*). Miksi näin?

Kriisit ja niiden hallinnointi

Yksityiset yritykset eivät edistä toimintaansa ainesten vaan rahan vaihdon näkökulmasta: rahasta aloitetaan ja lisääntyneeseen rahan päädytään, toivon mukaan. Yrityksillä on tällöin kolme perusongelmaa: miten huolehtia siitä, että tarvittavat investoinnit ovat mahdollisimman pienet, ts. raaka-aineet, luonnonainekset – myös työvoima – saadaan ilmaiseksi tai mahdollisimman edullisesti tuotantoprosessiin (*uhkana alituotantokriisi*)? Kuinka taata se, että investoitu raha saadaan takaisin kilpailutilanteessa voittojen kera (*uhkana ylituotantokriisi*) ja kuinka saadaan koko prosessi kiihdytettyä niin, että investoidut rahat saadaan mahdollisimman pian takaisin (*uhkana rahoituskriisi*)?

Alituotantokriisi ajaa yritykset etsimään ja tutkimaan jokaisen kiven, kannon, pellon, järven ja meren, olipa se missä päin maailmaa tahansa, saadakseen suhteellisen edun toisiin yrityksiin nähden – tähän piiriin kuuluu myös halpa työvoima ja sen tuotantokustannusten minimoiminen ja siirtäminen työntekijöille itselleen. Siten työvoiman uusintaminen kaikessa laajuudessaan (care economy) on minivoitava kuluerä.

Ylituotantokriisin taustalla on yritysten jatkuva tuotantoprosessin tehostamisen pakko, hankkiakseen suhteellista etua toisiin yrityksiin nähden. Tuotannon tehostuessa ja teknistyessä kuitenkin tuoteyksikkökohtainen arvo vähenee, joten saman voiton takaaminen edellyttää yhä useamman tuoteyksikön valmistamista ja myymistä.

Karkeasti arvioiden tuottavuus on maailmantaloudessa kaksinkertaistunut viimeisten noin 30-40 vuoden kuluessa. Tämä merkitsee, että samassa ajassa tuotetaan kaksi kertaa enemmän tavaroita ja palveluita kuin 70 -luvulla. Tuottavuutta edelleen lisättäessä ja voittoja turvattaessa on tuotantoprosessin läpi virrattava yhä suurempia tavaramääriä ja niiden raaka-aineita, jotta saavutettaisiin uusi tuottavuustaso: tuottavuuden lisääntyessä tuotannon läpi kulkevien aineiden määrän on kasvettava nopeammin kuin lisäarvo (Ortlieb, 2010).

Jos työllistäisimme puoletkin maailman saatavilla olevasta työvoimasta tuottavuustasolla, joka nyt on välttämätön pääoman kasaantumiselle nykyisen kaltaisessa määrälliseen luonnonvarojen ja aineellisten hyödykkeiden kulutuksen kasvuun perustuvassa taloudessa, johtaisi se maapallon ekosysteemin romahtamiseen (Ortlieb, 2010, soveltaen).

Rahoituskriisi johtuu siitä, että tehostetulle tuotannolle ei ole ostovoimaista kysyntää, koskapa palkkasumma ei ole seurannut enää pitkään aikaan tuottavuuden kehitystä. Ongelmaa on tasoiteltu sekä yksityisten pankkien omalla rahatuotannolla kuluttajaluototukseen että keskuspankkien lähes loputtomalla rahanpainamisella, joka tosin on pikemminkin johtanut omaisuusarvojen ansiottomaan arvonnousuun eikä niinkään efektiivisen kysynnän vahvistumiseen. Kun rahan kiertonopeus on olennainen kustannustekijä, on kiertonopeutta myös kiihdytetty mitä moninaisimmin markkinoinnin keinoin.

Kaikkien näiden kolmen ja monen muun kriisipesäkkeen hallinnointi edellyttää aivan uskomattoman määrän laskentaa (*computing*) ja laskentavoimaa: kun lähtökohtana on, että kaikki voidaan vaihtaa kaikkeen, kunhan hinnasta vain sovitaan, on tietysti kehitettävä laskentajärjestelmä, jossa kaikkea mieleen juolahtavaa voidaan verrata toisiinsa. Tämän takana on tietysti mitä moninaisimmat periaatteet ja sopimukset siitä, kuinka yritykset ja julkinen valta kirjaa tulonsa ja menonsa, ts. kirjanpitokäytänteet, siis sen kirjaaminen, mitä pidetään taloudellisesti totena – mutta se on oma pitkä tarinansa, enkä mene siihen tällä kertaa.

Markkinakaaokset jäsentyvät erilaisiin huojuviin hintasuhdekonstellaatioihin riippuen käytettävissä olevasta energiatasosta ja -määrästä sekä eri osapuolien keskinäisistä voimasuhteista. Huojuvien konstellaatioiden ylläpito johtaa yhä kompleksisempien rakenteiden etsimiseen ja toteuttamiseen, sekä niihin liittyvän informaation tuottamiseen, mikä onkin todella massiivista, mutta vain pieneltä osin julkista. Kansantalouksien kompleksisuuden aste on tiukassa yhteydessä tuottavuuteen. Suomi on

tässäkin suhteessa maailman etujoukossa: 6:s 129 maan joukossa (*Economic complexity index, 2008, Hausmann, Hidalgo et al.*)

Kansantaloudessa on tietysti monia keskeisiä toimijoita, jotka eivät toimi kuten suihkupolttomoottorimme: koti- ja yhteisö- ja julkistaloudet. Ajassa mitaten ne vievät ajankäytöstämme lähes 90%, palkkatyölle jäädessä loput. Euroissa mitaten, Suomen virallinen BKT oli noin 216MM€ vuonna 2016. Siitä yksityinen sektorin osuus oli vajaat 119MM€. Koti- ja yhteisö- ja julkistalouksien arvo puolestaan oli noin 149MM€ (jossa mukana myös BKT:n ulkopuolelle jätetty kotitalous- ja vapaaehtoistyö). Jo näistä luvuista näemme, että koti-, yhteisö- ja julkistaloudet ovat täysin välttämättömiä edellytyksiä yksityiselle tavara- ja palvelutuotannolle. Ensiksi mainitut toimivat kuitenkin ainestenvaihdon periaatteella: ensin päätetään mitä tavoitellaan, sitten mitä siihen pääsemiseksi tarvitaan, ja edelleen miten tavoitteeseen päästään ja lopuksi arvioidaan, kuinka onnistuttiin – aina yhdessä ja yhteisesti.

Mitä sitten pitäisi tehdä?

IPCC:n raportissa arvioidaan - monen muun ehdotuksen ohessa - viittä vaihtoehtoista poliittista skenaariota (Riahi et al., 2017; IPPC, 2019, s. 14-15):

SSP1 Kestävä kehitys – valitaan vihreä tie

SSP1 sisältää väestön huipun ja laskun (~ 7 miljardia vuonna 2100), korkeat tulot ja vähentynyt epätasa-arvo, tehokas maankäytön sääntely, vähemmän resurssi-intensiivistä kulutusta, mukaan lukien vähän kasvihuonekaasupäästöjä päästävissä prosesseissa tuotettu ruoka ja alhaisempi ruokajäte, vapaa kauppa ja ympäristöystävälliset tekniikat ja elämäntavat. Suhteessa muihin polkuihin, jos kaikki edellä mainittu pystytään tekemään, SSP1:ssä on alhaiset haasteet päästöjen alentamisessa ja alhaiset pakolliset sopeutumisen haasteet (ts. korkea sopeutumiskyky).

SSP2 Keskellä tietä

SSP2 sisältää keskimääräisen väestönkasvun (~ 9 miljardia vuonna 2100), keskitulon; teknologinen kehitys, tuotanto- ja kulutustottumukset ovat jatkoa nykysuuntauksille. Eriarvoisuus vähenee vain asteittain. Suhteessa muihin polkuihin, SSP2:ssa on keskitason haasteet päästöjen alentamisessa ja keskimääräiset pakollisen sopeutumisen haasteet (ts. keskinkertainen sopeutumiskyky).

SSP3 alueellinen kilpailu – kivinen tie

SSP3:een sisältyy suuri väestö (~ 13 miljardia vuonna 2100), alhaiset tulot ja jatkuva epätasa-arvo, materiaalitehokas kulutus ja tuotanto, kaupan esteet ja hitaat teknologiset muutokset. Suhteessa muihin polkuihin, SSP3:ssa on suuria haasteita päästöjen alentamisessa ja korkeat haasteet pakollisessa sopeutumisessa (ts. matala sopeutumiskyky).

SSP4 epätasa-arvo - hajaannuksen tie

SSP4 sisältää keskimääräisen väestönkasvun (~ 9 miljardia vuonna 2100), keskitulotason, mutta huomattavan eriarvoisuuden alueiden sisällä ja alueiden välillä. Suhteessa muihin polkuihin, SSP4:ssä on alhaiset haasteet päästöjen alentamisessa, mutta korkeat pakollisen sopeutumisen haasteet (ts. matala sopeutumiskyky).

SSP5 fossiilienergialla eteenpäin – valitaan kiitotie

SSP5 sisältää väestön huipun ja laskun (~ 7 miljardia vuonna 2100), korkeat tulot, vähentyneen epätasavaruuden, ja vapaakaupan. Tämä reitti sisältää paljon resursseja vaativan tuotannon, kulutuksen ja elämäntavat. Suhteessa muihin polkuihin, SSP5:ssä on suuria haasteita päästöjen alentamisessa, mutta matalia haasteita pakollisessa sopeutumisessa (ts. korkea sopeutumiskyky).

Kukin näistä skenaarioista voidaan yhdistää kasvihuonekaasujen ennakoituihin keskittymispolkuihin (*Representative Concentration Pathways, RCPs*), jotka edellyttävät erilaisia kasvihuonekaasujen alentamisen tasoja (*mitigation*) ja niiden kunkin vaatimaa pakollista sopeuttamista (*adaptation*).

Jos vertailemme edellä kuvatun polttomoottorin toimintaperiaatteita ja ehdotettuja viittä skenaariota, nousee pakostakin epäily mieleen: ensinnäkin, polttomoottorimme kolmen kriisiuhan hallinnointi pakottaa tuottamaan lisääntyvästi informaatiota ja informaatiointensiivisiä rakenteita, jotka vaativat ja sitovat ylettömän paljon työkykyistä energiaa ja tuottavat vahingollista lämpöä. Toiseksi, polttomoottorin rahanvaihtoon (Raha – tuotanto – enemmän rahaa tai Raha – enemmän rahaa) perustuvat ohjausperiaatteet olettavat luonnonainesten ja energian rajattomuuden sekä sisäänoton että poiston, jätteen osalta: polttomoottorimme päätuote on tätä nykyä luontoa tuhoava jäte ja lämpö, joiden sivutuotteena saamme elämämme ainekset käyttöömmee.

Olisiko muita mahdollisuuksia?

Kapitalismi – aina nälkä ja koko ajan jano ...

- 2019-08-26 09:09

Ensimmäinen osa: <https://blogit.kansanuutiset.fi/volanen-vasemmalta/kapitalismi-fossiilikayttoinen-finanssiahdettu-ja-markkinakiihdytetty-polttomoottori-korjataanko-se-vai-vaihdetaanko-parempaan-osa-1/>

"Aina nälkä ja koko ajan jano"

Vanhan, tunnetun kreikkalaisen tarun mukaan sadon ja maanviljelyn jumalatar *Demeteri* rankaisi *Thessalay:n* kuningas *Erysichthota* hänen pyhän lehtonsa puiden kaatamisesta ja puiden hengettären tappamisesta asettamalla *Erysichthotan* mahaan *Liimoksen*, nälänhengen. Niinpä mitä enemmän *Erysichthota* söi, sitä ankarampi nälkä hänelle tuli. Hän myi koko omaisuutensa ja jopa tyttärensä orjaksi saadakseen riittävästi syötävää, mutta mikään ei auttanut. Lopuksi hän söi nälissään – itsensä.

Näin juuri meille on käymässä.

Fossiilisia polttoaineita käyttävän sosiaalis-taloudellinen järjestelmämme ”näkyvätön käsi” (= markkinavoimat) aktivoi vuosisadassa, ellei jo vuosikymmenissä samanlaisia yleisiä kompleksisten systeemien lainalaisuuksia, jotka aurinkosäteilyä vastaanottavissa ekologisissa järjestelmissä ovat tuottaneet niiden uskomattoman monimutkaisuuden ja monimuotoisuuden vuosituhansien ja -miljoonien kuluessa, ts. niiden tavoitteena on (*goal functions*) maksimoida energian hankintaa, säilymistä ja palautumista systeemiin. (Fath, 2017).

Juuri uusiutumattomilla energialähteillämme rakennamme kiihkeästi kompleksisia rakenteita, jotka vaativat jatkuvasti energian lisäpanostuksia -”*business as usual*” on juuttunut ”näkyvätön käden” ohjauksessa kestävämmän kehityksen kiitoradalle.

”Mitä enemmän energiaa kompleksinen rakenne vie, sitä enemmän energiaa tarvitaan rakenteen ylläpitämiseksi”. Tavoitteemme toteuttaa kestävä kehitys palautuu kysymykseen siitä ”mitkä ovat ne sosiaalis-taloudellisen järjestelmämme sisäiset prosessit, jotka sallivat tämän kiihtyvän monimutkaistumisen tapahtuvan? (Fath, 2017).

Ekonomia, ekologia, ekopolia

Ensimmäisessä osassa totesimme aineiden vaihdon luonnon kanssa ja hyödykkeiden vaihdon ihmisten kesken *markkinataloudessa* (Tavara - Raha - Tavara) olevan jyrkässä ristiriidassa *kapitalistisen* talouden ja rahanvaihdon (Raha – Tavaratuotanto – Enemmän rahaa) tai *finanssikapitalistisen* vaihdon (Raha – Enemmän rahaa) kanssa.

Miksi? Koskapa tällöin oletetaan rajattoman ja äärettömän luonnon olevan viimekätinen maksaja, joka tarjoaa lähes ilmaiseksi lahjojaan ja palveluksiaan, kunhan vain jaksamme kaivaa ne esiin energiana, raaka-aineina, työvoimana ja ruokana.

Miten ihmeessä *luonnosta* – sisäisestä ja ulkoisesta – on voinut tulla sosiaalis-taloudelliselle järjestelmällemme, taloudenpidolle, *ekonomialle*, niin vierasta, merkityksetöntä ja välineellistä, sitä ”toista”, millä ei oikeastaan ole niin väliä, ”kuluttaja”, ”työvoima”?

Ekonomia (*oikos + nomos*, talo + johtaminen) merkitsi talonpitoa muinaisessa kreikassa. Tavoitteet määritteli isäntä, jolla oli käytössään eläviä työkaluja, orjia ja naisia. Jo tässä vaiheessa jakaantui työtaidon intressi aineiden vaihtoon luonnon kanssa kahtaalle: toisaalta tiedonintressiksi kuinka asiat ovat tai tulisi olla (*Schole: theoria; Polis: praxis*) ja toisaalta tekniseksi taidonintressiksi (*Oikos: poiesis*). Nämä jaot näkyvät tätä nykyä työnantajan työnjohto-oikeutena ja työvoiman välineellisenä käyttönä sekä kirjaamattomina ja maksamattomina naisten/miesten tuottavana toimintana koti- ja yhteisötaloudessa.

Ekologia (*oikos + logos*, talo + käsite) on luonnontieteenä historiallisesti sidoksissa Valistuksen tekemään jyrkkään jakoon ruumiin ja sielun, luonnon ja yhteiskunnan välillä. Lähtökohdaksi oli jumaluskosta juuri vapautuneen, kaikkivoipaiseksi paisuneen ihmisen egon *humanistisesta* tiedonintressistä: tieto on tuottajastaan riippumaton, ei subjektiivista, eikä sitä varten

tarvita hypoteesia ”Jumalasta”. Tieto on siis kokemuksellista, empiirisesti todennettavaa, mutta ei todentajastaan riippuvaa.

Tätä vastakkainasettelua vastaan nousi saksalainen klassinen filosofia, siis mm. Fichte, Schelling, Kant, Hegel ja Marx, kukin omalla tavallaan: luontoa ja yhteisöä, henkeä ja ruumista ei voida asettaa vastakkain vaan ne muodostavat dialektisen kokonaisuuden (*dia-legein*, välillä + puhua, kerätä): sosiaalinen näkyvyys/tuntuu/kuuluu/vaikuttaa luonnossa ja luonto näkyvyys/tuntuu/kuuluu/vaikuttaa sosiaalisessa.

Jos oletamme, että Alussa oli suo, jussi ja sittemmin kuokka – eikä siis Sana, Henki ja Ilmoitus – niin ihmisen ja luonnon suhde kehittyy juuri ihmisen luontosuhteessa, siis työssä: luonnon työ ja työn luonto kasvaa työn käsitteeksi ja käsitteen työksi. Henki (*Geist*) muokkaa luontoa, sisäistä ja ulkoista, ja luonto henkeä, sivistymme (*Bildung*, kuva + muokkaus) siis molemmin puolin!

Ekopolia (*oikos + polis*, talo + linnake, kaupunki), siis julkinen taloudenhoito, joka ei ole tätä nykyä vain linnakkeen, siis turvallisuuden takaamista vaan lähes kaikkien funktionaalisen tavara- ja palvelutuotannon vaatimien edellytysten turvaamista ja ylläpitoa: siis koko kansallinen mitä moninaisin infrastruktuuri ja työvoiman (!) laajennettu intensiivinen uusintaminen (koulutus, terveys, sosiaaliturva), joita kuitenkin valtavirtainen *ekonomia* pitää vain kulutuksena, rasituksena ja menoina, ei *tuottavana* toimintana, joka olisi kirjattava taloudenpidossa sellaisena esiin ja näkyviin.

Auttaisiko ekosysteemipalveluiden hinnoittelu?

Jospa asettaisimmekin asiat uuteen asentoon: luonto ja luonnon osana ihmiset tuottavat (*pro-duction*, edistää + johtaa) kaiken aikaa ja jatkuvasti itse itseään, toinen toisensa, toistensa välityksellä mitä monisyisemmän, moninaisemman laji- ja alue- ja yhteisökohtaisesti eriytyneiden vuorovaikutusverkostojen kautta.

Tällöin nousee heti mieleen uusi kysymys: mikä on tämän tuotannon arvo? Asiaa on arvioitu sekä ekosysteemipalvelusten (*ecosystem services*) että koti- ja yhteisötalouden kannalta monissa eri yhteyksissä.

”Vuonna 2011 globaalien ekosysteemipalvelujen kokonaisarvo arvioitiin olevan 125 triljoonaa dollaria (12 nollaa, mrv) vuotta kohti Tämän arvon on arvioitu laskeneen noin 20,2 triljoonaa dollaria vuotta kohden, vuoden 1997 tilanteeseen nähden, johtuen maankäytön, hallinnon, tarjonnan, arvonmääritysten ja arvostusmenetelmien muutoksista. ... Tämä suuntaus jatkuu tälläkin hetkellä”. (Costanza et al. 2017).

Tämän lähtötilanteen pohjalta Robert Costanza on työtovereineen rakentanut neljä tulevaisuuden *skenaariota* (ei siis ennustusta) ja arvioinut miten pitemmässä juoksussa, vuoteen 2050 mennessä, ekosysteemipalveluiden arvo muuttuu skenaarion toteutuessa. Arkkityyppiset skenaariot ovat seuraavat:

- **Markkinavoimat (MF):** talouden ja väestön kasvu uusliberaaliin vapaiden markkinoiden oletuksiin perustuva arkkityyppi; Luonnonpalveluiden arvon muutos: Suomessa – 67%, Globaalisti - 31%
- **Linnoitettu maailma (FW):** arkkityyppi, jossa kansakunnat ja maailma tulee pirstoutuneemmaksi, epäoikeudenmukaisemmaksi ja kääntyy kohti väliaikaista tai pysyvää sosiaalinen romahtamista. Ekosysteemipalveluiden arvon muutos: Suomessa - 81%, Globaalisti - 46%
- **Poliittisia uudistuksia (PR):** jatkuvan talouskasvun arkkityyppi mutta kurinalaisuudella, hillinnällä, sääntelyllä, jotka perustuvat oletuksiin hallituksen interventioista ja tehokkaan politiikan tarpeesta. Ekosysteemipalveluiden arvon muutos: Suomessa 3%, Globaalisti 1%
- **Suuri siirtymä (GT):** muutoksen arkkityyppi, joka perustuu perinteisen BKT:n kasvun rajoittamiseen ja keskittymiseen ensisijaisesti kestävämpään ympäristöön ja sosiaaliseen hyvinvointiin. Tavoitteena on toteuttaa YK:n 2030 ohjelma ja 17 kehitystavoitetta. Ekosysteemipalveluiden arvon muutos: Suomessa 32%, Globaalisti 25%.

Kun kysymyksessä on pitkä aikaväli, lähes 40 vuotta, jäisi parhaimmassakin tapauksessa, *suuressa siirtymässä*(GT), vuosittainen ekosysteemipalveluiden arvon nousu vaatimattomaksi, selvästi alle yhden prosentin.

Näillä ehdoilla fossiilikäyttöinen, finanssiahdettu ja markkinakiihdytetty polttomoottorimme, josta oli puhe ensimmäisessä osassa, alkaa yskimään ja pysähtyy kokonaan muutamassa vuosikymmenessä.

Jotain muuta olisi siis keksittävä ja pian!

Raha – ongelman vai ratkaisun ydin?

Jos keinosta – siis rahasta – on tullut kapitalismissa ja eritoten finanssikapitalismissa tavoite, tavoite sinänsä, niin olisiko ratkaisu se, että mietitään rahan sijaan muita keinoja allokoida, kohdentaa resursseja kestävämpään kehityksen turvaamiseksi. vai olisiko mahdollisesti mahdollista muuttaa rahan toimintatapoja ajamaan näitä tavoitteita?

Viime kädessä raha on vaatimus luonnolle mutta myös lasku luonnolta. Nykyisellä fiat -rahalla ei muodollisesti ole mitään välitöntä sidosta luontoon kultakannasta luopumisen jälkeen.

Yksityisten pankkien ja keskuspankkien lähes loputon fiat -rahan synnyttäminen tyhjästä on johtanut toisaalta omaisuusarvojen arvottomaan arvonnousuun, niiden inflaatioon ja toisaalta sekä monien yritysten että kotitalouksien uskomattoman suureen velkaantumiseen ilman palkkainflaation painetta!

Kuten tiedämme rahan juuret ovat sekä linnassa että torilla, verojen maksuunpanossa ja tavaroiden

rahavälitteisessä vaihdossa. Kun sekä julkinen keskuspankkien että yksityisten pankkien fiat -raha ei viittaa siihen mitä on tehty vaan siihen mitä pitäisi tehdä, asettaa siis vaatimuksen tulevalle luontosysteemipalveluiden käytölle piittaamatta siihen liittyvästä laskusta ja kun luontosysteemipalveluiden arvioitu arvo on jyrkässä laskussa, niin raha, niin kuin sen nyt ymmärrämme, on ongelmamme ytimessä.

Siten fiat -rahalla esitämme luonnolle vaatimuksia ilman että tiedämme millaisen laskun luonto lähettää meille takaisin. Luonnonlakien varmuudella tiedämme, että lasku tulee aina muodossa tai toisessa. Siten, jos hyväksymme sen, että luontosysteemin palvelut ovat rajalliset ja jos rahalla mitoitetaan käyttämämme luontosysteemin palvelut, niin rahalla ON oltava jokin mitattava ja määriteltävissä oleva suhde luontosysteemin perustoimintoihin (*goal functions*). Olisi siis kehitettävä ”uusi kulta” (Russ, 2017). Palaan tähän myöhemmin.

2019 - 09

Paradokseja, itsepetoksia, hyvinvointia

- 2019-09-04 10:33

Äskettäin julkaistussa *Sustainability* -tiedelehden artikkelissa yhdeksän nimekkään tutkijan ryhmä miettii kuinka päästä eroon valtavirtaisen talousopin myyteistä, jotta voisimme rakentaa uuden *Hyvinvointitalouden (Overcoming the Myths of Mainstream Economics to Enable a New Wellbeing Economy; Coscieme, L. et al. elokuu 2019)*.

Kirjoittajat eivät paljonkaan arvosta valtavirtaisen talousteorian oppeja: ”Kun todellisen maailman tiedot ja ilmiöt ovat ristiriidassa sen kanssa, mitä talousteoria odottaa, tukeudumme paradokseihin (*para+doxa*, vastoin+ajatus, mvv). Kun toivottavia tuloksia ei voida saavuttaa käyttämällä talousteoriaan perustuvaa politiikkaa, tukeudumme itsepetoksiin (*delusions*).” He osoittavat tämän läpikäymällä suuren joukon tutkimuksia (artikkelissa on 114 viitettä). Muutama esimerkki:

Paradokseja

(1) tehokkuuden lisääminen ei välttämättä johda resurssien käytön vähentymiseen (ns. *Jevonsin* paradoksi),

(2) tulojen ja varallisuuden lisääminen ei välttämättä johda korkeampaan hyvinvointitasoon tietyn kynnyksen ylittymisen jälkeen (ns. *Easterlinin* paradoksi),

(3) jatkuva taloudellinen kasvu ei ole toivottavaa eikä kannattavaa (ts. Kasvun Rajat -paradoksi),

(4) globalisoituneessa taloudessa vauraus ei virtaa rikkaista köyhiin maihin (ns. *Lucasin* paradoksi)

Itsepetoksia

Itsepetos tuloksellisuudesta: Sodat, sairaudet ja luonnonkatastrofit lisäävät aseiden, vakuutusten ja rakennusmateriaalien kulutusta, mikä puolestaan kasvattaa maan bruttokansantuotetta (BKT), joka on edelleen kansantalouksien taloudellisen suorituskyvyn ensisijainen indikaattori.

Itsepetos siitä, että markkinoiden ”näkymätön käsi” jakaa resursseja yhteiskunnallisesti optimaalisella tavalla, kumoutuu mm. sillä,

- 1) että rikkaiden maiden lihavuus ja köyhien aliravitsemus ovat saman kolikon – köyhyyden - kaksi eri puolta.
- 2) että puolet maailman elintarvikkeista heitetään pois tai tuhlataan,
- 3) että sairaudet, joilla on tunnettu parannuskeino, ovat edelleen yleisiä tietyissä maailman osissa,
- 4) että puhtaan energian tekniikat ovat edelleen enimmäkseen rikkaiden ylellisyyttä.

Itsepetos epätasa-arvoisuuden taloudellisesta siunauksellisuudesta: Taloudellinen eriarvoisuus on tällä hetkellä äärimmäistä ja pahenee: 48% maailman vauraudesta keskittyy rikkaimmalle yhdelle prosentille maailman väestöstä, 87%:a rikkaimmalle kymmenelle prosentille ja vain yksi prosentti köyhimmille 50 prosentille. Varallisuuden lisääminen ei automaattisesti poista eriarvoisuusongelmia. Taloudellinen epätasa-arvo ei ole vain haitallista ihmisten hyvinvoinnille, se ole myöskään tehokasta edes perinteisestä taloudellisesta näkökulmasta.

Käytyään tutkimuksiin tukeutuen yksityiskotaisesti läpi kaikki mainitut paradoksit ja itsepetokset kirjoittajat tekevät ”vaatimattoman (*modest*) ehdotuksen taloustieteen logiikan uudistamiseksi”. Heidän ehdottamansa *Hyvinvointitalous* sitoutuu asettamaan hyvinvoinnin poliittisen päätöksenteon ytimeen. Hyvinvointitalouden toteuttamiseksi tarvitaan seuraavat muutokset:

- (1) Meidän on elettävä planeettamme asettamissa rajoissa ja saavutettava ympäristöllinen kestävyys,
- (2) Meidän tulee saavuttaa ja ylläpitää varallisuuden ja mahdollisuuksien tasapuolista jakautumista sekä sukupolvien sisällä että niiden välillä,
- (3) Meidän on kohdennettava resursseja tehokkaasti ihmisten korkean hyvinvoinnin takaamiseksi.

Kirjoittajat vetävät yhteen: ”Historiallisesti, tehokas allokointi on pohjimmiltaan sitä, mitä yleinen taloustiede on yrittänyt tehdä, virheellisillä ja puutteellisilla käsityksillään (esim. jättämättä

luonnonvarat arvottamatta ja luopumalla varallisuuden jakautumiseen liittyvistä huolenaiheista). ... Aivan kuten ympäristötalous (*environmental economics*), joka kehittyi nykyisessä muodossaan 1960-luvulla markkinoiden epäonnistumisen tunnustamisesta, nyt on aika muuttaa talousoppi integroivammaksi ja moninaisemmaksi teoreettiseksi kokonaisuudeksi, joka ei keskity pelkästään voittojen maksimointiin ja rajakustannusten sekä tulojen tasaamiseen (nehän heijastavat vain markkinoitavia tuotteita).”

Lisäksi tekijät ehdottavat G7 -maihin liittyvien vakavien puutteiden takia uutta kumppanuutta hallitusten välille: nyt onkin muodostumassa Hallitusten välinen Hyvinvointitalouden kumppanuus (*Wellbeing Economy Governments partnership, WEGo*). Yhtymässä on tällä hetkellä virallisesti mukana Uusi-Seelanti, Skotlanti ja Islanti – kaikki naisten johtamia maita!

Minkälaista politiikkaa siis?

Uuden Seelannin (UuSe) hallitus on asettanut uutta hyvinvointitaloutta varten seuraavat tavoitteet:

- rakennamme tuottavan, kestävä ja osallistavan (*inclusive*) talouden:
- kasvatamme ja jaamme UuSe:n varallisuutta oikeudenmukaisemmin
- toteutamme vastuullista hallintoa laajemmilla menestyksen mittareilla
- tuemme alueellista kukoistusta ja kestävä kehitystä
- siirrymme puhtaaseen, vihreään ja hiilineutraaliin UuSe:iin
- UuSe:laisten ja heidän perheidensä hyvinvoinnin parantaminen:
 - varmistamme, että jokainen on ansaitsemassa, oppimassa, huolehtimassa (*caring*) tai tekemässä vapaaehtoistyötä
 - tuemme terveellisempiä, turvallisempia ja tiiviimpiä yhteisöjä (*more connected communities*)
 - varmistamme, että jokaisella on lämmin ja kuiva koti
 - teemme UuSe:sta lapsille maailman parhaan paikan elää
- tarjoamme uutta hallituksen toteuttamaa johtamistapaa:
- toteutamme läpinäkyvää, muotoaan muuttavaa (*transformative*), myötätuntoista hallintoa
- rakennamme läheisemmän kumppanuuden Maorien kanssa
- arvostamme sitä, mitä olemme maana (*country*)
- luomme kansainvälisen maineen, josta voimme olla ylpeitä.

UuSe:ssa valtiovarainministeriö (!) on rakentanut elämän standardien määrittämiseksi viiden pääoman – luonto-, ihmis-, sosiaali-, finanssi- ja fyysinen pääoma – kokonaisuuden. Lisäksi määritetään ja mitataan raskaalla mittaristolla 12 hyvinvoinnin aluetta (kansalaisaktiivisuus ja hallinto, kulttuuri-identiteetti, ympäristö, terveys, asuminen, tulot ja kulutus, työt ja tulot (*earnings*), tiedot ja taidot, ajankäyttö, turvallisuus ja turva (*security*), sosiaaliset yhteydet, subjektiivinen hyvinvointi). Jäsennyksessä on käytetty hyväksi OECD:n *Better life*-mittaristoa (Suomen tulokset 2017: <http://www.oecdbetterlifeindex.org/countries/finland/> - Suomen tilannetta voi myös verrata Uuden Seelannin kanssa).

UuSe:n BUDGET2019 on ensimmäinen hyvinvointitalousarvio. Analyysimalli (*Living Standards Analysis Model*, LSAM; King, 2018) on vielä monin osin kehitystyön alla. Suuri osa datasta exel -taulukoita myöten on julkisesti saatavissa ja arvioitavissa.

Wellbeing, hyvinvointi – paradoksi, itsepetos vai mahdollisuus?

Suomalaisten ylikulutuspäivä oli tänä vuonna perjantaina 5. huhtikuuta. Jos kaikki maailman ihmiset kuluttaisivat kuten suomalaiset, tarvitsisimme lähes neljä maapalloa (ks. tarkemmin wwh.fi). Millaista olisi se hyvinvointi, kun tulisimme toimeen koko vuoden noin neljännesvuoden kulutuksella? Meidän tulisi palata kulutuksessa tasolle, joka Suomessa vallitsi joskus 1960 -luvun puolivälin jälkeen? (BKT:n volyyymi-indeksillä karkeasti arvioiden).

Koko maailman ylikulutuspäivä oli tänä vuonna jo 29. heinäkuuta. Tällä kulutustasolla tarvitsisimme 1,75 maapalloa, jotta koko maailman ihmisten yhteenlaskettu nykyinen kulutus voitaisiin kattaa. Ylikulutuksemme uhkaa muun muassa heikentää ekosysteemien kykyä tuottaa puhdasta vettä ja ruokaa (wwh.fi). Millaista olisi meidän hyvinvointi, joka olisi maapallon keskitasoa, siis nykyisen kulutuksemme puolittamisen tasolla, siis tasolla, joka oli Suomessa joskus 1980 -luvun alkuvuosina?

Asettaako siten tavoite *Wellbeing*, hyvä olo, hyvinvointi, lainkaan todellista haastetta vastattavaksi? Jääkö se helposti itsepetokseksi? ("Ihmisen hyvinvoinnin korkean tason edellyttäminen", ks. yllä). Onko se samanlainen paradoksi kuin "näkymätön käsi": hyvää tahtova poliittinen puhe "hyvästä elämästä" laittaa *Wellbeing*-käsitteen työhön ja julkisen koneiston pyörimään sen toteuttamiseksi asettamatta kysymystä todesta ja kauniista.

Siis mitä? Kysymys hyvästä on juuri kuten yllä: "Meidän tulee saavuttaa ja ylläpitää varallisuuden ja mahdollisuuksien tasapuolista jakautumista sekä sukupolvien sisällä että niiden välillä". Kysymys todesta on juuri ylläesitetty vaatimus: "Meidän on elettävä planeettamme asettamissa rajoissa ja saavutettava ympäristöllinen kestävyys".

Kysymystä kauniista ei ole kuitenkaan lainkaan asetettu. Esitetty asettamus "Meidän on kohdennettava resursseja tehokkaasti ihmisten korkean hyvinvoinnin takaamiseksi" olettaa "kohdennettavien resurssien" olemassaolon, eikä kysy eikä puutu niiden syntyprosessiin – siis työhön, ihmisen reaaliseen luontosuhteeseen, jossa meillä on nyt eksistentiaalinen ongelma: "ainesten vaihto luonnon kanssa on rikkoutunut": "Kapitalistinen tuotanto kehittää ... yhteiskunnallisen tuotantoprosessin tekniikkaa ja

yhdistelmää vain siten, että se samalla vaurioittaa kaiken rikkauden alkulähteet: maan ja työläisen” (Marx, 470).

Kuten tiedämme luontokin tuottaa omalla teknologiallaan, luonnollakin on oma ”luonnollisen teknologian historia” ts. kasvien ja eläinten elimien muodostuminen kasvien ja eläinten elämän tuotantovälineiksi ... ja luonto tuottaa kauniisti, luonnon kaunista meille, luonnon osana eläville! Ihmisen oma ”teknologia paljastaa ihmisen aktiivisen suhtautumisen luontoon, hänen elämänsä välittömän tuotantoprosessin, ja sen kautta myöskin hänen yhteiskunnallisten ehtojensa ja niistä pulppuvien henkisten mielteiden synnyn” (Marx, 358).

Kysymys ei siis ole vain hyvästä ja todesta elämästä vaan myös kauniista elämästä ja elämän tuottamisesta toden, hyvän ja kauneuden ehdoilla reaalisessa luontosuhteessamme - siis työkennellen luonnon kanssa kauneuden lakien mukaan, ts. vaurioittamatta aineiden vaihtoa luonnon kanssa.

Siten koko kysymys ”resurssien tehokkaasta kohdentamisesta” (ks. yllä) siinä laajuudessa, jossa *Hyvinvointitalous* sen jäsentää on perin juurin yhteisöllinen ja kaikilta osin kaikkien yhteinen asia. Resurssien kohdentamisen nykyinen, jo pahasti jälkeenyäännyt juridinen muoto, omistusoikeus, voidaan ylittää positiivisesti hallintaoikeudeksi, ts. kaikkien eri pääoma/resurssimuotojen vastuulliseksi ja kestäväksi ylläpidoksi ja kehittämiseksi toden, hyvän ja kauniin elämän ehtojen mukaisesti.

Viitteet

Coscieme, L., Sutton, P., Mortensen, L. F., Kubiszewski, I., Costanza, R., Trebeck, K., Pulselli, F. M., Giannetti, B. F., Fioramonti L. 2019. Overcoming the Myths of Mainstream Economics to Enable a New Wellbeing Economy. *Sustainability*11 (August), 4374; doi:10.3390/su11164374.

King, A. 2018. Living Standards Analysis Model: The First Prototype. New Zealand Treasury Working Paper 18/05.

Marx, K. 1957. Pääoma Kansantaloustieteen arvostelua I (toinen painos). Käännös O. V. Louhivuori. Karjalan ASNT:n valtion kustannusliike, Sortavala: Sortavalan kirjapaino.

Lisäksi wwf.fi sivut ylikulutuksesta. Luettu 04.09.2019. <https://wwf.fi>

... ja rahaa on, takaan sen

Kysymys rahasta ja sen perusluonteesta on nyt kiivaan väittelyn kohteena. Miksi? Maailmantaloudessa pyörii lähes käsittämätön määrä rahaa - ja velkoja. Niiden kokonaismäärästä ei tunnuta kenelläkään olevan tarkkaa käsitystä. Arviot vaihtelevat sen mukaan mitä lasketaan rahaksi ja mitä velaksi.

Tiukasti tulkiten (metallirahat, setelit ja shekkitilit (*checking deposits*)) rahaa on noin US 36,8 biljoonaa (12 nollaa, mvv), laueammin tulkiten (mukana myös rahamarkkina tilit, talletukset, shekit ja määräaikaist tilit) rahaa noin 90,4 biljoonaa.

Yhteen lasketut velat (*debts*) ovat ehkä noin 215 biljoonaa, joka on noin 325% globaalista BKT:sta! Reaaliset omaisuuserät (*real estates*) noin 217 biljoonaa ja erilaisten johdannaisten arvo (*derivate market*, ts. sopimukset, joidenka arvo vaihtelee (*derivates*) perustana olevan omaisuuden, indeksin tai toimintayksikön muutoksien mukaan (*performance*)) on ehkä noin 544 biljoonaa. (Visualcapitalist, 2017).

EU:n ja kansalliset keskuspankit ja VM:t vastaavat (*issue*) rahajärjestelmämme tavallisista rahoista, siis rahoista omissa lompakoissamme. Ne myös huolehtivat kaupallisten pankkien digitaalisista rahareserveistä keskuspankkien tileillä, joihin matti meikäläisillä ei ole asiaa. Lisäksi liikepankit lisäävät rahan tarjontaa luomalla tyhjää (liikepankki) rahaa, jota näemme pankkitileillämme. Johdannaiset ovat sitten vielä oma, suuren suuri kakku, kakun päällä.

... sille kädestäin mä heitän – kuin luun – femman näin

Nämä ennennäkemättömän massiiviset raha- ja velkamäärät ja niiden kriisistä toiseen rämpivä hallinnointi herättää miettimään, josko jossakin on jotain vialla - ja vialla todella pahasti.

Pystyäksemme hahmottamaan noita valuvikoja on meidän palattava ajassa taaksepäin rahan syntysijoille, siis vuosituhansia taaksepäin.

Kuten tiedämme, rahalla on kaksi historiallista pääjuurta, linna/kirkko ja tori, siis verot ja vaihto. Raha on siis ratkaisu hallitsemiseen ja tavaroiden vaihtoon liittyviin inhimillisiin intresseihin, jotka kietoutuvat historiallisesti toisiinsa mitä moninaisimmin tavoin.

En kuitenkaan mene 5000 vuoden taakse niitä selvittämään kuten *Davis Graeber* kirjassaan *Velka – ensimmäiset 5000 vuotta* (*Debt The first 5,000 years*, Graeber, 2011) vaan aloitan *Akseli ajasta*, jonka Graeber venyttää vuodesta 800 eaa. aina vuoteen 600 jaa. saakka.

Tämä aikakausi on ajanjakso, joka ”näki kaikkien maailman tärkeimpien filosofisten suuntausten, mutta myös kaikkien nykypäivän tärkeimpien maailmanuskontojen synnyn: Zarathustralaisuus, Profeetallinen Juutalaisuus, Buddhalaisuus, Jainalaisuus, Hindulaisuus, Konfutselaisuus, Taolaisuus, Kristinusko ja Islam.” ... ja kuinka ollakaan juuri akseli aikakauden kukoistusaikana - Pythagoraan, Konfutsen ja Buddhan elinaikana - otettiin käyttöön metallirahajärjestelmä (*coinage*). (Graeber, 2011,

281).

Markkinat syntyivät maiden verojen keräämisen myötä ja ne sotkeutuivat pahasti palkkasotilaspoikaisten sotien valtaisteluihin. Valloituksiin ja sotiin keskittyneiden hallintojen pyörittäminen oli mahdollista vain raakaan orjuuteen tukeutumalla. Kaikki kolme tekijää – sodankäynnin rahoitus, rahajärjestelmä ja orjuus - nostivat esiin ajatusta, että maailmaa eivät ohjaa perinteelliset mystiset henget vaan aineelliset intressit ja että moraali, jos sitä nyt yleensäkin on, on vain syviä kansanjoukkoja varten.

Kaikkialle ilmestyikin ajattelijoita, jotka yrittivät löytää uutta perustaa moralille. Niinpä kehittyi moninaisia sosiaalisia liikkeitä, joilla oli ajatuksellisia ohjelmia ajattavanaan: erityisesti sotien lopettaminen ja/tai armahtaminen velkataakasta. Meille niin tuttu *Jesus Nasaretilainen* kuuluu myös näihin kapinallisiin (ks. esim. Hudson 1993).

Aikakauden keskeinen tulos oli ”ihmisen toimintatilan jako kahtia; jakoon, joka on kestänyt tähän päivään saakka: toisaalta markkinat, toisaalta uskonto. Karkeasti sanoen: jos joku avaa sosiaalisen tilan helpolle, itsekkäälle aineellisten asioiden hankkimiselle, on melkein väistämätöntä, että pian joku toinen tulee ja varaa toisen alueen sen saarnaamiseksi että perimmäisten arvojen kannalta aineelliset asiat ovat merkityksettömiä, että itsekkyyks - tai jopa itse - ovat epätodellisia, ja että parempi on antaa kuin ottaa.” (Graeber, 2011, 312).

Kaikki akselikauden uskonnot korostivat erityisesti *hyväntekevyyden* merkitystä – käsite, jota tuskin oli aiemmin. ”Puhdas ahneus ja puhdas anteliaisuus ovat toisiaan täydentäviä käsitteitä; kumpaakaan ei oikeasti voi kuvitella ilman toista. Molemmat voivat syntyä vain sellaisissa institutionaalisisa tilanteissa, jotka vaativat puhdasta ja yksimielistä käytöstä; ja nämä molemmat näyttävät ilmestyneen yhdessä näyttämölle siellä missä tahansa persoonaton, fyysinen käteisraha on myös ilmestynyt paikalle. (Graeber 2011, 313).

... voin itsetuntoa nostaa shekkivihollain

Kun kaupungeissa, toreilla, vaihdamme tavaroita – emme siis *jaa* tasan yhteisiä työn tuloksia – on meidän löydettävä jokin yhteismitallisuus vaihdettaville tavaroille. Tätä yhteistä, joka löytyy, kun laitamme mitä erilaisimmat työmme tulokset vaihdettaviksi, ilmentää ja mittaa *raha*. Tavaravaihdon intressinä on siis löytää jokin yksi ja kaikkien hyväksymä mittapuuh vaihdossa olevalle.

Siten aikoinaan rahan käytön yleistyessä mitä moninaisimmat ajattelijat alkoivat arvuutella, josko koko maailma ja ihminenkin olisi myös koostettu jostakin yhdestä: maasta, vedestä, ilmasta, tulesta, tai vieläkin yleisemmästä, jostakin loputtomasta ja rajattomasta (Anaximander: *apeiron*, a+peirar, ei+rajaa, loppua; Heraclitus: *logon/logos*, jokin, joka pysyy samana muodon muutoksesta riippumatta, jokin mikä on ilmaistu abstraktisti; viitaten alun perin rahan käyttöön). (Seaford 2004, 231).

”Yhdistämällä tavaroiden konkreettiset monimuotoisuudet yhdellä näkymättömällä abstraktiolla, raha tarjoaa mallin paitsi *kosmokselle* myös näkymättömän *mielen* kautta tapahtuvalle konkreettisen monimuotoisuuden ... yhtenäiselle hallitsemiselle.” ”Ainoa todellinen valuutta (*nomisma orthon*), jota

vasten meidän pitäisi vaihtaa ilo, kipu, pelko, on ajattelu (Platon, Seaford 2004, 296).

Richard Seaford tekee kirjassaan *Raha ja varhainen kreikkalainen mieli* (*Money and the Early Greek Mind*, 2004) seuraavan rinnastuksen: ”Kolikolla, kuten ihmisellä, on näkymätön olemus (arvo, sielu), joka esiintyy myös muissa kolikoissa tai ihmisissä. Ja aivan kuten yksittäinen yhtenäisen ihmisen sielu saattaa vaikuttaa itseensä sulkeutuneelta, erillään siitä sosiaalisesta prosessista, jonka kautta sielu tosiasiallisesti muodostetaan, niin kolikko saattaa näyttää sulkevan sisälleen yhtenäisen näkymättömän arvon, joka tosiasiallisesti riippuu kokonaan sen kierrosta. ... Aivan kuten henkilö voi kuvitella itsensä olevan itsenäinen, omavarainen rahan suhteen, joka itse asiassa riippuu vaihdosta, niin hänen hallussaan olevat kolikot näyttävät sisältävän itsessään arvon (sillä tavalla, että lasi sisältää viiniä), joka tosiasiaassa riippuu niiden hyväksyttävyydestä vastineeksi vaihdossa. (Seaford, 2004, 289)

Fyysisen luonnon (*phusis*) moninaisuus alkoi tiivistyä yhteen ja lopulta piilossa oleva ja ikuinen *logos* onkin ensisijaisempi ja todellisempi kuin se moninaisuus mistä se on muodostunut. Samalla häipyi näkyvistä se, että ei vain ihminen vaan myös luonto tuottaa itse itsensä – luonnon ehdoin luonnon omalla teknologialla (*techne+logo*, taito+käsite), ts. ihmisen tuottava toiminta, *työ*, ja luonnon itsetuotanto (*poiesis*) jäivät sen ulkopuolelle, mikä ajateltiin (*noein*) todeksi, hyväksi ja kauniiksi. Niitä ei enää löytynyt Hesiodoksen tapaan *Työn ja Päivien* kierrosta, ihmisen reaaliseen, yhteisölliseen suhteesta luontoon vaan maailman esityksellisestä (*mimetic*) hahmottamisesta työn ulkopuolella, velvoitteista vapaana (*schole*) agorassa väittelemällä.

(Sivumennen sanoen: Ei liene sattuma, että suunnilleen samoihin aikoihin, noin 500 eea, kun Ateenasta tuli kreikkalaisten kulttuurinen johtokaupunki, se oli ”ainoa kaupunki, joka läpi klassisen ajanjakson hankki alueeltaan suuria määriä jalometalleja hopeakaivoksilta” orjatyövoimalla! (Seaford 2004, 317))

Siten (työ)taitoon liittyvä tiedon muodostus sitoutui työvälineiden kehitystä myötäillen luonnon ohjaukseen (*in-formed by nature*). Sen sijaan tiedon taidon, siis metodin, kehitystä ohjasi esityksellinen suhde todellisuuteen, oli se sitten ilmoitettua, pyhää tekstiä, kirjallisuutta, teatteria, musiikkia tai kuvataidetta linnan ja/tai kirkon hellässä ohjauksessa.

Sittemmin näiden kahden kehityslinjan ja niitä ylläpitävien yhteisöjen – ammattikuntien ja yliopistojen – erillinen, toisiaan aliarvostava ja usein vastakkaisuutta korostava rinnakkaiselo muuttui ratkaisevasti modernin luonnontieteen ja teollisuuden syntyessä. Yliopistot siirtyivät kansakunnan ja kansallisen tieteen palvelukseen ja ammattikunnat pieneltä osin kaunotaiteen piiriin. Pääosin käsi- ja maatyöläisten kohtalona oli pakkosiirto tehtaisiin.

... *saa vanhat saatavat jokainen*

Kun klassisessa maailmassa luonto liikkui ja rytmitti aikaa, niin Valistuksen moderni maailma pudotti ajan saranoiltaan: aika ei enää liiku vaan luonto on alistettu ajalle ja avaruudelle. Luonto on jotain ihmisille ulkopuolista ja siltä on puristettava vastaus ihmisen tarpeisiin. Tekniikka on tietoa, ei tiedon hedelmä. Luontoa voi oppia ymmärtämään vain kontrolloimalla sitä. Todellisinta ei siis ole muista riippumaton, täydellinen taivaan tai luonnon *eidōs*, idea, vaan se, mikä toimii kuin viritetty koneisto. Luonnolla ei ole ”inhimillistä kokemusta”, eikä sen puolesta tarvitse huolestua.

Maailma siis odotti valtaamistaan ja sen nouseva porvaristo halusi tehdä. Teollisuusyritysten tiedonintressi kaventui välineelliseksi, ts. tuotannollisen tehokkuuden lisäämiseksi ja taidonintressi halvan työn voiman, siis työvoiman saamiseksi. Raaka-aineet, työvoima ja tuotantovälineet asetettiin keskenään vaihdettavissa oleviksi tuotannon tekijöiksi sen mukaan kuin vaihtointressi asetti ehtoja.

Rahan – ei siis tavaroiden - vaihtoon perustuvan talousintressin vaikutukset olivat perustavanlaatuisia: toisaalta se pakottaa yritykset rakentamaan yhä laajempia ja monopolisempia tuotantoketjuja raaka-aineiden ja työvoiman saatavuuden turvaamiseksi ja toisaalta markkinoinnin keinoin levittäytymistä kaikkialle tuotteen arvon realisoimiseksi, siis rahaksi muuttamiseksi. Tämän käteismaksusuhteen (*cash-nexus*) tehtävä on kahtalainen: toisaalta saada yhtenäinen ja hyväksytty mittari vaihtoarvoille ja toisaalta siirtää ja jakaa voittoja ja kustannuksia alalta, paikasta ja väestöryhmältä toiselle kysymättä sitä, kuka on viimekätinen maksaja. Kukako? Luonto - ulkoinen ja sisäinen luonto.

... niin tiedän että en yhtä vain saa

Jos klassisella kaudella ihmisen ja luonnon välissä oli vasara, kirves tai viikate niin nyt on kokonainen tuotantokoneisto ja -verkosto pitkin ja mutkikkain tuotantoketjuineen niin, että emme voi juoda kuppustakaan kahvia tai syödä atriatakaan ilman että hyödynnämme ihmisten työtä ja aherrusta ympäri maailmaa. Me emme heitä tunne, emmekä tiedä minkälaista iloa, riemua, murhetta tai kärsimystä tuon työn tekeminen on heille tuonut.

Kysymys on kahdesta asiasta: teknologian "irtipääsystä" ja rahan määrityksistä.

Ranskan 1700 -luvun lopun kauppa- ja kaupunkilaisporvaristo halusi vapautua kuninkaan ja aristokraattien ylivallasta sekä sisäisen maailman kahleista, kirkon otteesta. Valistuksen omavaltaisessa hengessä Jumalan eikä luonnon kanssa haluttu keskustella; uskonto siirrettiin yksityisasiaksi ja luonto avoimeksi valloittajille, vallattavaksi yksityiseen omistukseen.

Hallinnointi-intressi siirrettiin julkiselle vallalle demokraattisen kontrolliin, tuotannollinen tiedonintressi kavennettiin välineiden tehostamista korostavaksi. Kysymykset todesta ja kaunistasi siirtyivät puhtaalle tieteelle ja kaunotaiteille; kysymys hyvästä poliittiselle koneistolle, työntekijän työhön jäi vain voiman käyttö, hänestä tuli sananmukaisesti *työvoimaa*.

Luonnolla - sisäisellä ja ulkoisella – oli merkitystä vain toteuttaessaan vaihtointressin synnyttämää rahan- ja siten tavarakierron laajentamisen, syventämisen ja kiihdyttämisen pakkoa. Tuotantoteknologian kehitys irtosi luonnonteknologian vuosimiljoonaisten periaatteiden kehuksesta kiihdyttämään äärimmilleen aineiden ja energian läpivirtausta luonnosta luontoon.

Kuninkaan ja kirkon epädemokraattista symbioosia vastaan noussut Valistushenkkinen Ihmisen ja luonnon, yhteiskunnan ja luonnon vastakkain asettelun kautta syntynyt ihmisen *hypris* antoi vaihtointressille etusijan ja repi irti kaikki ruosteiset siteet ihmisten välillä ja asetti niiden sijaan käteismaksusuhteen (*cash-nexus*).

Cash-nexus asettaa meidät rajatussa tilanteessa – markkinoilla, vaihdossa – vastakkain tasapäisesti kysymättä mistä olemme tulleet, mihin olemme menossa, kuinka paljon ja millaisia resursseja meillä on kaiken kaikkiaan käytettävissämme ja kuinka olemme ne saaneet, kysyen vain: mikä on ostamamme/myymämme tavaran/palvelun vaihtosuhte toiseen – yleensä omaan työhömmme ja ajankäyttöömme.

Oletamme, että kun ostamme rahan välityksellä - teemme siis sopimuksen vaihtosuhteesta – että toimimme reilusti ja oikeudenmukaisesti, eikä meidän välille jää velkasuhdetta, ei edes kiitollisuusvelkaa, ainakaan suuremmissa määrin. Emme siis tee lupauksia emmekä jää velkaa. Helposti siis otaksumme olevamme itseriittoisia vaikka juuri tuo raha sitoo meidät toisiimme vieraina ja tuntemattomina. Sen huomaamme heti miten kun meille tulee puute rahasta: meillä ei ole ystäviä markkinoilla.

”Jos Vapaus (todellinen vapaus) on kyky saada ystäviä, niin se on myös välttämättä kyky antaa todellisia lupauksia. Millaisia lupauksia todella vapaat miehet ja naiset saattaisivat antaa toinen toiselleen? Tällä hetkellä emme osaa edes sitä sanoa ääneen. Se on enemmän kysymys siitä, kuinka voisimme päästä tilanteeseen, joka antaisi meille mahdollisuuden saada sen selville. Ja ensimmäinen askel tällä matkalla, kaikkein yleisemmässä katsannossa, on puolestaan sen hyväksyminen, että aivan kuten kenelläkään ei ole oikeutta määrittää (*tell*) meidän todellista arvoamme, kenelläkään ei ole myöskään oikeutta määrittää, mitä olemme todella velkaa (*owe*). (Graeger 2011, 490).

Teemmekö siis rahan välityksellä lupauksia (*promise: pro+mittere*, ennen+irtipäästäminen, lupa(us): germ. laina *lub-*, *liub*< ylistys, rakkaus) *vai* otammeko katteetonta velkaa? Onko velka lupauksen kieroutuma, perversio? (Graeber, 2011, 490). Kuinka siis voisimme muuntaa, *transform*, nykyisen velkaraan perustuvan *cash-nexus*-vaihtosuhteen lupausuhteeksi (*promise-nexus*)? Toimintojemme koordinaatio ei siis tapahtuisi hintojen vaan *signaalien* kautta (ns. *stigmergy*) kuten Wigipedia-, Linux- ja Arduino -verkostoissa nyt jo tehdään.

Kun siis puhumme *hyvästä elämästä* politiikan piirissä, *todesta* elämästä puhtaasti tieteen, tai niin kuin nykyään sanotaan, perustieteen piirissä, *kauneudesta* kuvataidegallerioissa, musiikkisaleissa ja teattereissa; työvoimasta, sen käytöstä ja hinnasta työpaikoilla, tingimme tavaroiden hinnoista toreilla ja kaupoissa. jää meille itsellemme tunne, tunne jonkin puutteesta, onnellisuudesta taas uuden nurkan takana.

Kun asettelemme sanamme näin, olemme jo sydänjuuria myöten kiinni niissä yhteiskunnallisissa rakenteissa ja voimissa, joita vastaan haluaisimme nyt nousta puolustamaan todellista, hyvää ja kaunista elämää.

Meillä on vieläkin käytössämme käsite, sivistys, *Bildung* (*Bil-dung*, kuva+muokkaus) jolla voisimme - ehkä – jäsentää tilannetta uudelleen. Sivistys (< pellavan työstäminen, työ) on klassisen saksalaisen filosofian omaksuma, alun perin *Meister Eckhardin* (1260 - 1328) tekemä uusmuodostelma. Se on yksi niistä avainkäsitteistä, joilla yritetään ylittää Valistuksen asettama jyrkkä hengen ja luonnon vastakkainasettelu. Valitettavasti sivistys otettiin sittemmin kansallisaatteen käyttöön eriarvoistamaan kansakuntia ja kansalaisia toisiaan vastaan.

Katsokaamme asiaa uudelleen. Sivistyksen yksi perusajatus on, että Ihmisen tehtävänä on muokata alkukuvasta (*Urbild*) kuva itsestään itselleen, yhteisönsä kautta. Jos lähdemme *nyt* siitä, että tuo alkukuva on ulkoisen ja sisäisen luonnon suhde, siis *minä* asettuneena tähän suhteeseen, kehittyvänä, tietävänä, toimivana ja tuntevana ihmisenä, yksilönä ja yhteisön jäsenenä, niin voimme määritellä sivistyksen tietona, tahtona ja kykynä asettaa, arvottaa ja ratkaista aikakautemme ongelmia.

... mut ostaa en voi nuoruuttain

Entäs se raha? Kun kolikko ja seteli aina edustavat jotakin muuta kuin mitä itse fyysisesti ovat, on alati käyty keskustelua siitä mihin raha viittaa. Äärellisessä maailmassa raha on sidottava ajatuksellisesti johonkin äärelliseen ja määrälliseen – hopeaan, kultaan tai vaikkapa käytettävissä olevaan aikaan. Jos raha viittaa vain itseensä, kuten nykyinen *fiat*-raha, oletuksena on rajaton maailma, jossa raha haakee oletetusti vastineensa jostakin, jotenkin, joskus. Ja jos vastinetta ei löydy, se menettää arvonsa.

Koko rahoitusjärjestelmä pysyy pystyssä vain niin kauan kuin keskeiset toimijat luottavat siihen, että vastine löytyy jostakin, jotenkin ja joskus. Tilanne on tietysti täysin absurdi, kun linnajuuresta kehittynyt raha olettaa rajattomat luontoresurssit ja torijuuren raha kiihdyttää ainesten läpikulkua luonnosta luontoon samalla oletuksella.

Aika on objektiivisesti mitattavissa ja subjektiivisesti aina läsnä. Inhimillisesti se on myös rajallinen luonnonvara niin itse kullekin kuin yhteisöillekin: tietynä ajanjaksona aikaa on vain rajallisesti käytettävissä ja se on jaettava siten, että kaikki olennaiset ja keskeiset yhteisölliset tavoitteet tulevat todeksi.

Sivistyksen ja sivistymisen kannalta kysymys on yhteisesti tuottamastamme yhteiskunnallisesta ajasta, siis itse kunkin omasta, vapaasta ajasta. Se ei ole vapaata-aikaa työn (*labour*) vastakohtana vaan vapaata työtä (*work*), siis toden, hyvän ja kauniin palauttamisesta työn kehään. Tämä - vapaa aika - voisi olla arvon perusta ja perustelu - rahan "uusi kulta".

On nuoruusaika tuo jäänyt taa ...

Ihmiskunnan historia on vasta alkamassa!

Viitteet

Graeber, D. 2011. Debt The first 5,000 years. New York: MelvilleHouse Printing.

Hudson, M. 1993. The lost tradition of biblical debt cancellations. <https://armstrongeconomics-wp.s3.amazonaws.com/2015/10/Debt-Cancellations.pdf> Haettu 14.08.2019.

Seaford, R. 2004. Money and the Early Greek Mind Homer, Philosophy, Tragedy. Cambridge: University Press.

Visualcapitalist. 2017. Worlds money markets one visualization.
<https://www.visualcapitalist.com/worlds-money-markets-one-visualization-2017/>) Luettu 09.09.2019.

Vainio, J. 1968. Kolmatta linjaa takaisin.

Kapitalismi: pääoma vai oma pää, sydän ja kädet?

- 2019-09-25 21:19

(Aikaisemmat osat, ks. kirjoituksen lopusta)

Tuhoisa automaatti

Pääoma (*kapital*, < *caput* pää; kirjanpidossa *summa capitalis*, laina/omapääoma) ei ole tavaraa tai omaisuutta vaan yhteiskunnallinen suhde, joka ilmaisee valtasuhteet tuotannollisessa toiminnassa. Kun *markkinatalous* (siis tavara – raha – tavara) kääntyi *kapitalismiksi*, (siis raha – tavara – enemmän rahaa) muuttui taloudellinen toiminta *ihmisten* tarpeisiin perustavasta tavoitteenasettelusta *rahan* tarpeisiin tukeutuvaksi. Kun ihmisten, meidän itse kunkin tarpeet ovat rajalliset, tosin historiallisesti määrittäneet, niin rahan lisäämisen tarve on kapitalismissa rajaton ja historiaton.

Rahan vääntäminen ensin tavaraksi tuotannossa ja sitten taas rahaksi, lisääntyneeksi rahaksi, markkinoilla, aloittaa uuden kierroksen: markkinoilta hankittu raha ON laitettava uudelleen kiertoön muuttaen se taas raaka-aineita, työvoimaa ja koneita hyväksikäyttäen myytäväksi tavaraksi. Tämä prosessi on kilpailuautomaatti, jolla on omaa tahtoa. Kaikki osapuolet, niin rahoittajat, työntekijät, työntekijät ja monet muut – toistavat yhä uudelleen ajatuksissaan ja toimissaan loogisena välttämättömyytenä TINA -koodia: *There is no alternative*.

Tämä käyttämiimme käsitteisiin punottu koodisto ei miksikään muutu, vaikka eri osapuolet vaihtaisivat paikkaansa tai sopisivat keskinäisesti vallan uudelleen jaosta, ellei käsitteistön toteuttamaa, meistä itsenäistynyttä, automaattista (*automat: auto+matos*, itse+ajattelu) pakkotuotantoa avata ja järjestellä uudelleen – voisimme vaikka sanoa TIAA: *There is allways alternative*.

Miten tämä kapitaalinen tahto on sitten päässyt syntymään? Sen syntypaikalle löydämme, kun perehdymme niinkin kuivaan ja jopa vastenmieliseen arkitoimeen kuin kirjanpitoon.

Kirjanpidon värikkääseen ja mielenkiintoiseen historiaan en nyt kuitenkaan mene. Fransiskaanimunkki *Luca Pacioli* (n. 1450 – 1514) pääteoksessa *Summa di arithmetica, geometrica, proportione et proportionalita* (1494) on muiden matemaattisten tutkimusten ohessa esitetty ne kahdenkertaisen kirjanpidon periaatteet, jotka monin osin vieläkin ovat käytössä.

Kahdenkertaiselle kirjanpidolle on ominaista se, että kaikki tapahtumat kirjataan tileille kahdesti. *Debetiin* merkitään rahan käyttö ja *kreditiin* vastaava rahan lähde, jolloin rahan käytön summa on aina sama kuin rahan lähteenkin, jos kirjanpidossa ei ole tehty virheitä.

”Pääomaa käsitteenä ei ollut olemassa ennen kahdenkertaista kirjanpitoa. Pääoma voidaan määritellä sillä vaurauden määrällä, jota käytetään voittojen tuottamiseen ja joka tulee kirjatuksi kirjanpitoon” (Sombart, 1953, 38).

Kahdenkertainen kirjanpito mahdollisti yritysten toiminnan eriyttämisen sitä pyörittävistä henkilöistä ja nostamaan tarkastelun ja päätöksenteon kohteeksi *yrityksen* toiminnan tavoitteen, siis voiton. Lisäksi se antoi mahdollisuuden esittää yrityksen voiton ”objektiivisesti” perusteltuna mekaanisen laskemisen tuloksena - ilman ahneutta tai oman edun pyyntiä. Niinpä tilikirjojen alussa oli pitkään viittaus jumalaan, ”*Jumalan ja voiton nimeen Aamen.*”

Kaksoiskirjanpito avasi oven myös suurille yrityksille siten, että kukin omistaja vastasi yrityksestä, sen voitoista ja tappiosta, vain oman sijoituksensa mitassa: yritykset saivat samoja oikeuksia kuin ”luonnolliset” henkilöt, niille muodostui personallisuus (*personhood*), kuten US:n lainsäädäntö asian ilmaisee: lain silmissä yritys (*limited company*) on henkilö (*person*), jolla on rajoitettu vastuu tekemisistään.

Kun nämä ”persoonat” kohtaavat markkinoilla kilpaillen keskenään, on edessä taistelu ali/ylituotanto- ja rahoituskriisejä vastaan. Me näemme tämän tätä nykyä luonnon ja ihmistyön aliarvostuksena ja loputtomana painostuksena shoppailuun ja lainojen ottamiseen (mainos- ja markkinoinnin liikevaihto Suomessa noin 1,4 MM€, 2017).

Kaksoiskirjanpidon lähtökohtana on, että maailma jäsenyytensä ensin tuotantona yrityksissä, sitten kulutuksena yhteisöissä ja että sekä ulkoinen että sisäinen luontomme on mukana äänettömänä yhtiömiehenä ilman ehtoja tai rajoituksia.

Kuten nyt tiedämme, jäsenyyksensä tulee olla juuri päinvastainen: luonto asettaa ehdot yhteisölle, joka asettaa tavoitteet taloudelle.

... siis uudelleen asennus, reset, on ainakin tarpeen

Jos kirjanpito oli ja on niin keskeinen taloudellisen toiminnan muodolle, kapitalismille, ja sen ylläpitämiselle, niin eikö sitten meidän tulisi ankarasti miettiä sitä, kuinka muuttaa ekologisen, sosiaalisen ja taloudellisen todellisuuden kuvaamisen tapaa – sitähan kirjanpito yrittää olla! - vastaamaan aikakautemme keskeisintä haastetta: ympäristön ja ihmisen pelastamista.

Toden totta, tätä tehdään kiivaasti monella eri suunnalla ja monella eri tavalla. Ottakaamme muutama esimerkki:

- arvioidaan luonnon meille suomien palveluiden (*ecosystem services*) arvo ja arvioidaan mitä

menetyksiä kohtaamme omien toimiemme seurauksena,

- kehitetään kirjanpitoa kattamaan sekä luonnon että hyvinvointitalouden (*Wellbeing Economy*) tuottamat arvot ja kustannukset kokonaisuudeksi,

- rakennetaan arvoa tuottavia toimintaverkostoja ilman arvon hinnoittelua, siis ilman rahaa. Toimintaa ohjaa yhteisön jäsenten antamat signaalit, lupaukset ja sitoumukset, tietyn tehtävän tekemisestä luottaen siihen, että kun kaikki jäsenet tekevät lupauksia, yhteisö kokonaisuudessaan saa aikaiseksi sellaista mitä kukaan ei yksinään voisi saavuttaa, *win-win* -tilanne,

- avataan jokaiselle mahdollisuus kehittää omia henkilökohtaisia arvomerkkejä (*tokens*) kaikkien nähtäville ja luettavaksi nettipohjaiseen, hajautettuun tilikirjaan. Näillä arvomerkeillä olisi sitten mahdollista käydä johdannaispohjaista vaihtoa, ts. rakentaa yhteisöllistä rahaa, jolla on yhdessä sovittu merkitys ja arvo.

- etsitään rahalle jokin uusi "kulta", ts. rahan arvo sidotaan tavalla taikka toisella johonkin uusiutumattomaan luonnonvaraan,

- kehitetään yritysten toimintaa niin, että ne ovat kansalaisten tavoin vastuullisia toiminnastaan (*Corporate citizenship*),

- Kapitalismin on aika uusiutua. Tehdään voittoa, jolla on tavoite (*Capitalism: Time to reset. Delivering profit with purpose* (Financial Times)).

Näissä kapitalismin nykytilannetta kuvastavissa, hyvää tarkoittavissa ja jopa hätääntyneissä reformihankkeissa ei aseteta kyseenalaiseksi vaihtointressin vaatimaa aivan poikkeuksellista maailman hahmottamisen ja siten käsitteiden (*concept: con+sept, yhdessä+ote*) muodostamisen tapaa.

Oma pää, sydän ja kädet kuitenkin tarvitaan ...

Kun aikoinaan velvollisuuksista vapaina hetkinä, vapaa aikana (*schole*) arvuuteltiin maailman menoa ja sen perusteita, läsnä olivat luonto välittömänä (*content*) ja ajatuksellinen perimä tekstinä (*context*), tulos oli keskustelu olemisen ehdoista (*Being*).

Kun *poliksessa* käytiin keskustelua hyvästä elämästä, läsnä olivat käsite hyvästä (*concept*) ja ajatuksellinen perintö (*context*), tulos oli tavoitteiden asettaminen (*Doing*) hyvälle elämälle.

Kun *oikoksessa* tuotettiin elanto ja elämän muut ehdot, läsnä oli luonto työn välittämänä (*content*) ja käsitys työvälaineistä (*concept*), tulos oli työn ja työvälaineiden kautta käyty dialogi luonnon kanssa (*Making*) ja työn tulokset.

Kun *agorassa* tehtiin kauppoja, vastakkain olivat tavarat, joille tuli löytää yhtäläinen arvo, tavaroiden tasa-arvo, ja tulos oli vaihtosuhde ja yleisen vaihdon välineen kehitettyä hinta, joka ilmaistiin rahassa.

Kapitalistisessa kierrossa, jossa siis lähdetään rahasta ja palataan lisääntyneeseen rahaan, markkinoilla rahalla on sitä laajemmin arvoa mitä vähemmän sillä on merkityksiä. Jokainen merkityksen anto rajaa ja siten vähentää rahan arvoa: kaikki on voitava vaihtaa kaikkeen jollakin mitä emme näe ja josta tiedämmekin kovin vähän.

Vaihtoarvo ja sen ilmaisu, hinta, ilmaisee tuotteiden välistä määräsuhdetta. Kun kaiken tulisi olla vaihdettavissa kaikkeen, tuon ilmaisun oltava sitomaton, täysin abstrakti luku (*abstract*: abs+tract, irti+repäistä) vaikka määräsuhteita arvuuttelevilla ihmisillä - ostajalla ja myyjällä - on mielessään mitä moninaisimpia tekijöitä, joita he punnitsevat hintaa asettaessaan.

Vaikka meillä itse kullakin on vakaa käsitys siitä mitä kahvipaketista tai WC-paperirullasta kannattaa tai on tarpeen maksaa, ei meillä ole kuin harmaa aavistus siitä, mistä kaikesta raaka-aine-, työ-, kuljetus-, voitto-, vero- ... kuluista tuo hinta muodostuu. Vaikka tuotteen kyljessä saattaa olla - yleensä hyvin vajavainen - *tavaraseloste*, siinä ei ole *hintaselostetta*, ts. emme tiedä mitkä ovat ne taloudelliset ja yhteiskunnalliset tekijät, jotka on laskettu tai jätetty laskematta mukaan hintaan, jonka luemme paketin kyljestä.

Aika ei ole rahaa, vaikka paljon käytetty sanonta niin väittää, vaan raha on aikaa, ts. kun käytämme rahaa, jaamme omaa aikaamme, siis yhdessä tuottamaamme yhteistä yhteiskunnallista aikaamme toistemme kanssa. Kysymyksessä ei siis tulisi olla (tuotanto ympäristöstään irrotettujen) tavaroiden tasa-arvo, vaihtoarvo, vaan niitä vaihtavien ihmisten tasa-arvo: rahan ei siis tulisi mitata tavaroiden tasa-arvoa vaan ihmisten tasa-arvoa, ts. heidän yhteiskunnallista, mutta omaa, vapaata aikaansa. Siten *agora*, tori, markkinat ja niiden intressi hahmottaa maailmaamme käsitteellä *vaihtoarvo* ja sen välineellä *rahalla* ja rahan määrän mittarilla, *hinnalla*, on täysin väärä ja riittämätön paikka löytää ratkaisu automaattimme purkamiseen.

Siten *schole*, *polis*, *oikos* ja *agora* ja niihin liittyvät tiedon, vallan, tuotannon ja vaihdon intressit eivät voi olla vain ulkokohtaisessa, institutionaalisessa suhteessa toisiinsa vaan niiden tulee välittyä toisiinsa, mutta se paikka ei voi olla tori, eikä markkinat.

Tieteen ja taiteen, politiikan, tuotannon ja vaihdon on asetettava tavoitteensa käytännöllisen humanismin mitan mukaan: maapallo, ihmiskunta, aikakausi.

Kun vaihdamme ja tasaamme keskenämme (emme siis tavaroiden kesken) yhdessä tuottamaamme yhteiskunnallista aikaamme, vapaata aikaa (sisältäen vapaan työn), on arvostusprosessiin upotettava vähintäänkin kolme tekijää:

- *uusiutumattomat luonnonvarat*: kuinka huolehdimme siitä, että myös tuleville sukupolville jää kohtuullisessa määrin uusiutumattomia luonnonvaroja ja kuinka ne arvotamme ja hinnoittelemme,

- *uusiutuvien luonnonvarojen* kestävä uusintamistahti (mukaan lukien sisäinen luontomme!): Kuinka huolehdimme siitä, että käyttämämme uusiutuvat luonnonvarat eivät ehdy, vaan ehtivät uusiutua kestäväällä tavalla ja kuinka tämä luonnon kiertokulun turvaaminen arvotetaan ja hinnoitellaan,

- *käytettävissä olevan aikaresurssin jakaminen*: Kuinka jaamme käytettävissä olevan aikaresurssin yhteiskunnallisesti välttämättömiin tehtäviin siten, että tuotamme samalla mahdollisimman laajasti ja tasapuolisesti kaikille omaa, vapaata aikaa. Kuinka arvostamme vapaan työn ja siten hinnoittelemme palkkatyön?

Joten ”kirkas äly, kuuma sydän ja kultaiset kädet” (*Suhomlinski, 1977*) on parempi vaihtoehto kuin *crime of capital*, kuoleman rangaistus.

Viitteet

Angus, I. 2018. Marx and Metabolism: Lost in translation?

<https://climateandcapitalism.com/2018/05/01/marx-and-metabolism-lost-in-translation/> Haettu 02.07.2019.

Barber, L. 2019. Editor's letter. Financial Times. <https://aboutus.ft.com/en-gb/new-agenda/> Haettu 22.09.2019.

Fath, B. D. 2017. Systems ecology, energy networks, and a path to sustainability. *Int. J. of Design & Nature and Ecodynamics*. 12 (1), 1–15.

Hausmann, H., Hidalgo, C. A., Bustos, S., Coscia, M., Chung, S., Jimenez, J., Simoes, A., Yıldırım, M. A. The Atlas of Economic complexity Mapping paths to prosperity.

<https://growthlab.cid.harvard.edu/publications/atlas-economic-complexity-mapping-paths-prosperity-0> Haettu 15.04.2019.

Kubiszewski, I., Costanza, R., Anderson, S., Sutton, P., 2017. The future value of ecosystem services: Global scenarios and national implications. *Ecosystem Services* 26 (2017) 289–301.

Ortlieb, C. P. 2010. The Lost Innocence of Productivity. <http://www.exit-online.org/druck.php?table=transnationales&posnr=168> (haettu 12.04.2015).

Russ, M. 2016. The probable foundations of sustainabilism: Information, energy and entropy based definition of capital, Homo Sustainabiliticus and the need for a “new gold”. *Ecological Economics*, vol. 130, issue C, 328-338.

Riahi, K., et al., 2019. Climate Change and Land, Intergovernmental Panel on Climate Change, IPCC special report August 2019 <https://www.ipcc.ch/report/srccl/> Haettu 14.08.2019.

Riahi, K., et al. 2017. The Shared Socioeconomic Pathways and their energy, land use, and greenhouse gas

emissions implications: An overview. *Global Environmental Change* 42, 153–168.

Sombart, Werner. 1953. "Medieval and Modern Commercial Enterprise." Pp. 25-40 in *Enterprise and Secular Change*, edited by Lane, C. F., Riemersma, J. Homewood, Illinois: R.D. Irvin inc.

Suhomlinski, V. 1977. *Sydämeni lapsille annan*. Moskova: Kustannusliike Edistys.

Aikaisemmat osat:

<https://blogit.kansanuutiset.fi/volanen-vasemmalta/kapitalismi-fossiilikayttoinen-finanssiahdettu-ja-markkinakiihdytetty-polttomoottori-korjataanko-se-vai-vaihdetaanko-parempaan-osa-1/>

<https://blogit.kansanuutiset.fi/volanen-vasemmalta/kapitalismi-aina-nalka-ja-koko-ajan-jano-2-osa/>

Teeman kehittelyä myös parissa viimeaikaisessa ad. hoc. kirjoituksessa:

<https://blogit.kansanuutiset.fi/volanen-vasemmalta/paradokseja-itsepetoksia-hyvinvointia/>

<https://blogit.kansanuutiset.fi/volanen-vasemmalta/tosi-hyva-kaunis-elama-ja-raha/>

2019 - 12

Kansalaisuus: Kansalaiset, Medborgare

- 2019-12-02 10:33

Kieli on ihmeellistä. Suomen kielen kansalainen viittaa kansaan ja kansakuntaa, monien muiden, kuten ruotsin (*med-borgare*), englannin (*citizen*) ja saksan (*Bürger*) kielten sana *kansalainen* viittaa kaupunkilaisuuteen, siis yhdessä elämiseen, jopa kanssalaaisuuteen. Agricola kirjoitti *kansa* sanan *canssa* ja kanssa sanan *cansa*. *Kanssa* sana on puolestaan saattanut johtua *kansa* -sanasta, joka on ilmeisesti kehittynyt saksan kielen sanasta *hansa* (joukko, väki). (Häkkinen, 2004).

Useissa eri kielissä oleva *kanssa* -prepositiot *med/mit/meta/with* ovat saattaneet vaihtua historian saatossa jopa vastakohtikseen, kuten englannin kielessä "vastaan, vastakohta" on käänntynyt merkitykseksi "kanssa".

Miksi näitä arvuuttelen? Se, miten ymmärrämme kanssalaisuuden syntyvän ja kehittyvän, määrittää ratkaisevasti sitä keitä *Me* olemme ja keitä *Ne* muut.

Kysymys on noussut ajankohtaiseksi, kun Perussuomalaisten puhetapa antaa ymmärtää, että meidän *Me* voidaan yhdessä määrittää *aidolla* tavalla ja riittää että *Ne* toiset määritellään yksinkertaisesti vain toisiksi, siis epäaidoiksi. ja tätä määrittelyä ei voi tehdä yksilö- eikä henkilökohtaisesti, se on aina vain yleistä tai erityistä, ei yksilöllistä *olemista*. Aidon yksilöllisyyden voi siis määritellä vain kansakunnan kohtalon kautta, ei kanssalaisuutena. Eikä ole, eikä voi olla kanssalaisuutta *Niiden* ja kansakunnan välillä.

Onko kanssalaisuudessa sittenkään kysymys vain olemisesta (*Dasein, Mitsein*) ja sen aitoudesta? Olisiko kysymys myös yhdessä päättämisestä (*Mitzutun, Ma 2014*) tai jopa yhdessä tuottamisesta (*Mitzumachen*)? ... tai jostakin vieläkin perustavamman laatuudesta? Ei siis vain ihmisten keskinäisistä suhteista vaan myös - ja ensisijaisesti - ihmisen ja luonnon välisestä suhteesta?

Kun otamme luontoa käyttömme, omaksumme sitä, teemme siitä siis omaamme, muodostamme itsellemme kohteen ja teemme siitä omaisuuttamme, niin samalla tuotamme itseemme tunnistettavia ominaisuuksia, valmiuksia, jotka ratkaisevasti riippuvat siitä, mitä on meidän ja tuon kohteemme välissä: onko siinä käsi, työkalu, puhuva työkalu (siis orja tai palkkatyöläinen), kone, koneisto, tuotantokoneisto, vai kokonainen tuotantojärjestelmä.

Puumotin tekeminen pokasahalla ja kirveellä vaatii aivan erilaisia valmiuksia, kun puukasan aikaansaaminen kauko-ohjatulla metsäharvesterilla. Kuinka tavattoman monta kättä ja ajatusta on ympäri maailmaa käytetty siihen, että voimme sipaista kupin kahvia kesken työrupeamaamme.

Jospa kanssalaisuutta olisikin syytä ryhtyä hahmottamaan tästä käytännöllisen humanismin näkökulmasta: kuinka me olemme rakentaneet ja tulemme rakentamaan suhteemme luontoon, sisäiseen ja ulkoiseen, tai oikeastaan suhteen niiden välille, kuinka olemme rakentaneet ja tulemme rakentamaan teoriaamme elämästä, siis kulttuuriamme.

Miten siis? Emme lähde etsimään historiasta jotain, joka on edustaa ikuista ja aitoa. Emme myöskään usko, että tulevaisuus on meille ilmoitettu tai luonnon yksin määräämä vaan että se -tulevaisuus – määrittyy kulttuuriimme kehityksen myötä kasaantuneista, käytössämme olevista voimavaroista suhteessa luontoon. Alussa oli suo, sitten tuli Jussi kuokkineen muokkaamaan luontoa ja siten itseään. Nyt käytössä olevilla voimavaroilla voisimme tuhota elämän maapallosta muutamassa minuutissa.

Tämä Valistuksen ja luonnontieteen traaginen riemuvoitto tukeutuu ajattelun (*res cognitae*) ja luonnon (*res extensa*) ehdottomaan erottamiseen toisistaan ja ihmisen tiedollisen intressin jumalallistamisesta: “Me panemme luonnon piinapenkkiin ja pakotamme hänet (*her*) vastaamaan kysymyksiimme” (*Bacon*).

Tämä järjettömän luonnon yltiöpäinen alistaminen luonnottomalle järjelle sai toteuttajakseen nousevan teollisuusporvariston, jolle *Se* ja *Ne* toiset olivat sitä yhtä ja samaa, raaka-ainetta ja energiaa, työn voimaa, siis työvoimaa, jotka realisoivat ihmisten keskinäissuhteiden ja työnjaon määrittämää kierron pakkoa, nyt luonnon aineiden kierron sijaan kuitenkin rahankierron yhteiskunnallista pakkoa.

Valistuksen lapsina uskomme, että olemme tasa-arvoisia ja ihmisoikeuksin varustettuja heti syntymästä lähtien – tai oikeastaan jo ennen syntymää – suhteessa toisiin ihmisiin lain edessä, kansallisesti ja kansainvälisesti. Tässä suhteessa olemme siis valmiita, kaikin voimin varustettuja jo kehossa kiikkuessamme.

Niin riemastuneita kuin Ranskan suuren porvarillisen vallankumouksen valistuksellisista teeseistä – vapaus, veljeys, tasa-arvo – oltiinkin, nousi niiden suhteen hetimiten epäily: entäpä luonto, sisäinen ja ulkoinen luontomme, miten sen saamme mukaan tasa-arvon, vapauden ja veljeyden/sisaruuden – siis kanssalaisuuden - toteuttamiseen.

Fichte, Schelling, Kant, Hegel ja Marx etsivät ratkaisua *kehityksen* kautta, siis sivistyksen ja dialogin avulla: me emme voi Valistuksen tavoin vain muokata luontoa omaksemme (aneignung) vaan meidän on tunnustettava (anerkennung) luonnolle - niin sisäiselle kuin ulkoisellekin – itsenäisyys ja itsellisyys, jonka jälkeen vasta on mahdollista aloittaa dialogi luonnon kanssa, avata siis ovi todellisuuden kehittämiseksi (Wirkliche Entwicklung).

Siten Valistuksen on sitouduttava dialogiin luonnon kanssa ja Sivistyksen avattava ovensa tasa-arvolle ja luovuttamattomille ihmisoikeuksille. Tämä on mahdollista vain kolmannen, kummallekin yhteisen ajatuksen, kanssalaisuuden, uudelleen määrittelyn kautta: jokaisen henkilökohtaisen kokemuksen tunnistaminen ja tunnustaminen on kanssalaisuuden kehityksen edellytys ja lähtökohta ... mutta vain lähtökohta:

”Ihmiskunta voi vapautua vain jos se tietää, mitä sen ihanteet maksavat. Vasta silloin olemme oppineet ymmärtämään, että näiden ihanteiden toteuttaminen riippuu yksinomaan ihmiskunnasta itsestään. Tällöin ihmiskunta kehittää myös voimavarat ihanteidensa toteuttamiseen. Vasta kun yhteys ihmisten työnteon ja edistyksen - jota toivomme saavuttavamme toteuttaessamme ihanteitamme – välillä on havaittavissa välittömissä, ohjattavissa olevissa, pienimpiin yksityiskohtiin ulottuvissa yhteyksissä, voimme ihmisinä kehittää valmiudet edetä harhautumatta tieltämme, voimamme sille sopeuttaen, iloa ja tyytyväisyyttä tuntien” (Polanyi, 1922, 416).

Viitteet

Häkkinen, K. 2004. Nykysuomen etymologinen sanakirja. WSOY. Juva:WS Bookwell Oy.

Ma, Lin. 2019. A Zhuangzian response to Heidegger's Mitsein. *Journal of Chinese Philosophy* 41 (3–4): 487–502.

Polanyi, K. 1922. Sozialistische Rechnungslegung [Socialist Accounting]. *Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik*, 49(2), 377–420.

Kanssalaisuus: Yksilöstä yksilöllisyydeksi

- 2019-12-07 18:46

Valistuksen lapsina oletamme olevamme yksilöitä. Olemme vapaita suhteessa toisiimme, vapaita toisistamme (*freedom from*), siis tosivapaita vasta kun olemme yksin. Tunnistamme toiset vapautemme esteinä, emme vapauden lähteenä (*freedom with*). Tätä nykyä meidän ei tarvitse – niin toivon – tunnustaa toisiamme elämän ja kuoleman kamppailussa, siis puukkotappelussa tai sodassa, vaan teemme sen jonkin välityksellä, nyt ensisijaisesti ja pääosin rahan välityksellä.

Siis miten?

Me emme enää pitkään aikaan olleet yksinäisiä eränkävijöitä synkässä metsässä vaan meistä itse kunkin on mitä moninaisimmissa suhteissa mitä moninaisimpiin kulkijoihin ylt' ympäri maailmaa juuri rahan välityksellä. Se, että saatamme juoda kupin teetä tai kahvia aamiaispöydässä, edellyttää satojen ja tuhansien ihmisten yhteen sovitettua työtä.

Emme siis ole erillisiä yksilöitä, atomeja, vaan suhdeverkostoihin kasvaneita ja kasvatettuja yksilöllisyyksiä. Kun ostamme tai myymme jotain niin samalla oletamme ”reiluiksi” kauppaan osallistuneiden keskinäiset suhteet: vaihdamme keskenämme sovitussa suhteessa omaa aikaamme. Minä olen saanut tässä ajassa aikaan tämän ja sinä tuon, vaihdetaan aikaansaannoksemme tässä ja tässä suhteessa.

Vaikka me rahan välittämän vaihtokaupan kautta tunnustamme toisemme – reilusti tai ei - me emme tunnista kuin pienen murto-osan siitä yhteiskunnallisesta kudoksesta (*texture*), joka on tehnyt mahdolliseksi tuon keskinäisen sopimuksemme. Tunnustamme siis käyväksi, oikeaksi, rehelliseksi ylettömän paljon sellaista mistä meillä ei ole minkäänlaista kokemusta, jota emme siis voin tunnistaa.

Opimme kyllä ymmärtämään mitä rahalla saa ja mitä mistäkin kannattaa maksaa, mutta emme opi ymmärtämään tunnustammeko ostoksellamme hädän tai orjuuden *vai* inhimillisen kasvun osaksi kanssalaisuuttamme. *Kuluttajina* markkinoilla emme siis käy keskustelua käytännöllisen humanismin ohjelma toteuttamisesta vaan tunnustamme ja osin tunnistamme rahan kierron toteuttaman sisäisen ja ulkoisen maailmamme tietoisien, vastenmielisen ja vastuuttoman muokkauksen.

Voimme siten huomata, että välittävät tekijät, joilla eri tiloissa tunnustaminen ja tunnustaminen tapahtuu, vaikuttavat ratkaisevasti lopputulemaan. Klassisesti meillä on kaupan (*Agora: emporion*) lisäksi kolme muuta aikapaikkaa: tiede/taide, politiikka, tuotanto (*Scholé: theory/techni, Polis: praxis, Oikos: poiesis*). Niitä vastaa tätä nykyä tiede/taide, politiikka, funktionaalinen tavara- ja yksityispalveluiden tuotanto, aluesidonnainen julkis-, yhteisö- ja kotitaloustuotanto (*wellbeing/care*

economy) ja markkinat.

Kaikissa näissä kolmessa aikatilassa on erilaiset tunnistamisen ja tunnustamisen pelisäännöt ja mekanismit. Mieltikääpä vain, miten tieteen ja taiteen instituutioissa (tiede ja taideyliopistot, ammattikorkeakoulut, tutkimuslaitokset, taideakatemit, taidemuseot. ...) tunnustetaan tosi ja kaunis ja kuinka niille annetaan tunnustusta. Tai mitenkä politiikassa (siis eduskunnassa, kunnan valtuustoissa, puolueissa ...) tunnustetaan ja tunnustetaan se, mikä meille on hyväksi. Palaan tähän tematiikkaan myöhemmin.

Entäpä sitten talous? Kansainvälinen funktionaalinen tavara- ja yksityis palvelutalous tarkastelee tuotantoresursseja – raaka-aineita, työvoimaa, pääomaa – keskenään vaihdettavissa olevina hinnoiteltavina tuotannontekijöinä. Lisäksi kysymys on rahamuotoisen pääomakierron takaamisesta. Työvoima on tässä yhteydessä sananmukaisesti työn voimaa, siis palkkaa vastaa tehtyä ihmisten vuokraamista sovituksi ajaksi käyttämään voimaansa tuotanto tavoitteen toteuttamiseksi, tavoitteen, jonka yritysjohto ja -omistajat ovat asettaneet ja joihin vuokratulla työvoimalla ei katsota olevan oikeutta puuttua.

Vaikka tätä nykyä palkkatyöläisetkin voivat jossain määrin vaikuttaa siihen missä, milloin ja miten työt tehdään, he eivät voi olla ratkaisemassa sitä mitä ja miksi tuotetaan. Siten heidät tunnustetaan vain ”puhuvina työkaluna” suhteessa tavoitteen toteuttamiseen ja vielä siten, että yrityksen tieto- ja taitointressi määrittyy rahankierron eikä aineskierron sanelemana. Nämä intressit kuten työvoimakin on siis alistettu intresseille, jolla ei välttämättä ole mitään tekemistä sivistyksen, käytännöllisen humanismin tai YK:n Agenda2030:n ja 17 kehitystavoitteen toteuttamisen kanssa.

Kun palkkatyöntekijät tunnustetaan vain *työvoimana* niin heidät tunnustetaan vain *välineenä*, ”puhuvina” ja – tätä nykyä myös – ”teknisesti ajattelevana työkaluina”, ei vastuullisina kansalaisina, joidenka tulee tietää, tahtoa ja taitaa asettaa, arvottaa ja ratkaista aikakautemme keskeisimpiä haasteita, jotka ihmiskunta on asettanut YK:n päätösten myötä itselleen ratkaistavaksi.

Periaatteessa juuri tämä on lähtökohtana julkis-, yhteisö- ja kotitalouksissa (*wellbeing/care economy*, katso esim. Stiglitz et al. 2019), mutta alueellisesti rajattuna: kansalaisuus on rajattu pääsääntöisesti omaan kansalaisuuteen, tosin poikkeuksin, joka ovat määritetty kansainvälisissä laeissa ja sopimuksissa ... mutta vain periaatteessa.

Nykyisten kansallisten talouksien keskeisenä tehtävänä on - onnetonta ilmaisua käyttäkseni – työvoiman ekstensiivinen ja intensiivinen uusintaminen. Kansan talouksien on tuotettava funktionaalille taloudelle edullista, tervettä ja osaava työvoimaa. Enää ei riitä, että nuoret osaavat mitä vanhemmat osaavat, nuorten ikäluokan on osattava enemmän (ekstensiivisyys) vieläpä niin, että työelämässä ei riitä osaamisen ylläpitäminen vaan osaamistasoa on nostettava työnteon myötä (intensiivisyys). Funktionaalille taloudelle tämä kaikki on puhdas kuluerä, joka pyritään sekä minimoimaan että siirtämään työntekijöiden itsensä maksettavaksi.

Kysymys kuuluukin: kun edessämme on ihmiskunnan eksistentiaalinen haaste – ihmisen suhde luontoon kaikkienensa – niin kuinka ihmisen nykyinen reaalinen (*Real*) mutta ei kestävä, siis todellinen

(*Wirkliche*) suhde luontoon, siis työ ja tuotanto, organisoidaan niin, että se edistää hyvinvointitalouden rakentamista ja YK:n asettamien tavoitteiden toteutumista?

Viite

Stiglitz, J. E., Fitoussi, J-P., Durand, M. 2019. Measuring what counts The Global Movement for Well-being. New York: The New Press.

Kanssalaisuus: Sivistys, Valistus - ja omistus

- 2019-12-29 13:06

Valistus otti kirjaimellisesti muinoin ylös kirjoitetun ja jumalalliseksi ilmoitukseksi korotetun käskyn ”lisääntykää ja täyttäkää maa ja tehkää se itsellenne alamaiseksi”.

Valistus asetti ihmisen itsensä jumalan asemaan erottamalla ajattelun ja luonnon (*res cogitans vs. res extensa*) jyrkästi toisistaan ja alisti luonnon pelkäksi tiedon hankinnan kohteeksi. Tutkijan on puristettava esiin luonnon salaisuudet, vaikka kiduttamalla, ”koska kiduttaminen voi pakottaa haluttoman todistajan paljastamaan, mitä hän on salannut” (*Bacon*).

Maaailman ja luonnon omaksi ottaminen (*aneignung*), siis omaisuudeksi muuttaminen, ei kaivannut luonnon tunnustamista osapuoleksi (*anerkennung*), sillä olihan luonto ensin ihmiselle annettu alistettavaksi ja sitten otettu alistettavaksi. Yksilön kehitys (*entwicklung*) ei siis tapahdu työssä ja reaalisessa luontosuhteessa vaan sen ulkopuolisissa yhteisöissä, tieteessä, taiteessa ja politiikassa, siis yhteiskunnassa (*Gesellschaft*), jossa synnynnäisiksi tunnustetut ihmisoikeudet ja tasa-arvo (lain edessä) määrittelevät yksilöiden keskinäissuhteita.

Tällöin talous, siis yhteisön reaalin luontosuhde, jäi niiden yksityisesti (*privat*) hoidettavaksi, joilla oli valta ja voima koota yhteen tuottamisen voimat, siis tuotantovoimat: raaka-aineet, työvoima ja tuotantovälineet. Nousevalle teollisuusporvaristolle ”ne muut” olivat sananmukaisesti työn voimaa, eivät mitään muuta.

Sivistykselle ihminen ei ole valmis hienomekaaninen kellokoneisto kuten *Valistukselle*, vaan kehittyvä orgaaninen olento, joka tunnustaa luonnolle sen itsellisyyden ja avaa siten oven kehitykselle sisäisen ja ulkoisen luonnon keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Luonnon omaksi ottaminen riippuukin olennaisesti niistä välityksistä, joita todellisen, siis yhteisöllisen ja ruumiillisen ihmisen ja ulkoisen luonnon välillä on.

Kielto ja sen kielto – oma aika

Kuten kieli ei voi olla yksittäisen yksilön tuottama, niin ei myöskään omaisuus voi sitä olla. Kaikki tuotanto on luonnon omaksi ottamista (*aneignung*), aina jonkun yhteisömuodon välityksellä ja piirissä. Jos ei ole tuotantoa, ei ole yhteisöä; eikä myöskään ole yhteisöä, jossa ei ole omaksi otettua, siis omaisuutta, jossakin muodossa. ”Omaksi ottaminen, joka ei tee mitään omaksi, on käsiteellinen mahdottomuus (*Unwesen*).” (Marx).

Ihmiselle keskeisin, olemassaolon perusehto, on suhde luontoon, reaalisesti siis työ ja tuotanto. Ottaessamme ulkoista luontoa haltuumme muokkaamme, tietoisesti tai tietämättämme, samalla myös sisäistä luontoamme ja eritoten näiden kahden luonnon välistä suhdetta.

Välitykset näiden välillä – kuten tuotanto- ja työorganisaatio, työnjako, tuotantovälineet, kieli, raha ... laajasti ottaen koko teoriamme elämästä, kulttuuri – ovat historiallisesti ehdollisia: niissä kiteytyy sukupolvien aikaansaannokset siirrettäväksi ja vastaanotettavaksi seuraaville sukupolville, niin hyvässä kuin pahassakin.

Välihuomautus: On tehtävä ero yksityisen (*privat*) ja yksilöllisen (*individuelles*) omaisuuden (*Eigentum* < omaksi asetettu). *Private* on julkisen vastakohta, julkisesta (*publicus, communis*) erotettu. *Individuelle* (*individualis*) viittaa jakamattomaan, ei jaettavissa olevaan, yksittäiseen ihmiseen.

Perinteellisessä yhteisössä (*Gemeinwesen*) ”yksilö suhtautuu itseensä omistajana, todellisuutensa ehtojen herrana. Hän suhtautuu muihin samalla tavalla ja aina sen mukaan, onko tämä *edellytys* asetettu yhteisöstä vai yhteisön muodostavista yksittäisistä perheistä lähtien. Hän suhtautuu muihin kanssaomistajina, yhteisömuodostuksen lihallistumina tai kaltaisinaan itsenäisinä omistajina yksilöt eivät suhtaudu toisiinsa työläisinä, vaan omistajina – ja yhteisön jäseninä, jotka samalla työskentelevät. Tämän työn tarkoituksena ei ole *arvonluonti* ... vaan sen päämääränä on yksittäisen omistajan ja hänen perheensä sekä kokonaisyhteisön ylläpitäminen. Yksilön asettaminen *työläiseksi*, tässä alastomuudessa, on itse *historiallinen* tulos. (Marx, 1974, 407).

Tämän omistajan kiellon, työläiseksi asettamisen, tekee juuri kapitalismi. Kapitalismi erottaa tuotannon yksilöstä (*individuelle*) ja yksityistää (*privarize*) omaisuuden ja rajaa yksilön työvoimaksi, siis palkkatyöläiseksi.

Kun kapitalismi on arvomuotoista tuotantoa, siis tuotantoa ensisijaisesti tuotannon ja/tai vain rahan vuoksi, se ei ole sitoutunut ulkoisen tai sisäisen luonnon ja niiden välisen suhteen historiallisiin ehtoihin vaan on pakotettu kaikkien luonnon ja yhteisöjen asettamien ehtojen ylittämiseen ja purkamiseen, maailman valloittamiseen, kirjaimellisesti ja totaalisesti.

Yksityisen, absoluuttisen ja suhteellisen lisäarvon tuottamisen pakko ja niiden realisoiminen jälkikäteen markkinoilla rahavälitteisesti voi toteutua vain jatkuvan kasvun kautta. Se perustuu rajallisten resurssien vaihtoarvovälitteiseen ja kasautuvaan siirtämiseen ajasta ja paikasta toiseen taloudellisesti vahvemman ehdoilla.

Tuloksena on maailmanmarkkinat ja *tavaroiden väliset yhteiskunnalliset* suhteet ja

palkkatyöntekijöiden väliset teknisen tiedon/taidonintressin ajamat, ulkoistetut, esineelliset, välineelliset (*sachliche*) suhteet.

Tavaroista onkin tullut *yhteiskunnallisia* olioita, niillä on aistimellis-yliaistimellinen (*sinnlich-übersinnlich*, Marx) ilmiasu, ts. pystymme heti ne nähdessämme arvioimaan niiden suhdetta omaan elämämme, niiden hintaa ja tarpeellisuutta, olipa tai ei niiden ympärille rakennettu kokonainen kertomusten kudelma vahvistamaan niiden houkuttelevuutta. Samalle ne ovat meille täysią *hieroglyfejä* (Marx) niitä valmistaneiden ihmisten ja heidän kohtalonsa suhteen.

”Nykyaikainen porvarillinen yhteiskunta tuotanto-, vaihto- ja omistussuhteineen on kuin velho (*Hextenmeister*), joka ei enää itse kykene itse hallitsemaan esiin loihtimiaan maanalaisia mahteja, valtavia tuotannon ja vaihdon välineitä.” (Marx, Engels)

Tavaravälitteiseen (*sachlicher*) riippuvuuteen perustuva henkilökohtainen riippumattomuutemme, yksilöllisyytemme, on siis toinen vaihe, *kielto*, jossa ensikertaa historiassa ”muodostetaan yleisen yhteiskunnallisen (*gesellschaftlichen*) aineenvaihdunnan, yleismaailmallisten (*universalen*) suhteiden, kaikinpuolisten tarpeiden ja yleismaailmallisten kykyjen järjestelmä.”

”Vapaa yksilöllisyys, joka perustuu yksilöiden maailmanlaajuiseen (*universelle*) kehitykseen ja heidän yhteisöllisen ja yhteiskunnallisen (*gemeinschaftlichen, gesellschaftlichen*) tuottavuutensa muuntumiseen heidän yhteiskunnalliseksi osaamisomaisuudeksi (*Vermögens*)” on *kiellon kielto*, kolmas vaihe. (Marx, 1974, 75)

Kapitalismi siis kieltää ja siten purkaa perinteelliset yhteisöt ja ihmisten välittömät yhteydet. Voimmeko kieltää tämän kiellon ja rakentaa nuo kaipaamme yhteydet jälleen takaisin – joko siis moraaliseettisiksi yhteisöiksi (*Gemeinde*) tai romanttis-konservatiivisiksi pieniyhteisöiksi (*Gemeinschaft*)? Epäilen.

Voimmeko sitten rakentaa utopian (*u-topos* < kartan ulkopuolella) tuosta vain, puhtaalta pöydältä, menemällä siis johonkin koskemattomaan paikkaan, luonnon suojaan? Emme, emme enää, jos milloinkaan.

Miten siis? Kaikki uusi on rakennettava niistä aineksista, jotka kapitalismi – sekä hyvässä että pahassa – on meille raivoisan kehityksensä myötä eteemme asettanut.

Kysymyksessä olisi siis *Aufhebung*, ylitys, mutta ei *Versöhnung*, sovinto, siis uudenlainen yksilön ja omaisuuden, yksilöllisen omaisuuden yhteen tuleminen teknologisen kehityksen mahdollistamalla tavalla; muuttamalla siis *tavaroiden* väliset suhteet välineellisiksi ja teknisiksi (*sachliche*) ja *tuottajien* suhteet tuotannon ehtoihin *välittömästi* yhteiskunnallisiksi suhteiksi ilman pääomasuhteen tai valtion välitystä. Kysymys ei siis ole arvomutoa ylläpitävästä valtiokapitalismista eikä -sosialismista vaan vapaiden yksilöiden yhteisöistä (*Assoziations*), joissa ”jokaisen vapaa kehitys on kaikkien vapaan kehityksen ehto” (Marx, Engels).

Siten yksilöllinen omaisuus (*individuelles Eigentum*) ja omaksi ottaminen palautuu muuntuneena tuotantovoimien kehitysvaiheelle ominaisella tavalla: Yksilöllistyminen on yhteiskunnan rakentamista

(*Konstitution*) ja sen tuottamaa yksilökohtaista omaisuutta, itse kunkin *omaa aikaa*.

Oma aikamme (ei siis vapaa-aika työn vastakohtana) on meille itse kullekin yhteiskunnallisesti tuotettua aikaa työajan ja tuotantovälineiden kehityksen myötä - oma aikamme on siis yhteiskunnallista aikaa, se on meidän yksilöllistä omaisuutemme, joka on yhteisöllisesti tuotettu.

Se, että voimme aamusella istahtaa aamukahvin ääreen ja nauttia tuokiosta ennen töihin menoa, on tulosta tuhansien, ellei satojentuhansien ihmisten työstä ympäri maailmaa, ennen ja nyt. Meillä on kuitenkin heihin vain esineiden (kahvi, kupit, lusikat ...) ja markkinoiden välittämät suhteet. Meillä ei ole aavistustakaan siitä, millaista kurjuutta, hätää tai ahdistusta *tai* iloa ja riemua on liittynyt kaikkeen tuohon aherrukseen, joka mahdollistaa meille tämän tuokion, oman ajan.

Ajasta tulee omaa aikaamme, kun voimme omakohtaisesti ja yhdessä päättää mitä, miksi, milloin, missä ja miten asiat teemme tai jätämme tekemättä. Siten työkin - vapaa työ mutta ei palkkatyö - voi olla meille yhteistä omaa aikaa, kun työn tekeminen ja sen tekemisen ehdot ovat välittömästi yhteiskunnallista, ts. päätetään yhdessä siitä mitä, miksi, miten, milloin ja missä tuotetaan.

Tuotannon kääntyminen yhä voimaperäisimmin yksilöllisen, mutta yhteisöperustaisen omaisuuden, *oman ajan*, tuottamiseen on ollut käynnissä jo pitkään koti-, yhteisö- ja julkistalouden piirissä, mutta viime aikoina, joiltakin osin ja rajatusti, myös funktionaalissa tavara- ja palvelutuotannossa.

Tämä ”työvoiman uusintamistehtävä”, kuten sitä halventavasti tätä nykyä vielä kutsutaan, on alueellisesti ja kansallisesti organisoitu hyvinvointitaloutena/yhteiskuntana/valtiona (*wellbeing/care economy*). Se on välttämätön ehto kansainväliselle ja kansalliselle funktionaalille tavara- ja yksityispalvelutaloudelle. Jos näiden kahden talouden mittasuhteita arvioidaan ajantalouden, siis kaiken talouden perustan kannalta, niin funktionaalisen palkkatyön osuus Suomen kokonaisajankäytöstä on vain 10 - 15%. Kaiken muun ajan käytämme oman elämämme tuottamiseen, ylläpitämiseen ja kehittämiseen omana aikanamme.

Tämä tarkoittaa, ettemme enää pitkään aikaan ole menneet töihin pelkkine omine työvoiminemme vaan käytössämme on yhteisömme mitä moninaisimmat tuotantovoimat sekä rikas ja moninainen, jokaisen meistä omassa arjessaan ylläpitämä, opiskeltu ja tuottama yleinen valmius, yleisäly, *general intelligens*, asioiden hoitoon. Työ on nyt yleistä, mutta konkreettista. Se ei voi enää olla eriytynyttä (yksityistä) ja irtireväistyä kaikista sisällöistä (abstraktia), pelkkää työvoiman käyttöä. Emme enää ole työvoimaa vaan oman, yhteisen elämämme tuottajia.

Tuottaja on yhteiskunnallinen persoona, jolla on hallussaan sekä tuotantovoimia että suhteita; ei siis abstraktisti, siis vain yksityisomistuksessaan, vaan yleisesti ja konkreettisesti siten, että hän voi työssään realisoida käytössään olevia tuotantovoimia ja yhteisösuhteitaan integroimalla resursseja yhteisesti sovitulla tavalla.

Sivistys asettaa luonnon tasa-arvoiseksi dialogikumppanikseen avautuen siten vuorovaikutteiseen, dialektiseen, kehitykseen luonnon - ja siten työn ja tuotannon - kanssa. *Valistus* asettaa toisen ihmisen tasa-arvoiseksi ja ihmisoikeuksien haltiaksi sulkemalla luonnon - ja siten työn ja tuotannon - tämän

asettamuksen ulkopuolelle jättäen luonnon omaksumisen ja omaksi ottamisen yksityisen (*privat*) intressin hoidettavaksi ...mutta yksityinen intressi ei ole ollut enää pitkään aikaan julkisen vastakohta vaan sen armoton hyväksikäyttäjä.

Oma aikamme ja luonto

Slavoj Zizek on hänelle ominaisella tavalla silloin tällöin suureen ääneen ihmetellyt, miksi osaamme kuvitella helpommin maailman kuin kapitalismin lopun. Ehkäpä siksi, että alussa mainittuun jumalalliseen tehtäväksiantoon liittyi myös ennustus maailman lopusta, tosin luvaten samalla myös paluuta menetettyyn paratiisiin. ;). Ajatus maailmanlopusta on ollut läsnä alati historiassa, mutta kysymys siitä, kuinka ylittää kapitalismi, on ainutkertainen haaste.

Mitkä ovatkaan ne ainekset, jotka nykykapitalismi on eteemme heittänyt ja joista uusi meno olisi rakennettava? Lista on tietysti lähes loputon, mutta keskittykäämme muutamaan olennaiseen:

- Raaka-aineiden ja energian käyttöönotto ja palautus luontoon on rajoitettava tasolle, jonka maapallomme biosfääri pystyy uusintamaan. Funktionaalisesta tavara- ja palvelutuotannosta on kehitettävä biosfääriä uusintavaa palvelutuotantoa.
- Uusiutumattomien luonnonvarojen käyttö on rajattava siten, että niitä jää tuleville sukupolville riittävät varannot.
- Ihmiskunnan käytettävissä oleva aikaikkuna edellä mainittujen tehtäviin on erittäin ahdas, muutama vuosikymmen.
- Ihmiskunnan aikaresurssin jakaminen ja jakautuminen välttämättömien ja vähemmän välttämättömien tehtävien tekemiseen tulisi perustua hyvinvointi/hoivatalouksissa (*wellbeing/care economies*) ja YK:n 2030agendassa ja 17 kehitystavoitteessa yhdessä todettuihin ihmisten ja luonnon tarpeisiin ja välttämättömyyksiin. Funktionaalinen tavara- ja yksityispalvelutuotanto puolestaan arvioi jälkikäteen markkinamenestyksen kautta investointihankkeiden onnistumista ja tarpeellisuutta. Päinvastoin kuin tällä hetkellä, edellisten tulisi määrittää jälkimmäisen resurssien kohdennukset.
- Tarvittavien massiivisten investointien suuntaaminen ja rahoitus.

Viite

Marx, K. 1974. Grundrisse der Kritik der Politischen Ökonomie. Berlin: Dietz Verlag.

EK -sittenkin yhteiskuntakelpoinen, vai eikö sittenkään? – Volanen vasemmalta (2020-04-30 23:50:19)

[...] M. V. 2019. Kanssalaisuus 3. osa: Sivistys, Valistus – ja omistus KU Blogi 29. 12. 2019
<https://blogit.kansanuutiset.fi/volanen-vasemmalta/kanssalaisuus-3-osa-sivistys-valistus-ja-omistus/>
Haettu [...]

Sarjasta ja osista

Volanen vasemmalta kokoaa yhteen kirjoituksia vuosilta 2014–2025. Osat on koottu aikasarjaksi, ja ne ovat luettavissa erikseen.

Osat

Osa 1: Kirjoituksia vuosilta 2014–2019

Osa 2: Kirjoituksia vuosilta 2020–2021

Osa 3: Kirjoituksia vuodelta 2022

Osa 4: Kirjoituksia vuodelta 2023

Osa 5: Kirjoituksia vuosilta 2024–2025

Lisenssi

Tämä sarja julkaistaan lisenssillä Creative Commons Nimeä–EiKaupallinen 4.0 Kansainvälinen (CC BY-NC 4.0). Lisenssiteksti:

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.fi>

Linkit ja lähteet

Linkkipolitiikka: tekstissä olevat URL-viitteet on säilytetty lähteenä silloin kun mahdollista. Koska verkkosisällöt muuttuvat, lukijaa suositellaan käyttämään tarvittaessa myös arkistoversioita (esim. web.archive.org) ja ensisijaisesti DOI-/julkaisijataso viitteitä, jos saatavilla. Verkkolähteiden tarkistuspäivä tässä koonnissa: 18.3.2026.

Lähdehistoria

Alkuperäiset tekstit on julkaistu ensisijaisesti kirjoittajan blogissa ja muissa verkkojulkaisuissa. Keskeinen koontilähde:

<https://blogit.kansanuutiset.fi/volanen-vasemmalta/>

<https://www.vasemmistonyt.fi/volanen-vasemmalta/>

Viittausohje

Suositteltu viittaustapa: Volanen, Matti Vesa. Volanen vasemmalta: Kirjoituksia vuosilta 2014–2025 (sarja). Päivitetty 18.3.2026. Saatavilla verkossa (PDF).

Koonnin päivämäärä: 18.3.2026